Iohannis de Brunes I. C.

ZINNE-VVERCK,

Voor-ghestelt

In Beelden, Ghedichten, ende breeder uyt-legginghen, tot uyt-druckinghe ende verbeteringhe van verscheyden feylen onser Eeuvve.

SPE ET METV.

Anno 1624.

Iohannis de Brunes I.C.

EMBLEMATA of Sinne-werck:

voorgheſtelt,

In Beelden, ghedichten, en breeder uÿt-legginghen. tot uÿt-druckinghe, en verbeteringhe van verſcheÿden feÿlen onſer eeuwe.

SPE ET METU.

t'Amſterdam bij Ian Evertſen Kloppenburch, Boeckverkooper op 't water indẽ verguldẽ Bybel, teghen over de kooren-marckt.

Anno 1624.

Den erentfesten, achtbaeren, wijzen, voor-zienigen en door-zienigen Heer, de Heer

STEVEN TENYS,

Gecommitteerde Raed van de Edele Mog. Heeren, mijne Heeren de Staeten van Zeeland, ende der Admiraliteyt, wezende te Middelburgh.

MYN HEER

Ghelijck een yeghelick goed man, en meer een goed burgher, en meest van al een goed Christen, ghehouden is alle dertelheyd en vvrotte redenen, uyt zijn herte en mond te verbannen; alzoo houd' ick voor de beste man, burgher en Chriſten, die de ſtemmige zedigheyd met de eerlicke genuchte zoo vveet te matighen en te menghen, dat hy, aen d'een zijde, niet aen en trecke het kleed en den naem van een ſtraffe en viezen orck; en, aen d'ander zijde, alle vuyle onbeſchoftheyd vveet van zich te vveeren. De rechte vvijſheyd, mijns oordeels, bemint een vry en open borſt, die ghekeert en ghekeirt zijnde van alle vleeſchelicke ydelheyd, het gemoed kan inſpannen en uyt-ſpannen: en die de deughd niet af en meet uyt een gefronst voor-hoofd, of op-getrocken vvijnghbrauvve, maer uyt de vvare oprech-

oprechtigheyd, en vriendelicke onnoozelheyd. Want ghelijck ick niet prijzen en kan een Philosooph, die noyt en lacht; alzoo beminn' ick zoodanigh zoet vermaeck, dat alle oneerlickheyd uyt-sluyt. Deze temperinghe hebb' ick hier door-gaens ghezocht te volgen: en, naer de wijze van wijze Medecijnen, de ghezonde drancken zoo aen-gheboden, dat ick met eenen den kelck met eenigh lieffelick zap bestreken hebbe, op dat oock zommighe, haeres on-wetens, de nuttigheyd genieten mochten. De beelden meesten-deel en schijnen niet anders te dienen, als tot verlustinghe der zinnen; maer die, onder haer schorsse, de ziele berichten, en by velen (die alle dinghen averechts en teghen de wolle nemen) te veel stemmigheyds bedecken zullen. 't Is een maniere van schrijven, die wel in-gestelt zijnde, ghelucke lick bedrieght: en die, onder een kinderlick mom-aenzicht, een mannelicke tucht verborghen houdt. Maer ghelijck de oesters, die aen rotsen of zee-hoofden gehecht zijn, het leven verliezen, wanneer haer de schelpe af-getrocken wert; alzoo en zijn die beelden maer enckele beuzelinghen, zoo zy alleene, en zonder hare toe-passinghe, aen-gemerckt werden. Niet dat ick hier my zelven zottelick wil behaghen; of alle deze dinghen voor ghereed en banck-geld wil op-dringhen. dat en is de meeninghe niet. Want gelijck de kinderen, wanneer zy des avonds van bijtebauwen en calverhaymans hooren kouten, des nachts die schijnen te zien: alzoo hebb' ick my zomtijds ruymte en vryheyd gegeven, om te spreken van dinghen, die op hooren zegghen berusten, en die misschien alleenelick in bedrieghelicke in-beeldinghen bestaen. 't Is oock zoo verre daer van, dat hier door mijn ooren naer eenighe lof-tuytinghen jeucken zouden, dat ick zelfs bekenne verghiffenisse en verschooninghe van doene te hebben. want het geheele werck is een vrucht, die, over langhen tijd, meest onder de hand ontfanghen, en onder de scherpte van de penne geboren is: en die oock hier en daer zoo swack en on-staltigh is van leden, dat ick die meer schijne, als een stortelingh, af-ghedreven, als een recht-schapen vrucht ghebaert te hebben. Hoe-wel oock zomtijds de dinghen die by

der

der herten, en, zonder bijtinghe van naghelen, uyt-ghestort vverden, gheluckigher van aerd en gheboorte zijn, als die met de hand voor 't hoofd, en met groote zorghe, beaerbeyt en ghevijlt vverden. Zoo nu eenighe van zoo teere maghe zijn, die de gheringheyd van de beelden met de hoogheyd van de stoffe niet en kan vereenighen, en tot een ghijl of masse brenghen, dien laet ick haer eyghen oordeel met vrede ghenieten.

Jmmers zoodanigh als dit vverck is, hebb' ick goed gevonden, onder de voochdye van V. E. naeme te vervveezen; daer toe getrocken en genoughzaem gedreven zijnde, door V. E. aen-geborene beleefthéyd, en vriendelicke goed-vvilligheyd, die een yeghelick noodet om V. E. te beminnen, en die my altoos eenen vryen toe-gangh gheopent hebben, om mijne ghedachten en beramingen vvortel, en vaste voet te gheven. Wiens vriendschap niet nieuvvelicks van my gemaeckt, maer van mijn ouders naer-gelaten, gheluckelick aen-gheërft, en van mijn vvieghe en eerste bondselen begonnen is: maer nu voornemelick zaete en stijfte ghekreghen heeft, door een zoo nauvve en echte verbintenisse, dat ick de eere zal moghen genieten, om V. E. naer dezen met de naeme van Oom te begroeten, en als een naeste trouvv-vervvant aen te spreken. Maer meest van al ben ick hier toe aen-ghestouvvt en verstout ghevveest, door den goeden reuck van uvve loffelicke verdiensten, daer mede ons ghemeene vader-land daghelicks aen V. E. verplicht vvert. Want ghelijck de naelde van een kompas, aen de zeyl-steen ghestreken zijnde, geduerigh draeyt naer het noorden; zoo keeren oock geduerigh uvve gedachten ende begeerten, aen-geraeckt door de liefde van onze Godsdienst en ghemeene vryheyden, tot de vvel-stand en voor-spoed van het ghemeene beste. Waer door ghy oock ghenoeghzaem bethoont hebt, hoe-vvel van zachten ende teeren aerd, hoe on-vertsaeght een goede ghevvisse is, om, als 't nood is, de borst en het voor-hoofd te bieden aen het ghevaer, daer-men, ampts en eeds halven, toe gheroepen vvert: zelfs tot het lichaem des vader-lands met zijn eygen te bedecken.

 Jn

In teghen-deel van zommighe, die daer niet eens naer vraghen en zouden, al verdronck en versmoorde ons gheheele staet-lichaem, als zy maer met haer pack aen land gheraecken konden.

Wilt dan hier Eervv. Heer, uvve hooghe bezigheyd een vveynigh slacken, en als nu en dan, vvanneer V. E. ooren door d'Abdyesche onruste te veel geslaghen en vermoeyt zijn, uvve ghedachten een vveynigh peysteren en uyt-spannen in deze ernstighe beuzelinghen: doende ghelijck de lede-snijders ghetuyghen van de ooghe; vvelcke, door een kristalijnsche vochtigheyd, alle dinghen grooter verthoont, als zy vvel in der daed zijn. Zoo zal de kleynheyd van dit schrift, door V. E. vriendelick en bedrieghelick voor-oordeel op-ghetrocken, voor de Lezer aen-biedelicker zijn: en ick met heeter yver aen-ghesteken vverden, om op andere tijden yets te doen, dat my minder berouvv, en meer eere vervvecken mochte.

V. E. eere en dienst-schuldighe

JOH. DE BRUNE.

Aen de Leſer.

ICK zie alreede, gunſtighe Lezer, watter voor my gheboren en ghekoockt is. Zommighe dickhuydighe menſchen, die van zot meel en koud water ghekneden zijn, zal ick hier door-gaens te hooge rijzen, en ſchijnen uyt-druckelick verſtaen te gheven, dat ick niet en wil verſtaen hebben: alleenelick om dat zy hier eenigh Duytſch vinden zullen, dat haer ſwacke herſſens niet ghewent en zijn, noch haer bedorven maghe en can verdouwen. Zulcke lieden, zoo zy niet weenen en konnen, ghebied ick loock en ajuyn te ghebruycken; en zo zy ſchoen-makers zijn, niet verder te oordeelen als van de ſchoen. Even-wel om oock die, en eenighe andere, hoe-wel anderzins niet on-wetende, die het zelve ghevoelen ghetrouwt en in-ghenomen hebben, eenighzins te vernoughen, wil ick yet wes, tot rechtveerdinghe van mijn onghemeen ſchrijven, te vooren legghen.

Sedert dat ick de oude en gheleerde talen deur-loopen, en meeſt alle de Europeeſche, die by ons ghebruyckelick zijn, gheſmaeckt hebbe, heb' ick my dickwils verfoeyt, dat onſe natie (een volck dat anderzins in konſten en wetenſchappen geen andere en wijct) zoo naer-laetigh en verzuymigh gheweeſt is, om onze tale op

te bouwen, en haer behoorlick en meughelick cieraed te gheven: voornemelick ziende, en als nu en dan beproevende, datter nauwelick yet fraeys of uyt-nemende by andere ghevonden en wert, dat van ons niet zoude konnen naerghevolght, en by naer met even-veel woorden even-aerdigh uyt-gedruckt werden. Hier van hebb' ick zoo wat henen, naer dat ick verſſchelick de memorie met dit of dat beſprenght, en gedrenckt hadde, ghenoeghzame preuve gegeven: immers, als een ſtoute bracke, het veld ont-deckt, daer wel-gheoeffende verſtanden, mijns oordeels, een nuttelicke en vermaeckelicke jacht vinden zullen. Want ick hebbe hier en daer, naer mijn gheringh oordeel, de fijnſte bloeme van goede boecken ghezaeyt, menghende, ſoo veel door mijn begrijp doenelick is, de Attiſche zoetigheyd met de Laconiſche kortheyd.

'T Is zeker, dat onze tale bequaem is, om op hooghe ſchoenen te treden, en allerley vercierſſel aen te nemen; jae, dat meer is, om te draghen het ghewichte van de grootſte in-beeldinghen, die in een menſchelicke ziele vallen konnen. Ons en ontbreeckt niet, als dat wy niet durven, of en willen van andere nemen, dat zy, zonder haer verlies en verminderinge, ons mildelick aen-bieden: zonder dat wy eenigh ander woord, als ons eygen, en by ons geburghert, hoeven te ghebruycken. Zoo hebben eertijds de Latijnen gheluckelick gheaerbeyt, om uyt te putten de ſchatten van de Grieckſche welſpreckentheyd: en zoo leeren noch daghelicks de Franſſen, en andere nabuerighe volckeren, in haer eyghen tale, uyt de Grieckſche ende de Latijnſche ſpreken. Waerom zullen wy dan altijds even kindſch, in de luyren blijven liggen, en *Taetjen* blijven krijten, daer wy bequamelick en mannelick *Vader* konnen zegghen? 'T is wel zoo, dat de talen gevonden of in-gheſtelt zijn, op dat wy d'een den anderen de innerlicke ghedachten onzes herten zouden te kennen gheven: en dat het ghenoegh is, dat wy, door een ſlechte en verſtaendelicke tale, onze meeninge met den

an-

anderen verwiſſelen, en ghemeen maecken. Maer hoy moet hy eten, en aerde en water werden, die niet en verſtaet, datmen een wind-meulen met blaeſ balcken niet en kan doen omme-gaen: datter heel veel aengelegen is, met wat kracht van woorden vele menſchen bejeghent en gheroert werden. Een leeghe, ſtraetſche, en ghepeupelſche reden zal, voor een hoogh verſtand, ter aerden vallen, zonder ſlagh te gheven, of yet te verwinnen. T'en is jae oock niet ghenoegh, dat een reden mergh en vleeſch heeft: zy moet dickwils wat gheſmuckt en verciert werden, door het pinceel van een effen en ronde tale. En ghewiſſelick, zoo die niet verheven en werd met levendige couleuren, de verdiepingen en verſchietinghen (het byzonderſte van de tafereelen) en konnen niet vermerckt werden. Want ghelijck het goud of yvoor zijn waerdije verdobbelt, door de hand en konſte van de werck-meeſter; alſoo vermeerdert by velen de prijs van zaecken, die door een wel-ſprekende tonghe voor-ghedraghen werden.

Ick wil dan alle gheluckighe verſtanden en kloecke gheeſten ghebeden hebben (voornemelick die haer wel-gheboren aerd geholpen en gheſtijfſt hebben, door een hardneckighe neerſtigheyd, en diepe bedenckinghen) dat zy eyndelick de goede hand daer toe willen aen-wenden, dat onze tale (die noch al kruypende langhſt der aerden ſleypt) mocht op-ghetrocken werden, tot het tſop en kruyn-punt van hare grootheyd: op dat wy niet alleene met onze na-bueren in ghelijcke lid treden, maer oock zelfs de pertiſaene draghen mochten. Vaert wel, en draeght my gunſte.

DE ſprenckels van de gheeſt, die veel tot Venus-jancken
En vvulpſheyd legghen aen, als eer de Heydens de'en,
Gheef dat ick, Heer, die vvend van al die ſnoode rancken,
Op dat ick die, met vrucht, mach tot dijn eer beſte'en.

En ghy, ô gunſtigh man, die hier miſſchien mocht ſmaecken
Zoo eenichſins vvat zoets, ten aenzien van de ſtof;
Bid God, dat hy vervveck', die ons vvat konnen maken,
Met meerder konſt en gheeſt, tot zijner grooten lof.

EMBLEMATA
I.

Wie zal't passen, als die't koren doet wassen.

WIe zal het heden-daeghs van paße konnen koken,
En saussen naer de smaeck van deze vieze lien?
Dat noyt gheen reuck en gaf, dat hebben sy gheroken,
En dat onzienlick is, dat hebben sy ghezien.
Hoe dat het yemand maect, hy can zich noyt verweeren,
Voor dees hy al te ruym, voor die te nauwe leeft:
Wat wonder? op een ey daer vint-men zelfs te scheeren.
Elck een heeft wol genoegh, oock die geen wol en heeft.

Wt-breydinghe.

DIe zijn herſſens niet ledigh en hout,en zijn oeffeninge maeckt, van te bemercken den menſchelicken omgangh, en de nucken en tucken,die daer met nijd en ſtrijd gedreven werden,zoude wel goede reden hebben, te wenſchen,waer het meughelick,buyten de weereld geſtelt te zijn, jae wel geen menſche te wezen,zoo hy anders geen Chriſten en ware. Slaet uw oogen,werrewaerts ghy kont, qualick gae het my, zoo ghy't alleſins niet qualick en ſiet gaen.

Maer het grootſte verdriet van alles,en dat de meeſte tranen verwecken moeſte,is hier in gelegen,dat de innerlicke oprechtigheyd met de kladde van geveynſtheyd ; de uytterlicke, doch onnoozele vryheyd,met het ſlijck van Epicuerſche ſwijnen,beworpen wort. Niemand is te vreden,dat *de menſche ſtae en valle zijnen Heere*. Wy dringhen in eens anders herte , daer wy het onze niet vatten en konnen ; en ſtellen een ander voor onze vier-ſchare, die wy zelve niet en willen onder-worpen zijn, immers die daer, voor ons zelven,noyt gheen dagh van rechte en belegghen. *De vveereld is vol van luyden,die de lampen ſnuyten,en geen olie daer in en doen: en die daer meenen ghenoeghſaem haer eere te doen groeyen,als zy eens anders beſnoeyen,of t'eenemael uyt-roeyen.* Deze pijnelicke bedenckinghen deden my,t'anderen tijde,deze veerſen uyt-ghieten.

Elck een roert zijn dunne lip,
En zit met eens anders ſlip,
Die hem hoort te zijn in vveerd,
In de aſſchen van den heert.
Vint ghy ergens tvvee of dry,
Zijn-ze maer een vveynigh vry,
't Is van duyſend qualick een,

Of ſy bijten dees of gheen,
Met een vinnigh tand-getreck
In den rugh, of in den neck.
Zoo-z' oock, met een kleyn gezegh,
Yemand prijzen, by den vvegh,
't Is altijds, het vvare vvat,
Zoo hy die feyl niet en had.

Let hier op, Commeer-geslacht,
Dood'lick broedsel van de nacht;
Yemand, die langh, on-belet,
Door quaed-spreken is ghevet,
Maghert eynd'lick in zijn quaed,
Eer hy noch by velen gaet.

Daer en is heden gheen ghemeender Schilder-konst, als die de lasteringhe, met swarte kolen, af-teyckent. Deughd en on-deughd werden even-eens, met de zelve trecken gehaelt. De menschē sieck van herssens zijnde, en daeromme niet bemerckende, dat hare zielen verstuyckt of verwrongen zijn, verdichten in een ander te wezen, dat zy in haer zelven hebben, en evenwel niet zien en konnē.

De Poëten verzieren, dat, in de Siciliaensche zee, een zeer schoone dochter is, die zy Scyllam noemen, wiens engheniſſen geduerigh, van een deel verwoede honden, aen-gebast, en gebeten werden. Het welcke ons af-schildert den rechten aerd van onze lasteraers, en de gelegentheyd der ghener, daer zij't meest op gheladen hebben. Want, zonder lasteringhe ghesproken, wat zijn't anders, als hondsche ghedierten, die zoo schandelick en schadelick, met tonge en tanden, in eens anders geruchte vliegen? Ende aen wien willen zij't meest? zijn't niet, die daer meest in deughden uytmuyten, en die met alle neerstigheyd betrachten *den Keyser te gheven, dat des Keysers is; ende Gode, dat Godes is*?

Daer zijn eenighe on-gheluckelick benaude menschen, die haer arme ziele gheduerigh prangen, en een wet zoecken in te voeren, die noch God, noch de natuere, noch eenigh verdragh vā redelicke menschen, oyt erkent en hebben. Deze en konnen niet lijden, dat yemand buyten de voore wijcke, die zy onlangs met den ploegh van haer half-starrighe on-wetenheyd ghemaeckt hebben. Menschen, die over-al, gelijckmen zeght, 't *Magnificat* verbeteren willen, en die te poste loopen, zoo haest zy, op haer peerdeken *Betweter*, ghezeten zijn. Isser yemand, diens staet ofte ghelegentheyd toe-draeght, in het gewoel en geticktack dezes weerelds, te leven,

en met on-ruſte zijn even-menſche te dienen, zoo hy maer haer meeſterlicke reghels niet naer en volght, gelijck hy niet en moet, noch en doet; 't is terſtond, een on-Chriſtelick leven hem aen te wrijven; te verwonderen over de on-geſtalte van zulck een ziele; en zijn ghewiſſe te verdoemen, diens oordeel God de Heere voor hem zelven alleen behouden heeft.

Ick en wil hier niet byzonderlick uyt-loopen, om deze menſchen, haer on-tijdighe Godvruchtigheyd, ofte hooveerdige on-wetenheyd, voor te legghen; dewijle zy verre de minſte zijn, en miſſchien eenighe verſchooninghe verdienen, om dat zy op God en den hemel, hoe-wel met leepe oogen, zien. Maer deze weereld-linghen en zijn immers niet te lijden, die recht-draeds tegen God-vruchtige zielen gekant zijn, om dat zy, door het hemelſche licht van een vernieuwt leven, de dicke duyſterniſſe van hare godlooſheyd ontdecken. Maer ô duyvelſche wapenen, in de helle geſmeet, waer mede zy haer verweerde en verwerde borſt bedeckẽ, en den rechten Godſ-dienſt de oorloge aen-doen! Waer heeft de Heere, zeggen zy, zulck een praeme, zulck een pijn-banck voor de arme menſchen geſtelt, dat wy zoo benauwt en in-ghetrocken moeten gaen henen ſleypen, en gelijck ons leven achter-aen trecken? dat wy ons zelven moeten uyt-mergen deur pijnelicke gepeynſen, en ſwaer-bloedige in-beeldinghen, die ons de gezondheyd verſwacken, en ons leven verkorten? Neen, neen, dit leven is ons gegeven, niet alleen, om dat wy het lichtelick, met d'uytterſte lippen, ſmaken zouden, maer ter goeder trouwen, met luſtige tanden, kauwen en er-kauwen, en in ons zelven nemen zouden, tot dat wy alle het pit en de kracht daer uyt-getrocken hebbẽ. De natuere zelve heeft dat moederlick verzorght, dat alle de wercken, die zy ons op-geleght heeft tot onze nood-druft, en voort-plantinge van ons ander-zelven, oock zouden vermaeckelick zijn: en zy noodight ons daer toe,

niet alleen door de reden, maer oock door natuerlicke treck: 't is on-rechtveerdigheyd haer wetten om te ſtooten.

Het ſchijnt hier aen haer geluyd, dat zy wonder goed ſpel hebben, en ſtoffe ghenoegh, om noch over-tolligheden op te leggen. 't Is genoegh winds ghebroken. Een reden moet tot het eerſte in plaetſe van allen wezen: *Het Coninck-rijcke der hemelen moet gevveld lijden; en die gevveld doen, die zullen't in-nemen:* wat is dat ghezeyd? Let op *gevveld doen, en lijden.* Daer en wert gheen gemeyne ſleur des levens, geen ſlordigh of achteloos bedrijf, geen ordinaris treyn van zijn gebueren; maer een byzondere vlijd, voorzichtigh beleyt, ſtorm en gevveld verzocht, gelijck het aen belegerde ſteden placht te geſchieden, die met levende kracht, en ſtormender-hand werden in-genomen. Willen wy dan een-mael de heerlickheyd des hemels bezitten, wy moetenſe hier bevveldigen: wy moeten alle de heyr-krachten van lijf en ziele te zamen brengen, en zoo lange wy deze lucht in de neuze trecken, den eenen ſtorm op den ander brengen, het een werck op het ander op-werpen, tot dat wy, met den laetſten ſnick dezes levens, in eygendom mochten aen-grijpen, daer toe wy van God de Heere ghegrepen zijn.

Maer even-wel en is dit noch praeme, noch pijn-banck, gelijck hier uyt-gheſpoghen wert. *Des Heeren jock is vvriendelick, en zijn laſt is licht,* voor een recht-ſchapen gemoet, dat het in-druckſel van dien Goddelicken artſ-zegel ontfanghen heeft. De moeyte en pijne van dien ſtrijd wert wegh-genomen, door de on-feylbare hope van een eyndelicke, en gheheele victorie. Ende hoe-wel het leven van deze hemelſche Campioenen, dickwils met veel verdriets en on-gemacx over-dwerſcht wert, dat haer voor-hooft gefronſt, haer leden veroudert en gelijck verkerckert zijn, zoo en is daer even-wel geen benaude ellendigheyd oyt te vermoeden. Want, ſeggen zy, *Iſt dat onze uytterlicke menſche verderft, zoo vvert nochtans onze in-*

 ner-

nerlicke mensche van dage tot dage vernieuwt. Want onze zeer lichtelick vergaende verdruckinge wwerct, in ons, een uytter-maten on-begrijpelicke groote der eeuwviger heerlickheyd. Dewijle wy niet en zien op het zienelicke, maer op het on-zienelicke. Want wat zienelick is, dat is tijdelick; maer dat on-zienelick is, is eeuwvigh. Men oordeelt van den dagh niet, uyt den morgen-ſtond; (ten ware by tegen-ſtelligh beſluyt) zoo en behoort-men geen vonniſſe te uytten, uyt de ſtucken en ghetuygeniſſen van dit glazigh, en verganckelicke leven.

En of oock nu yemand, deur een teere ſwackheyd der gewiſſe, den wegh, in eenigen deele, wilde nauwer nemen, als ons die God de Heere zelfs, in zijne heylige Wet, heeft af-gheſteken, en open-geſtelt? wat doen onſe oogen daer zeer van? wat ſchelden wy onzen broeder, daer vooren God geſtorven is? laet ons liever zijne bezorghzaeme vreeze verwonderen, en zijn krancke over-heylig-heyd verbidden. wy blijven miſſchien zo vele aen deze, als hy aen gene zijde uyt-wijckt: en noch is meer te houden van by-geloovige Godvruchtigheyd, wanneer zy niet uyt eygen-dunckende verwaentheyd voort en komt; als te hellen aen de helſche zijde van on-ghebonden roeckeloosheyd. De ruyme wegh heeft, in dezen deele, veel meer plaetſe van dolinge en verderffeniſſe, als de enghe voet-pad. *'t Is ſelfs een deel van verkortinge des geestes, als wy ons zelven vernoeghen,* zeght ergens yemand. Een recht-ſchapen Chriſtelicke ziele vint altijds wat te her-ſtellen, of te vermaecken aen dit bedriegelicke leven. 't Is verſchoonelick, zoo zy dan, haer zelven niet konnende vol-doen, eenighe middelen bedenckt, om haer zelven in meerder gheruſtheyd te ſtellen. Laet ons een weynich byzonderen.

Huyden ten daghe wert by ons ghekrackeelt en gheredent, over het vieren eñ onderhouden van den Chriſtelicken Ruſt-dagh. De zommighe zijn hier zoo mede-lijdelick bekrompen, dat zy zelfs

den

den ouden naem uyt haren mond bannen, en daer wy plachten *Zon-dagh* te zegghen, vinden zy noodigh, den *dagh des Heeren* te noemen, of immers zulck een woord te gebruycken, dat in de H. Schriftuere uyt-gedruckt ſtaet: op dat zy die Heydenſche namen, en die van on-herboren menſchen verzint zijn, niet alleenelick uyt haer herte, maer oock van hare tonghe mochten weeren. Hebbe oock gheweten daer toe ghebruyckt te zijn de woorden van den ſeſthienden Pſalm, *Ick en vvil haers* (der vremde Goden) *danck-offers, met den bloede niet offeren, noch haren naem in mijnen monde voeren.* Buyten den zin, mijns oordeels, en het rechte verſtant van die plaetſe, daer ſimpelick gemeynt wert, *Ick en ſal geen Heydenſche offerhanden voor God brenghen, noch haere Af-goden met mijn tonghe prijſen, of aen-roepen, &c.* Wederom, daer andere voor gheoorlooft houden, naer den openbaren Godſ-dienſt, haer geeſt en zinnen zoo wat te vermaecken, door wandelen, of eenighe andere eerlicke, en kort-wijlighe oeffeningen, waer door zy te wackerder des anderes daeghs, tot haer ghewoonelick werck keeren mochten, ſluyten haer deze vrome luyden in huys, alwaer zy, met haer huyſgezin, haer zelven bezich houden met het lezen van Godes woord, met het zinghen van Pſalmen, en Lof-zanghen, met ghebeden, en dierghelijcke Godvruchtighe oeffeninghen. Wie kan, met reden, dit beſtraffen? jae wie en behoorde zich niet veel eer te verwonderen, en God de Heere groot te maecken, over zulcke geheylighde zielen, die hy ons binnen onze mueren verleent, tot onzer zekerder bewaringe. Swijge dan de verwijtinge van Sabbatariſſen, en watter van ſulcke woorden meer zijn, waer door de Godvruchtigheyd verhatelickt wert, en een deure ghe-opent tot on-ghetoomde vryheyd. Laet alle laſter-reden den hals ghe-krockt werden, en de middelen der liefde, ende goed-willighe ghenegentheyd, by der hand ghenomen werden. Daer en is niet

 dat

dat ons zoo zeer vervremt van alle menschelicke beleeftheyd, als dat wy ons even-beeld, met een quaed-duydighe tonge, quetsen, en, zoo veel in ons is, vyandelick onder-drucken. PLINIVS, die groote Orateur, sprekende van zulcke wan-geboorten, noemt haer *verdoemelicke slacht-beesten, die-men behoorde te offeren voor de gemeene ruste.* En de goede Keyser TRAIANVS hadde zulck een schrick van zulcke on-menschen, dat hy-ze, tot straffe, en exempel, dede werpen in een af-ghesleten schip, onverzien van want, van zeylen, van roer, en watter meer, tot het bestier van zulck een vat, noodigh is; op dat zy mochten d'on-ghenade van zulck een wreed element over-ghegeven zijn, en daer beproeven de onstuymighe verwoedheyd, die zy, t'anderen tijde, teghen d'arme onnoosele menschen gebruyckt hadden.

Om een eynde te maecken: zoo ick, door dit vry-borstige schrift (daer in ick niet anders gezocht en hebbe, als een eerlick vermaeck, en stichtelicke nuttigheyd) even-wel de swarte galle van zommige quaed-willighers, geterght zal hebben, die hebbe dit toe-schrift, in plaetse van alle wraecke: *De lasteraer heeft den Duyvel tot zijn groot-vader; den hoogh-moed tot zijn vader; de nijdigheyd tot zijn moeder; eens anders deughd tot stoffe; en gheen ander uyt-komste, als een tijdelicke ende eeuwighe vloeck.*

EM-

EMBLEMATA
II.

Het Houvv'licks bed zy onbeſmet.

Als ghy, twee-eenigh, zijt, door echten band, geſloten
In't geen uw brandigh hert tot heyligh water leyd,
Al-eer ghy noch de vrucht des houw'licks hebt genoten,
Doe by u zelf beloft van eeuwigh eerbaerheyd.
Het houw'licks bed en is geen goot' van vuyle luſten,
Maer daer, die't wel gebruyckt, elck een in maegh-
dom blijft.
Als ghy dan, beyd' bedeckt met eerbaer root, gaet ruſten,
Zie dat ghy dan te zaem geen over-ſpel bedrijft.

Wie en ziet niet, met innerlicke verwonderinghe, de groote zorghe, die God de Heere gebruyckt, om zijn volck, de ware kinderen Israels, tot reynigheyd en heyligheyd des levens, aen te leyden? Ghetrouwde en on-getrouwde, mans ende vrouwen, waeckende en slapende, een yeghelick is zijn zuyverheyd en reyninghe voorgheschreven. Hoe anders? hy is de heyligheyd en de reynigheyd zelve: hy wilt oock dan met reden, dat wy *heyligh zullen zijn, ghelijck hy heyligh is.* Zulck een vader, zulcke kinderen. En om de waerheyd te zegghen; isser eenighe deughd ter weereld, die den mensche ghelijck ver-enghelt, om niet te zegghen vergodet, 't is de reynigheyd, en eerbaerheyd. Een deughd zoo hemelsch, en over-prijzelick, als zy op der aerden zeldsaem, en schaerselick te vinden is. De menschelicke natuere schijnt gekneet te zijn in den trogh van vleeschelick bedrijf, en ghebacken in den oven van vierighe lusten. Een machtelooze zieckte, een dulle koortse heeft haer wezen gheteelt: en zoo baert sy noch stadelick stinckende sweet, en on-reyne hitte; ick meene vleeschelicke ghedachten, en gheestelooze redenen. En hoe zal oock yemand *vvijn-druyven van doornen, of vijghen van distelen lezen?* alzoo en wachte niemand van een natuerlick mensche, *die uyt den bloede, of uyt den vville des vleeschs, of uyt den vville des mans gheboren is*, dat van hem eenige matige reynigheyd, in woorden, of in wercken voort-komme.

De wijsheyd des hemels, om deze on-geregeltheyd eenighsins te breydelen, en ons ten desen aenziene oock in te scherpen, hoe dat wy *onze vaten heylighlick bezitten* zullen, heeft den houwelicken staet verordent, waer in de mensche, een met eene zijnde, de on-ghetoomde uyt-spronghen des vleesches mochte bepalen,

en ghelijck een dam schieten, op dat wy niet af en weyden, buyten het veld en de ghemeet-taelen, die ons zijne voor-zienigheyd ghelieft toe te eyghenen. Hier en sluytet niet, twee meesters op een winckel, twee groote masten tot een schip, te hebben: hoewel de Oud-vaders, onder de wet, deur een grove swackheyd, haer zelven hier in leelick mis-grepen hebben.

Evenwel, wanneer nu yemand, in dit gewijde perck, van boven ghestelt is, en moet hy zich terstont niet in-beelden, dat hem daer een missinck bereyd is, om zich zelven, als een vercken, zonder schaemte, zonder voor-hoofd, daer in te wentelen. Hier zijn oock wetten en palen gehecht, die een wel-gebouwde ziele Godvruchtelick moet waer-nemẽ. Maer ick en kan maer half-monds, en tusschen tanden hier van spreken, om gheen oly, in plaetse van water, in't vier te ghieten. Zoodanigh is de guytery der menschen, dat zy oock zom-wijlen, de bestraffinghe der zonden, tot aen-ritssels ghebruycken. En, om dit, int voor-by-gaen, niet achter te laten; 't en is niet langhe ghebeurt, dat een over-treffelick Leeraer, hebbende een deur-wrochte Predicatie, op het verbod, *Ghy en zult gheen over-spel doen*, nauwelick en heeft konnen ont-gaen, of hy zoude daer over berispt, en heftelick aen-getast gheweest zijn, als ergernisse, en ont-stichtinge gegeven hebbende: daer hy, mijns oordeels, zulck een gheleerde voor-zichtigheyd gebruyckte, en alles zoo Godvruchtelick voor-stelde, alsser van een geestelick ghemoed, en een wel-sprekende tonghe, konde verwacht werden. 't Is, als de heylighe letters zegghen: *Alle dinghen zijn den reynen reyn; maer den on-reynen, en on-gheloovighen en is gheen dinck reyn, maer oock haer ghemoed en ghewisse is on-reyn.*

Het houwelick dan, naer den val, wert in het meeren-deel der menschen, ver-oorzaeckt, of beter ghenoodzaeckt, door de on-verdraeghzaemheyd van de scherpe prickelen des vleeschs, die

haer byzonderlick,in haer meeste kracht openbaren, wanneer de hooghe jaren het lichaem noch niet verswaert hebben, noch de gheestelicke weder-gheboorte de zelve ghenoeghzaem verstomt heeft. In zulcke ghelegentheyd ghelt de zet-reghel van dat groote vat des Heeren: *Jst dat yemand hem niet en kan ont-houden, laet hem trouvven; vvant het is beter te trouvven, dan te branden.* Evenwel zoo moet die heylighe staet gebruyckt werden, niet tot uyt-blusschinghe van onze natuerlicke warmte, maer tot verkoelinghe van on-matige hitte; niet tot vermoeyinge van onze leden, maer tot matige verquickinghe; niet tot uyt-merghinge van ons eerstboortighe zap, maer tot temperinghe van den over-vloed. Reyne ooren zullen my goedichlick draghen, en noch hare nuttigheyd wegh-draghen: maer *die bevleckt is, dat hy noch bevleckt vverde.*

Wie kan dan lijden dien heyl-loozen roem van die on-besneden monden, die niet en laten in alle ghezelschappen uyt te tuyten, de beestelicke on-gebondenheyd, die zy, binnens gordijns, gebruycken? die daer durven met volle kaken uyt-spouwen de on-menschelicke krachten van haer kriele dertelheyd: dat is, die durven roemen hoe verre de beesten in vuyligheyd van haer overwonnen werden.

Quis furor est, quæ nocte latent, in luce fateri,
Et quæ clam facias nocte, referre palam.

Dit is de zin van die heydensche Poeet:

Wat grooter razerny, vvat dulheyd ist, te noemen,
Het geen de nacht verbergt, jae 't zelf in't licht te roemen:
En 't geen ghy, on-betuyght, in't duyster hebt ghedaen,
Daer van te doen, voor 't volck, een openbaer vermaen.

Deze gheven nochtans voor, naer den ghemeynen zangh van zulcke voghels, dat het voornaemste ooghe-merck van haer houwelick,

welick,dit is,dat zy mochten kinderen teelen, en erfgenamen nalaeten: maer dit is veel eer de handen aen zich zelven ſchenden; den boom te dooden,op dat hy vruchten voort-brenghe. Wie en weet niet, dat onze eeuwe verſcheyden van zulcke dood-ſlaghers ghezien heeft? En waer van kommen oock die menighvuldige ghebreken,die de kinders,hier en daer,van haer gheboorte medebrenghen; als dat die arme onnoozeltjens betalen moeten de ſchult van haer ouders on-ghetemperheyd. De fonteyne van alle reynigheyd heeft uyt-druckelick eenighe tijden uyt-ghekeurt, op welcke het on-gheoorlooft is, tot zijn vrouwe te naecken: maer wie zal my wijs maecken, dat deze wet, by onze menſchen, niet en is af-gheſchaft, als ick de redenen hoore, en de uyt-wercken bemercke,die in niet weynighe kinderen te zien zijn. Daerom en hadde DIOGENES geen on-recht,als hy een on-tuchtigh Iongelingh verweet,dat zijn vader hem, droncke zijnde,gheplant hadde. En de Carthagineeſche wet wert van PLATO verhaelt en gepreſen, de welcke opentlick verboot, dat niemand zich verſtouten zoude, om wijn te ghebruycken, wanneer hy vooren hadde de houwelickſche ſchuld te betalen. Gewiſſelick, daer is zeer veel aen gheleghen,niet alleen int byzonder,de ouders en de kinderen, maer oock de gheheele regieringe, daer wy onder leven. LYCVRGVS, de wet-ghever van Lacedemonien, ghelijck in vele ander dinghen, heeft oock hier in, zorghvuldelick voor-zien. Dit was een van zijn ſtaetſche wetten; *'De nieuvv-getrouvvde man zal geſtolen tot de bruyd kommen, en kortelick vveder tot zijn vrienden keeren.* Hy en gheeft den Bruyde-gom gheen vryheyd, tot zijn nieuw-ghetrouwde Bruyd te kommen, wanneer't hem zoude moghen luſten, of oock by haer te blijven, zoo langhe, als't hem zoude goed duncken; maer hy ghebied dieftelick en bedecktelick by haer te kommen, zonder tabernakelen te maecken, of aen de

 bed-

bed-tijcke te blijven hanghen. Dit zijn de woorden, die PLVTARCHVS in de Grieckſche tale ghebruyckt: *De Bruydegom niet ſvvaer van vvijn, noch door vvel-luſtighe leckernyen over-laeden, maer nuchterigh en matigh zijnde, quam met ſchaemte en vreeze tot zijn echte Bruyd; en ont-doende haren maeghdelicken gordel, lichte haer op, en droegh-ze op het trouvv-bedde, alvvaer hy vveynigh tijds blijvende, vveder-keerde naer zijn maeghſchap; gaende ſlapen, daer hy van te vooren altijds ghevvent vvas. Het vvelcke gheenen kleenen tijd en duerde, maer de zommighe vol-herden daer in zoo langhe, dat zy haer vrouvven noyt by daghe en zaghen, tot dat zy al eenighe kinders van haer geteelt hadden.* Het welcke van yemand in verwonderinghe ghetrocken zijnde, is hy van LYCVRGO met deze andwoorde vol-daen gheweeſt: *Deſe dinghen ſtrecken hier toe, op dat de mannen kloeck en ſterck van leden zouden blijven, van gheen volte of verzadinge vermoeyt; maer dat de liefde altijds jeughdich en groen blijvende, zy kloecke en vvel-ghebouvvde kinderen, voor de Republijcke mochten voort-brenghen.*

Maer hier op zal my yemand voor-werpen, ghelijck dat oock t'anderen tijde ghebeurt is, de woorden van den Apoſtel Paulus: *De vrouvve en is haers eyghen lichaems niet machtigh, maer de man: deſgheliicks en is de man oock zijns eyghen lichaems niet machtich, maer de vrouvve. En ont-houd malcanderen niet, het en vvare uyt beyder bevvillinghe, tot eenen zekeren tijd, om u tot vaſten ende bidden te voeghen: ende komt vvederom te zamen, op dat de Sathan u niet verzoucke, om uvver kranckheyd vville.* Hier uyt beſluyt een Venus dertelingh, dat-men zich zelven plotſelick mach ſtorten, en wentelen in de vleeſchelicke vereeninghe, zonder wet, zonder mate: en dat dien volghende, een van beyden zoo ghenegen zijnde, de andere daer toe het lichaem moet leenen, zonder weygheringe ofte teghen-ſpreken. Maer hoe wert dit zoo vleeſchelick verwrongen,

en verkeerdelick by den hayre ghetrocken? de heylighe man en ſpreeckt niet, in het laetſte veers, van de houwelickſche vergaderinghe; maer hy laet alleenelick toe, dat man en vrouwe, een dack,een tafel,een bedde ghebruyckende, by wijlen haer zelven, voor een weynigh tijds,en uyt beyder bewillinghe, van malcanderen moghen af-zonderen,op dat zy door die onderlinghe ghemeenſchap, in haer Godvruchtigh voor-nemen niet gheſtoort en wierden, maer te beter mochten waecken, ende in-gheſpannen zijn tot alle heylige bedenckingẽ,ende Godvruchtige oeffeningen. 't Is oock zoo, dat twee echte en wettelick gehechte luyden, aen malcanderen zoo nauw en vaſtelick vereenight, en ghelijck door den anderen gemenght en vervormt zijn, dat zy,ghelijck een lichaem maeckende,alle de leden ghemeen,en gheen eygen en hebben, daer zy alleene meeſterſchap zouden over ghebruycken. Des mans leden kommen de vrouwe toe;zoo doen oock der vrouwe leden den man. Maer niemand en is zoo opperlick meeſter van zijn leden, dat hy de zelve mach miſbruycken,naer zijn in-beeldinghe, en wel-ghevallen. De Keyſerlicke wetten hebben over zulcke wel ſtrenghe ſtraffen in-ghevoert, ghelijckformelick den woorde Gods, en de billickheyd van alle goede reden. Zeer wel zeght MARTIALIS:

Scire ſuos fines matrona & femina debet
Ne vagus a thalamis conjugis erret amor.

Het zy my geoorlooft,eẽ weynigh by de over-zettinge te vougen:

Een vrouw, in echt ghetrouw, die moet haer eynden weten,
Op dat haer bed-ghenoot van haer niet af en dwael:
Zy moet oock niet haer ſchuld, uyt luſt des vleeſchs, af-meten,
Op dat zy niet haer mans, en Godes haet en hael.

 Daerom

Daerom en wert oock niet gepresen de Ketterye,die in Afrijcken, ten tijde van den Oud-vader AVGVSTINVS verzint en in-ghevoert wiert, van een soorte van breyn-ziecke menschen, die ABELITEN ghenoemt wierden; om dat zy hielden, dat Abel, van zijn broeder Cain,vrouweloos,en kinderloos gedoodet was. Dese trouwden wel vrouwen, maer en bekenden-ze niet. Elck een van haer, op dat oock haer geslachte verjaeren,en vereeuwen mochte, nam tot zich,als eyghen kinderen,een knechtjen,en een meysken, oock met dit bedingh, dat zy haer oock noyt,met yemand vleeschelick vermenghen zouden. Deze maeckten zy erfghenaemen van haer naem, en alle haer goederen. Het welck zy lichtelick konden doen; dewijle allesins veel arme luyden gevonden wierden, die voor een groot gheluck achteden, van de sware last der kinderen verlicht te werden, en de zelve in een eerlick bezit van goede middelen ghestelt te zien. Maer waer heeft de Heere zulcks gheboden? jae waer heeft hy oyt zulcks toe-ghelaten, dat het voornaemste eynde des houwelicks, het welck is, naer zijne in-stellinghen, *wassen en vermenichvuldighen*, zoude alzoo vergheefschs,en vruchteloos gemaeckt werden? Daerom wiert oock Onam van God de Heere metter dood ghestraft, om dat hy het zaed, dat zijn swagerinne toe-quam, liever op der aerden wierp, als dat hy, daer door,zijns broeders naem, en aen zich zelven nakommelingen,verwecken zoude. Is yemand zijner lusten machtigh, dat hy-ze dan niet en terghe: kan hy zonder vrouwe leven, dat hy-ze dan niet en trouwe.

EMBLEMATA
III.

Dit lijf, wat iſt, als ſtanck en miſt?

Ziet hier, ô Courtizaen, hier light de Af-goddinne,
Die ghy aen-bidt en ſmeeckt met over-aerdſche minne.
Zy ſy Gravin', Princes, en van het hooghſte bloed,
Van leden noyt zoo ſchoon, van wezen noyt zoo zoet;
Zy is (met eer gezeyd) in duyſter ſchaemt' gewonnen,
In vuyligheyd verwarmt, uyt on-reyn bloed geronnen:
En als ſy nu al is, met ſmerte, voort-ghebracht,
Zy drijft en ſmelt daer heen vã vuyle miſt en draght.

Wt-legginghe.

ALle ghedierten werden van natuere tot haer weder-gaede ghedreven. 'Tis een miſ-val, of wel een ſtortelingh van een menſch, die deſe beweginghe of door moedwille verzaeckt, of door ſlauwigheyd niet voelen en kan. Ick ſpreke van het pit, en de kracht des jeughds: wanneer het bloed noch gheheelick in zijn volle vaten is, en de natuere door on-gemack, verdriet, of eenige andere oeffeninghe, niet verminckt of ghebroken is. *De vrouwe,* zeght ARISTOTELES, *heeft een treck en begheerte naer den man, ghelijck de eerſte, vorm-looze ſtoffe, om een fatſoen en ghedaente te krijghen.* Waerom niet oock het zelve van de mans ghezeght, die niet meer uyt een block of rotſe ghehouwen zijn, als dat teere geſlachte, 't welck wy vrouwen noemen? Elck een verbeelde, en vermomme zich, als hy wil, is hy maer een menſch, hy moet oock deze, dat is, menſchelicke beweginghen hebben.

Dus verre mooght ghy de ſchoot vieren, en binnen de palen van zedigheyd en Godzaligheyd blijven. Maer gaet oock hier ten ancker, en bemerckt onder de louwte van het heylighe land of de zeylen niet te groot naer het ſchip; de riemen naer de ſchuyte zijn. Het is te verwonderen, wat af-goderyen de menſchen met de menſchen pleghen: en voornemelick, die jonghe dertelingen, die door de hitte van dat vleeſchelicke vier, als door een horzel gheſteken zijnde, ghedachten en woorden verzinnen, die den hemel beſpotten, en God gelijck uyt zijnen throon werpen. Een ſtaeltjen zy in plaetze van duyzenden.

Ceſſez mortels de ſouſpirer,
Ceſte beauté n'eſt pas mortelle.
Il eſt permis de l'adorer,
Mais non pas d'eſtre amoureux d'elle.

Les Dieux tant seulement
Peuvent aymer si hautement.

Isser misschien yemand zoo arm van talen, die dit zes-dicht niet en verstae, die neme in plaetse deze over-zettinghe.

Stervelinghen, houd vry stille,
Van te zuchten met ghesteen;
Deze schoonheyd, dwing uvv vville,
Heeft geen stervelicke le'en.

Op haer meught ghy niet gelieven,
Maer 't aen-bidden staet u vry;
Goden hebben alleen brieven
Van zoodanigh hoogh ghevry.

Van deze en dier-ghelijcke in-leghsel, zijn de huyden-daeghsche boecken, die meest by de jonghe lieden ghesleten werden, ver-vult: van zulcke woorden klincken de tonghen der ghener, die van liefde glimmen, en het hof, gelijck-men zeght, op de schoot van de Ioffrouwen maecken. Die het *vvoord* niet en weet, en mach niet mede gaen. 'T is gemeenelick, mijn hert, mijn troost, mijn oogh, mijn licht, mijn beckje, mijn zoetertje &c. Maer die op hoogher schoenen treden, willen oock hier in verheven zijn. 'T is kootjes volck, die op de ghemeene wegh wandelen. Deze en spreken maer van Princessen, Koninghinnen, Sterren, Engels, Goddinnen: en wilt ghy't al hooren, zy noemen die haer Al, die niet met allen is, als dreck in goud gewentelt; of, als de wijsheyd spreeckt, *een vercken met een goud juvveel.* Voor deze menschen en is noch grond, noch oever. De heylighe Gheest zeght: *En zijt niet als een peerd, of als een muyl-ezel, zonder verstand: vviens muyl men toe-snoert met een ghebit en toom.* Maer deze loopen gantsch on-gebonden daer henen, geen ander wet hebbende, als zonder wet te leven. 't Is by haer een Courtisaensche wijsheyd gerekent, daer van de ghekapte narren, bykans schaemte zouden hebben.

Ick hebbe van een gehoort, die met ernst zulck een op-schrift op een minne-brief stelde: *Aen de heylighe Majesteyt van de Co-ninghinne mijnes herten.* Wie zal die onder redelicke menschen

 tellen,

tellen, die zulcke nietighe dwaeſheyd voor een gheeſtighe wijſheyd rekenen? Maer wilt ghy noch een groffe en taſtelicke prouve van deze herſſenlooze dulheyd hebben? Hoort wat een aerdighe hofſcheyd een Ioncker ghebruyckte, diens opperſte deel met zulcke miſt benevelt was. Hy wilde quanſuys den bet-weet ſpelen, en in plaetſe,dat andere haer zalaede met olye van vley-ſteerten toe-bereyden, wild' hy de zijne met een middelbaere ſcherpzoete ſauſſe begieten. Schrijvende dan aen een edel Ionck-vrouw, zijn matreſſe, en denckende by hem zelven, dat haer den tijtel te gheven van *doorluchtighe*, te veel was, en de lof van *eerbaere* veel te weynigh, verzinde recht tuſſchen hemel en aerde te vlieghen, mids ſchrijvende, *Aen de bykans door-luchtighe.* Tot zulck een pot, zulck een deckſel. Die oock yets van beter ſmaecke van deze hoofdelooze minnaers verwachten wil; voeghe hem vryelick by dien boer, welcke vertoefde dat de vliet zijnen loop eyndighde, op dat hy mochte drooghs voeds daer over gaen. Soo daer evenwel noch eenigh deel van wijſheyd gheſpeurt wert, die zal hier in vervat zijn, dat de ſommighe van paſſe zoo wijs zijn, dat zy haer zelven mercken ganſchelick niet wijs te zijn. Van zulcken ſlagh was die Ghezelle, welcke tot zijn lieve Vrijſter dorſte zegghen, *Ick ben zonder God, zonder u, en zonder my.* Te weten, *zonder God*, om dat ick hem niet aen en bidde, maer u: *zonder u*, om dat ick u niet en hebbe: *zonder my*, om dat ghy my hebt, en ick niet my zelven. Goddelooze guyten, die haer opperſte goed ſtellen, en haer grootſten dienſt beſteden, in het vuyl ghebruyck van het ghene met eerbaerheyd niet en magh ghenoemt werden: maer vermenſchte Duyvels, die haer zelven uyt-ſchudden, en God tot de helle zenden, op dat zy haer tonge teghen den hemel mochten uyt-ſteken, en een Godſ-dienſt op-rechten, daer van den Af-god een on-reyn ſchepſel, de dienaers een uyt-braeckſel

van de helle, en het eynde van allen, een on-ſterffelick berouw is; en een eeuwigh-duerende ſmerte!

Keert tot u zelven, ellendighe ziel-moorders, die verloren zijt in den dool-hof van uw ydele ghedachten: ont-wert u uyt de ſtricken, die ghy u zelven zoo ſchadelick en ſchandelick gevlochten hebt. En om u zelven nu voor-by te gaen, en de ſchuldighe plicht, die ghy uwen opperſten Leen-heer ſchuldigh zijt, bemerckt in een heylighe ſtilheyd, hoedanigh, en wat zy is, die ghy voor uw' Goddinne houd. Een vrouwe, van een vrouwe geboren; een worm en een worm-aes; ſtof en kaf van den wind ghedreven; hoy en gras; en wilt ghy wat meer hebben, een bloeme des velds, die ghy heden ziet, en morghen te vergheefs zoeckt. Zy is, ghelijck wy alle te zamen, een voor-beeld van ſwackheyd, een roof des tijds, een ſpeel-tuygh van de wind, een bobbel, een teere water-bieze, een ſchildery van on-gheſtadigheyd; eñ om in't korte veel te zeggen, een weynigh ſlijm en fluymen, met bitter galle te zaem ghemenght. Arme menſchen dan, die noch de hoornen willen op-ſteken, en met de Pauw, zich in haer vederen ſpieghelen! weeſt zone of dochter van een Koninck of Keyſer, en watter groods ter weereld kan ghenoemt werden; ghy zijt eerſtelick ghevormt in een ſlijmigh vat, en hebt daer ghedreven tuſſchen de uyt-worpſelen, die van ſpijze ende dranck over-blijven: ghevoet van het ghene de Schriftuere eyghentlick *vvegh-doenſſel* noemt, en dat eertijds niemand naken en mocht, zonder on-reyn te zijn. Daer vlot dit moedigh meeſter-werck, als in de barninghen, tuſſchen duyzent klippen en vuylen: in ghedurigh ghevaer zijnde, om alle ooghen-blick ſchip-braecke te lijden. De minſte val, of het verrecken van de moeder, is ghenoeghzaem, om het zelve, door de weereld, uyt de weereld te zenden. Het ſnuytſſel of het uyt-gaen van een keerſſe kan dit vazel lichtelick ver-

verſticken ; jaė al heeft het ſchoon nu vaſte leden ontfanghen. Is het dan, de ronde van zijnen tijd vervult zijnde, uyt de banden van deze duyſtere kercker uyt-gebroken, met de overlickſte ſmerte, en de alder-grootſte ſchaemte van zijn moeder, die de ſwackheyd en de eerbaerheyd van een vrouwe lijden kan; ziet, zoo ligghet daer henen, als een klompjen van rood vleeſch, gheen ander beweginghe hebbende, als de zee-gallen, of dierghelijcke twijfſel-ghedierten, die een ziele in plaetze van zout ghegheven is, alleenelick om dat zy niet verrotten en zouden. Andere ghedierten en zijn zoo haeſt niet ghewworpen, of uyt haer ſchaele ghekropen, zy loopen ſtracks, uyt haer zelven, naer haer voedſſel; en ghelijck zy haer kleeren gemaeckt, zoo vinden zy oock de tafel al gedeckt. Maer dit erbarmigh ſchepſſel, naeckt en kael, gantſch hulpeloos van zich zelven, moet daer jaren en daghen, in zijn eyghen ſtanck en vuyligheyd ligghen. Zijn lieſſens moeten werden gheviert, zijn oorkens ghereynight, zijn oxels, jae alle zijn ledekens, moeten met pluyſſels en doeckſkens bezet zijn; of anders moeſt het in draght verſmelten, en in zijn vuyligheyd verrotten. Eyndelick, ghelijcker niet grootſcher en is als de menſch, zoo en iſſer oock niet ellendigher. En wat willen wy anders zegghen, wanneer wy deze onreyne romp en ramp, zoo cierlick toyen, en zoo koſtelick opſmucken, als dat wy ſchandelick en on-volmaeckt zijnde van ons zelven, onze volkomentheyd van de beeſten leenen, en met ons lichaem om prijs roffiaenen willen. Let hier wel op, ydele licht-voeten, die u zelven wilt ghedoopt hebben met de naem van Courtiſanen, en uw ambacht maeckt, met de Ioffrouwen te hoven, en in haer ooghen te leven.

Dat ghy aen-bidt, dat ghy vieret,
Als yet Godd'licks, zonder vleck:
Al iſt noch zoo ſchoon vercieret,
Fy! 't is niet als ſtanck en dreck.

EM-

EMBLEMATA
IV.

Nu, hola, mond! niet al te bond.

Ghy zegt, ghy draeght een pack, en gaet dus omme-
vraghen,
Wie dat het zelf, quansuys, in uwe steed' zal dragen:
Elck een ziet wat ghy jaegt; een duyvigh beck-getreck,
Op dat ick niet en zeggh', een innigh tongh-geleck.
Maer zijt ghy niet beducht, wie dat op hem zal laden
Dat drouvig zond-gewicht, die helsch-geneygde daden,
Daer in ghy ligt verstrict? Wel wilt ghy zijn bevrijt?
Kust Godes Zoon, gelooft, en zijne gramschap mijd.

Wt-legginghe.

HEt is een eerlick,en treffelick houwelick,wanneer de zedigheyd en genueghte malcanderen trouwe ſweeren; of wanneer de zoetigheyd en nuttigheyd, met onderlinge om-helzinghe,de zelve lijne trecken. Ick houde-ze voor vyanden van't menſchelicke gheſlachte, die het vermaeck t'eenemael uyt de weereld bannen, en de nordſche ſtraffigheyd een eeuwighe heerſchappye op-dragen. Onze groote Meeſter en wilt niet, dat wy altijds met ghefronſte voor-hoofden, en op-getrocken wijngh-brauwen,de tucht-meeſters zullen ſpelen. Hy heeft ons ghezichte alzoo gheſchapen, dat wy te ghelijcke hemel en aerde konnen aenſchouwen, op dat wy-ze beyde zouden ghebruycken; doch noyt de aerde van den hemel af-ſcheydende. Men mach dit tijdelick leven wel ſmaken, en de ſauſſen oock prouven, die ons de wijſheyd der natuere bereyd heeft: die zijnde de eerſte oorzaecke, niet zonder oorzaecke, maer alles met ghewichte,mate,en ghetal, wonderbaerlick ghevought heeft. Wy en moeten ons buyten ons zelven niet ſtellen, en de menſchelickheyd gheheel ont-glippen, om ons zelven op een ander vorme te ghieten. Ick en ſpreke nu niet van onze zondighe verdorventheyd.

De jonghen vvas een jonghen, zeght de heylige Gheeſt van Samuel. De menſche is een menſche, dat is uyt ziele ende lichaem beſtaende. Dit ghebouw en moet niet ont-daen, maer met een broederlicke verbinteniſſe te zamen gehouden werden. De ziele is de man;het lichaem de vrouwe.Deze en moeten geen ſcheydbrief maecken, door twiſt,of nijdigheyd; maer veel eer,met ghemenghde om-halzinghen, malcanderen by-ſtaen, en alle hulpe en gunſte bewijſen.

Maer

Maer hier is de ſwarigheyd,en de oorſprongh van tranen; dat wy, ghelijck in alle ander dinghen, oock in genueghte geen mate en houden. 't Is een by-voughſel, en wy maecken het grooter,als het voornaemſte ſtuck-wercks : 't is een kant, maer die breeder ghewweven wert,als het binnenſte laecken. De Schriftuere noemt den menſche enckelick *ziele*; maer dus doende,mach hy wel enckelick *lichaem* ghenoemt werden, ghelijck het zelve de Rabbijnen,als van dien heerlicken tijtel beſchaemt zijnde, ghedaen hebben; die den menſche *Gouf*, dat is,lichaem,heeten : ghelijck hy oock in de boucken onzer zaligheyd,*vleeſch* genoemt wert. Wel te rechte; als die dat Goddelicke deel, deur den roock,en het roet van de vuyle ſchouwe des lichaems, ghelijck verſtickt,en geen ander leven ghelaten hebben, als om onze vleeſchelicke wel-luſten in't leven te behouden.

Doch om deze woeſte zee in gheen putjen te willen leyden; laet ons maer een weynigh onder de jonge luyden verkeeren. Bezie wat een ghetater, en dertele fijmelinghen daer veel-tijds omgaen; wat kout, wat gheſpel, wat aen-raeckinghen daer verzint en gepleeght werden. En,om ons zelven noch naerder te beſnijden, merck wat een menighte van wulpſche zoen-konſtjens op de bane rijden, die de Iong-mans des nachts in hare herſſens ſmeden,om hare duyſtere wercken der wel-luſt te lief-koozen, en dat teere volcxken, deur een ghemaeckt fatſoen, aen te wrijven,dat zy anders met zoeten ernſt verwerpen zouden. Ick en wil dit papier niet bekladden, met alle die dertele bootſinghen; maer hier alleenlick verdoemen dat Sodomitiſch over-ſpel,dat zommige met de mond bedrijven, teghen den danck, en met ſpijtigh verdriet van eerbare Ionck-vrouwen, die haer mond moeten leenen, tot een ſpoel-vat, en ſpeel-vat van vuyle, en zomtijds oock pockighe tonghen, die zy uyt een vodde-kot mede-ghebracht hebben.

'De gheyle mond des vleeſchs is gheeſtigh om te dincken,
Al vvat zoo eenighzins ſchijnt naer zijn ſmaeck te ſvvincken,
Zijn eenigh hemel-rijck: daer uyt hy pompt het nat,
Tot vulſſel van zijns vveerds verrot en vunſtich vat.
'De kus, die anderſſins, gantſch middelbaer kan vvezen,
Jae oock met reden is in d'oude eeuvv gheprezen,
Wert tot een ghiſt des vleeſchs van velen nu gepleeght,
'Die alleen deur de hitt' der nieren zijn bevveeght.

Wie en weet niet, wat oock menigh-mael op zulcke zoentjens naer-volght. Hoor, wat TIBVLLVS, van de Ionck-vrouwen zijner eeuwe, zingt:

Rapta dabit primò, pòſt offeret ipſa volent
'Poſt eliam collo ſe implicuiſſe volet.

Dat is:

Zy zal eerſt, als het ſchijnt, met vinnigh tegen-ſtreven,
V laeten zoo een kus, maer haer gelaet is vals:
'Daer naer zal zy van zelfs, u lieve kuſjens gheven;
Daer naer oock vvilligh zijn te hanghen om uvv hals:

En wat anders hier naer, als wercken, die niet geoorloft en zijn, als tuſſchen twee echte lieden. Kuſjens,

Niet die een zuſter gheeſt aen haren ſtraffen broeder,
Maer die een zachte vrouvv geeft aen een bitſigh man;
Niet als Diana *krijght van* Phebus, *of haer moeder,*
Maer zoo on-kuyſch, als Mars *zijn* Venus *geven kan.*

Zoo ſpreeckt de Poeet in zijn eyghen taele, diens zoet-rolligheyd niet wel en kan uyt-ghedruckt werden:

Qualia nec fratri, tulerit germana ſevero,
Sed tulerit cupido mollis amica viro:

Qua-

Qualia credendum est non Phœbum *ferre* Dianæ,
Sed Venerem Marti *sæpe tulisse suo.*

Hier zullen voornemelick de jonghe Maeghden, wiens onghekoockte bloed noch in zijn eerste zode is, haer 'oudelick en koudelick te dragen hebbẽ,om de eerste beginsselen van schaemtelooze on-kuysheyd gheen plaetze te gheven, op dat zy van de laetste on-eere niet ver-rascht en werden. Zedigheyd en schaemte is het schoonste lijf-teecken der jonghe luyden, maer voor-nemelick der maeghden, die natuere ghewilt heeft de swackste te wezen. Verloren is zy, die de schaemte verloren heeft.

Dochters vveest doch nimmers moe',
Maer zijt altoos op uvv hoe',
Dat u nerghens eenigh quant,
Onder schijn van echten band,
Onder 't kleed van zoete vveeld,
Al uvv goed, uvv eer ont-steelt.
Al dat gluyren, al 't ghesleem,
Al dat streelen, al dat zeem,
Al de kusjens, al 't ghetast,
By gheen eerbaer lien en past.
Joffrouvv stae op sintinel,
En vvat anders hier uyt spel:
't Zijn de voor-boon, 't is de boogh,
Die daer zoet'lick laght om-hoogh,
En allenghskens vvater pompt,
Tot hy op u neder-komt.
Wat ist doch van al uvv schoon,
Als ghy mist uvv' eere-kroon?
Wat ist daer een maeghd med' roemt,
Als zy een-mael is ont-bloemt.

 Maer

Maer, om by den draed te blijven, laet ons den oorſprongh van het kuſſen onder-zoucken. De wijze van kuſſen is van oude tijden, jae van de uytterſte memorie der menſchen, bekent gheweeſt. Zy heeft haer af-komſte ghetrocken uyt het inghewand, en de innerlicke gheneghentheyd van Adams kinderen, onder malkander. Men ziet, daer over-groote vriendſchap is, voor-nemelick in de eerſte aen-komſten, of laetſte af-ſcheydinghen der vrienden, dat het bloed naer de uytterlicke deelen des lichaems komt uyt-gheſchoten, en byzonderlick zijn vertreck, of ghelijckmen ſpreeckt, zijn *rendez-vous* neemt, daer de natuere alle de zinnen by den anderen gheſtelt heeft, ende het welcke, onder alle volcken des weerelds open-ghedraghen wert. Dewijle het bloed dan uyt zijn eyghen vaten niet en kan verlaten werden, en nu ten eynde van zijn vrydom ghekommen is, zoeckende even-wel naerder ghemeynſchap te hebben, met het ghene, daer mede het wilde in een gheſmolten en vereenight zijn; beweghet den wille, om den mond, ghelijck als de deure der zelven, te naerderen, en zoo niet anders, ten minſten de azemen, als lichamelicke gheeſten, door den anderen te doen loopen, op dat zy alzoo een vaſte, doch dunne band zijn zouden, om deze twee te zamen te ſtricken.

Om deze vereeninghe, doch op een gheeſtelicke wijze, zucht de Bruyd Chriſti, in dat Hooghe Lied Salomons, begheerende met haren Bruydegom, deur een kus, dat is op het alder-nauwſte vereenight te zijn. Alzoo beſtond de aertſch-vader Iacob zijn Rachel met een kus te groeten: en daer hy tot noch toe on-bekent was gheweeſt, zijn kenniſſe, ende liefde ghelijckelick daer mede te beghinnen. Ende alzoo hebben alle die oude Heyligen, mans en vrouwen, malkanderen begroet, en veel tijds oock hare brieven beſloten, met een ernſtighe begheerte, dat d'een den an-

deren

deren kuſſen zouden. Hoe-wel daer oock ghevonden zijn, die deze heylighe wijze, tot verraed en moorderye ghebruyckt hebben: als daer zijn gheweeſt Ioab, en die ſchrickelicke Gods-moorder, die *den Heere der heerlickheyd*, onder zulck een vriendelick mom-aenzicht, zoo valſchelick, als verdoemelick, in de handen zijner vyanden over-ghelevert heeft. Ander-ſins zoo was de kus een heyligh, en eerbaer ken-teecken van de liefde, die-men yemand van herten toe-drough. De heylige Papieren gheven ghetuygheniſſe, dat wanneer zich Ioſeph zijnen Broederen bekent ghemaeckt hadde, dat hy-ze alle om den hals viel, en met weenende ooghen, kuſſede. Ghelijckerwijs oock Ioſephs zonen van haren Groot-vader om-helſt, en met een kus ont-fanghen wierden. Zulcke exempelen zult ghy met menighte vinden, in beyde de uytterſte willen, daer ons de erve des hemels ghemaeckt is.

Maer ghelijck de kus een ken-penningh was van onderlinghe liefde, zoo is hy oock ghebruyckt gheweeſt, tot bewijs van een vrywillighe ghehoorzaemheyd en eer-dienſt, die de mindere aen de meerdere, de Onder-danen aen de Opper-machten ſchuldigh waren. *Kuſſet den zone*, zeght de Gheeſt des Heeren, *op dat hy niet en toorne*: dat is, bewijſt hem niet alleen een teere liefde; maer eert hem oock met alle onderwerpinghe en gehoorzaemheyd.

Wel aen dan, dertel jeughd, die u verheught in't kuſſen,
En uwen heeten brand, door vuyl ghebruyck, te bluſſen,
Keer van die rots en klip, die hooghe zanden mijd;
Houd ſtrack een ander ſtreeck, al-eer ghy ſchip-braeck lijd.
Roep ſteeds om Godes hulp, ſtreck uyt uw ſlappe handen,
Heff' op uw traghe knyen, ont-worſtel uyt de banden
Van't vuyl bejagh des vleeſchs; weck Ieſum, grijp hem aen,
Of denck vry, en gheloof dat ghy haeſt zult vergaen.

Om-helst dat zoete Lam, dat u zijn mond komt bieden;
Volgh, vvaer het henen gaet, vvil uyt zijn spoor niet vlieden;
Weest altijds van zijn treyn, ghelijck die hofsche lien,
Die altijds vvillen zijn van hare Prins ghezien.
Ghebruyck voor al 't ghebed, vvaer door ghy zult toe-sluyten
De poorten van der hel; het vvater doen ont-spruyten,
Dat uyt de hemel vloeyt, en noyt en zal vergaen;
Een levend' vvater-stroom zal uyt uvv buyck ont-staen.
Ghy zult, al vvert ghy oock als nu en dan bestreden,
Van druck en teghen-spoed, des Duyvels kop vertreden:
En vvilt ghy't al in't kort, ghy zult, met klaer bescheyd,
Van nu aen Gode zien, en in al eeuvvigheyd.

EMBLEMATA
V.

'tIs al te kleyn, als't is ghemeyn.

Het kind vertoont zijn aerd, korts naer het is gebo-
ren:
Het wilt daer enckel in, en met ghewelt deur-boren,
Daer't meest gesloten is. De wegh, die open leght,
Is al te veel ghemeen, te effen en te slecht. (ren
Waer wilt ghy menschen heen? den hellen weg des Hee-
Verstoot ghy met de voet; het duyster wilt ghy leeren,
En wat verborgen is, in Gods verholen raed:
Daer ghy, het geen alleen u noodigh is, versmaet.

Wt-legginghe.

MEn zeght, dat eertijds EVCLIDES, de vader van de wiſ-konſte, on-tijdelick van de gheleghentheyd der Goden ghevraeght zijnde, dit voor een andwoorde gaf, *Het gene ghy my vraeght, en vveet ick niet: dat eene vveet ick, dat zy over te keur-vvijze vertoornt zijn.* Een ghelijck-duydighe ſpreucke met die van SOCRATES; *Quæ ſupra nos, nihil ad nos. Dat boven ons is, en raeckt ons niet.* Maer verſtaet dit ghezondelick. De meyninge van die natuerlicke lichten en is niet gheweeſt, om de menſchen t'eenemael af te leyden van de kenniſſe Gods, ende der Goddelicker dinghen; maer om te teughelen, en in te binden die uyt-ſwierighe vermetelheyd der ghener, die als vremdelinghen levende by haer eygen zelven, vermaerde burghers wilden wezen in die dinghen, daer toe zy gheen toe-gangh en hadden; maer die voor haer verſtand, als grondelooze kolcken, en verſlindighe wielinghen zijn.

De oogen bevinden zich qualick, als zy de klaerheyd der zonne ſtarlincx willen aen-zien: alzoo wert het ghezichte onzer zielen verſtomt, en uyt-ghebluſcht, wanneer wy onder-nemen vermetelick te dringhen in die hooghe dinghen, die de hemel voor ons heeft willen verberghen. *Die de Majeſteyt onderzouckt*, zeght de wijſheyd, *zal van de heerlickheyd onder-druct vverden.* De enghten van de menſchelicke ziele en konnen de on-metelicke wijde van die Goddelicke grootheyd in het minſte niet om-helzé of begrijpen. *De menſche en zal my niet zien, en leven*, zeght de Heere. Hy is aen-biddelick, maer niet onder-zouckelick: zijn heymeniſſen zijn te eeren, maer niet te naerderen. Hoor den Apoſtel: *Dat niemand en ghevoele, boven het gene, dat hy behoort te gevoelen; maer dat zijn ghevoelen zy tot matigheyd, naer dat God een yeghelick de*

mate

mate des gheloofs ghedeylt heeft.

Want willen wy ander-zins de ſtock buyten het bereck van onze ſpronck, en natuerlicke krachten, uyt-ſtellen, de gaep-grond van de on-diepte der hellen zal ons verſwelghen. Wel te recht zeght die kloecke penne, in zijn bouck van de Standvaſtigheyd: *Vt papiliones, & minuta quædam animalcula veſpere lucernæ lumen circumvolitant, donec amburantur, ſic vaga mens, per curioſam curam, laſcivit circa arcanam myſteriorum flammam.* Verſtaet het: *Ghelijck de mugghen, en zommighe andere kleyne dierkens, des avonds ghins en vveder, rontom het licht der keerſſe vlieghen; alzoo dertelt het ſvvermigh ghemoed, door een over-keurighe zorghe, ontrent de heymelicke vlamme der verborghentheyden.* Daerom oock Socrates, om zulcke goddelooze wijſheyd in te toomen, eertijds ghevraeght zijnde, wat dat in de helle ghedaen wiert, gaf voor andwoorde, *Ick en hebbe daer noyt ghevveeſt, noch oyt met yemand gheſproken, die van daer ghekommen is.* Evel-eens als Avgvstinvs dien uyt-zendelingh des Duyvels bejegende, die van hem zocht te weten, wat God voor de Scheppinghe der weereld dede: *Hy maeckte,* zeyde hy, *een helle, om zulcke on-tijdighe vraghers in te vverpen.*

Daer en is niet ter weereld dat onze zinnen meer verbijſtert, dan als wy ons zelven aen-dragen, den voor-hangh van het heylighdom der heylighen te ſcheuren, en met on-ghewiede herſſens in Gods heymelickheyd te booren. De duyvel heeft ghenough op onze ziele ghewonnen, wanneer wy zoo verde gheleyt zijn, dat wy de Goddelicke dinghen met de korte elle van ons kleyn begrijp willen uyt-meten; en de on-eyndelickheyd vormen, naer de leeſt van een gheſchapen ziele. Wy reycken naer God, maer wy werden bereyckt van Gods artſch-vyand: wy ſtijghen naer den hemel, maer wy daelen in de helle. Thales, een van de Grieckſche Wijzen, heel nouſtigh en bezigh zijnde, in het aen-

ſchouwen des hemels,is in een gracht ghevallen. Het welcke van zijn dienſt-bode ghemerckt zijnde, zeyde zulcks wel verdient te hebben: om dat hy geen acht ſlaende,op die dingen,die voor zijn voeten laghen, arbeyde den hemel te kennen, die boven zijn bereyck was,

Dit kan, met bondigher waerheyd, van onze huydighe menſchen ghezeght werden, die de gheopenbaerde dinghen des hemels nauwelicks waerdigh en achten haer betrachtinghe,en met een reuzighe op-gheblazentheyd de hooghe diepten Gods zoucken te door-gronden. Wat iſſer al ghehouwen en gheweert gheweeſt, over die on-begrijpelicke verborghentheyden van Gods verkiezinghe,en die pointen die daer aen kleven? wat goddelooze vermetelheyd is daer door te voor-ſchijn ghekommen? wat heylooze redenen zijn daer uyt-gherezen? wat twiſt, wat nijd, wat vyandſchap is daer uyt-ghebroeyt? en dat alles, door een goddeloos ghekittel, om alles te weten, dat niet ghewеten en wert, als met niet te weten. Een Egyptenaer ghevraeght zijnde, wat dat hy onder zijn mantel ghedeckt droegh: andwoorde, met een gereede aerdigheyd, *dat het daerom bedeckt vvas, om dat niemand vveten en zoude, vvat het vvas.* Dit behoorden wy in deze gheleghentheyd te dincken, dat God de Heere deze diepe heymeniſſen voor ons ſwack begrijp verborghen heeft, op dat wy ons gheenzins bemoeyen,noch te vergheefs vermoeyen zouden,om de zelve te onder-zoucken. Hier in is te prijzen, de zedighe Godvruchtigheyd van SPINEVS, zegghende, *dat het tot ſtichtinghe van onze ghevviſſen ghenough is, (aen een zijde gheſtelt zijnde die hooghe, en over-keurighe onder-zouckinge van de on-begrijpelicke oordeelen Gods) dat vvy vveten, dat de perſoonen van God niet aen-ghezien en vverden, maer dat, onder alle volckeren, vvie hem vreeſt, en gherechtigheyd vverckt, hem aenghenaem is. Dat hy vvilt, dat alle menſchen behou-*

houden vverden, en tot de kennisse der vvaerheyd kommen. Dat, vvie in hem gheloost, niet en zal verdoemt vverden, en dierghelijcke redenen meer, die ons verzekeren van zijne gheneghentheyd tot onze zaligheyd, en onze ghemoederen bevrijden van alle quetst-steentjens, en pijnelicke tvvijffelinghen.

'T en is niet met alle van ons; 't en is maer beuzelinghe van al ons menschelick verstand. Het is zoo verre van daer, dat onze krachten die Goddelicke hooghte vatten zouden, dat van alle de wercken onzes Scheppers, die best van alle zijn merck-teecken draghen, en meest de zijne zijn, die wy alder-minst verstaen. 'T is de Christenen een oorzaeck van te ghelooven, wanneer zy, in de Goddelicke cohieren, on-ghelooffelicke dinghen ont-moeten: te meer zijn die naer de reden, als zy zijn teghen de menschelicke reden. Het verstand des vleesch is een vyandschap teghen God, het en wert de Wet Gods niet onder-danigh: het en kan oock niet. Zoo Gods wercken, naer de reden waeren, 't en zouden gheen verborghentheyden zijn: zoo zy eenigh exempel of even-beeld hadden, zoo en waeren zy niet yet byzonders. PLATO zelve, die acht dat het een feyle van Goddeloosheyd is, al te keurigh Gods wonderen te onder-zoucken, en de oorzaecken van alle dinghen te willen weten. Men ziet oock, dat alle staeten haere heymenissen hebben, zonder de welcke zy qualick zouden geregiert werden. Waerom willen wy die God ont-houden, en zijn rijcke van ergher en minder voor-recht, als de onze maecken?

Te dede Deo: quæ capere haud potes, remitte.
Intensio fuat ista remissio, vel acris.
Id sat tibi sit, scire; quod hoc scire, negatur.
Quo sumere frustra temerarium laborem?
Captare, quod unquam haud capias; sitis bibendo est.

 Dat

Dat is:

Begheeft u onder God: laet dat ghy niet kont vaeten,
Die slackheyd zal u hier, als een strack spanssel, baeten.
Dit zy voor u ghenough, te vveten; dat ghy niet,
Noch gheenzins vveten meught, het gheen' u God verbiet,
Waer toe daer heen gheport, daer toe ghy noyt zult komen?
Waer toe veel moeyt' en pijn licht veerdigh op-ghenomen?
Te grijpen naer het gheen' ghy nimmers en begrijpt,
Is dorst, die ghy altoos, door't drincken, scherper slijpt.

Ick en can hier niet naer-laeten een ghedicht by te voughen, dat ons de Fransche Ovidius beschreven heeft. Maer om het banket tot het tweede gherichte te behouden, laet deze over-zettinghe voor-ghezet werden.

Men zeght, dat Jupiter vergramt op't mensch-gheslachte,
Dat, met een stout bedrijf, tot in den hemel brachte
Zijn re'en, en vveder-re'en, op dat het mocht bespien
De hooghe dinghen Gods, die niemand en magh zien:
Zijnd' eens vol lust en drift, gingh voor zijn lief verkiezen
Me-vrouvv Vermetelheyd; daer zy sliep in de biezen,
Ontrent den hemel-bergh: en kussend' haer, ontfingh
D'Opiny, voor den mensch een zeer verghiftigh dingh.
Vrouvv Meenen vvas de Min: en vvert gheleyd ter scholen,
By Trots, en Fantazy, op zotte Ionckheyds molen,
Daer zy zoo hoogh op-svvol, dat zy, vol onverstand,
Haer eyghen ouders zelfs deed' beven, onder d'hand.
Zy scheen in haer ghezicht een fiere beest te draghen:
Haer hoofd vvas vol van vvind, van roock, en vremde vlaghen:
Haer herte vvas ghebroet van ydel Zucht, haer peet:
En deckt' Eer-gierigheyd met een ghebreckigh kleed.

Haer

Haer aenzicht vvas heel schoon, en vvonder fraey besneden:
Zy hadd' een zoete mond, vol lieffelicke reden:
Haer rugghe vvas verciert met vlercken hoogh en breed.
Haer voeten vvaren niet met vleesch of been bekleet,
Maer met kattoen, en vvol, van stoffe teer en zochte:
Op dat vvanneer zy gingh, haer niemand hooren mochte.
Zy nam haer Legher-plaets ('t vvas vvonder om te zien)
In't heymelick vertreck der Gods-gheleerde lien,
Dat nieuvv-Rabbijnsche volck, en vverdd' haer hoofd', en zeden,
Door veel verscheydenheyd van schriftelicke reden:
Op dat het vviert gestraft; mids dat het vvas verkeert,
En, met een Reus-bedrijf, den hemel hadd' beleert.
Dit monster maeckt den zoon tvveedrachtigh met den vader:
Dit monster maeckt dat broe'rs on-eenigh zijn te gader:
Ont-zustert zusters hert: stelt recht-svveers in verschil;
Zoo dat zich d'een in't bloed van d'ander vvasschen vvil.
De oom die haet zijn neef; de knecht die haet zijn heere;
De vrouvv en gheeft niet meer aen haren man zijn eere:
De kinders, zonder re'en, die tvvisten van't gheloof:
De orden is ontschaeckt; de vvetten zijn ten roof.
Men ziet den Ambachts-man zijn vverck en neeringh staecken:
De Boer verlaet zijn vee; de Advocaet zijn zaecken;
De Koop-man zijn bedrijf; de Schipper schip en schuyt;
De vrome vvert on-vroom; d'oprechtigheyd is uyt.
Het school-volck sich on-tucht; de Lants-man maeckt een deghen
Van zijn krom-tandigh mes, daer med' hy vvas verleghen:
Zijn scherp-ghepunte eggh', die smeed hy tot een pijck;
Zijn plough-scheer tot een mes, of yet vvat zulcks ghelijck.
Vermoghentheyd is dood: elck een leeft naer zijn vvijze,
En maeckt dat over al veel on-gheschicktheyd rijze.

De lust, de ghiericheyd, de dolingh on-beheert,
Die hebben op en neer de vveereld om-gekeert.

Dit zijn de eyghen woorden van de Poeet:

On dit, que Jupiter fasché contre la race
Des hommes, qui vouloient par curieuse audace
Envoyer leurs raisons, iusqu'au ciel, pour sçavoir
Les hauts secrets divins, que l'homme ne doit voir;
Un iour estant gaillard choisit pour son amie
Dame Presomption, la voyant endormie
Au pied du mont Olympe, & la baisant soudain
Conceut l'Opinion, peste du genre humain.
Cuider en fut nourrice, & fut mise à l'escolle
D'Orgueil, de Fantasie, & de jeunesse folle.
Elle fut si enflee, & si pleine d'erreur,
Que mesme ses parens faisoit trembler d'horreur.
Elle avoit le regard d'une orgueilleuse beste,
De vent & de fumee avoit pleine la teste,
Son cœur estoit couvé de vaine Affection,
Et sous un pauvre habit cachoit l'Ambition.
Son visage estoit beau comme d'une Sereine,
D'une parole douce avoit la bouche pleine:
Legere elle portoit des ailes sur le dos:
Ses jambes & ses pieds n'estoient de chair ny d'os;
Ils estoient faicts de laine & de coton bien tendre,
A fin qu'a son marcher on ne la peust entendre.
Elle se vint loger par estranges moyens
Dedans le cabinet des Theologiens,
De ces nouveaux Rabins, & brouilla leur courage,
Par la diversité de cent nouveaux passages;

Afin de les punir d'estre trop curieux,
Et d'avoir eschellé, comme Geans, les cieux.
Ce monstre arme le fils contre son propre pere;
Le frere factieux s'arme contre son frere:
La sœur contre la sœur, & les cousins germains
Au sang de leurs cousins veulent tremper leurs mains.
L'oncle hait son nepveu, le serviteur son maistre:
La femme ne veut plus son mary recognoistre:
Les enfans sans raisons disputent de la foy,
Et tout a l'abandon va sans ordre, & sans loy.
L'Artisan par ce monstre a laißé sa boutique,
Le Pasteur ses brebis, l'Advocat sa pratique,
Sa nef le Marinier, son trafiq' le Marchant,
Et par luy le preudhomme est devenu meschant.
L'Escolier se desbauche, & de sa faux tortue
Le Laboureur façonne une dague pointue,
Une pique guerrier il fait de son rateau,
Et l'acier de son coutre il change en un couteau.
Morte est l'authorité: chascun vit en sa guise:
Au vice desreiglé la licence est permise:
Le desir, l'avarice, & l'erreur insensé
Ont sans deßus dessous le monde renversé.

EMBLEMATA.
VI.

Eendracht maeckt macht.

Twee Sloupen heel gelijck, die beyd' om beste roeyen,
De een van achter mart, de ander zietmē spoeyen:
Maetroos, quansuys, belaen, die werpt een touwtjen uyt,
Om zoo dees kacke-nest te halen aen zijn schuyt.
Waer van is dit verschil? Regierders wilt het mercken:
Gelijck een-dracht maeckt macht, *twee-dracht verbreeckt de stercken.*
De Sloup, die achter-blijft, zijn riemen on-lijck slaet;
Het land, dat niet en treckt eē lijn', zeer licht vergaet.

Wt-

Wt-legginghe.

EEn goed burgher moet altijds voor ooghen, en in zijn herte hebben, die gulden ſpreucke, van PLATO eerſt-mael verzint, en van CICERO verhaelt en geprezen, *dat de menſchen niet alleen voor haer zelven gheboren zijn, maer dat het vader-land een deel zich toe-draeght; een deel de kinderen; ende een deel de ouders ende vrienden.* Het Vader-land gaet, met goed recht, in't eerſte ghelid, dat wy altijds, onder God, alles ſchuldigh zijn; voor het welcke wy niet twijffelen moeten, als de ghelegentheyd zulcks vordert, goed en bloed, en alles uyt te ſtorten, dat lief en aengenaem kan gezeyd werden. Wy moeten daerom het ghemeene beſten als een ſchip houden, alwaer niet alleen de Stier-man de hand aen't roer, en de ooghe in't zeyl heeft, maer daer alle het volck, zelfs tot de paſſagiers en med'-ganghers haer hulpe bewijzen, naer dat de nood vereyſcht, en het ghevaer dat mede bringht. Deze een-moedigheyd, vergezelſchapt met hulp en by-ſtand, is de eenige oorzaecke (onder den hemel) van de behoudeniſſe des ſchips; en volgens oock van alle die ghene, die haer goed en leven daer in verpant en ghewaeght hebben. Gheeft uw land het rijckſte in-kommen des weerelds; begroot tollen en accijzen, zoo veel als ghy wilt; telt renten en thienden zonder getal; 't en zal alles niet gedijden, noch baeten, zoo ghy gheen goede, dat is, eendrachtighe burghers en ſtelt, die alles om het ghemeene vader-land willen lijden, en uytvoeren. Het welcke SCILLVRVS zeer levendigh voor oogen ſtelde: de welcke zieck zijnde tot der dood, en nu al-reede af-gheſleten van jaeren, dede voor hem kommen zijn vier-en-twintigh zonen, of ghelijck andere ſchrijven, tachentigh, alle uyt zijn lichaem voort-gheteelt: ende ghenomen hebbende, naer het getal,

een buſſel met pijlen, naer het getal der zelver vaſtelick by een gebonden, gaf de zelve byzonderlick aen elck een van haer, bevelende dat zy die gelijckelick breken zouden: het welcke van haer geweygert, als niet in haer macht zijnde, heeft hy alle de pijlẽ byzonderlick, d'een na de ander genomen, en zeer licht gebroken. Waer mede hy, door een naeckt voor-beeld, haer vermaent en bewezen heeft, dat zoo langhe zy, door liefde en eenigheyd te zamen zouden verbonden blijven, door gheen ſterckte, of liſtigheyd, en zouden verbroken ofte over-wonnen werden: maer in teghendeel, zoo zy oock door onderlinghe on-ghedraeghzaemheyd, malkanderen niets te wille zijnde, quamen met den anderen te twiſten, en dien band der eenigheyd los te maecken, gheen twijffel en zouden ſlaen, of zy zouden haeſtelick, of door haer eyghen, of vremder handen, verſcheurt en vernielt werden. Een treffelicke leſſe, en die oock onze Heeren Staten tot onder-richtinghe geſtreckt heeft, om onze Neder-landſche Leeuw een pijl-buſſel in de klauwen te ſtellen, met deze by-ghevoughde wapen-ſpreucke, *Concordiâ res parvæ creſcunt*; Dat is: *Door eenigheyd werden kleyne dinghen groot.* Een reden, die een-ſtemmigh is met dat oude woord, zegghende; Dat een ſtaet-ghemeynte een beeſte is van langh-duerigh leven, jae zelfs on-ſterffelick, zoo zy haer zelven door on-ghelijck en ſcheuringhe niet om en brenght. *Roomen*, zeght erghens een, zoude on-twijffelick eeuwigh geworden zijn, zoo de on-eenigheyd gheen toe-gangh en plaetze onder haer gevonden hadde: welcke ſchijnt een verghift te wezen, dat den hemel, door een heymelick ſchickſel, over de machten des weerelds uyt-ſchiet, om haer verganckelick en ſterffelick te maecken. Want men bevint, dat de Romeynen, zoo langhe zy een-ſtemmelick, onder de gunſte der eenigheyd, hær banieren en arend-ſtandaerts teghen haere vyanden uyt-ghedraghen, en de behoudeniſſe van

haere

haere ghemeyne ſtaet ghezocht hebben, dat zy de gantſche weereld wetten gheſtelt en over-heert hebben: maer ſedert, dat zy teghen haer eyghen in-ghewant hebben beghinnen te woelen, en met de tanden der eergierigheyd dit burgherlick lichaem hebben beſtaen te trecken en te ſleuren, zijn zy in haer eyghen bloed, door haer eygheu handen, onder haer eyghen ghewelt, neder-ghevallen, en ellendighlick vergaen.

Door-wandel maer eens, als wat anders doende, de Romeynſche gheſchiedeniſſen, ghy zult terſtond ghewaer werden, dat wanneer CINNA zijn eer-zucht op het tooneel ghebrocht heeft; SYLLA zijn rolle beghinnen te ſpelen; MARIVS zijn vlees-ſlachtigh treur-ſpel voor den dagh ghebrocht heeft; en die twee groote Helden, die in den eerſten trap met den anderen vermaeghſchapt waeren, de eene zijns ghelijck, de ander zijn grooter niet en konde verdraghen, dat deze weereld-Heeren, den ſpot en de verwoeſtinghe van haere vyanden onder-worpen zijnde, een drouvigh exempel van de waerheyd dezer ſpreucke hebben naer-ghelaten: *Diſcordia res maximæ dilabuntur*; Dat is: *Door twee-dracht werden de grootſte dinghen t'onder-ghebracht.* Niet beter en verghingh het aen die van *Athenen*: welcke, door twiſtighe ſcheuringhe, malkanderen niet willende te ghemoete kommen, zijn van haer verheerde over-heert gheweeſt: want de Lacedemoniers, langen tijd onder haer jock ghezucht en ghebogen hebbende, veel minder in ghetal, in ſterckte, en rijckdom zijnde, hebben haer beſtaen met levendigh gheweld aen te taſten; en de uyt-komſte is oock met zeghe-teeckenen ghekroont gheweeſt.

Neem dit vaſt op: de eenigheyd is ghelijck de wallen en bolle-wercken van een on-verwinnelicke ſtad; ghelijck torens, ſterckten van Diamant-ſteenen ghebouwt, zoo wijt vermaert, en by de Poëten beſchreven: die niet en konnen ghemijnt, beſtormt,

 of

of door eenigh ghewelt van gheſchut, jae zelfs niet, ghelijck de zelve zegghen, door Iupiters blixem, neder-gevelt werden. Daerom oock AGESILAVS van yemand ghevraeght zijnde, uyt wat reden de Stad van *Sparten* met gheen veſten om-cinghelt en was? heeft de eenigheyd en de kloeckheyd der Burghers ghetoont, zegghende; deze zijn de wallen en de mueren van *Sparten*: te kennen ghevende, dat de ſtaet-ghemeynten door gheen ſterckte zekerder en zijn, als door de deughd van over-een-draghende burghers. Maer van de on-eenigheyd magh wel de aen-ſprake ghebruyckt werden, die de artſ-Poeet, teghen een van de helſche goddinnen, uyt-dondert.

Tu potes unanimes armare in prœlia fratres,
Atque odiis verſare domos: tu verbera tectis,
Funereaſque inferre faces: tibi nomina mille,
Mille nocendi artes.

Met deze zin:

Ghy kont der broeders hert tot ſtrijd en wapens voeren:
Ghy kont, door haet en twiſt de huyzen omme-roeren:
Ghy brenght een drouwigh vier, veel ſlagen, veel verdriet,
Alwaer-men uwen ſchrick, en uw' gheweerte ziet.
Ghy hebt veel liſt en konſt, ghy hebt veel duyzend ſtreken,
Om ſchaed en leed te doen, te vellen en te breken.

Doe hier by:

Gheen ſterckte, gheen ghewelt en kan u teghen-ſtaen:
Daer ghy maer toe-gangh hebt, daer moet het al vergaen.

Hier op ſlaet die ernſtighe ghenuchte, die PLVTARCHVS, in zijn ſtaet-reghels, ons heeft naer-ghelaeten. Hy verhaelt, dat eenen LEO BYZANTIVS, een zeer gheleert man, en die de ſchole der wijſheyd, langhen tijd, betreden hadde, te *Athenen* gekommen

men is, alwaer de burghers, door on-eenigheyd, teghen den anderen verdeelt waren. Hy daer ghezonden zijnde, om de ſtad tot vrede, en eenigheyd te brenghen, op een verheven plaetze gheklommen, om van daer het volck te bequamelicker aen te ſpreken, heeft ter eerſter in-gangh, door zijn kleyn en verneutelt lichaem, in ſtede van een ſtatighe aen-dachtigheyd, een yghelick tot een ſchetterigh ghelagh bewoghen. Welcke ſchielicke en onverwachte bejegheninghe, by den hayre grijpende, heeft hy dus zijn aen-ſprake aen-ghevanghen: Hoe, mannen van *Athenen*! hoe zoudet ghy aen-gaen, zoo ghy dan mijn huyſ-vrouwe zaegt? die zoo kleyn en in-ghedronghen is, dat zy nauwelicks tot mijn knyen kommen en zoude. Door welck verhael, alzoo zy noch in veel grooter ghelach uyt-berſteden, heeft hy met deze reden ghevolght: maer ons, zoo kleyne zijnde, als wy zijn, zoo wanneer wy on-eenigh zijn, en kan de heele Stad van *Conſtantinopelen* niet vatten. PHILOSTRATVS verhaelt dit een weynigh anders, en noch ghenueghelicker: Namelick, dat deze man, tot de Athenenſers ghekommen zijnde, om haer de een-dracht aen te raden, dat hy terſtond, door zijn oubollighe gheſtalte, alle het volck tot lacchen verweckt heeft; niet om zijn kleynigheyd, als PLVTARCHVS zeght, maer om dat hy een on-gheſchickt, vet lichaem, en een grooten, over-hanghenden buyck hadde: waer op hy onverſtelt, en met een ſtemmigh wezen, terſtont ghezeght heeft: waerom lacht ghy doch, Atheenſche mannen? mijn huyſ-vrouwe is noch veel vetter, als ick ben; nochtans, als wy eenigh zijn, kan ons wel een beddeken vatten; maer on-eenigh zijnde, het heele huys niet. Hadde hy ten tijde Chriſti, ende een Chriſten, by de Chriſtenen gheweeſt, hy hadde oock wel konnen zeggen: *Zoo ghy malkanderen bijt ende eet, ziet toe, dat ghy van malkanderen niet verteert en wert.* Alzoo is eertijds het erf-deel Gods van

den anderen ghescheurt. *Manasse vvas teghen Ephraïm; Ephraïm teghen Manasse, ende zy alle beyde teghen Iuda.* Maer wat wijn is uyt zulcke druyven gheperst? zy zijn eyndelick al te zamen een spot en roof van hare vyanden gheworden. Een levendigh voorbeeld van het ghene naer-maels de Heere Iesus zeyde: *Een yegelick Koninckrijck, dat teghen hem zelven gedeylt is, vvert vervvoest: ende een yeghelicke stad, of huys teghen hem zelven ghedeylt, en zal niet bestaen.* Het welcke de vermaeckelicke leer-ghedichtselen van de PHILOSOPHEN oock aerdelick uyt-ghedruckt hebben. Zy schrijven, dat eer-tijds drye vette ossen, in groote eenigheyd, te zamen weydeden, waer deur zy, bevrijd zijnde van alle in-loop en geweld van wilde gedierten, zelfs de leeuwen niet en ont-zagen: maer eyndelick on-eenigheyd tusschen de zelve gherezen, en de vriendschap ghebroken zijnde, zijn zy elck in't byzonder, van stercker beesten, verscheurt ende verslonden gheworden. Te kennen ghevende, dat de twee-dracht gelijck een smettelicke zieckte is, de welcke het herte der menschen door haet en vyandschap op-etende, vernielt oock dien gheest der eenigheyd, die ghelijck de eyghenschap en ghedaente is, die de burgherlicke ghemeenschap haer wezen gheeft. Want ghelijckerwijs de ghene, die een ghezond, en wel-gesteld lichaem in twee of dry stucken neder-velde, zoude niet alleenelick het lichaem, maer oock alle de leden dooden, en zonder ghebruyck maken; alzoo oock de on-eenigheyd, die de burghers van een stad of land van den ander scheyt, en de zelve in velen verdeylt; en vernielt niet alleenelick het lichaem des lands, maer oock alle de huys-ghezinnen, jae oock een yeghelick in't byzonder.

Gheluckighe dan, en dry-dubbel gheluckige Eenigheyd, dochter der godvruchtigheyd, zuster der gherechtigheyd, moeder van alle voor-spoed en wel-varen! door de welcke het ghene swack

is,wert ſterck ghemaeckt; het ghene in ghevaer is,verzekert; het ghene ſlaef-dienſtigh is,in vryheyd geſtelt wert: Eenigheyd,deur welcke niet alleenelick groote dinghen behouden, maer oock de alder-kleynſte groot werden: Eenigheyd, door welcke de menſchen van verſcheyden aerd,en ghelegentheyd, in eene genegentheyd en wille vereenight werden, de burghers ghelijck als broeders en bloed-vrienden,en de ſtad ghelijck als een huyſghezin gemaeckt wert: Eenigheyd, on-waerdeerlicke ſchat, waer door de ſteden in rijckdom bloeyen,tot groot-achtinghe verheven, en in grooter weerdigheyd behouden werden. Derhalven weerde burghers,en land-ghenooten, elck een biede de hand,elck een brenge ſteenen aen,om een eeuwigen tempel voor deze hemelſche vrouwe op te richten. Den hemel ghebied ons zulcks, de nood prickelt ons,en de vruchten nooden ons daer toe. Geen rijcke of land en iſſer oyt vergaen,daer de eenigheyd ongheſchonden is ghebleven: gheen en iſſer oyt verwoeſt, dan daer on-eenigheyd voorghegaen is. Leeſt ghy, dat Adam van God uyt het Paradijs verdreven is; ghy leeſt oock daer vooren, dat hy van God ſcheyde, door on-gehoorzaemheyd, en een band met de Duyvel maeckte. Vint ghy,dat de weereld vergaen is,door de al-gemeene zond-vloed; ghy bevint oock, dat zy eerſt verdeylt was,door het tegen-ſtrijdigh leven,datter was,tuſſchen de kinderen Seth, en de kinderen van Cham. Was Egypten verwoeſt,doen het hoofd,en de voor-naemſte des rijcks,in de roode zee verdroncken wierden; ghy ziet oock,datter haet en on-eenigheyd was,tuſſchen de Egyptenaeren,en de kinderen Iſraels. Gods volck is in Babylonien gevanghen wegh-ghevoert; maer het gheſchiede, naer dat eerſt de thien ſtammen van de twee af-geſcheyden waren. Het gaet zoo toe in natuerlicke lichamen; zoo lange de elementen, daer zy uyt beſtaen, haer behoorlicke temperinge, en vriendelicke eeninghe

 behou-

behouden, zullen de zelve in wezen, en goede gheſtalte blijven; maer zoo wanneer zy beginnen tegen-ſtrijdigh te werden, en dat het een, over het ander eenighe heerſchappye zoeckt in te voeren, 't is gedaen met dat lichaem, zoo daer in tijds geen hulpe toe-gebracht en werde. Wie en weet niet, dat de on-eenigheyd der Chriſtenen, den Turck den ſcepter in de hand, en het geweld gegeven heeft, daer mede hy machtigh ghenoegh is, om de heele weereld te doen beven? Wie van ons, diens aders van Chriſtelick bloed niet uyt-gedrooght en zijn, en betreurt niet de ellendighe verwoeſtinghe van dat groote rijcke van Duyts-land? niet anders veroorzaeckt zijnde, als door de on-eenigheyd der Princen, en loſſe on-ghebondenheyd van vele onder-zaeten. 't En zy wy liever de woorden ghebruycken, die CRISPVS by CÆSAREM voortbrenght: *Jck achte*, zeght hy, in zijn Roomſche tale, *devvijle alle dinghen die op-ſtaen, vvederom t'onder-gaen, ten tijde vvanneer het nood-lot van den onder-gangh der ſtad Roomen zal gekomen zijn, dat de burghers met de burghers hand-ghemeyn zullen vverden: dat zy zoo vermoeyt, ende uyt-ghebloed, eenighen Koningh of natie zullen ten roove vverden. Ander-zins noch de heele kloot des vveerelds, noch alle de volckeren by-een-gehoopt, en zouden dat rijcke niet konnen bevveghen, of verpletten.* 't Is alzoo: wy moeten altijds tot de eerſte oorzaecke klimmen, die de Heydenen *Fatum*, of Nood-lot, wy God, en den Schepper aller dingen noemen; *die arm maeckt, ende maeckt rijcke: die vernedert, ende verhooght: die den nood-druftighen uyt het ſtof verheft, en den armen uyt den dreck verhooght, op dat hy hem zette onder de Vorſten, ende den ſtoel der eeren erven laete.* Maer als wy de tweede ende onder-oorzaecken aen-zien, door de welcke God de Heere de dinghen deſes weerelds ghelieft te regieren, wy en konnen anders gheen oordeel noch reden gheven, als dat zy door on-eenigheyd en ſcheuringe zoo jammerlick verdorven liggen.

Pu-

Publica belli
Semina, quæ populos ſemper merſere potentes.

Dat is:

Tvvee-dracht, het rechte zaed der oorlogh, en de ſmis;
Door vvelck, al 't machtigh volck altoos verdroncken is.

Wie en ziet oock noch niet de ſchandelicke lid-teeckens (en God gheve, dat de roove nu van de wonde ghevallen zy) van het ſtaet-lichaem, daer van wy ons verblijden levendige leden te zijn? hoe verre zijn wy van een al-ghemeyn bloed-bat, van een onderlinge vleeſch-ſlachtinghe geweeſt? en waerom doch? als om de bittere partyſchap, en een deel breyn-ziecke hoofden, die liever hadden gezien de om-keeringhe van onze ſtaet, als de uyt-keeringe van hare vervuylde mage te verlaten. Wel te rechte paſt hier deze treur-zangh:

Defleta vetuſtis, iterum novis querelis,
Regina poli, ſponſa Dei, regula rerum,
Jeſu domus olim, modo ſpelunca latronum,
Quondam jacuit lacerata hoſtico furore:
Rurſuſque reſurrexit ab impiis ruinis.
Nunc unde ſalus, dividuæ ſpeſque ſalutis:
Quænam Panace Aſclepia, qualis hygieia
Tollat corpore vulnera purulenta ſancto?
Non nunc alieno cadit impetu: ſed eheu!
In ſua viſcera, non ſua, ſua dextera ſævit.

Laet ons zien, hoe onze Duydſche taele dit uyt-brenghen zal:

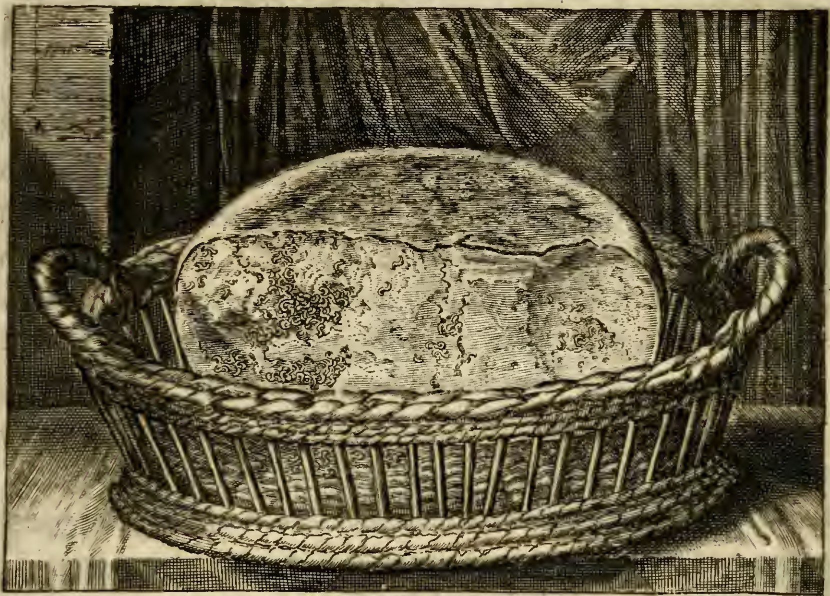
Des hemels Koningin, de maet van alle zaecken,
Gods bruyd, en Ieſu huys, eer-tijds een vvoonſt der draecken,

Een moorders den', en schrick, door oude klacht betreurt,
En vvederom door nieuvv', lagh voor-maels gantsch verscheurt,
'Door een vyandsch ghevveld: maer is vveerom verheven
Vyt haer god'looze val. Maer vvaer is nu ghebleven
Ons heyl, vvaer is de hoop' (ô hopelooze rouvv !)
'Die ons dees breß', en breuck nu vveer op-maecken zouvv ?
Wat al-ghenezigh kruyd, vvat balssem zal de zeeren,
Zal uyt dit heyligh lijf, de vvrotte vvonden vveeren ?
'T en valt door niemand vremds: eylaes, zijn eyghen hand
Steeckt in zijn eyghen hert, niet eyghen, dezen brand.

EM-

EMBLEMATA.
VII.

Al te ſcherp maeckt ſchaerdigh.

Groot zondaer, groot verſtand: groot konſtenaer, groot boeve:
Geleert, zoo zeer verkeert; 't is een gemeyne proeve:
Het weelderighſte land het meeſte wied uyt-geeft:
Jae meeſt wat meeſt uyt-muyt, de meeſte feylen heeft.
Dit leert ons oock de kaes (hoe-wel de dertel' menſchen,
Door eē verdorven ſmaeck, naer 't on-gedierte wenſchē)
De beſte die-men vind van maejen leeft en krielt.
Toont my de grootſte geeſt, 't is licht de grootſte fielt.

Wt-legghinghe.

ALle hooghe en groote dinghen treffen, en trecken ons, met verwonderinghe, en eerbiedinghe. Het schijnt ons yet Goddelicks en hemelsch te wezen, zoo wanneer wy yets ontmoeten, dat ons het hoofd in de necke doet legghen, of ander-zins de ghemeene onderhoudinghe onzer zinnen te boven gaet. De eerste taele, en de boucken onzer zaligheyd hebben zich oock hier naer onze in-vallinghe ghedraghen: welcke hooghe boomen, en groote berghen, *boomen en berghen Gods* noemen. Ghelijckerwijs oock de Griecken en de Latijnen, alle uyt-muytende en groote dinghen, door het woord *heyligh*, benaemen. Alzo zagh Samuel de ghestalte en de groote van Eliab aen, om hem tot een Koninck te zalven, hoe-wel hem God verworpen hadde: *Want het en gaeter niet toe*, zeght de H. Gheest, *als een mensche ziet, die alleen aen-ziet vvat voor ooghen is:* dat is, het ghene in zijn ooghen groot en wonderlick is. Het gaet alzoo met ons: wy zijn ghelijck verschrickt, als wy ons zelven in-beelden die hooghe duysterheyd van de Cederen van Libanon: ghelijck wy oock verachten de eesters, en dat leeghe spruyt-gewas, dat altijds by der aerden blijft. Onder de voghelen gheven wy den meesten lof aen de Arenden, om dat zy zich alder-verst boven ons gesicht verheffen. Te meer een dingh den hemel naerdert, te meer wy het zelve prijzelick en achtbaer houden. Maer, boven alle dingen des weerelds, en isser niet, dat wy billicker, en met meerder recht, verwonderen, als die hoogh-dragende en wijd-voerige verstanden, die zich ten hemel op-dringen, en deze aerdsche dingen, met een on-veranderlick gezichte, verachten, en van haer af-wijzen. Alzoo ziet-men Iupiters voghel, met een moedigh herte begaeft,

ner-

nergens anders herbergen, als op den bergh Taurus, of op de gheberghten van Scythien, en andere verheven plaetzen, die haer kruyne ontrent den hemel geſtelt hebben: en zoo-men hem op der aerden ziet neder-dalen, 't is alleenelick, om te ſtorten op een konijn, of erghens op een haes, die hem tot een aes verſtrecken mochte. Niet anders en gaet het met die edele natueren, die God de Heere met een over-treffelicke ziele verrijckt heeft: zy werpen, en ſchieten zich gheſtadelick, boven de nevel en de dampen van deze leeghe plaetſen, en klieven, met de vlercken des verſtands, de hooghe wolcken, om altijds ontrent haer gheboort-plaetſe te leven: nimmermeer ter aerden zijghende, dan wanneer het van noode is, de breucken van dit bouw-vallige huys des lichaems op te richten.

Och of dit alle groote gheeſten ghegheven ware! Maer het is te beweenen en te jammeren, dat de ſpreucke van de wijze Keyſer AVRELIVS maer al te waer en is: *De bordeelen*, zeght hy, *vverden vervult met de ſchoonſte vrouvven: de kloeckſte mannen vverden roovers en plonderaers: de ſcherpſte geeſten vverden dieven: en die het levendichſte en vvackerſte verſtand hebben, vverden veeltijds zot.* De beſte wijnen, zeggen de wijn-koopers, zijn het ruylen en ros werden onder-worpen; en de zoetſte vruchten werden eerſt met de worm geſteken. Zoo gaet het veel-tijds met de beſte verſtanden: zy verliezen haer zelven door ſpitſ-ſinnigheyd, en ſtorten neder in alle vuyligheyd en onghebondenheyd. 't Is een wonder-teecken, zucht een wijs man van onze eeuwe, een groot en levendigh verſtand te vinden, dat wel geregelt en gematight is: 't is een zorghelick ſweert, voor die het niet wel en connen voeren; en daer van alle miſ-orden, tegen-ſpannigheyd, kettery, en allerley verſtooringhen in de weereld zijn.

Magni errores non nisi ex magnis ingenijs.

Et

Magnum ingenium suscitat in die tenebras:
Et nigra facit candida, & hæc in illa
Vertit.

Dat is:

Alle feylen, alle schanden,
Daer in dat de vveereld draeft,
Rijzen niet als uyt verstanden,
Die van God meest zijn begaeft.
Die vervvecken, en vermeeren
In den dagh, veel duysterheyd:
Die het vvit in't svvart verkeeren,
En het svvart in vvittigheyd.

De verwerringhen en om-keeringhen van alle staeten, zijn die niet gemeenelick deur de kloeckste verstanden te wege gebracht? Daerom zeght THVCIDIDES, dat de middelbare gheesten, jae zelfs die onder de middelbare gestelt zijn, veel bequamer tot de regieringhe zijn, als verheven, en over-vliegende verstanden, die niet en dienen, als andere, en haer eygen zelven, vreeze en ongeval toe te bringhen. Verstaet altijds, wanneer de zelve door Gods gheest niet gheregiert en werden, en alleenelick de Godsdienst tot een mantel ghebruycken, om haer goddelooze eer-gierigheyd te bedecken. Want anders, een vernuftighe ziele, van boven weder-geboren, en met godvruchtigheyd deur-droncken zijnde, 't en is niet te ghelooven, wat voor-deel en nuttigheyd daer van te verwachten is, als zy maer in tijds tot de regieringe gevoordert wert.

Beziet oock in alle tijden, wie de Kercken, en de heylighe vergaderingen gestoort ende verwoest hebben: het zijn de broedsels

van dat listighe Serpent; *de kinderen dezer eeuwen, die wijzer zijn, dan de kinderen des lichts, in haer gheslachte:* die met een eer-ghierighen duyvel bezeten zijnde, niet anders voor en hebben, als God alle eere te ont-stelen, en die haer zelven in haer grootsheyd toe te meten. Laet die dit ghebed leeren:

Major volui, maximus esse concupivi:
Quid restat? nisi minimum me velim ac ministrum.
Vt sic doceas crescere me, diminuendo.

Dat is:

Ick hebb', met groote lust, begeert, ô Heer ghepre zen,
Veel grooter als ick ben, jae zelfs de grootst te wezen.
Wat nu? als dat ick wensch de minste knecht te zijn,
Op dat ick groeyen magh, als ick in my verdwijn.

Slaet uw ooghen op de Koop-luyden en Winckeliers: zijn't veel-tijds niet de subtijlste verstanden, en de gauwste Bouck-houders die eerst breken, en de schendelickste dieverye pleghen? Men verstaet wel wenck, al en is't met gheen schuer-deure. Zulcke gaeuwroenen willen een yeghelick botte-muylen, en geven haer zelven schoon spel, in alles wat zy voor-nemen. Zy kussen haer eyghen handen, en roocken haere netten: maer God toont daer naer, wat een zorghelicke riet-staf een mensche is, die alleen op zijn vernuft lenet.

Merckt eyndelick op alle staeten van menschen, die ghy wilt, ghy zult bevinden, dat ghelijck de grootste deughden, alzoo oock de grootste feylen van de grootste verstanden voort-ghebracht werden. THEMISTOCLIS aerd was van zijn meester wel ghevat, en gheoordeelt, wanneer hy zeyde: *Ghy en zult, zone, niet middel-matigh wezen, maer ghewisselick of een groot*

licht van uvv vader-land, of een groote peste. Maer het is wel zoo zeldzaem in onze ooghen, als het stoffe gheeft van Godes grootmaeckinghe, wanneer-men een diep-grondighe godvruchticheyd, in een groote ziele, geherberght ziet. Hoor, wat een gheluyd dat groote vat des Heeren gheeft: *Ghy ziet uvve beroupinghe, broeders, dat niet vele vvijze naer den vleesche, niet vele machtige, niet vele edele gheroupen zijn. Maer het dvvaze der vveereld heeft God uyt-verkoren, om de vvijze te beschamen: ende het krancke des vveerelds heeft God uyt-verkoren, om het stercke te beschamen; ende het on-edele der vveereld, ende het ghene dat niet en is, om het ghene dat is, te niete te maecken: op dat gheen vleesch voor hem en roeme.*

EMBLEMATA.
VIII.

Menſches zijn is maer een ſchijn.

Een zeldzaem monſter-dingh, deur-naeyt met duyzend naelden
Van booſheyd en bedrogh, is't menſchelick gemoed:
Geē ſcherpheyd of verſtand oyt tot de grond en daelden,
Daer altoos ſchijn-gelaet, en leugen wert gebroet.
Och of wy met een boor het zelve mochten ſteken,
Gelijck het met de kaes en boter wel gheſchiet;
En proeven met ons ſmaeck zijn goetheyd en gebreken!
Maer ſwijght, ô ydel menſch! de hemel wilt het niet.

Wt-legginghe.

VEynzen en ont-veynzen, zijn de ghemeenſte en grootſte ſtaet-reghels van deze huydige eeuvve. Die in deze konſten niet gheoeffent en is, mach wel t'huys vvoonen, om buyten niet voor zot gekeurt te vverden. Die zijns eyghen voor-hoofds zoo onmachtigh is, of zoo rond-uyt van oprechtigheyd, dat hy zijn aenzicht gheen ander vervve en kan, of en vvilt gheven, als die met het hert-pinceel getrocken vvert, och arm! hy mach zich wel, binnen zijn ſchelpen gheruſt houden, en laeten de vveereld rollen op zulcke ſchijven, als de dobbele menſchen, door Gods byzondere toe-latinghe, gedraeyt hebben. Want vvilt ghy u hier onder mengen, ghy moet zoo vvel, naer het Grieckſche ſpreeck-vvoord, aen het graf over uvv ſtijf-moeder, als over uvv eyghen ouders vveenen; zoo vvel uvv aen-zicht leeren, dat ghy minſt met der daed zijt, dat ghy meeſt met de ſchijn uyt-vvijſt. Bedrogh, ontrouvve, meyneedigheyd, en dierghelijcke wan-ſchepſels der helle, zijn nu zoo diepe in de menſche gehecht, dat het ſchijnt wat nieuvvs te vvezen, een oude oprechtigheyd te vinden. Op welcker bemerckinge, my 't anderen tijde dit ont-vallen is:

Wie en ſiet niet met zijn leed,
Dat-men alle trouvv vergheet;
Dat-men op ſijn voor-hoofd ſchrijft
Anders als in't herte blijft.
'T is een helſche Duyvels vond,
Voort-gekommen uyt den mond
Van Lijſander, *dat-men magh*
Bonden breken, en verdragh;

Dat-men kinders, naer de noot,
Mach bedrieghen, met een koot,
Maer de mannen met een kleed
Van een valſch-geveynſden eed.
Stieren bint-men met een koord,
Menſchen met haer eygen vvoord:
En die zich met dezen band
Niet en houdet vaſt verpand,

Maer

Maer daer mede, by gheval,
Speelt als met een lichten bal;
Houd' ick vast en on-bevreest,
Voor een on-gezelligh beest.

Maer 't is vergheefs geklaecht, daer-men niet weenen en wilt; te vergheefs met de fleuyte ghespeelt, daer-men niet dansſen en wilt. Men meent nu den hooghsten top van de voor-sichtigheyd bereyckt te hebben, wanneer-men zich op het nauwste met het bedroch vermaeghschapt heeft: maer eylaes! het eynde pleecht zijn meester ellendelick, doch weerdighlick te beloonen. Want zulcke menschen, zeght de wijsheyd des hemels, *ontfangen haren loon, in deze teghenwoordighe weereld.*

Hier teghen moeten wy ons, met een serpentsche voor-zichtigheyd wapenen: op dat wy daer door niet en bedriegen, noch oock bedroghen en werden. *Wacht u voor de zuer-deessem der Phariseen.* Getrouwe waerschouwinge van onze Meester. Want ghelijck de klippen, die haer kruynen in de zee verberghen, veel zorghelicker voor de Zee-luyden zijn, als die hoogh en klaer haer zelven op-doen: alzoo doen de geveynsde schijn-deughden veel meer quaeds, als die met een open voor-hoofd, en on-gedeckten hoofde, zich tot alle goddeloosheyd verkocht hebben. Dit zijn die *gheschilderde graven* van de heylighe Schrift, die van buyten cierlick verlicht en gewit zijn, maer van binnen niet anders als vuyligheyd en verrottinghe besloten hebben. Die *tot den Heere naerderen met haer lippen, maer haer herte is verre van hem.* Schoone, wel-ghemaeckte putten, maer die gheen water en houden. Water-looze wolcken, en die met den wind van allerley ydelheyd om-gedreven werden. Zyende potten, maer die noch al haer schuym en vuyligheyd by haer hebben. Koecken onder d'asſchen, ghelijck Ozeas spreeckt; die niet om-ghekeert en zijn. Medaillen, die maer op een zijde gezien en werden. Bedriegelicke boghen. Fraey-gedruckte, doch brooze riet-stocken, welcke

terstont breken, en door de hand schieten der ghener, die daer op steunen willen. Van binnen Nerones, van buyten Catones, en geheel monster-dieren. Of, ghelijck HIERONYMVS zeght.

Het eerste deel een Leeuvv ont-deckt,
Het tvveed' een Draeck vertoonet;
Het derd' op een Chimere treckt,
Die niemant en verschoonet.

Deze zijn, daer de heydensche Poëten zoo heftigh, en deftigh van schrijven,

Qui Curios simulant & Bacchanalia vivunt. Et
. . . . *Castigant turpia, cum sint*
Inter Socraticos turpissima fossa cinædos. Qui denique
. . . . . *De virtute locuti,*
Clumen agitant.

Dat is, by een vergadert:

Die zober, kuysch, en vroom zich veynzen met ghelaet,
Maer die, als Bacchus volck, zich draghen met der daed.
Die on-gheschickte re'en, noch on-tucht konnen lijden,
En die mans met de mans zich schandelick verblijden.
Die sprekend' van de deughd, met een on-kuysch ghedril,
Tot brand en over-spel bevveghen haren vvil.

Het herte des mensches is zoo verwert en gemenght, dat-men noch grond noch stael daer van weten kan. Zoo dat die groote Capiteyn, met groote reden, in zijn wapen dede stellen den Doolhof van DÆDALVS: om te kennen te geven, dat de menschelicke ziele zoo bedeckt, en on-uyt-leggelick is, als die vol-keerigen hof, zijnde daer in zoo veel span-veren, die haer werck doen moeten, eer zy kan geopent worden; zoo veel hoecken en winckels; zoo

zoo

zoo veel weghen en by-paden, ter in-ganghs en ter uyt-ganghs, dat-men oock natuerlick ghedwongen wert de waerheyd aen te nemen, die daer van, door den mond van dat groote vat des Heeren, geuytet is: *Niemand en vveet het gene des menſches is, als de geeſt des menſches, die in de menſche is.* En wel te rechte roept SENECA:

O vita fallax! abditos ſenſus geris,
Animiſque pulchram turbidis faciem induis.

Dat is, in Duydſche woorden:

O leven vol bedroghs, ô gantſch verkeerde leven!
Ghy draeght een duyſter zin in u vervalſcht ghemoed:
Uvv voor-hoofd ſchijnt met vreughd, en blyſchap heel beſchreven;
Maer in uvv hert' en is niet als een bitter roet.

't Is waer, dat elders de Poeet zeght:

Difficile eſt triſti fingere mente jocum.

't Is heel moeyelick en ſvvaer,
Als de droefheyd ons doet quelen,
Dat vvy dan, met bly ghebaer,
Zouden toonen jock en ſpelen.

Maer wanneer de nood en de nuttigheyd zulcks raedet, wie iſſer zoo van alle menſchelickheyd uyt-getoogen, (of zeght liever, overwonnen) die gheen ander mom-aenzicht en kan aen-trecken? Dit gaet vaſt, ô menſche!

Ghy houd uvv oude huyd, en met een effen vvezen,
Deckt ghy een ſchalcke vos in een verdorven hert:
Ghy kond vvat anders doen in uvv ghezichte lezen,
Als dat in uvv ghemoed van u gheſchreven vvert.

Daerom werden wy oock zeer aerdigh, maer tot bewijs van onze veraerdinghe, van den Apoſtel, *dipſuchoi*, dat is, *tvvee-zieligh*, of

dubbel-hertigh, ghenaemt; ghelijck of wy, naer de wijze der Manicheen, die daer gheloofden, datter twee Goden waren, eene de oorzaecker alles goeds, de andere van alle quaed, alzoo oock een herte hadden, dat volgens zijn eerste scheppinghe, heyligh en oprecht zoude zijn; een ander, van ons zelven gheteelt, dat boos en verkeert zijnde, met een valsch ghelaed zich zelven wist goed en schoone voort te doen. maer het is al het zelve herte, doch met verscheyden aen-zichten. THEOPHRASTVS, naer het zegghen van AVLVS GELLIVS, verhaelt, dat in Paphlagonia alle Pertrijssen twee herten, ende in Bisaltia, alle Haezen twee levers hebben. Met zulcke dieren konden wy bequamelick, en zonder on-ghelijck, vergheleken werden. Dit schrijft SOLINVS van de Pertrijssen; onse jaghers en wey-lieden moghen daer van oordeelen: *Zoo eenighe mensche tot de Pertrijssen naerdert, wanneer zy haer jonghen broeyen, de moeders van de nest komende, bieden zich van zelfs aen, en ghelaetende een swackheyd van beenen of vlercken, veynzen zy traeghachtighe treden. Met deze leughen bekoren en bedrieghen zy die hun te ghemoete komen, tot dat zy verde gheweken van hare nest af-dwaelen. In de jongen en is oock geen loomer vlijt, om zich te hoeden: want als zy bevroeden ghezien te wezen, zich om-keerende, nemen zy kluytjens in haer voeten, deur welcker beschut zy zoo listelick bedeckt werden, dat zy, zelfs betrapt zijnde, niet ghevonden en werden.* Wy oock, wanneer wy de lieve jonghen onzer zonden uytbroeyen, wy weten die zoo te verschoonen, en de menschen van alle vermoedinghe af te leyden, als of wy noch over-schot van deught en recht hadden. Wy en derven oock de luys in de pels van onze kinders niet zetten: zoo haest als zy spreken konnen, weten zy de ouders, ick en weet niet wat bloemkens op de schoot te leggen, en haer vuyligheyd zoo listelick te bedecken, dat moertjen daer op niet te zegghen en vint. OLAVS MAGNVS verhaeld van

de

de Hazen, dat daer zy, in de Noordſche quartieren, des zomers grauvv van hayr zijn, des winters, als de ſneeuvv begint te vallen, een wit en ſneeuvvigh couleur aen-nemen, en zoo te weyniger, in haer legher, betrapt en ghevonden werden. Is dit oock niet den aerd der menſchen, dat zy haer wit by de witte, dat is, deughdzaem by de deughdzame ghelaeten, op dat haer ſwarte ende leelicke feylen niet ont-deckt en wierden? Den Haze ſchijnt oock een drouvigh en ſwart-zuchtigh gedierte te wezen, maer die onder-tuſſchen in brandighe paer-zucht alle andere gedierten te boven gaet. Wy zeggen oock van de menſchen; *Stille vvateren, diepe gronden. Slaepende vvateren, ſtinckende vvateren.* En dierghelijcke ſpreeck-woorden meer, die den aerd van onze ſchijn-heylighe aerdelick uyt-drucken. Hoe vele gaender onder ons, die met gheſronſte wijnghbrauwen de aerde ſtaetelick aen-zien, en onderwijlen de ooghen ten hemel op-ſlaen, die nochtans in't heymelick, als-men zeght, op alle merčten verlieven, en zoo zoet van zout zijn, dat zy in de aen-ſchouwinghe der vrouwen haer zelven verliezen.

Wiens voor-hoofd dat den ſtoel van ſchaemte ſchijnt te thoonen;
Maer in vviens hert de Heer veel over-ſpel ziet vvoonen:
Die met een ſtatigh oogh bevvijzen eer en tucht,
En die een vvinckel zijn van alle gheyle zucht.

Een ander ſlagh van menſchen gelaeten haer met de eere dezes weerelds gantſch on-bekommert en on-bemoeyt te zijn: ſpreečt met haer van ampten en ſtaeten, het ſchijnt dat zy gelijck medelijden hebben met het valſch gheluck der ghener, die in hoogheyd verheven zijn; en onder-tuſſchen woelt en bruyſcht in haer een zee van on-ghereghelde eer-tochten, die haeren even-naeſten, tot eenigh ampt verhooght, met de oogh-houcken ſlijncks doet aen-

 zien,

zien, en verkeerdelick ſpreken van die ghene, die boven haer ghe-ſtelt zijn. De valcken, wanneer zy een vogel zien, en vliegen niet recht-ſtreecks naer hem toe, maer het ſchijnt, dat zy eerſt van hem vluchten; doch wanneer zy haer kanſſe ſchoon, en den voghel zonder zorghe zien, werpen zy haer zelven draed-recht daer op, trecken hem ter aerden, en ſcheuren hem in ſtucken. Zoo doen de gheveynſde huychelaers, die gheen eere noch waerdicheyd en zoecken, maer ſchijnen daer van te vlieden, op dat zy, naer de wijze van de ſchippers, die een ſchuyte roeyen, om-ghekeert zijnde, met meerder kracht, haer hooghte krijghen zouden. Alzoo geliet hem Ioſua, dat hy van de ſtadt Aij vluchte, op dat hy-ze te zekerder, en met beter ghelegentheyd zoude aen-taſten en overwinnen. De Heere Chriſtus toont over al, dat hy een hooft-vyand is van valſcheyd, en bedrieghelicke dobbel-hertigheyd, ghelijck in de heylighe Regiſters over al te zien is. Alzoo verklaeren zommighe de reden te wezen, waerom den Ioden van God de Heere verboden is gheweeſt, dat zy gheen menghel-kleeren draghen en zouden, daer lijnen en wolle te zamen in gheweven is: namelick, op dat alle dobbelheyd en ghemenghde treken van haer geweert zijnde, zy haer herte op haer voor-hoofd draghen, en gheenſins haer uytterlick ghelaet een ander verwe gheven zouden, als die met het pinceel van haer herte zoude ghetrocken zijn. Daer en konnen gheen vremder monſters gevonden werden, als die haer ambacht maecken, altijds anders te wezen van buyten, als van binnen, ghelijck Tiberius dede. Door de zulcke werden ghemeenelick de Princen bedrogen, de ſtaeten verkeerdelick bedient, en alle verwerringhen in-ghevoert. Het zijn duyvelſche ſtaet-reghels, *Gheveynſtheyd is de moeder der voor-zichtigheyd*; en, *Die niet en kan veynzen, die en moet om geen heerſchappye peynzen.* Wat is dit anders als een waerſchouwinge, dat de looze, en het woord

van zulcke wan-menschen, niet anders en is, als leughen en bedrogh. 't Is ghewis, zoo alle dingen oprechtelick en on-geveynsdelick toe-ginghen, mén zoude wel haest een ander regieringhe vinden. Hoor ARIOSTO:

Se come il viso, si mostraße il core,
Tal ne le corti é grande, e gli altri preme,
E tal é in poca gratia al suo signore,
Che la lor sorte muteriano insieme:
Questo umil diverria tosto il maggiore;
Staria quel grande infra le turbe estreme.

Dat is:

Indien het duyster hert van ons ghezien mocht vvezen,
Ghelijck het aen-ghezicht voor yder een is bloot,
De vveereld zou vvel haest van veel ghebrecks ghenezen;
Die zoude kleyne zijn, die nu te hov' is groot.
De zulcke, die altijds moet in on-gunste blijven,
Zou haest met glans en eer veranderen zijn staet;
Die nu light gantsch om leegh, zou haest om hooghe drijven,
En die verheven is, zou haest'lick zijn versmaet.

Maer die dat verbeyden wil, mocht eer een nieuwe weereld in de mane op-richten, en maecken zulcke burghers als zijn bewerp en malle mede-brenght.

EMBLEMATA.
IX.

Ondanckbaer' lieden zal elck een vlieden.

Ziet, een Romeynsche slaef, met koude vrees, ontvloden (zijn bloed,
'De wreedheyd van zijn heer, snack-dorstigh naer
Verlaten, zoo het scheen, van menschen en van Goden,
Wert van een wreede leeuw zorghvuldelick gevoet.
Zoo was dit fel gediert met danckbaerheyd bewogen,
Om dat hy uyt zijn voet een doorn hadd' geweert.
Waer zijt ghy, die een mensch, een mensch zijnd', hebt gezogen? (leert.
Kom by dees beest te school, en danckbaerheyd hier

Wt-

Wt-legghinghe.

DE geschiedenisse, die hier wert aen-geraeckt, is zoo vol verwonderens, als zy weynigh geloove schijnt te verdienen. Maer is, naer het Latijnsch spreeckwoord, een geooghde getuyghe veel meer, als thien gheoorde; waerom zullen wy den gheleerden APPION alle trouwe ont-nemen, die rondelick betuyght, dit zeldzaem werck, te Roomen, met zijn eyghen ooghen gezien te hebben? Ick zal zijn Latijnsche woorden met Duytsche treden op-volghen, ghelijck die zelve A. GELLIVS ons bewaert heeft. *Jn het grootste speel-perck,* zeght hy, *wiert het volck een ghevecht van een treffelicke jacht ghegeven. Hier van, by ghevalle te Roomen zijnde, hebb' ick zelve aen-schouwer ghweest. Daer waeren veel wreede beesten, in grootheyd uyt-muytende: alle hebbende een onghewoonelicke ghestalte, of felheyd. Maer boven alle andere, was de grouwelicke grootte der Leeuwen, een yegelick tot verwonderinghe; en boven alle de reste, eenes byzonderlick. Deze Leeuw, hadde door het ghewelt en woestheyd zijnes lichaems, door het schrickelick en gheluydigh gebriesch, door zijn tuyten en neck-hayr, een yeders gemoed en ooghen tot zich ghekeert. Daer wiert, onder meer andere, tot dit beest-gevecht, een slave van een oud Burgh-meester in-ghebracht, wiens name was Androclus. Dezen de Leeuw van verre ziende, is schielick, als verwonderende, stil gestaen: en daer naer allenghskens en stillekens, als kennisse dragende, tot den mensche gekommen: alwaer hy, naer de wijze van vleyende honden, zijnen steert, zachtelick en zoetelick, roerende, zich by het lichaem van deze mensche gevoecht, en de beenen en handen van dezen, half-dood van vreeze, zoetelick gestreelt heeft. Androclus, onder de lief-laffen van zulck een wreed gedierte, zijn verloren asem weder-krijgende, heeft al-*

allenghſkens de ooghen geſtelt, om den Leeuvv aen te zien. Doen, als onderlinge her-kenninghe ghemaeckt zijnde, ſach-men den Leeuvv en den menſche, verblijd, en ghelijck malkander geluck vvenſchende. Hier door, als een ſaecke gantſch vvonderlick zijnde, iſſer een zeer groot geroep des volcks ontſtaen. Androclus vvert van Cæſar *ont-boden, en de reden af-gevraecht, vvaeromme die alder-vvreedſte Leeuvv hem alleene gheſpaert hadde. Daer op verhaelt Androclus een zeldſame en vvonderbaere ſaecke. Doen mijn Heere, zeyd hy, Afrijcken, als Burgh-meeſters Ste-houder, regierde, ben ick daer, door de on-rechtveerdighe en daghelickſche ſlagen, tot de vlucht ghedvvongen gevveeſt: en op dat ick van mijn Heere, Preſident van dat land, my zekerder verberghen zoude, ben ick gevveken in de eenigheyd der velden en zanden: ende zoo my ſpijſe ont-broken hadde, hadd' ick beſloten de dood, op vvat vvijſe het vveſen mochte, te ſoecken. Alſdoen, de middagh-ſonne ſterck en brandende zijnde, hebb' ick een afgheſonderde, en heymelicke ſpeloncke bekommen, daer in ick my zelven in-drongh, en verberghde. En, niet langhe daer naer, is deſe Leeuvv tot de ſelve ſpeloncke ghekommen, met een ſvvacke en bloedighe voet, ſuchten en murringhen uyt-ghevende, die de pijne en de ſmerte van de vvonde mede-lijdelick maeckten. Ende daer, ſeyd hy, dat zijn ghemoet ter eerſter aen-ſieninghe van de Leeuvv, verſchrickt en verſlaghen vvas. Maer naer dat de Leeuvv, in zijn vvooninghe, ghelijck het met der daed ghebleken is, ghekommen zijnde, my van verre ſchuylende ghezien heeft, is hy zacht en tam ghenaerdert, en ſcheen zijn op-gheven poot te toonen en voort te bringhen, als of hy hulpe begeert hadde. Daer, zeyd hy, hebb' ick een groote ſplinter, in zijn klauvve gehecht, uyt-ghetrocken; en de etter uyt het binnenſte van de vvonde uyt-ghedruckt hebbende, hebbe nu zonder groote vreeze, het bloed gantſch uyt-ghedrooght en af-geveeght. Hy dan, door mijn hulpe, en ghenees-middel, verlicht zijnde, heeft, de voet in mijn handen*

den

den gheleyd hebbende, neder gheleghen ende gheruſt. En van dien dagh af, hebbe ick en de Leeuw in de zelve denne, en van de zelve koſt gheleeft. Want de beſte en vetſte leden der wilde dieren, die hy ter jaght vingh, brocht hy my tot de denne, die ick, gheen vier hebbende, door de middagh-zonne ghebraden zijnde, plach te eten. Maer doen my, zeyd' hy, dat wilde leven began te verdrieten, de Leeuw ter jaght ghegaen zijnde, hebb' ick de denne verlaeten; ende by naer een wegh van drye daghen af-gheleyd hebbende, ben ick van de Soldaeten ghezien ende ghevanghen, ende uyt Afrijcken naer Roomen, by mijn Heere ghebracht: die heeft terſtont te weghe ghebracht, dat ick, als ſchuldigh van een hals-zaecke, de beeſten zoude over-ghegeven werden. En nu bemerck ick, zeyd' hy, dat deze Leeuw, ick van hem gheſcheyden, ghevanghen zijnde, my nu danckbaerheyd bewijſt van wel-daed en ghenezinghe. Dit verhaelt Appion, *dat* Androclus *zoude ghezeyd hebben: en verklaert dat alle deze dinghen gheſchreven, en in een tafereel om-ghedraghen ghewreeſt zijn: ende dat daerom, op aller verzouck,* Androclus *los ghelaeten, en van de ſtraffe bevrijd is; en dat de Leeuw, door de ſtemmen des volcks, hem ghegheven is. Daer naer, zeyd hy, zaghen wy* Androclum *en de Leeuw, aen een dunne band ghebonden, door de gantſche Stad, om de huyſen gaen: dat* Androclus *met gheld beghiftight, den Leeuw met bloemen beſpreyd; en datmen by-cans over al zeyde: Deze Leeuw is de weerd van de menſche; deſe menſche is de ghenees-meeſter van de Leeuw.*

O wonderbare geſchiedeniſſe, en meer als menſchelicke verwonderinghe weerdigh! Maer wy zien hier, ghelijck in vele andere vremdigheyden, dat God de Heere, oock onder de Heydenen, door krachtighe wonderen, zich zelven niet en heeft on-betuyght ghelaeten. En wat konnen wy, uyt deze bemerckinghe, anders zegghen, als dat vele menſchen verbeeſt, jae beneden de

beeſten gheſtelt zijn; vele beeſten vermenſcht, jae boven de menſchen verheven zijn? Niet en iſſer dat ons God en de menſchen behagelicker maeckt, als de erkenteniſſe der weldaden, en het bewijs van een danckbaere ziele. Deze begrijpt alle deughden, en vermeeſtert alle feylen: zoo dat zy on-ghedragelick is met het vuyle rot der kinderen des duyvels, diens eerſte en hooghſte leſſe is, *vveeſt on-danck-baer.*

En vvilt ghy, Adams kind, met korte vvoorden vveten,
Hoe dat ondanckbaerheyd met reden is verdoemt?
En zeght gheen vloecken meer, en geeſt gheen ander beten:
't Is al ghezeyd, vvanneer ghy een ondanckbaer noemt.

Hoort, wat SENECA zeght, *Erunt homicidæ, tyranni, fures, adulteri, raptores, ſacrilegi, proditores: infra iſta omnia ingratus eſt, niſi quod iſta omnia ab ingrato animo ſunt, ſine quo vix ullum magnum facinus accrevit.* Wacht ghy de verduytſchinghe? *Daer zullen,* zeyd hy, *moorders zijn, dvvinghelanden, dieven, over-ſpeelders, roovers, kerck-ſchenders, verraders: een ondanckbaer menſche is beneden die alle. ten zy men zegghe, dat die alle van een ondanckbaer menſche ontſtaen, zonder vvien qualick* (zonder qualick) *eenigh groot ſchelm-ſtuck op-ghevvaſſen is.* Danckbaerheyd is het byzonderſte, ick zegge het eenige deel der gehoorzaemheyd, die God van onze handen eyſcht. Chriſtus hielt hem zelven vol-daen, doen de Samaritaen, dien hy van melaetſheyd gereynight hadde, voor zijne voeten viel, hem danckende. Maer hy bethoont oock de duyvelſche ondanckbaerheyd van de andere neghen, die niet en verweerdighden, met een enckel woord, dien grooté genees-meeſter te erkennen. *Zijn daer,* zeyd hy, *gheene gevonden vveder-keerende, om Gode eere te geven, dan deze vremdelingh? en zijnder niet thiene ghereynight? vvaer zijn dan de negene?* Een ernſtigh verwijt, en

drou-

drouvigh mede-lijden van zulck een geslagen ondanckbaerheyd, die onder vele beesten niet en zoude ghevonden werden. De kinderen Israels, ghelijck zy op andere tijden, dit pestigh verghift in haere herten in-ghetrocken hadden; zoo hebben zy oock, in teghen-deel, die lieffelicke lucht der danckbaerheyd in-ghelaten, en God de Heere, als een aen-genaem reuck-werck, toe-ghezonden. Ziet, als zy van dat on-lijdelick jock, uyt die Egyptische steen-hovens, bevrijd waren, en door het midden der wateren, dwers door die dorre woestijne, door on-eyndelicke wonderen, in dat langh-beloofde land ghekommen waeren, hebben zy, zonder eenigh uyt-stel, God den Heere, een godvruchtigen lof-zangh gezongen, die haeren leydſ-man Moses, met een hemelsche vierigheyd, korts te vooren gedicht hadde. Hier in heeft zich oock, die Iesseaensche held, die hemelsche strijder, kloeck-vaerdigh ghedraghen: want wanneer hy wel verdiendelick het heele geslachte Saulis vyandelick vervolghde, heeft hy Ionathan, door wiens hulpe ende raed hy menigh-mael behouden was, danckbaerlick gespaert, en onder zijne gunstelingen, en heymelicke min-ghenooten toe-ghelaten. Hier mede wert bevestight het zegghen van PLINIUS: *Ut faba & lupinum non exhaurit, sed stercorat agrum, in quo alitur: ita gratus meliorem reddit fortunam ejus, a quo beneficio adjuvatur, & refert, quod accepit.* Verstaet het: *Gelijck de boonen en vvicken den acker niet uyt en putten, maer mesten: zoo verbetert een danckbaer mensch de ghelegentheyd des ghenen, daer van hy met vveldaet is geholpen ghevveest: en geeft zoo vveder, dat hy ontfangen heeft.* De Heydenen, die de danckbaerheyd, met reden, tot de rechtveerdigheyd, als tot haer gheslachte, gebrocht hebben, en hebben geen deught zoo hooge, noch oock zoo noodzaeckelick geacht. Hare boecken zijn bezaeyt, en op-ghepropt met groote-hoopen van haeren lof; diens geheughenisse zy noyt en hebben willen laeten verouderen.

Immemor illorum vestri non immemor unquam,
Qui mala sollicitè nostra levatis, ero.
Semper inoblitâ repetam tua munera mente,
Et mea me tellus sentiet esse tuum.

Zoo zoude de Minne-meester in onze taele, doch met een zoeter tonghe, ghesproken hebben:

Noyt zal ick, lieve vriend, dijns on-ghedachtich vvezen,
Die al ons on-gheluck zorghvuldelick verlicht.
Ick zal in mijn ghemoed uvv vveldaed altijds lezen,
En deze aerd' zal zien, dat ick u ben verplicht.

Maer die belust zijt, den heelen draed van dit klouwen te ont-winden, die gae by SENECAM, en putte uyt de borne van die wijze ziele, de heele geleghentheyd van deze zaecke. Doch even-wel en ont-houd ick my niet eenighe zijner woorden hier te ver-taelen uyt eenen brief, dien hy aen LVCILIVM schrijft. *Een vvijs man zal alles by hem zelven over-vveghen, hoe veel hy ontfanghen heeft, van vvien, vvanneer, vvaer, op wat vvijse. Derhalven loochenen vvy, dat yemand kan danck vveder-gheven, als een vvijs man. Dat zekerlick, zeggh' ick, komt de rechtveerdigheyd toe, een yder het zijne te gheven; de vveldaed danck; het on-ghelijck ghelijcke straffe, of zeker quaeden danck. Alle danckbaere en vveten niet ghenoegh een vveldaed schuldigh te zijn. Want dat en vermagh niet een die on-voorsichtigh, die rouvv, en uyt het ghepeupel is. Hy en vveet niet hoe veel hy voor u schuldigh is. Een vvijs man is bekent, hoe veel elck dinck moet gheschat vverden: vvant een dvvaes, hoe-vvel hy van goede vville is, gheeft of minder vveder, als hy behoort, of niet op zulck een tijd of plaetze, als hy behoort: hy ghiet uyt, en vverpt vvegh, dat hy behoorde vveder te gheven. Niemand en kan dan danck vveder-geven, als de vvijse: maer de dvvaes is danckbaer, naer dat hy vveet, of gelijck*

hy kan. de vvetenschap ont-breeckt hem meer, als de vville. De vvijze zal alles onder malcander vergheleijcken, of yets grooter of minder zy, hoe vvel het zelve sy, van tijd, van plaetse, van oorzaecke. Jck ben danckbaer, niet op dat een ander my te gheerender yet doen zoude, door een voor-daed vervveckt zijnde, maer op dat ick een gantsch genuegelicke zaecke doen zoude. Laet ons dan ghelooven, datter niet eerlicker en is, als een danckbaer ghemoed. Dat zullen alle steden, alle volckeren uyt Barbarische landen roepen. Zy zullen alle met eenen mond bevestighen, dat-men de vvel-verdiende moet danckbaerheyd bevvijsen: hier in is het on-stemmigh volck een-stemmigh.

Schout dan on-danckbaerheyd meer als een booze slanghe,
Of vvel meer als een hond, van dulheyd heel vervvoed.
Die hier van is gevvont, blijft eeuvvigh in dees pranghe,
Dat hy van God en mensch gehaetet leven moet.

Ghewisselick de on-danckbaerheyd is als een scherpe Noorde wind, die de wateren van Godes liefde op-drooght, en door een bijtsighe lucht de menschen van haer jaeght. Met wat leelicker smette konde ARISTOTELES bekladt werden, als dat hy van zijn Meester PLATO, een on-danckbaer muyl-ezel is ghenoemt gheweest? De Veulen groot ghevvorden zijnde smijten van achter, zonder onder-scheyd, moeders en andere beesten: zoo verknaeghde dit groote vat der wijsheyd (in dezen een af-grond van bittere dwaesheyd) het gheruchte en de daed van zijns Meesters hooghe wetenschappen, die hy meynde te zeer zijn licht en dagh te benemen. Alzoo werdender vele ghevonden, die als zy, met gheleende schouders, tot eenige hoogheyd geklommen zijn, t'eenemael vergheten de hulpe en den dienst der ghener, die haer tot een ladder gheſtreckt hebben: jae menighmael de zelve uyt de zaele werpen, ghelijck-men zeght, die haer t'andere tijden, te

peerde geholpen hebben. *Die ghene, die zonder andere boosheyd niet en erkent de vvel-daed, is on-vvetende; die-ze vergheet, is een ezel; die-ze bedeckt, boos-aerdigh, en noch erger, die-ze loochent: maer de gene die quaed bejaeght, aen die gene, van vviens hand hy veel vvel-daden heeft ontfangen, is erger dan een duyvel. 'T is een mis-daed, 't is een boosheyd, 't is een on-vvetenheyd, en een zoo grove ezelheyd; dat sy niet en kan ont-moeten zoo ghevveldighe en vvreede straffe, als zy vvel verdient heeft.*

Maer zulcke on-danckbaerheyd, die over al ghezaeyt, en ghelijck met volle schooten ghestort is, en moet daeromme niet de Godvruchtighe zielen af-keeren, om minder zich Gode en haer zelven ghelijck te stellen. Over-denck deze reden:

Beneficia in vulgus cum largiri institueris,
Perdenda sunt multa, ut semel ponas bene.

Die geen Latijn en konnen, zullen haer hier mede behelpen:

Wilt ghy een goede naem van mildigheyd verkiezen,
En van goed-dadigheyd ontfanghen rechte vreughd:
Ghy moet als nu en dan veel vvel-doens eerst verliezen,
Op dat ghy die eens vvel, en vveerdigh legghen meught.

En noch en zeght dit gedicht niet al de waerheyd. Want ick zegghe, dat gheene wel-daden, (die zulcken naem met rechte voeren) verloren of wegh-geworpen werden. Een wel-daed is haer eyghen loon, en moet alleenelick om haer eyghen zelfs wille ghedaen werden. Die belooninghe verwacht, heeft de wel-daet terstont verloren; alzoo hy gheen rechte deughd, maer schendige woecker heeft willen pleghen.

EMBLEMATA.
X.

Schreeuw, in de nood, naer s'hemels brood.

Wat onruſt en gequel, wat zorgh', wat moeyt', wat braecken! (naecken.
Het kind, dat ſchreyt en ſchreeuwt, om by de borſt te
De moeder legghet aen; de vader zingt en ſuſt,
En wandelt langhſt de vloer, tot dat het kintje ruſt.
Wanneer wy oock, des nachts, gedruckt met ziel-dorſt woelen; (voelen:
God zooght ons met zijn woord, zijn gunſt wy haeſt ge-
Hy neemt ons op de hand, en zingt een vrolick lied,
Het leven van de dood, den dood van al verdriet.

Wt-legginghe.

WT alle voor-vallen, Godvruchtige bedenckinghen. Het eerſte aen-zicht van dit zinne-beeld, ſchijnt zoe tigheyd en gelagh te beloven. Maer zoo doet het oock: doch voor die gene, die geen ander aen-zicht hebben, als om ſpotterye te verwecken, of te voeden. Ick zegghet elders, en het komt hier weder te paſſe: *Wie bevleckt is, dat hy noch bevleckt vverde.* Maer gae zoo te werck in vrolicke gezelſchappen, en zie wat u zal ont-moeten. Ick weet datter veel verhemelde zielen, en Goddelicke verſtanden, onder de Ioffrouwen, ghevonden werden, die niet alleen haer gelid, nevens de Iongh-mans, en moghen houden, maer oock vry wel de pertizaene draghen: doch (om ons gheſlachte niet te vieren, dat in allen deele den prijs van on-geſchicktheyd wegh-draeght) zulcke werden-der oock gezien, die de ſtoffe, en de gramſchap, in dit volghende gedicht, geſtort hebben.

Hoe magh't comen, Ioffrouvvmaeghd,
Dat ghy u zoo zeer behaeght,
By een, die een Venus-vvicht
Niet als vuyle rancken ſticht:
By een, die gantſch onbeſuyſt,
Deur't ghezelſchap loopt en ruyſt,
Die gheen ander kout uyt-ghiet,
Als van't houvvelick gheniet,
Of zich dertelick te voen
Met een mond, jae tongh-gezoen?
Daer ghy die, met al zijn kracht,
Naer des hemels raeden tracht,
En de tijdelick ghenucht
Pooght te menghen met de vrucht
Van des Heeren vrees en vvet,
Houd voor een onnoozel ſlet:
Voor vvien, dat ghy ſtuer en doof,
Zit en noemt hem Philoſoof;
Dien ghy, als een menſch-verdriet,
Niet als ſchouder-vlees en biet.

Maer tot onze webbe. Zoo wie hier ſmaecken wilt de eerſtelinghen van dien on-eyndelicken oogſt der vreughden, die naer deze

deze tijdelicke verderffenisse, van des hemels gunstelinghen, zal ghemaeyt werden; die moet, by tijds, met roepen en zuchten, den hemel door-breken, en alzoo den wegh met tranen af-wasschen, om een reyne ziele daer boven te zenden. *Zaligh zijt ghy, die nu vveent, vvant ghy sult lacchen*, zeyt de erf-ghenaem van de Alheyd.

Wel zaligh is de mensch, die, in dit dal der tranen,
Met tranen zich deur-vveeckt, met zuchten zich verbreeckt,
Die op-ghevveckt van zond', zijn ziel ter deughd laet manen,
Wiens bedde, stadigh nat, van tranen vloeyt en leeckt!
Wel zaligh is de mensch, vviens spijs, by nacht en daghen,
Een bad ter tranen is, in deze ballinghs aerd'!
Die in zijn eyghen zelf daer over heeft mis-haghen,
Om dat hy noch zijn land, door Iesum, niet is vvaerd.
Wel zaligh is de mensch, die, door gheduerigh klaghen,
Bevvatert ziel en lijf, in dit ellendigh dal!
Wat hoeft hy om te zien, vvat vvilt hy zijn verslaghen?
De rechte zijde-vvol van't Lam hem drooghen zal.

Drooghe, en verbrande landen brenghen doornen en distelen voort, voeden oock serpenten en allerley vergiftige en schadelicke ghedierten: gheen beter vruchten en zal oock de acker onzer zielen voort-brenghen, zoo wy den zelven niet en bevochtigen met de wateren, die, door een benauwt ghemoed, uyt de ooghen gedruckt werden. *Alle vleesch vvas verdorven*, getuygen de heylighe letteren. Wat raed, wat baete wert hier toe gevonden? de Heere zent de wateren des zond-vloeds, en reynight alzoo de aerde van hare vuyligheyd. Alzoo en konnen wy oock van de wrotte onreynigheyd der zonden niet verlost werden, ten zy wy alle de sluyzen onzer zielen open stellen, en wegh-spoelen, met een

 stercke

ſtercke ſtroom, al wat ons verduyſtert, en on-bequaem maeckt, om God te zien. Eſauw bitterlick weenende, beweeghde zijnen vader zijnen zeghen aen hem te gheven: hem wiert toe-gezeght, dat hy *een vette wooninghe zoude hebben op der aerden, ende den dauw des hemels van boven.* Wy oock inſghelijcks zullen Gods zeghen verwerven, zoo wy met zuchten en ſchreyen tot hem naerderen. Gheen aerdſche wooninghe en hebben wy te verwachten; maer *dit weten wy, iſt dat ons aerdſche huys dezes tabernakels ghebroken wert, zoo hebben wy een timmeringhe van Gode, namelick een huys, dat zonder handen gemaeckt, ende eeuwigh is in de hemelen.* Doch de wegh, die ons hier toe leydet, moet gheſtadigh beſproeyt werden met het water van een geſmolten ende gebroken herte, op dat het ſtof der zonden ons het gezichte niet en verbijſtere, of, door zijn ſcherpheyd, uyt en bijte. Want ghelijck het reghenachtigh weder zeer teghen is den ghenen, die een ſtad bevechten, of beleghereren willen; alſoo zijn de tranen teghen dien genen, die rontom ons gaet als een brieſchende leeuw, zoeckende wien hy verſlinde. *Gheluckighe tranen*, zeght BERNARDVS, *die de goedertieren handen des Scheppers zullen af-wiſſchen; en gheluckzalighe ooghen, die gekozen hebben daer in te ſmelten, liever dan verheven te werden tot hooveerdye, dan alle hoogheyd te zien, dan de ghierigheyd en dertelheyd te dienen!*

. . . Eſt quædam flere voluptas.
Expletur lachrymis, egeriturque dolor.

Dit meent de Poeet:

Het is een ſoort' van vreughd, te weenen, met ghedulde:
Want droefheyd wert hier door verdreven en vervult.

Dit gheſchiet door natuerlicke oorzaecken: wanneer de ooghen uyt-gheput van vochtigheyd, en de herſſens ghelijck uyt-gedampt,

dampt, gheen ſtoffe meer en hebben, om deze vloed te onderhouden: waer door het hoofd verlicht, en het herte ontlaſt van ſwaere dompen, die het zelve drucken, beghint, met hulpe van den tijd, die alles ſlijt, te verluchtigen, en vlijtigh te werden. Zoo dit elders gheſpeurt wert, zoo wert het voornemelick bevonden, wanneer wy gewaſſchen in boet-tranen, ons zelven voor God de Heere neder-ſtorten, en beklaghen, dat wy zijne Goddelicke majeſteyt, in den hooghſten trap, ghequetſt hebben; begheerende, met een oprechte droefheyd over onze zonden, door het bloed des Lams, daer van gereynight, en alzoo met hem verzoent te wezen. Daer en is gheen twijffel aen, zoo de droefheyd met ons te bedde gaet, de vreughd en blijdſchap zal met ons op-ſtaen. De zonne der gerechtigheyd, Ieſus Chriſtus, zal boven de kimmen onzer zielen, des morghens op-drijven, en ons beſtralende met een Goddelicke hitte, de miſt en nevelachtighe ſwarigheyd, die ons noch op het herte leght, tot niet doen verdwijnen. Dan bevinden wy ons zelven in die voor-feeſte des hemels, en proeven de voor-ſmaecke van dien nieuwen wijn, die hier naermaels met volle bekers zal ghedroncken werden: dan ſchijnen wy ghelijck op-getoghen.

Quo proceres abiere pij, quaque integer olim
Auſon. *Raptus quadriiugo penetrat ſuper æthera curru*
Elias, & ſolido cum corpore prævius Enoch.

Dan ſchijnen wy, zeggh' ick, gheſtelt te zijn, daer Paulus dinghen hoorde, die niet verzegghelick en waeren:

Alwaer dat groote volck, die Goddelicke helden,
Alwaer een vier-gheſpan den vorſt Eliam ſtelden:
Waer Enoch langh voor hem, verr' boven onze lucht,
Met lichaem noch vereent, ghenomen heeft de vlucht.

 De

De godvruchtighe, zeght erghens een, zijn ghelijck de mieren, die eerst moede, en dan blijde zijn: maer de godlooze, gelijck de stapels, of sprinck-hanen, die eerst zinghen, en dan droeve en bekommert zijn. Doen SOCRATES van de boeyen en yzers ontlast was, daer hy langhe was in-ghesloten geweest, voelde hy, ick en weet wat leckernye in dat ketelachtigh gejeucksel, dat hem de nepe en de swaerte in zijn beenen veroorzaeckt hadde. Alzoo gevoelen wy een levendigher vreughd, en die aen de ziele klemt, wanneer wy ons door tranen verlicht vinden van het sware pack der zonden, dat ons gheerne in de helle dubben zoude. De vleeschelicke blijdschap verteert den mensche, ghelijck het licht de keersse: hy wert daer deur, ghelijck een visch aen den geaesden anghel; als een voghel in het net: de beste schepselen Godes gedijden hem tot middelen van een zeker verdoemenisse. Hebt hier al de vreughd des weerelts, en die op-getrocken in haeren hooghsten toon, ghy zult bevinden, t'eynde rekeninghe, dat zy niet anders als een korte ydelheyd en is. Het is on-moghelick, daer God niet en is dat daer ware blijdschap zy. Haman verheughde en verblijde zich in de groote gemeenschap, die hy met de Koninck Assuerus hadde; en met namen, doen hy hem zelven voor-stelde, alleen weerdigh bevonden te werden, om, nevens den Koninck, de Koninginne te verghezelschappen: maer dit was het naeste voor-spel van zijn schandelicke val, en uytterlicke uyt-roeyinghe. Absalon verheughde zich in sijn hayr, dat daer naer de strop wiert van zijn verworginge. De Philistijnen verheughden zich over den blinden Samson, de zichtbare oorzake van haer onder-gangh en verderffenisse. Maer die daer om-helzen de grond-vaste vreuchd, die scheute en wortel heeft, vervelen en stincken die oogen-blickige wel-lusten, die in een recht-schapẽ ziele gemeenelick verwecken een af-keer en vermoeyinghe van dit tegenwoordighe leven.

Vt messis habet solicitum lenta colonum,
Quem torquet inanem famis impetus procacis,
Noctique diem turbidus assuit precando,
Vota increpitans irrita: solesque morantes:
Sic desiderium mora cruciatibus urit,
Cui vitæ ista famelicæ pigra tempora sordent,
Et spes saturi secula possidere cœli.

Dat is:

Ghelijck een traghen oogst, die langh vertoeft te rijpen,
Den acker-man ont-stelt, en groote zorgh' vergaert;
Byzonder als de tocht zijn maegh' begint te nijpen
Die door een ghierigh' hitt' van hongher vvert ghebaert:
Hy gantsch verklemt van hert, beroert in al zijn zinnen,
Naeyt, door veel biddens kracht, den nacht en dagh by een,
De zon schijnt hem te langh zijn teghen-lien te minnen,
En dat hy God beloost, beschelt hy met ghevveen;
Zoo brant een langh vertoef, met smerten, ons verlanghen,
Die deze leuye eeuvv, vol honghers, gantsch verveelt;
Wanneer vvy met een hoop' des hemels zijn bevanghen,
Die van zich zelven vol, ons oock verzadingh' teelt.

Want, om recht te spreken, wat is deze weereld? hy en miste niet, die-ze noemde een tooneel van allerley on-geval, en een vertreck van alle quaed. Daer en is niet ter weereld, dat ons naeckter af-beeld den schuymigen Oceaen, vol van buyen en tempeesten, als deze weereld. De zee en heeft noyt meer schip-braecke veroorzaeckt, als de weereld ziel-brake, en verdoemenisse van menschen. De zee en heeft niet meer beweginghe, als de weereld onruste. Daer en zijn zoo veel klippen en bancken niet in de zee, alsser gevaer en on-gheluck in de weereld is. ISOCRATES placht te zegghen van zijn stad van Athenen, dat-ze fraey en schoon was,

om daer in te wandelen,en deur te gaen; maer dat-ze ten uytterſten zorghelick was,om daer te woonen. Dit magh oock van de weereld gezeght werden. 't Is een groote ſtad, die fraey en bequaem is voor eenen deur-gangh,maer daer vry wel zorge te draghen is, om gheen tabernakels te maecken. Daer in wy moeten verkeeren,ghelijck Iacob in Meſopotamien, dienende in het huys Labans: niet om daer eeuwelick te blijven, maer om naer duyzend moeyten en on-gemacken,naer ons Vader-land te trecken.

Wanneer nu een her-boren ziele,door het wind-aes van Godes gheeſt op-getoghen zijnde, by haer zelven gaet over-ſlaen, hoe aerd en nagel-vaſt zy aen deze weereld geweeſt is, en noch ten grooten deele gehecht blijft; en dat zy daer de kudde Labans, ick meene de wel-luſten dezes weerelds, met de weereldlingen ghedient heeft, heeft zy dan gheen breede ſtoffe ghenoegh,om in tranen uyt te berſten, en den hemel met zuchten en gebeden te vermoeyen? Maer dien oock den aerd van deze droefheyd bekent is, en zal de zelve niet ſchouwen, noch zoecken te ont-duycken, als vyandigh en af-breuckigh van de menſchelicke natuere; maer zal met voor-raed, en wel bereyde zinnen, zich uyt-druckelick daer toe ſtellen; wetende,dat zulcke *droefheyd, die naer God is, een on-berouwelicke beteringhe ter zalicheyd uyt-werckt.* En dat niet alleen; maer zulcke droefheyd behoorde zelve gezocht te werden, om haer eyghen zelfs wille. Die haer tonghe,en gehemelte niet te zeer bedorven en hebben,door de moere en ghiſt dezes weerelds, mogen van haer ſmaecke oordeelen. Want die hemelſche droefheyd is menigh-mael zoo onder-ſneden, en gemengt met die altoos-nieuwe wijn van Godes gunſte ende barmhertigheyd, dat wy,ghelijck een zyende pot,die,door de hitte des viers,zijn water niet vatten en kan, van hemelſche blijdſchap, een beke van heete tranen, deur de ooghen, uyt-werpen. Het rechte vloed-water van de

de Iordaen, die de melaetsche Naamans van haer on-reynigheyd kan ghenezen, ende een gave ziele den Heere toe-bereyden.

Deze oeffeninghe, gelijck zy te geenen tijde, ontijdigh ende onbequáem is, zoo schijnt zy, by nachte, veel ernstelicker en bedachtelicker gepleeght te werden. De schrick en de stilte des nachts, gelijck zy ons wijzer maeckt, naer het zegghen van de wijze, zoo schijnt zy oock meer godvruchtigheyd toe te bringen. Vele menschen beklagen zich, dat zy, des nachts, vele uren zonder slaep, met groote on-ruste verliezen. Maer wat tijd-verlies kan by die gevonden werden, die zich by haer zelven, en by God vinden? Die altoos een zee van zonden in haer zelven konnen zien, die zy met een ware boetveerdigheyd konnen uyt-droogen. Dien nimmermeer Gods vriendelicke teghenwoordigheyd ont-breken en kan, als zy haer zelven niet en ontbreken. Die God, by maniere van spreken, uyt den hemel op haer bedde konnen doen neder-dalen, als zy in haer zelven neder-dalen, om hem te zoecken.

In te ora, tibi vacuus cæteris negotijs,
Plenusque Deo. Temporis haud quære recessus.
Omne tibi tuum tempus erit. Cætera desint:
Non ipsum deerit. Cave te prodere rebus:
Non deesse sat est. Animum colligens vagantem,
Tecum habita, spatiare per ambulacra cordis.
Ita cœlum tibi tute, ita te Deum videbis.

Dat is:

Bid in u zelven, lee'gh in ander werck bezijden,
Vol hemels, vol van God. Zouck gheen vertreck van tijden.
Al uw tijd is voor u. Als alle dinck ont-breeckt,
De tijd ont-breeckt u noyt, hoe dat hy loopt of leeckt.
Ver-raed u door gheen dinck: genough ist, niet t'ont-breken.
Woon met u zelf: vergaer uw ziel, zoo wijt geweken.
Deur-wandel heel uw hert', deur-zouck haer innigh slot.
Zoo zult ghy zien u zelf een hemel, jae een God.

EMBLEMATA.

XI.

De menſch vint baet, in anders quaed.

Fy, van dit helſch geſpuys! die met een bitter nijden,
De deughd, de eer en lof, moed-willigh gaen bezij-
den,
En hechten zich aen quaed, dat yemand onverhoet,
Of zelden heeft gedaen, of met berouw en boet.
Een rechten Egels aerd, die't vuyle bloed af-trecken,
En, met ons quade zucht, haer ghierigh vel uyt-recken:
Die aen ons vleeſch geleyt, daer blijven aen verkliſt,
Tot dat haer langhe dorſt met volheyd is geſliſt.

Wt-

Wt-legghinghe.

T'Is wonder, hoe vernuftigh de menſche is, om zijn kleyne deughdekens, met de groote elle uyt te meten, en zijn grove feylen zoo konſtelick te verwen, dat-ze by velen lichtelick, als ghekeurde zeden werden aen-ghezien. Weynighe werden met haer eyghen wezen, vele met bedrieghelicke mom-aen-zichten bevonden. Zoo ſpeelt een yeghelick den roffiaen met zijn eyghen zelven, en vertoont een bloemigh, wel-gevleeſcht ghelaet, daer de vuyle mieren in zijn gebeente ſteken, en allengſkens zijn mergh, en eerſt-geboortigh zap uyt-zuyghen. Hoe dick-wils werden wy bedroghen in ons oordeel, wanneer wy onze ooghen werpen op het uytterlick gezicht van die on-reyne pockeniers, en die half-geſleten merrien, die haer lichaem den menſchen, haer ziele den duyvel te koope ſtellen! maer hoe menigh-mael dick-wilder zijn wy uyt-geſtreken, als wy onzen azem, en ſtemme gheven, over de gheſtalte van het innerlick deel der menſchen, daer van de Schriftuere zeght, dat voort-kommen *booze gedachten, moord, over-ſpel, hoererye, dieverye, valſche getuygheniſſen, laſteringhen!* Wel met reden, zeght de Gheeſt des hemels: *Het herte des menſches is een ſnood en door-trapt dingh: wie kan het door-gronden,* als hy alleen, voor wiens ooghen, alle dinghen des weerelds naeckt ende bloot ſtaen?

Deze ſwackheyd des oordeels, is t'eenemael vergheveliek, alzoo wy de zelve van onze gheboorte mede-bringhen. Struyckelen, ſchemelen, veranderen, blind zijn in on-zienelicke zaecken, zijn deze natuere zoo eyghen, als zy den Auteur van de zelve vremd, en van zijn wezen verſcheyden zijn. Maer wie kan dat verſchoonen, dat wy onze wetenſchap belieghen, en ons eyghen

 oor-

oordeel teghen-gaen, wanneer wy konden de deughd van onzen even-naeſten licht gheven, en zijn eere haer ſchuldige eere doen?

'T is een zeer bedroefde zaeck,
Dat een yeder ſteeckt den draeck,
Dat een yeder lacht en grijſt,
Met het gheen de hemel prijſt.
Maer 't is oock niet minder quaed,
Dat een nijdigh tongh ver-raed,
Dat een boos gemoed ont-ſteelt,
En ghelijck een roover keelt,
Al het leven van de deughd,
Al de eere, al de vreughd,
Die een deughdſaem man of vrou,
Uyt het vvel-doen trecken zou.

Een neuſ-wijze veel-doenigheyd vervoert ons ghemeenelick, om eens anders geleghentheyd op te zoecken: niet om ons voordeel daer mede te doen, en de vremde deughd in onze eyghene te keeren, of de feylen te beteren, en van ons te weeren; maer op dat wy ſtoffe hadden voor een verghiftighe tonghe, en voedſel voor kittel-booze ooren.

Die van een bitter gal, of ſcherpe zucht geſteken,
Vol nijd, vol jeloerzy, gaen ander lien ghebreken,
Her-kauvven in den mond, en met een kort gekuch
Van een vervuylde looſ', ſteeds braecken achter rugh.

In ſomma, ons en quelt gheen zieckte zoo zeer, als de gezontheyd van onzen even-menſche: de ghezondheyd zeggh' ick van een recht-ſchapen ziele, die gheen ander ghemerck en heeft, als de vol-doeninghe van een goede gewiſſe, en de betrachtinge der eynden, daer toe zy van God de Heere gheſchapen is. Maer hapert-er dan yet in het minſte, de tuyn light terſtont open, men dringht daer van alle kanten in, niet om de reten te ſtoppen, maer om verder af te breken, en het goed gheruchte zoo doodelick te wonden, datter niet anders over en blijft, als tot de Celle-broers te zenden.

Hier in is't grootst on-heyl der menschen meest geleghen,
Dat zy altijds van huys, staegh zijn op anders vveghen:
Het schijnt, dat zy quansuys met ander zijn belaen,
En niemand is bereyd, om in zich zelf te gaen.

De reghel van rechten zeght uyt-druckelick: *hy en is niet zonder schuld, die zich bemoeyt in zaecken, die hem niet toe en kommen.* Wat willen wy dan wroeten in eens anders mis-put, daer wy t'huys, tot de ooren toe, in de modder steken? Onzen eygen hof is vol on-kruyd van booze gedachten; vol steenen van verkeerde begheerten; vol gruys van weereldsche tochten; uyt-gemerghelt van alle hemelsche vettigheyd; on-betuynt van alle zedigheyd, ende Godvruchtigheyd. En noch willen wy de bequaeme spelen, en de deughdsaeme maecken, en dat noch op de kosten en schade van eens anders eere. Ghewisselick, hebben wy zulcke uyt-puylende ooghen, diens straelen altijds schieten op het leven, en het wercken van andere menschen, laet ons dan die partijdighe eenzijdigheyd af-legghen, en zoo wel eens anders deughd, en loffelicke daden, verwonderen, en behoorlicke eere gheven, als wy zijne feylen weten te begrooten, ende hem, boven zijne verdiensten, verfoeyelick en haetelick maecken.

Men vint menschen, die in haer herssens niet verdouwen en konnen, *dat vvy* (volghens de woorden van onze eerste leer-beghinselen) *gheneyght zijn, God, ende onsen even-naesten te haeten.* Maer om nu van God niet te spreken, ick houdet voor een maeckeloose blindheyd, die de middaghsche klaerheyd uyt de weereld bant, zoo wie hier van gheen onder-vindingh en heeft. Iae, dat meer is, hoe naerder zich yemand by God vint, hoe naerder hy den haet, en de af-gunste van de natuerlicke menschen is. De beste dinghen werden verkeert tot oorzaecken van de quaedste gheneghentheyden. Daerom zeyde de zelf-waerheyd: *Ghy zult ghe-*

haet

haet zijn van alle menschen, om mijns naems wille. En wat willen wy ons zelven hier over in pijne stellen? vijf duyzend jaeren aen een volghende, hebben dat den anderen verkondight. De derde mensche van de weereld konde in plaetse van alle bewijs zijn: Cain haetede zijnen broeder, en sloegh hem dood: en waerom dood hy hem? *om dat zijne wercken boos, en zijns broeders goed waeren.* Merck, dat deughd, de on-deughd baert; en dat, ghelijck de waerheyd de moeder is van haet, oock alle godvruchtige wercken nijd, en af-gunste voort-brenghen. *Zoo wie quaed doet*, zeght Godes bouck, *die haet het licht, ende en komt tot den lichte niet:* de reden werter by-ghevought, *op dat zijne wercken niet bestraft en wierden.* Alle goede wercken zijn een stil verwijt, aen de boosdoenders, en kinderen dezes weerelds, waer door zy van haer leven over-tuyght, en gelijck met een scherpe roede, gegeesselt werden. Hier door wert menigh-mael de ghewisse, die gherustelick in slape lagh, schielick, en met hortighe spronghen, wacker-ghemaeckt; de doove ghevoel-loosheyd, tot het leven, geprickelt; en alzoo de geheele mensche, in schrickelick alarm ghestelt. Dit haet de mensche van natuere, diens opperste goed, in ruste, en onveranderlicke wel-lust, ghelegen is. Zoo was de Leydsman, en de uyt-wercker onzer zaligheyd, van de weereld gehaet, om dat hy *betuyghde*, zoo met daeden, als met woorden, *dat haere wercken boos waeren.* Maer wat staet haer eyndelick te verwachten, als den vloeck des ghenen, wiens kinderen zy zoo hatelick vervloeckt hebben? *De Heere zal slaen de lendenen der ghene, die hem teghen Levi verheffen, en der ghene, die hem haten, dat zy haer niet op en richten.* Hoe dus dan? hoor uwen name spellen, en leer de grootheyd van deze zonde kennen. *Zoo wie zijnen broeder haet, die is een dood-slagher: ende gheen dood-slagher en heeft het leven in zich blijvende.*

Maer

Maer hier ont-moeten my de vernuftighe lasteraers, die haeren haet met een aerdigh kleed van liefde tot de waerheyt, en mede-lijden tot den persoon, weten te bedecken. Isser yemand, zullen zy wel zegghen, die zich niet gheschaemt en heeft, dit ofte dat te be-drijven, waerom zoud' ick my ont-zien het zelve te verhaelen? is het on-geoorloft gheweeest te doen, 't en is daerom niet on-ge-oorloft te zegghen. Maer weet ghy niet, ô ydel mensche, dat *de liefde vele zonden bedeckt*? dat de feylen niet en mogen verhaelt werden, als tot stichtinghe van de hoorders, en verbeteringhe des zondaers? zie doch eens, of dit het wit, of dit het voor-werp van uwe rugh-bijtighe propoosten is. Neen voor-zeker, haet en nijd zijn de zulpher-priemen, die uwe serpentsche tonghe aen-steken, niet tot verwarminge der liefde, maer om den name van uwen Even-naesten te brand-teeckenen, en alle zijnen aerbeyd vruchte-loos te maecken.

Alzoo is dat groote licht van Geneven menich-mael bejegent geweest in zijnen trouwen dienst. Hy hadde, ghelijck het schijnt, in zijn eerste jaeren, de onghereghelthey d van zijn vleeschelicke tochten te veel ruymte en spelens ghegeven: en, dat hem de mee-ste swaerigheyd maeckte, de zelve dagh gegeven, door den druck. Dit moeste hem altijd voor de schenen springhen, op dat de god-vruchtigheyd te meerder in haren loop mochte gesteuyt werden. Deze boet-vaerdighe ziele hadde zich, door veel zuchten en tra-nen, met God verzoent, en verghevinghe verkreghen: maer ver-keerde menschen werden daer door te meer verhit in lasteringen. Menschen, die alles teghen den draed en wolle nemen, die, daer zy gheen vuyligheyd en vinden, stanck en vuyligheyd maecken. Zulckers monden en schriften zijn ghelaeden geworden, met den ouden zuer-deessem van dat jonghelick leven: eenighe veersen en gedichten, die de wallende hitte van dat ziedende bloed uyt-ghe-

bobbelt hadde, zijn verscheyden mael onder de persse ghebrocht, en alle de weereld ten thoone gestelt, op dat den ougst, dien God door den heylighen arbeyd van dezen man, naeder-hand gezaeyt hadde, als met een uyt-stortighe slagh-reghen, zoude werden neder-ghevelt. Wat is hemel-stormery, wat is reuzen-strijd, zoo het dit niet en is? En ghy, godvruchtigh hoofd, dat ick in mijn oogen, en in mijn herte draeghe, verbelgh u niet, zoo u yet desghelijcks over-ghekommen is: uwen dienst en wert daerom niet schaersselicker gezeghent, als yemant van uwe mede-broeders, die met u, in de zelve loop-bane gestelt zijn. Ghy weet, en toont oock wel dat ghy't weet, dat ghy staedigh moet voort-gaen *door eere en oneere, door lasteringhe en prijs*. Zoo heeft Paulus, zoo heeft Christus, zoo hebben alle wel-gheboren Christenen, dit zelve moeten uytstaen. De beste wraecke van al is, die zelve Gode op te geven: en middeler-tijd *uwe vyanden lief te hebben; zeghenen, die u vervloecken; wel-doen den ghenen die u haten; en bidden voor de ghene die u verdrucken en vervolghen. Want zulck betaemt de kinderen des vaders die in de hemelen is: die zijn zonne doet op-gaen over de booze ende goede, ende regent over de rechtveerdige, eñ on-recht-veerdighe.* Het ander behoedsel, en rechte baet-middel, bestaet in een groot-moedighe verachtinghe van zulcke hatelicke lasteringen.

Mordear opprobrijs falsis, mutemne colores?
Falsus honor juvat, & mendax infamia terret,
Quem, nisi mendosum & mendacem?

Zoo zoude ons Neer-land zegghen:

Hoe, werd ick, hier of daer, van lasteringh ghebeten,
Zoud' ick daerom terstont verand'ren van couleur?
Wie helpt een valsche eer, wie heeft yet valsch ghespeten,
Als die vol valscheyd is, en leughen deur en deur?

Een

Een wel-ghebouwde ziele, die een goed ſtael, en rechte zaete ghenomen heeft, en zal door zulcke lichte tongh-ſtucken, neder-ghevelt, of uyt haer plaetſe ghedreven werden. Door verdraeghzaemheyd, werden zulcke dieſtighe konſt-meeſters van laſteringe de mond gheſtopt, en haer ſcherpe mond-pijlen verſtomt, en tot haer ſchutter weer-ghezonden. Daer en is gheen ghenueghelicker accord voor de ooren, als wanneer de eene laſtert en quaedſpreeckt, dat het dan de ander zijn capproen laet hooren. 't Is een kluchtighe bejegeninghe die ons Seneca van een oud Stoicien verhaelt. Ick zal zijn eyghen woorden ſtellen, ghelijck die in zijn brieven te lezen zijn: *Eleganter Demetrius noſter ſolet dicere, eodem loco ſibi eſſe voces imperitorum, quo ventre redditos crepitus: nihil enim referre, an ſurſum, an deorſum ſonent.* Verſtaet ghy't niet? dit zeght hy: *Demetrius placht fraeyelick te zeggen, dat de ſtemmen der on-bedrevene by hem in de zelve plaetſe gehouden vvierden, als het gekraeck, dat uyt den buyck voort-komt: vvant daer niet aen geleghen en is, of het om hooge, of om leege geluyd geeft.* Niet meer en moeten die ſnoode ylen gerekent werden, die haer zelven voeden, met ander lieden feylen, en die noch dickwils in valſche winckels gheſmeet en verzint zijn: diens meeſte vreughd hier in beſtaet, dat zy eens anders ghebreken in-zuygen, om daer van in gezelſchappen uyt te berſten, en die alzoo lucht te gheven, tot ſmaet van haer even-naeſten, maer tot eeuwighe vervloeckinge van haer eyghen ziele. Maer 't is ghenoegh van zulcke gal-ſpouwers, en baſſende honden; om niet de krekel met de vlercken te nemen, en de horſelen op my te haelen, daer zy nu miſſchien ſtillekens op een vremden dreck zitten. Zy zijn dan haer zelven bevolen, en de ſtoffe die zy lief hebben.

EMBLEMATA.

XII.

Veel drucks, veel gelucks.

Hoe gaet dit zoo te werck? 't fiſſet is uyt-getoghen,
De wijn ſtaet als een muer, zijn aerd die ſchijnt ont-vloghen.
De kuyper weet den treck: de wijn wilt zijn geperſt,
Dan iſt dat hy eerſt loopt, en uyt zijn volheyd berſt.
Wat ſtaen wy hier verſuft? wy zijn dees volle vaeten,
Die door weeld' on-getemt, God en ons zelven haeten:
Dan zijn wy vrome lien, als God ons meeſt verdruckt.
Want heyl en heyligheyd vergaet, daer 't al geluckt.

Wt-

Wt-legginghe.

T'En is niet te verwonderen, dat de natuerlicke mensche veel over-dwersheyd ont-moetet, en dat hy in zijn verdorven oordeel, ghelijck als met een wervel-wint, geschut en geslingert wert, naer dat hy de winden van voor-spoed en teghen-spoed, als nu en dan ziet over de menschelicke dinghen, gedreven werden. Vleesch is hy, en zoo zijn oock alle zijn gedachten: zijn ooghen zijn beschelt, en ghelijck als met een duystere nacht over-trocken, waer door hy verhindert wert die dinghen aen te zien, die met een gheestelick ghezicht moeten onder-scheyden werden. Maer *de vvelcke niet uyt den bloede, noch uyt den vville des vlees, noch uyt den vville des mans, maer uyt Gode geboren zijn,* die zien en voelen blijdschap in droefheyd, rijckdom in armoede, verhooginghe in vernederinghe, en recht een teghen-deel van alle het ghene, de diepste wijsheyd van het menschelick vernuft zoude konnen beseffen. Zy alleene konnen bemercken de waerheyd van het ghene de groote Apostel zeght: *De Heere kastijt hem, dien hy lief heeft; ende gheesselt eenen yeghelijcke zone, dien hy aen-neemt. Ist dat ghy de kastijdinghe verdraeght, God zal u als kinderen aen-gaen.* W*ant vvaer is een zone, dien de vader niet en kastijt? Maer ist dat ghy zonder kastijdinghe zijt, daer van zy alle deelachtigh zijn, zoo zijt ghy dan bastaerden, ende niet kinderen, &c.* Zy weten alleene, *dat alle kastijdinghe, als zy teghenvvoordigh is, gheen vreughde, maer droeffenisse schijnt te vvezen,* alzoo nochtans, *dat zy daer nae gheeft een vreedsaeme vrucht der gerechtigheyd, allen die daer door gheoeffent zijn.* Dit is het Goddelick bescheyd:

Als ghy, Christen, hijght en krocht,
Van Gods svvaere hand bezocht,
En voelt in het diepst' dijns hert,
Niet dan pijn en groote smert;

 Houd

Houd dan vvijslick dees ellend,
Als een heylzaem element,
Als een hemelsch voor-gericht
Van dat eeuvvigh zoet-gezicht.
Want die vvijze Meester-heer
Doet ons dan noch min, noch meer,
Tot ons vvinningh en gebouvv,
Als een trouvve voester-vrouvv,
Die als een van d'oude zeght,
Mostaert aen de tepels leght,
Of yet anders scherp en zuer,
Terghsel van een teer natuer,
Om zoo door een zoet bedrogh,
'T kind te spenen van het zogh
En te buyghen, als een ranck,
Tot een vaster spijs en dranck.

DEMETRIVS placht te zegghen, datter gheen ellendiger menschen en waeren, als die noyt gheen ellende gheproeft en hadden: noemende haer leven, een doode zee, die door haer slapende ledigheyd, niet anders als wrottinge, en vuyle on-ghedierten voort en brenght. Het gaet even met ons, als met de schapen, die-men zeght in maghere en dorre weyden, best te ghedyen, en vetst te werden: zoo krijghen wy een goede ghestalte der zielen, wanneer wy zom-wijlen, onder Gods swaere hand, zuchten en stenen. De put-eemer wert wel om leeghe ghelaeten, maer 't is om vol te werden; wy werden oock ter neder-gheworpen, maer om dat wy een-mael zouden verhooght werden. wat heeft anders de Apostelen beweeght blijde te zijn in haere verzoeckinghe, en Gode te dancken, dat zy weerdigh ghevonden waeren, in zijnen name, verdruckinghe te lijden? Alzoo heeft Moses *liever verkozen, met Gods volck quaed te lijden, dan tijdelicke nuttigheyd der zonden te ghebruycken: achtende de versmaetheyd Christi meerder rijckdom te zijn, dan de schatten van Ægypten: vvant hy zagh naer de vergheldinghe des loons.* De weereld, en alle haere voort-plantinghen en konnen niet bestaen als onder de gunste van een eeuwige oorloghe, die daer is onder de elementen; en zoo daer maer een weynigh stil-stand en waere, en schortinghe van teghen-strijd, dat groot ghebouw zoude beswijcken onder zijn ghewichte, en

ghe-

ghelijck verſmelten in een vorm-looze on-geſtalte: alzoo en kander oock gheen deughd, of yet goeds in ons woonen, als door teghen-ſtandigheyd van verdruckinghen, en on-ghemack: zoo weynigh vrede als de voor-ſpoed daer onder menght, ſchaedt ons terſtond, en vertraeght ons in den loop der zaligheyd. APPIVS CLAVDIVS, een zeer vermaert, en geacht man onder de Romeynen, zeyde eertijds, dat de oorloghe voor de grootheyd des Roomſchen rijcks veel nuttigher was als de vrede: deſghelijcks mach-men oock zegghen, dat de on-ruſte, ende het vier der bezoeckinghe, veel voor-deeligher zijn voor de zaligheyd onzer zielen, als die zoete Zuyde-windekens, en die lieffelickſte aen-lockſels der aerden. Men ziet, hoe lichtelick de menſche zich vergeet, wanneer't hem alles voor de wint gaet. Het zijn ghewiſſelick ſtercke beenen, die weelde draghen konnen. Want vele, dien het zoo heel ſwaer niet en valt deze tijdelicke verdruckinghen te lijden, zouden beſwijcken en verſtickẽ, onder dien grooten laſt van voor-ſpoed. Dit heeft een Godzaligh man met deze Veerſen uytghedruckt:

Optio ſi detur ſortis mihi, femina princeps
Dicebat, mediâ vivere ſorte velim.
Si nequeam mediâ, tum durâ vivere malim,
Quam nimiâ rerum proſperitate frui.
Egregium ſane dictum: ratioque perinde
Egregia, & clarâ principe digna fuit.
Non deſunt miſeris ſolatia, dixit: at illum,
Qui nimis eſt felix, mens bona ſæpe fugit.

Dit hebb' ick met zoo veel Veerſen, in onze moeder-taele, naer-ghezonghen.

Indien, zeyd' een Princes, my keure wierd ghegeven,
Ick wilde liever zien een middelbaere ſtaet:

Zoo dat niet magh geschien, zoo zoud' ick liever leven
In teghen-spoed, als wel in voor-spoed zonder maet.
Een treffelicke spreuck: en zoo was oock de reden
Niet minder, maer ghewis zulck een Princesse weerd.
Geen troost, zeyd' zy, ont-breect den mensch met druck bestreden;
Maer die te luckigh is, een goede ziel ont-beert.

Het gaet ghemeenelick alzoo: ghelijck de aeren die gulzighlick wassen, en meest gheswollen zijn, lichtelick kroken; en de tacken die meest ghelaeden zijn, door haer gewichte dick-wils breken: alzoo en kan het menschelick ghemoed de gheduerige weelde en voor-spoed niet draghen, zonder dapper en zorghelick ghequetst, jae menigh-mael grondelick verdorven te werden. Gheen on-geluckigher dinck, als te groot gheluck. Daeromme de Oud-vader AMBROSIUS, doen hy, op zekeren tijd, zijn herberge, by een rijck man, uyt vriendschap, ghenomen hadde, ende van hem verstaen hadde, dat hem het gheluck geduerigh zoo hadde toe-gelacchen, dat hy in zijn gantsche leven, noyt eenighe teghen-spoed geleden hadde, is hy terstond, met de zijne, van daer geweken, zeggende de oorzaecke te wezen, op dat hy met deze mensche niet misschien, op staende voet, en zoude vergaen. 't Is oock gheschiet, dat zijnde deze heylighe man niet verre noch van daer, dat hy zich om-keerende, het huys met alle die daer in waeren zagh neder-ghezoncken, en onder de aerde verslonden. Een zeldzaem en schrickelick oordeel des Heeren, die de menschen daer deur heeft laten waerschouwen, hoe gantsch on-zeker en zorgelick zijn zaecken zijn, die altoos van de fortuyne ghetroetelt en ghevleyt wert. Niet zekerder en is zijne staet, als des genen, die op een glad ijs gestelt, zich nauwelick roeren en kan, zonder groote vreeze van neder te vallen. *'t Is moeyelick, jae on-moghelick*, zeght AUGUSTINUS, *dat yemand de teghenwoordighe ende toe-kommende goederen zoude*

ghenieten

ghenieten; dat hy hier zijn buyck, en daer zijn ziele zoude vervullen; dat hy van d'eene vvel-lust tot de andere gaen, en in beyde eeuvven de eerste zijn zoude; dat hy op der aerde, ende in den hemel heerlick zijn zoude. Gods rechtvaerdigheyd en laet zulcks niet toe, dat de ghene die hier verdruckinghe lijden, en het over-blijfsel des lijdens Christi in haren vleesche draghen, beyde in dit, ende in het toe-kommende leven, het zelve verdriet en on-ghemack zouden onderworpen zijn; ende in't teghen-deel, dat die haer deel in dit verganckelick leven ontfanghen hebben, in het eeuwighe het zelve oock zouden bezitten. De Koninckliche Propheet, of immers de zangh-meester Assaph, bekommert zijnde in den voor-spoed der godloozen, zeght, *dat hy schier ghestruyckelt hadde met zijn voeten, ende dat zijne treden by-na geslibbert hadden. Het verdroot my van vveghen de groot-sprekers, doe ick zagh, dat het den goddeloozen zoo vvel gingh. Want zy en zijn in geen perijckel des doods, maer staen vast, als een palleys: zy en zijn niet in on-geluck als andere lieden, ende en vvorden niet als andere menschen geplaeght*: en ghelijck daer meer in't breede naer-volght. Maer hy en scheyt hier niet onghetroost af. *Ick dachte daer naer*, (zeyd hy) *dat ick't begrijpen mochte, doch het vvas my te svvaer. Tot dat ick gingh in het heylighdom Gods, ende merckte op haer eynde. Voorvvaer ghy zet-ze op het glatte, ende stort-ze te gronde. Hoe vverden zy zoo haest te niete? sy gaen onder, ende nemen een eynde met verschricken. Als een droom, vvanneer yemand ont-vvaeckt; zoo maeckt ghy, Heere, haer name versmaet.* Het was deze man Gods nuttigh, van de Heere ghestraft te werden, want daer door leerde hy beter op sijne wetten letten. Want, naer veel oorloghen en over-winninghen, gerustelick te Ierusalem, allerley gemack en genuechte ghenietende, heeft hy dat schendigh over-spel met Bathseba begaen, dat hy ooc met een schrickelicke moort bezeghelt heeft.

Luxuriant animi rebus plærumque secundis:
Nec facile est, æquâ commoda mente pati.

Dat is by ons:

Men ziet des menschs gemoed vervveeld'ren t'allen daghen,
Wanneer het door geluck en voor-spoed is gestreelt:
Ghevvis, 't en is niet licht, een-moedelick te draghen,
Het gheen' in over-vloed Fortuyn' ons stadigh deelt.

Beziet, als Gedeon zich kleyntjens aen-stelde, en in het sweet zijns aenschijns zijn broot wan, is hy een vroom, godzaligh man gheweest: de Enghel des Heeren heeft hem doen verweerdight te kommen bezoecken in de schuere, daer hy zijn graen dorschte: maer naer dat hy, door de kracht des Heeren, groote dinghen uyt-gevoert heeft, is zijn herte oock groots en trots gheworden, zoo dat hy de gulden hooft-spanselen van de Ismaeliten ghenomen heeft, en eenige andere costelicke cieraden, daer van hy een Godsdienstigh kleed gemaeckt heeft, welck hy in zijn stad tot Ophra gezet heeft. *Ende gantsch Israel*, zeght de Schriftuere, *bedreef daer hoererye mede, ende het vvert Gedeon, ende zijnen huyse ter ergernisse.* De kracht des teghen-spoeds bedwinght ons te wijcken uyt dat on-tuchtighe Sodom dezes weerelds, om ons te behouden van het vier en sulpher van de eeuwighe wraecke. Want, zonder dat, wie zoud' ons daer uyt rucken? jae wie, en wat en zoude ons daer niet vastelick verhechten? Gheen Stier-man of Piloot en hebben haer kunste binnens havens, of in de kalmte geleert: een mensche oock en wert gheen waere mensche, dat is stand-vastigh en godvruchtigh, als in het ghedrangh en persinghe van teghen-spoed. De verdruckinghe leert hem kennen, de kracht ofte swackheyd, dien hy heeft: zy slaet uyt de mensche, ghelijck de vier-key uyt het stael, die sprinckelen van het Goddelicke vier, dat hy in zijn herte draeght,

draeght, en doet alzoo uyt-ſchetteren de beginſſelen der volkommenheyd, die God de Heere gelieft heeft in hem te wercken. Behalven dat onze hemelſche Meeſter hier grootelicks deur vereert wert, als hy zijn macht in onze on-macht te kennen geeft. Alzoo onze Heere erghens voor-by-gaende, *zach hy eenen menſche blind van der geboorten aen. Ende zijne diſcipulen vraeghden hem; Rabbi, wie heefter geſondight, deze, of zijn ouders, dat hy blind gheboren is? Jeſus antwoorde: noch deze en heeft gezondight, noch zijn ouders: maer op dat de wercken Gods in hem zouden geopenbaert werden.* En hoe geheughelick is het om aen-zien, wanneer wy een godvruchtigh menſche te bedde, door kranckheyd, geworpen zijnde, zijn ſwackheyd en Godes ſterckte in hem, hooren, met een blijde mond, belijden. Zoo zijn lichaem met koude en tſitteringhe aen-ghetaſt wert, hy thoont dat hy vol is van hemelſchen brand, door Gods liefde aen-gheſteken: meent de hitte zijn in-gheboren zap uyt te drooghen, en zijn gebeenten uyt te merghelen; hy bewijſt hoe zeer de hitte van zijn vleeſchelicke tochten verflauwt, en gheduerigh af-neemt: alles wat hem over-komt, ſtreckt hem tot zijner verbeteringe, en Godes vereeringe.

Maer voornemelick en is oock deze vrucht niet in de wind te ſlaen, dat wy onder de gunſte van tegen-ſpoed, de hooghſte ende noodzaeckelickſte deughd ter weereld, welcke is de Nederigheyd, van God de Heere geleert werden: daer wy anderſins, op-geblazen deur den wind van een kittelighe moedigheyd, zouden met een trotſe voet, en gelijck met veron-weerdinghe, de aerde betreden, zonder te erkennen, het gene wy van haer behouden, welck is de aerdſche vuyligheyd. Ons lichaem een ſtinck-gat der zonde, ende een ſwaere klomp van alle onreynigheyd, vereenight met een geeſtelicke doch helſche ziele, wert droncken, en gelijck verzopen in het zorghelick verghift van voor-ſpoed, wanneer het

niet vernuchtert en wert door de heylzaeme wateren van verdruckinghen, en ſwaere bezoeckinghen. Merckt, wat dien grooten Apoſtel weder-varen is. Hy was van God, of in den lichame, of buyten den lichame, tot den derden hemel, tot het Paradijs opgenomen; alwaer hy on-uyt-ſprekelicke dinghen gehoort hadde, die een menſche niet ſpreken en mochte. Groote ſtoffe van roem, dienende tot een blaeſ-balck van hooghmoed, en op-ſwellinghen des herten. Zoo ſwack is de menſche, en dat zelve oock in Goddelicke ende geeſtelicke zaecken. Wat doet de Heere? de Apoſtel zeght: *Op dat ick, door de uyt-nemende openbaringhen, my niet boven maten en zoude verheffen; zoo is my gegeven een ſpruyte in het vleeſch, de Enghel Sathan, dat hy my met vuyſten ſlaen zoude, om dat ick my niet hooghe verheffen en zoude.* Het voor-beeld van Nabuchodonoſor kan ons oock tot een goed bericht verſtrecken. Want hy in allerley weelde en dertele voor-ſpoed, levende, heeft zich boven het menſchelick bereyck gheſtelt, en door een windrighe hooghmoed op-geſwollen, heeft zich zelven toe-gemeten, daer van hy God de Heere de eere hadde behooren te geven: maer zoo wanneer hy beneden de menſchen geworpen is, en onder de on-redelicke dieren vernedert, heeft hy alſdoen zijn ooghen ten hemel beghinnen te verheffen, en God den Heere de eere toe te ſchrijven, die hy hem tot noch toe on-weerdelick ont-houden hadde. Ick beſluyte dan met de ſpreucke van HIPPOCRATES: *Gelijckerwijs in een gantſch goede geſtalte des lichaems, dickwils een merckelicke vreeze van zieckte is; alzoo en iſſer niet veyls of zekers in de grootheyd van voor-ſpoed.*

EM-

EMBLEMATA.
XIII.

Ledigh en laf, een levend' graf.

Ghy klaeght, ô mensch! vergeefs, van zoo veel quae ghebreken,
Die diep tot in het mergh van uw ghebeente steken,
En drijvē heen en weer. de voort-komst vā dit quaet,
Niet uyt eē vremd gebroet, maer uyt u zelf ontstaet.
Ghy dertelt al te veel, en boelt met loome perten,
In leeghheyds vruchtbaer schoot, baer-moeder van veel smerten.
Vraeght ghy, waerom ons hert een nest des duyvels (wort ?
't Is dat het leegh en laf, zich tot geen werck en port.

Wt-legghinghe.

D*E leuyaerd,* zeght een vernuftigh man van onze tijd, *en is niet anders als een koude aerde, gemenght en gevveeckt in ſlapende vvater, en die niet van de menſche en heeft, als de ghedaente en de ſpraecke.* Het aerdſch ghewichte zijnes lichaems treckt de ziele neder, en verhindert hare gheeſtelicke vlucht ten hemel; waer toe zy niet minder geſchapen is, als een vogel om in de lucht te vliegen. Alle zijn leden zijn gelijck verkleunt en ſtijf van koude, gheen ander beweginghe noch leven hebbende, als die de natuerlicke nood inblaeſt. Aerde is hy, en zoo heeft hy oock aerdſche loomigheyd: de ziele en ſtreckt hem nerghens toe, als om hem van haeſtighe wrottinghe te bewaren. De ſtroom-wateren, en alle loopende rivieren, brenghen vaſte, gezonde viſſchen voort: maer hy als een vuyl en ſtil-ſtaende poel, en broet niet anders als vorſſchen en padden, en watter meer is van zulcke on-ghedierten. Wt de ſtanck van wrotte, moraſſche wateren, wort de lucht verghiftight en verpeſt: maer deze droom-poel ſchiet zijn quaede lucht door ziele en lichaem, en ſmoortſe te zamen door zijn vette dompen. Eyndelick, als hy wel ghezien, en door-zien wert, ghy zult hem bekleedt vinden met een uytterlicke gheſtalte, die op een menſche treckt: maer de weſentlicke vorme, daer van een menſche benaemt wert, zal hem t'eenemael ont-breken.

Laet ons dan, tot ons ghebruyck, het leven en on-bedrijf van deze wan-ſchepſels wat naerder aen-mercken: op dat wy, door haer ont-ledinge, verſchrickt zijnde, onzen gheeſt te beter mochten ont-roeſten, en de lemmer onzer ziele klaer houden, teghen alle aen-ſpronghen, die door de ledigheyd en doen-nieterye veroorzaeckt werden.

De

De leuyaerd, zeght de wijze Koningh, *steeckt zijn hand in de schotel. hy en brenghtse zelfs tot zijn mond niet weder.* Ziet daer alreede een schoone thoon-ploye van dit stuck wercks! het magh misschien, in, of, voor dien tijd, ghebeurt zijn; dat yemand van die leuye buycken, hem zoo over-smeert en verbrast heeft, door langhe zitten, dat zijn ooghen, door een laffe slaep, bekropen zijnde, zijn hand in de schotel ghebleven is: of wel, dewijle hy, met ydele zinnen, de kruymen op de tafel telde, vergat hy misschien, dat zijn hand in de schotel was, of en mocht de pijne niet, om die daer uyt te trecken. Zulcke beesten vind-men genough, die anders gheen zorghe en hebben, als om gheen zorghe te hebben; en dien alles genough is, om quabzigheyd en on-lust te verwecken. Men vind-ter, die tot de middagh in haer pluymen uyt-ghestreckt ligghende, gheen ander bezigheyd gehad en hebben, als om te verzinnen, hoe dat zy haer uren best verquisten zullen. Hebben zy noch yet anders ghedaen, 't is dat zy de witte pleckxkens van haer naghelen over en weer-over, ghetelt hebben; of, in de strepen en quasten van haer bed-stede, eenighe mannekens, of vremde beeldekens ghezien hebben; of, dat zy in de ruyten van haer vensters, ick en weet wat orden, of parcketjens ghemerckt hebben, die zy in haer hof, dien zy niet en hebben, noch oyt hebben en zullen, te passe willen brenghen.

Ick spreke van niet-doenders; maer neen, het zijn wel on-moetighe veel-bedrijvers, die groot belet en zorghe baeren, daer zy gheen en vinden. Daerom onder-zoecken zy dick-wils by haer zelven, wat orden, wat beleyt zy ghebruycken zouden, zoo zy Princen of Koninghen waeren. Daer verhit haer koude aerde, en stellen haer ghelijck in het bezit van een Konincklick paleys, dat zy in haer herssens ghetimmert hebben. Een groot legher van aller-ley wan-beelden werden daer voor haer vier-schaere gedach-

vaert. Zy knoopen en ont-knoopen wel vijf-en-twintigh mael de zelve zaecke: en als het al wel over-dacht en genoemt is; het is een groot beslagh van moeyelicke beuzelinghen, die niet moghelick en zijn te vinden, of, in de natuere ghestelt te werden. Wel te rechte, zeght de wijsheyd; *De vvegh des leuyaerds is als een dorn-hegghe.* Hy verstrickt en verwickelt hem in zijn eyghen garen; en daer hem andere in ruste laeten, prickelt hy zijn ziele, met pijnelicke doornen, die zijn mis-drachtighe vruchtbaerheyd gestadigh uyt-werpt. Niet zoo vremt, of verre van den anderen ghelegen, dat deze meesters niet te zamen en doen loopen. Haer macht en begrijp is zoo groot, dat zy in een ooghen-blick, oost en west, en alle de hoecken des weerelds te zamen binden.

. . . . . *Velut ægri somnia, vanæ*
Finguntur species.

Niet anders, als vvanneer een man,
Die door de koortse niet en kan,
Yet heb'licks dincken, droomt en ziet,
Van als, dat door zijn herssens vliet.
'T vvelck als het al is t'zaem-ghebracht,
'T is maer een ydel vvan-ghedacht.

Maer ziet wat on-gheluck en ghevaer deze menschen over het hoofd hanght. Het is on-moghelick, dat de ziele, een eyndelooze beweginghe zijnde, te eenigher tijd, ledigh of werckeloos blijve. Zy is, ghelijck een molen, die gestadigh maelt, al watter in-gebracht wert: werpter yet goeds in, zy zal u oock goed meel, dat is, goede gedachten weder-gheven: maer zoo zy oock ledigh is, zy zal ghelijck een ydele maghe, allerley quaede vochtigheyden naer haer trecken. Van wicken en linzen en komt noyt gheen

tarw-meel; ſoo iſt on-moghelick dat van ydele gedachten, yet goeds zoude voort-ſpruyten. De geneeſ-meeſters verhaelen, dat de vrouwen, noch reyn zijnde van eenigh mannelick geſelſchap, zomtijds wel een on-geſchickte klomp vleeſchs voort-bringhen: maer om een wel-geſchapen vrucht te baeren, is diens gemeenſchap van noode, dien zy tot een hulpe ghegeven zijn. Alzoo iſt met onze gheeſt: want zoo hy hem-zelven alleen ghelaeten werd, hy ontfanght, ick en weet wat af-grijzelicke lompen, die uyt het zaet des duyvels geſtremt en geronnen zijn. Hy moet met eenighe bezigheyd om-zet werden, die hem als een toom dwinge en weder-houde: anders zal hy dwerſch velds loopen, tot dat hy dijck vinde, of hem-zelven verlieze.

Want nerghens is de man, ghewis,
Dewelck in alle plaetſen is.

Een ledigh menſche is het wit en de ſchiet-pinne des duyvels; of wilt ghy zachter woorden hebben, zijn bedde en zijn oorkuſſen. *Gheeſt den duyvel gheen plaetſe,* zeght de Gezant des Heeren. Maer deze ruymen alles wat zy konnen, op dat dezen boozen Gheeſt gheen plaetſe en ont-breke. En daer deze in-komt, daer volght het volle heyr-legher van allerley vuyle gebreken.

Si non
Intendas animum ſtudijs, & rebus honeſtis,
Invidiâ vel amore, vigil, torquebere.

Dat is:

Zoo ghy met goed ghepeyns, en eerelicke dinghen,
Dijn gheeſt niet bezigh houd, en op u zelven let;
De vleeſchelicke liefd' en nijd zal u beſpringhen,
Wanneer ghy ledigh vvaeckt, gedoken in uvv bet.

Merckt; zoo langhe hem Salomon bezich hielt, met de zaecken des rijcks te beſtieren, en zijn paleyſen te bouwen en te vercieren, en leeſt-men niet, dat hy den Heere tot gramſchap verweckt heeft: maer zoo haeſt als hy geruſtelick zijn ghenuechte wilde nemen, van alles, dat hy door langhen tijd, en neerſtighe zorghe,gemaeckt en bekommen hadde;is hy,door de ledigheyd, in alle on-tucht en af-goderye vervallen: waer door hy ons noch on-zeker gelaeten heeft, wat wy van zijn zaligheyd te ghevoelen hebben. Zijn Vader oock te vooren, die anders een man was naer Godes herte, ledigh, naer den middagh, op het gewelf van zijn Konincklick paleys wandelende, heeft hem, door een zorgelicke ſprongh, in de ſchoot des duyvels geworpen, dien hy nochtans van herten vyand was. Want hier door is veroorzaeckt dat ſchendigh over-ſpel, en die ſchrickelicke moord van dien Edelen Ridder, diens vrouwe hy miſ-bruyckt hadde.

Quæritur, Ægiſtus quare ſit factus adulter?
In promptu cauſa eſt: deſidioſus erat.

Dat is:

Vraeght yemand, door wat re'en, Egiſtus gingh bedrijven
On-tuchtigh over-ſpel, de moeder van veel leed?
De oorzaeck is ghereet, ick zalz' u hier oock ſchrijven;
Om dat hy ledigh was, en niet met al en deed.

Cato placht te zegghen, dat de menſchen, mids niet doende, leeren quaed doen. Iae zelfs het niet-doen mach wel, met reden,quaed-doen genoemt werden. Want daer door wert de tijd on-nuttelick verquiſt, die on-weder-roepelick achter-blijft, en met geen gelt te koopen is. Hierom wert oock de leuyaerd, door een aerdige ſpotterye, de rijckſte man des weerelds genoemt, dewijle hy zoo over-vloedigh rijck is van den tijd, het koſtelickſte

van

van alle dinghen, dat hy niet en weet, wat hy daer mede zal uyt-rechten. Maer die tijd zal eens kommen, wanneer hy zoo arm van tijd wezen zal, dien hy nu met de ſchouderé wegh-ſtoot, dat hy naer een kleyn gedeeltjen zal zuchten, op dat hy berou mocht thoonen van zijn verquiſtinge, en het zal hem geweygert werdé.

Daerom is noch eenighzins te verſchoonen de beuzelachtige bezigheyd van de Keyſer DOMITIANVS; welcke zijn vermaeck nemende in de vliegh-jacht, hadde veel liever de vliegen met pijne te doen vergaen, dan zijn herſſens in ledigheyd te doen verdwijnen. Hier door mocht hy miſſchien zijn verſtant noch oeffenen, en al ziende leeren, hoe on-ſcheydelick alle gedierten aenkleeft, de pijnen te vlieden, en de vernielinge der natuere te ſchricken. Hoe-wel het meer te vreezen is, dat hy hem zelven daer door, gelijck in een ſchole geoeffent heeft, om alle wreedheyd on-bewegelick te bedrijven. Want *de ledigheyd zonder leeringhen*, als men zeght, *is een dood, en begravinghe van een levendigh menſche.* Die niet alleen ſchuldigh en is, rekeninge te geven van zijn doen, maer oock, aen d'ander zijde, van zijn niet-doen. Want de Heere wilt, dat wy altoos bezigh zijn, *op dat de vyand ons niet ledigh en vinde.* Hy en veroorloft ons gheen oogen-blick tijds in niet-doenerye te beſteden. T'allen tijde van den daghe gaet hy uyt, als een bezorghſaem acker-man, om aerbeyders in zijnen wijngaerd te zenden. Het vat dat vol is, of gebezight wert, en zal niet fuſtigh of ſtinckende werden. Zoo en zal oock onze ziele in on-reynigheyd niet vermuffen, zoo wanneer wy de zelve niet ydel en laeten. Let maer eens op de ſchade, die de ledigheyd maeckt in lichaemelicke dinghen, en beſluyt daer uyt het groot gevaer, daer in de leuyaerd zijn ziele ſtelt. Alle de Elementen bederven, zoo wanneer die niet zomtijds beweeght en geſchut en werden. De aerde, die niet geoeffent en om-geroert en werd, zal onder vunſtigh

 en

en verrot werden, of immers diſtelen, doornen, en allerley ont-kruyd uyt-werpen. Het water vergadert vuyligheyd en ſtanck, zoo wanneer het ſtil-ſtaende in zijnen boeſem geſloten blijft. Daerom wert noch gezeght van die gene, welcke een ſtil en ghezet wezen hebben, en het herte tot allerley on-tucht over-gegeven: *Slaepende vvateren, ſtinckende vvateren.* De lucht, die niet altemets, door de winden, door-blazen en gezuyvert wert, zal lichtelick peſte en andere on-gezondheyd uyt-broedē. Dit merckte MARCVS VARRO, te *Corcijren* wezende, tot groote nuttigheyd van alle de in-woonders, alwaer de zieċte (die-mē zoo door uytnementheyd noemt) zoo heftelick woede en voord-liep, dat weynige huyſ-ghezinnen daer vry van waeren: want ziende, dat alle de deuren en venſteren, naer het Zuyden gekeert waren, heeft de zelve doen ſtoppen, en in het Noorden ſtellen, op dat de lucht tot allen tijdē te beter mochte beweegt en verandert werden: en heeft alzoo de zieckte verdrevē, en in het toe-komende, eē voor-hoedſel gevondē. Het vier zal ooc wegh-ſmeltē en vergaen, zoo wanneer-der ſtoffe ont-breeckt, om zijn brandende kracht te voeden. Een huys ooc, dat ledigh en on-bewoont gelaeten wert, vervuylt in hem-zelven en vervalt. Men zal oock zomtijds mercken, dat daer ſpoken, en vuyle nacht-gedrochten vergaderen, als in een plaetſe, die met haer on-reyn geſtalte recht over een-komt. Alzoo wiert die beſeten menſche, daer van in het Evangelie gewaeght wert, van de duyvel, naer de graven ghedreven, daer niet als yſſelicke ledigheyd, en half-geteerde riften en laeghen. De ſchepen en ſchuyten, die in de havens, of aen land in on-gebruyck gelaeten werden, ſlijten en vergaen veel eer, als die geduerigh in't vaeren gehouden werden. Alle bergh-wercken, gheſteenten, werck-tuyghen, konſten, wetenſchappen, krachten, verſtanden, en watter meer genoemt kan werden, zijn eer van de ledigheyd, als van de oudheyd des tijds verſlonden.

EM-

EMBLEMATA.
XIV.

Niet al te wijs: 't is ſlibb'righ ijs.

Hoe menigh arme menſch, door zucht om al te weten
Het geen hem niet en raect, en niet is af te meten,
Veroorzaeckt zijn verderf! zoo heeft de eerſte vrouw
Haer zelf, haer man, haer zaed gebracht in eeuwigh rouw.
Weeſt matigh, zijt ghy wijs, tot 't geen ghy wert gedreven.
Deur-ziet uw eyghen huys; wilt by u zelven leven.
En ſteeckt u in geen gat, als daer ghy eerſt deur-ziet.
Neuſ-wijſheyd baert veel zorgh, en kommerlick verdriet.

Wt-legghinghe.

T'Is met de meeſten-deel der menſchen alzoo gheleghen, dat zy haer grootſte vermaeck ſtellen, in het op-zoucken en toe-luyſteren van haeres naeſten gebreken. Zy moeten op het nauwſte weten, wat huys by haer ghebuyren gehouden wert; wat vrienden, wat middelen, wat huyſ-raed zy hebben; hoe zy leven, wien zy ont-haelen; wanneer zy 'smorghens op-ſtaen, des avonds te bedde gaen; en honderd-duyzend beuzelingen meer, daer mede zy haer herſſens meubelen, en haer ziele belaeden. Zoo zy hooren, dat erghens een maeght ont-eert, een vrouwe geſchonden, een man verdacht is; datter twiſt onder de vrienden gherezen is, of erghens yemand deur-ghehaelt, daer zijn zy terſtont met open ooren.

De Iaghers weten haer winden aen de leyſſe te houden, op dat zy niet af en dwaelen, en op allerley luchten uyt en ſchieten; maer die keur-wijze neuzen, die de gantſche weereld door-ghezaeyt zijn, dringhen en werpen haer zelven in alles wat de nijd haer voor-ſtelt, en de haet kan verdichten. Want zulcke menſchen verheughen haer alleenelick in ellendige en berouwelicke dingen. En gelijck de ſerpenten van het verghift ghevoedet werden, ende in duyſtere, en vuyle plaetſen zich ont-houden; alzoo werden zy gepeyſtert met drouve en wan-luckighe redenen, die de vlecken van haer even-naeſte te kennen gheven. Zy en zoucken niet anders, als wonden en etter-buylen: niet ghelijck de hand-meeſters om die te genezen, maer veel eer om die altoos bloedigh en verettert te houden. Haer hoofd, gelijck met quick-zilver op-gevult, en wilt de weer-hanen niet ſchuldigh blijven, maer altijds keerende en weder-keerende, verſpiet het allerley geleghentheyd, om

ſtoffe

ſtoffe van vreughd in eens anders ongheluck te vinden.

DIOGENES ziende op eenen tijd DIOXIPPVM, die, op een triumph-waghen gezeten, zijn blijde in-komſte vierde in zijn vaderlicke ſtad, om dat hy den prijs, in de Olympiſche ſpelen, ghewonnen hadde; en bemerckende, dat hy zijn oogen niet en konde af-trecken van het aenſchouwen van een ſchoone, jonghe Ioffrouw, maer dat hy haer altijds met de ooghen volghde, en naer haer draeyde: *Ziet*, zeyd hy, *onzen vvinbaeren Campioen, dien een jonghe meyt by den hals leyd.* Alzoo wert de ziele van onze neuſwijze menſchen gemuyl-bant, en naer het gekittel van verkeerde zinnen, aen alle kanten om-gedraeyt, om de feylen van onze evenmenſchen te door-ſnuffelen.

SOCRATES raede zeer wijzelick, dat-men zich ſpeenen zoude van ſpijze, die den eet-luſt verweckt, als-men gheen hongher en heeft; en van dranck, die tot drincken noodight, als-men gheen dorſt en heeft. Dit magh verſtrecken tot een heylzame leſſe voor deze menſchen, dat zy zorghvuldelick mijden, en haer zelven wachten van alle dinghen, die haer bezich houden, en beſletten, daer het niet van noode is. CYRVS en wilde oock daerom niet zien de ſchoone PANTHEA: ende als ARASPES, een van zijne hovelinghen, hem zeyde, dat haer uyt-gelezen ſchoonheyd waerdigh was om gezien te werden: Even daeromme, antwoord' hy, is het beter, dat ick-ze niet en gae bezien. Want zoo ick, op uw aen-radinghe, derrewaerts gingh, miſſchien, wanneer zy nae dezen het zelve op my verzoucken zoude (alhoewel ick daer toe gheen tijd en hadde) zoude ick het zelve niet durven weygheren, en alzoo mochten hier deur, veel zaecken van gewichte, en die het rijcke belanghen, verloren gaen. Even zulck een matigheyd ghebruyckte oock ALEXANDER DE GROOTE: die, niet willende aenſchouwen de vrouwe van DARIVS, die zijn gevangene, en

uytter-maten schoone was, ghingh bezoucken haer moeder, die nu grijs en met hooghe jaeren bedeckt was.

Hoe veel anders doen deze menschen, die niet alleenelick niet en vasten van't gezichte der dingen, die haer tot onbetaemte nooden; maer met een snuffelighe weet-ghierigheyd, de neuze over al in-steken, daer zy voedsel van haer gebreck hopen te vinden; en dat noch meer is, tot verkortinge van haeres naestens eere, en doodinghe van haeren goeden name. Zy moghen met rechte by de hoenders gezonden werden, die, daer zy t'huys garste en brood genough hebben, hebben liever op straete, in de ghebueren misthoopen te scharssen, en met onreynigheyd geaest te werden. Wy hebben t'huys eenen gheelen ougst van allerley ellende en gebreckelickheyd; en wy gaen, buyten ons, in eens anders vuyligheyd schrafelen, en noch dickwils, die wy niet en vinden, maer zelfs daer maecken. Men zeght dat eertijds eenighe Alvinnen geweest zijn, die alle te zamen maer een ghemeene ooghe en hadden, die zy t'huys zijnde in een kistjen op-sloten, en ghebruyckten die alleenelick, wanneer zy uyt-ginghen. Zoo doen oock deze menschen, die haer eyghen on-volmaecktheyden, die meer uyt-schetteren, als de middaghsche zonne, niet en zien, of zien en willen; daer zy eens anders stof-zondekens op het scherpste bemercken konnen: over-al burgers zijnde, behalven daer zy woonen. Kluchtighe, maer noch ellendigher dieren. Aenschouwt dit staeltjen, gelijck het hier uyt de penne schiet:

Zijt ghy keurigh om te weten,
Wat een keur-wijs mensche zy?
't Is eē mis-draght, gantsch vermeten,
Noyt van zorgh, of kommer vry.

Zijn beroep is veel te enghe,
Nae't begrijp van zijn verstand:
Daerom ist dat hy zich menghe
Altoos met eens anders stand.

Nochtans kan hy't zoo belegghen
Als hy't alles onder-mijnt,
Dat in al zijn doen en zegghen,
Niet dan enckel liefd' en schijnt.

Gheen

Geen nieuw-tijdingh magh-er komen,
Of hy is ſtracks op de ſtraet ;
Dus zoo gaet hy zich beromen,
Dat het eerſt uyt hem ont-ſtaet.

't Schijnt dat niemand en kan kacken,
Als (met oorlof) deur zijn aers.
Wat een ander zeght, zijn quacken.
Niemand ziet, als hy zijn kaers.

Hy weet op een hayrken breede,
Hy kan zegghen op een draed,
Hoe veel dees of geen' uyt-reede,
Hoe veel winſt daer zy, of ſchaed'.

Hy zal u in't breed verhaelen,
Al wat datter om magh gaen ;
Hoe veel Zacken, hoe veel baelen,
Dat in yders pack-huys ſtaen.

Al wat datter wert beſloten,
Al wat datter wert beraemt,
't Schijnt al in zijn breyn gegoten,
En by hem te hoop verzaemt.

Hy weet, eer de Prins op-trecket,
Waer heen dat het u ghemunt ;
Of hy't zomtijds wat bedecket,
Hy kan't zegghen op een punt.

Niemand derf op hope leven,
Niemand vreeze voor de val:
Deze man heeft op geſchreven,
Wat nae dezen wezen zal.

Of het oorlogh, of het vrede,
Of het wezen zal beſtand ;
Wat voor land, of welcke ſtede
Mars zal ſtellen in den brand ;

Dit, met all' om-ſtandigheden,
Wijſt hy netjens op zijn duym,
En bekleedet met zijn reden ;
Maer 't is niet als leughen-ſchuym.

Niet een bode magh-er comen,
Niemand brieven en ontfanght,
Of hy heeft terſtont vernomen,
Watter in de wolcken hanght.

't Welck hy niet en laet verkouwen,
Noch vervlieghen in de wind,
Maer hy gaet het ſtracks ont-vouwen,
Daer hy d'eerſte ooren vint :

Doch niet met de zelve leden,
Maer zoo aerdigh toe-gemaeckt,
En verciert met zulcke reden,
Dat het vry wel anders ſmaeckt.

Al zijn ſpraeck is zoo ghekloven,
En ghebreet met tuſſchen-naed,
Dat zoo onder, als oock boven
Weynigh van het laecken ſtaet.

Ziet hy twee of dry te zamen,
Die yet nouſtighs hebben voor ;
Onze man en zal niet ſchamen
Toe te ſteken neus en oor.

Vrienden, zeght hy, met ghedooghe,
Dat ick u gezelſchap ſtoor',
Iſſer yet nieuws van om hooghe ?
Heeft de Prince wat op't ſpoor ?

Kan hy daer dan niet vernemen,
Als een ſtil en doof gheſwijgh,
Hy valt op de Palts, of Bhemen,
En gaet ſwetſen van die krijgh.

Daer weet hy dan af te maelen,
Waerom dit of dat ghebeurt,
En in't breede te verhaelen,
Wat de Vorſten heeft gheſcheurt.

Wat Brittangien heeft bewoghen,
Dit te laeten, dat te doen;
Wat wy noch verwachten moghen,
Wat verhopen, wat vermoe'n.

Daer naer gaet hy breed uyt-weyden
Op het Engels-Duytsch verdragh;
Waer naer ons ghezanten beyden,
En wat daer noch schorten magh.

Van hier weet hy fraey te springhen
Op d'Oost-Indiaenschen raed,
En zeer puntigh in te bringhen,
Wat hier in al omme-gaet.

Hy en heefter niet te ghelden,
Zijn naem werter niet gespelt;
Nochtans laet hy niet te melden,
Wat de deel-genooten quelt.

't Zal nu, zeght hy, haest uyt-leken,
Als de pot zal zijn ont-deckt,
Met wat feylen en ghebreken
Dat de kamers zijn bevleckt.

Deze koop-man kan't niet houwen,
Zoo diep als hy is verzeylt:
Ghene zullen 't hoofd staen krouwen,
Wert-er niet haest uyt-gedeylt.

Yders middel en vermoghen,
Yders rijzen, yders val;
Hoe zeer elck een is bedroghen,
Hoe langh dat hy't herden zal;

Dit, en watter meer kan wezen,
Van eens yders doen, of stant,
Is in't langh' en breed' te lezen
Op de vingers van zijn hand.

Samsons vossen zagh-men branden
Al het koren, steert aen steert;
Maer zijn tonghe, zonder banden,
Yders goede naem verteert.

EM-

EMBLEMATA.
XV.

Hoe zijt ghy Chriſt, nu dus geſpliſt?

Elck een leeft zijns geloofs: niet als de geeſt getuyget,
Van een rechtveerdigh menſch: maer yder een die zuyget
Wt zoetheyd bitter gal, en wringht des Heeren wet
Als of hy, met dien laſt, daer over waer gezet.
De godſ-dienſt ons verbint, wy gaen wel al ter kercken,
En dienen eenen God; maer die het wel zal mercken,
Zal hemel zien en hel. De ſteerten zijn verknocht,
Maer d'hoofden zijn verdeelt: elck zoeckt een ander locht.

Wt-legginghe.

HEt drouve aen-zicht van onze lieve moeder, de Bruyd des Heeren Iesu, heeft my t'anderen tijde, daer over in gedachten zijnde, dit beeld, en deze weynige regels voor-geschreven. Ick en wil mijn naghels op de wonde niet slaen, die nu, door Gods byzonderlicke genade, dus verre geheelt is, en met een zoet roofken allengskens over-toghen wert: even-wel en kan ick my niet speenen, door een deughdelicke begeerte, die my daer toe spooren geeft, het jammerlick verdriet, en de schadelicke ergernissen te beklagen, die daer uyt gerezen zijn: op dat een yeghelick in haet verkout, in liefde verhit zijnde, dat groote merck-teecken van een kind Gods, in zijn herte gevoele, welck is de liefde van zijn even-naesten. *Hier aen*, zeght het Lam des hemels, *zal ick kennen, dat ghy mijne leerlinghen zijt, zoo ghy malkander lief hebt.* Die deze liefde in zijn herte gevoelt, magh daer uyt vastelick besluyten, dat hy een herberge, jae een heylige Tempel van Godes gheest is: dat hy een hemelsch krijghs-knecht geworden is, toe-gerust met schoot-vry wapenen, waer mede hy alle de vierige pijlen des Sathans zal uyt-blusschen, en te rugge zenden. Want dewijle wy van onse wieghe, jae van onze gheboorte af, een verdorventheyd mede brenghen, die een over-maetighe zelf-liefde in ons gheteelt heeft; en dat noch het quaedste is, een verachtinge, een on-liefde, en een haet van God en onzen even-naesten; zoo en konnen wy niet anders bevroeden, deze Goddelicke deughd in ons vindende, als dat wy van een ander gheest, als die des weerelds is, gedreven werden. Maer wy zullen in de tweede Tafel blijven. Den Apostel sprekende van de rampzalighe staet der gener, die noch gheen andere, als haer eerste geboorte en hebben, zeght, dat wy, die, door Gods genade, weder-

der-geboren zijn, *oock voor-maels on-vvijs vvaren, on-geboorzaem, dvvalende en dienende menigerley begeerlickheden ende vvel-lusten, vvandelende in boosheyd ende nijd, hatelick zijnde, ende malcander hatende.* Naer de mate dan, dat yemand in deze liefde van zijn even-mensch gevordert is, magh hy oock zijn weder-gheboorte begrooten, en zich van de erffenisse des hemels verzekeren. 't En baet niet de herssens gebouwt en gemeubelt te hebben, met allerley wijsheyd, en diep-zinnighe wetenschappen, die zelfs de heymenissen des hemels schijnen te door-gronden: zoo ghy de liefde niet en hebt, ghy wert hier in van den Duyvel over-wonnen, wiens verstant ghy niet bereycken en kont. Die menschen schijnen my de tanden uyt te rucken, die altijds de mond vol van Gods woord, en het herte vol van bittere galle hebben, gheknoopt in wan-liefde, en alle on-gerechtigheyd.

't Is al raes van veel te vveten,
En te pocchen van secreten,
Die des hemels vvijzen raed
Voor ons vast bezeghelt laet.
't Is jae God te vvers en teghen,
Hoe het oock magh zijn geleghen,
Dat een, die zijn broeder haet,
Op Gods vvet, of vvoorden staet.
Laet u niet, ô mensch, bedrieghen,
Noch u eyghen hert beliegben,
Met een op-gheblazen bal
Van zoodanigh mond-gheral.
Wat ghy meugt, en met vvat reden,
Spreken van geloof en zeden,
't Is een heyl-loos tijt-verkort,
Als het niet beleeft en vvort.
Die goe' vvoorden niet vvilt keeren
In goe' daden, zal meer deeren,
Als een, die met 's vveerelds lint,
Woord en daed te zamen bint.

Wegh dan verkeerde, en on-bekeerde menschen-herten, die de on-sterffelicke dochter des geloofs, van haer moeder pooght af te scheyden: die de on-buyghelicke mate onzes levens zoeckt te verwringhen, en uwe duyvelsche on-liefde, met de mantel van godvruchtighen yver te bedecken.

Als ghy een Koninck ziet, met zijd' en goud behanghen,
Hier uyt en blijckt noch niet zijn Koninckliche eer:
Maer ziet ghy, met een kroon, zijn heyligh hoofd om-vangen,
Ghy zoeckt geen vaster pand, noch ander teecken meer.
'Tis my geen Christen-mensch, vvat dat hy al magh rommen,
Die veel van groot verstand, en diepe vvijsheyd kraeckt;
Iae niet, die door ghebe'en by Gode zoeckt te kommen:
'T is alleen rechte liefd', die een goed Christen maeckt.

Maer my geheught een oude schildery gezien te hebben, daer het Gheloove en de Waerheyd, met benaude aen-zichten, en fackelen in de hand, de liefde op straete zochten, doch zy was, ghelijck de oude Poëten van Astrea zinghen, ten hemel ghevloden. Daerom stont daer oock onder geschreven; *Foy & verité cerche charité, qui est au ciel allé.* Kan dit op onze tijden niet gepast werden, ick moet heuschelick bekennen, dat ick een kort ghezichte hebbe, en niet wel dit gedichte hier in en voeyere.

Sanctâ e Solyma, sed trepidans, in Hiericunta
Descende. Ibi reperies plurimos latrones:
Unde accipias vulnera, forsitanque mortem.
Verum tibi solatia nulla vulnerato.
Non Samarium invenies, & minus Levitam:
Nec verba animum, neque res allevabit ulcus.

Dat is:

Gaet uyt naer Jericho, maer met een billick beven:
Dat is, gae, daer ghy vvilt, ghy zult daer vinden leven,
Veel roovers, veel gheboeft: vvaer dat ghy zult in nood
Van vvonden zijn ghestelt, missschien oock van de dood.
Maer zijt ghy daer gewont, gheen mensch zal u verbinden,
Ghy zult gheen Samarijt, noch recht Levijt daer vinden.

Gheen

Gheen vvoorden uvv gemoed in dit vervloeckte dal;
Gheen daed uvvs even-menschs u zeer verlichten zal.

Maer 't is te vreezen, als wy de keten en den in-slagh van de webbe dezer eeuwe, met klare ooghen, in-zien, dat zelfs oock dit, niet buyten de wegh, ghezeyt en wert:

Sibi quisque Deum fecit: in anguloque cordis
Templum posuit: se & sua dedicavit illis.
Hic delicijs undique delinitus almis
Feriatur. Hic amore turget, hic rapinis,
Ut promoveat melius pomœria rerum.
Stertit semipecus hic: hic dat thura crumenæ.
Non est pietas, non pietatis ulla imago.
Stant turpia mendacia: vertas sepulta est.
Fit cauda caput: & caput esse cauda discit.
Fiunt epulæ mors fera: mortisque ministra
Diris scordiopharmaca suffulta venenis.
Illusa fides: omnia venalia prostant.
Ut quemque rogem: ver bonus es ne tu? inquiet, sum.
Ast Ilias is, ast erit is berna malorum.

Verstaet dit in zulcke zin, en ten naesten by, met de zelve woordē.

Elck een maeckt zich een God: en in den houck zijns hert,
Verzint hy een ghebouvv, dat tot zijn tempel vvert.
De dees aen alle kant, ghestreelt van vvel-lusts pollen,
Jn ledigheyd zich vvieght: dees is door min ghesvvollen;
De deze door ghevveld; op dat hy zoo den bocht
Van al zijn roof en goed te vvijder stellen mocht.
Dees, half-vee, ronckt en snorckt; dees vvy-roockt voor de ponden,
Geheylight in zijn beurs; daer vvert gheen deughd ghevonden;

Jae zelfs des deughdes beeld is vvegh, verstroyt als kaf:
De vuyle leughens staen; de vvaerheyd light in't graf.
Het hooft dat vvert de steert: de steert leert, 't hoofd te vvezen.
De maeltijd, die ons zou verquicken en ghenezen,
Wert tot een felle dood. gheloof en trouvv is voort:
En die noch trouvv mocht zijn, vvert nerghens meer gehoort.
Vraeght yemand, dien ghy vvilt (zoo is de eeuvv verdurven)
Zijt ghy een deughdzaem man? hy zal vvel stout'lick durven
Te voeghen daer op, jae; en als ghy't vvel in-ziet,
Hy is een zee van quaed, een helle van verdriet.

Laet ons, geliefde land-genooten, de liefde ter herten nemen, en den minne-ghenoot van het *vermenschte vvoord*, in onze ooren laeten klincken; W*ie zeyd, dat hy in het licht is, ende zijnen broeder haet, die is tot noch toe in de duysternisse.* W*ie zijnen broeder lief heeft, die blijft in het licht, ende in hem is gheen erghernisse. Maer vvie zijnen broeder haet, die is in de duysternisse, ende vvandelt in de duysternisse, niet vvetende vvaer hy gaet, vvant de duysternisse heeft zijn ooghen verblint.*

Wanneer het spade jaer de bosschen en de berghen,
Met koude grijzigheyd, heeft vvijds en zijds bedeckt;
De snoeyer, deur't gheluyd des eerders van de merghen,
Die dan het eerste licht begroetet, op-gevveckt;
Light uyt een rouvve koets, zijn vveren-harde leden,
En treckend' in zijn borst den vvind en morghen-kou,
Verdrijft den damp des slaeps: en gaet floucks henen treden,
Naer 't eertijds groene bosch, de handen uyt de mouvv:
Alvvaer hy houvvt en kapt, met goede bijle-beten,
De armen van't gheboomt, ont-eert door koud en tocht;
Op dat hy aen den heyrd vvel vvarm zijn spijs mocht eten,

En

En van haer hardigheyd de koud ont-blooten mocht.
Maer wat vertoeven wy? waerom doen wy niet scheyden,
En drijven t'eene-mael, met heete liefdes vier,
De koude, die ons dreyght, en zonder feyl zal leyden
Naer 't keel-gat van die Draeck, en van die helsche Ghier.

Die een burgher van Roomen is, en zijn ooren op die tale verleckert heeft, zal liever de eygen woorden lezen, die dat Goddelicke verstant in zijn Naer-gherichten (Epidorp. lib.) gebruyckt heeft: daerom en kan ickz' hier oock niet uyt-laeten, ende hem zijn behoorlicke eere ont-houden.

Sylvas ubi frondigeras, collesque supinos
Serus gelidâ canitie sparserit annus,
Signo lucicolæ alitis excitus canoro;
Lignator sua membra rudi levat cubili.
Mox cum coream fortius piger hausit apertum,
Somni nebulam, atque quietis gnavus inertis
Excussit: & inde abiens frondentia quondam
Nunc brachia dura suo spoliata decore,
Morsù decutit umbrisecæ pulsa securis,
His ut frigora sævitia privet opaca.
Quid nos agimus præterea, aut deinde moramur?
Nec tartareos frigore minitantia hiatus
Extendimus ignigenis caritatis auris.

Maer wat wil ick het al verswijghen? ghelijck de Quack-zalvers Scorpioensch vleesch tusschen haer tanden knauwen, en dat doodelicke zap van Spinnen in-swelgen, al op dat zy haer waere te beter venten en aen-prijzen mochten: alzoo hebben oock de zommighe een bittere partyschap in-ghetrocken, om haer zelven schoon voor te doen, en den naem van groote verstanden, en

rechte yveraers te verdienen, die nochtans noch elle, noch maete van haer op-genomen haet en zouden weten te gheven. Ierusalem was teghen Samarien, en Samarien was teghen Ierusalem. En waerom doch? beyde Ioden, beyde mede-genooten van het zelve verbond zijnde. God, meynde d'een, en verhoorde niemand, als die te Samarien aen-bad: Gheen ghebed, zeyde d'ander, en is Gode aen-genaem, als dat te Ierusalem gesproken wert. Hierom en wert Iesus in Samarien niet ontfanghen; hierom wenschen, die aen zijn zijde ginghen, en dien de geest der zachtmoedigheyd daghelicks geleert wiert, *dat het vier van den hemel neder-dale, en de Samaritanen verslinde.* Och of wy dit van onze menschen niet zegghen en konden! Hoor noch eens, wat die groote IVLIVS zeght:

An dicimus, ut cœlitus ignita coruscis,
Absumat eos flamma nubis ore voraci?
Ut nos minimè lumine censuere dignos,
Absistite perniciem conflare nocenti.
Sed reddite pro crimine, pro mente maligna
Plenam veniam, plenaque discrimina pacis.
Venit hominis filius haud perdere gentem,
Sed mnunera componere durabilis ævi.

Dit moghen de on-gheletterde dus verstaen:

Wat! zegghen vvy, dat vier en vlamme dalen zouden,
Die haer verteer' en brand', in een gegloeyde vvolck?
Hoe-vvel zy ons dit licht in gheen deel vveerdigh houden;
Houd op verderffenis te smeden aen dit volck.
Maer voor een vvrevel hert, en on-ghelijck t'ontfanghen,
Gheef liever vol af-laet, en vol' bescheyd van vrêd'.
Gods Zoon' en heeft ons vleesch en bloed niet om-gehanghen,

Wan-

Wanneer hy deur-gaens heen, voor onze zonden léd';
Op dat hy ons zijn volck, zoo bitterlick verkreghen,
En met zijns herten-bloed, en water af-gekocht,
Verderven zou; maer heeft veel eer dit al gheleden,
Op dat hy van't verderf ons ziel behouden mocht.

Hebben wy ons dan te vooren in onze plicht vergheten, laet ons nu, gelijck met een ſchouder, dat lieffelicke jock der eenigheyd aen-treeken: laet ons de levendighe kracht bewijzen, van het gene, daer van wy belijdeniſſe doen. De Godvruchtigheyd en kan gheen on-vruchtbaer aerde wezen: zy is beyde te zamen, Maria ende Martha, gheloove ende werck. woorden en wercken moeten kinderen van eender dracht zijn. 't Is loutere verdruckinghe, van S. Pieter te nemen, en S. Paul te gheven; den eenen Autaer te beſtelen, en den anderen te verrijcken; ghelijck de Paus-ghezinde ſpreken: dat is; het gheloove alles te gheven, en de liefde niet over te laeten. Laet ons dit met wenſchen en betrachtinghe zegghen:

O liefde, hemelſch pand! dael uyt u hooghe ſtede,
Op ons, die zonder u, God noyt en zullen zien.
O eenigheyds Autaer, ô moeder van de vrede!
Wy kommen u den hals, en heel ons zelven bie'n.

XVI.

Een rijcke vreck, een arme gheck.

De geld-zucht is een hel,een graf, een dorstigh aer-
de, *(baerde;*
Een gheyl' onvruchtbaer vrouw', die nimmers kint en
Die wel den mensch vermoeyt,maer niet verzaet int
minst: *(winst.*
Want hoe de mensch meer heeft,te meer hy gaept naer
Een onverzaed'lick vat,een zifte vol van gaten,
Die of ghy stedes vult, 't en kan nochtans niet baten.
O heb-lust zonder eynd,die uwen weerd zoo vilt!
Want hoe de wegh meer kort,te meer hy teer-geld wilt.

Wt-

Wt-legginghe.

DEze volghende ghedichten zullen tot een fackel dienen, om den ellendigen ſtaet van die ſlavige Ghiermonſters, meer dagh en licht te gheven.

Jck houd' hem in ellend', en on-gheluck ghedoopt,
Die ſtadigh gheld en goed, deur duyzend zorghen hoopt:
Daer naer van hongher queelt, naer zijn on-nutte ſchatten,
Die als gekerckert ſtaen, zijn kiſten nauvv en vatten:
Die hy, als zynen God, al eer' en dienſt aen-biet,
En als een heyligh dingh, in eenen tempel, ziet.
Ick bidd' u, oude vreck, vvilt my hier antvvoord gheven:
Meynt ghy, ter goeder trouvv, geluckelick te leven,
Om dat by u bevvaert, en op-gheſloten zijn
Veel vachten en veel vvol, veel koren en veel vvijn?
Daer ghy maer hebt een kleed, en ſchijnt, heel zonder krachten,
Van hongher en van dorſt in over-vloed te ſmachten.
Daer ghy vol angſt en vrees, met niemand om en gaet,
Om niet gedruckt te zijn te nooden tot uvv ſchaed.
De rijckdom, neen gevvis, en vvert niet af-ghemeten
Naer kroonen op-gehoopt, daer niemant kan van eten,
Maer naer genoughzaemheyd. Die maer zich zelf vernought,
Leeft rijck, al is het gheld hem ſchaerſ'lick toe-gevought.
Wat konnen, zegh my eens, vvat konnen u doch baten
Veel huyzen, en cieraet, veel koſtelicke vaten,
Iuvveelen, rijck getoy, en vvat naer rijckdom ruyckt,
Zoo ghy die nimmermeer, of immers nauvv gebruyckt.
't Is even of ghy ghinght in uvv buffet op-ſluyten
Een deel gebacken ſteen, of eenigh' aerde-kluyten.

Ghy doet, als Priam deed, die daer hy zitten mocht
Op een vergulden throon, zeer rijck en schoon deur-vvrocht,
Ghingh ligghen teghen d'aerd, zijn hooft en borst bevlecken,
Met 't ghene van ons gaet, als vvy ons beenen decken.
O ongheluckigh mensch, die zoo verdrietigh spaert,
Dat ander' rijcke maeckt, en u veel zorghe baert.
Ghy meught by d'oude man Vlysses zijn gheleken,
Die verre van zijn land, van vriend en maegh versteken,
In eenigh arm gehucht, zich en zijn kleyn ghezin
Zeer magherlick onthielt, met eene voester-min.
Tervvijle dat zijn vrouvv in feesten, en in danssen,
Met hare minne-bend' zijn midd'len ghingh verschranssen.
Ghy lijdt, devvijl ghy leeft, by naer ghelijcken quaed,
Als Tantalus in d'hel; die pijn'lick, zonder baet,
Van dorst, int vvater sterft, en noyt en kan gheraecken
De vruchten, die nochtans zijn mond en lip ghenaecken.
Want als hy daer naer gaept, en al zijn lijf naer reckt,
Terstont een on-gheluck hem dan te rugghe treckt:
Of 't vvater vvijckt van hem, of vvel een vvind-gevvemel
De appels schielick roert, en voert-ze naer den hemel.
Zoo dat de arme man, met knaghend' herten-leed,
Altijds naer 't eten snackt, en nimmermeer en eet.
Maer uvv goed, al uvv schat, en gaet niet henen loopen,
Deur 't drijven van de vvind; ghy gaet het zelfs verkoopen,
Van d'een tot d'ander huys, of ergens op een mert,
Daer u, naer uvven eysch, genough geboden vvert.
Op dat vvanneer ghy dan met volle vuysten keeret,
In hongher, en ghebreck, uvv vleesch en bloed verteeret.
Als een ellendigh mensch, met vvater-zucht gheperst,
Blijft met de mond op 't nat, tot dat hy daer van berst;

Alsoo

Alzoo en rust ghy niet van altoos meer te krijghen,
En als ghy't nu al hebt, naer ander meer te hijghen:
Tot dat ghy t'eynde loops, met angst en pijn belaen,
Ghesleypt wert naer de vloed, daer yder-een moet gaen.
Zoo Charon noch bewveeght deur't gheld, u wveder-brochte,
Van d'over-wvater-kant, en ghy dit leven kochte,
Zoo hadd' het gheld gebruyck; zoo wvaert de pijne wvaerd,
Dat tot dien wveder-keer het zelve wviert vergaert.
Maer nu des mensches lot verkeert op zulcke schijven,
Dat die eens in zijn schuyt ghetreden zijn, daer blijven,
't Zy wverck-lien, Prins, of vorst, zoo leeft dan van het goed,
Dat God u heeft ghedeylt, met een verheught ghemoed.
Naer uwv af-scheyd, eylaes! zal u de rijckdom strecken,
Om deur een wvreed geknaegh u zelven uyt te recken:
Om dat ghy, als een dief van uwv mis-bruyckt gheluck,
Niet anders hebt ontfaen als wvel-verdienden druck.

Teghen de zulcke heeft ons de Vandômsche Poeet een deftigh gezangh naer-ghelaeten, daer in hy de treffelicke aerdigheyd van Pindarus uyt-druckt. Dit zijn zijn woorden:

Quand tu tiendrois des Arabes heureux,
Et des Indois les thresors plantureux,
Voire & des Roys d'Assyrie la pompe,
Tu n'es point riche, & ton argent te trompe.
Ie parle à toy, qui erres
Apres l'or par les terres,
Puis d'elles t'ennuyant,
La voile au mast tu guindes,
Et voles iusqu' aux Indes,
La pauvreté fuyant:

Mais pour courir, le ſoin ne laiße pas
D'accompagner tes miſerables pas:
Bien que par toy mainte grand nef chargee
De lingots d'or fende la mer Egee.
Le gain qui te tourmente,
Suit le bien, qui s'augmente
Guidant deçà de-là,
Par les vagues ta vie,
Qui moins eſt aſſouvie,
Quand plus de biens ell'a.
Les larges ports de Veniſe & d'Anvers,
De tous coſtez de tes biens ſont converts:
Cherchez par eau, par vent, & par tempeſte
D'où le ſoleil hauſſe, & baiſſe la teſte;
Ces perles achetees,
Si cheres ſoient iettees,
Et des rubis balais;
Qu'on remette en ſa mine
Ceſte eſmeraude fine,
La pompe des palais.
„De peu de rente on vit honneſtement:
„Le vray threſor eſt le contentement.
„Non les grands biens, lourde & faſcheuſe ſomme,
„Bien, non pas biens, mais le malheur de l'homme.
Ta febvre eſt incurable,
Avare miſerable:
Car l'ardeur d'acquerir,
Qui ſans repos t'enflame,
Engarde que ton ame
Ne ſe puiſſe guarir.

A iuſte

A juste droict tu es ainsi traicté,
Ah! pour vouloir bannir la pauvreté,
Tu te bannis de ta maison, & changes
Ton doux païs aux regions estranges.
Mais le soin & l'envie,
Vrais bourreaux de ta vie,
Ne t'abandonnent point:
Jour & nuict ils te nuisent,
Et sur ton cœur aiguisent
L'aiguillon, qui te point.
Et toy vieillard de sepulchre oublieux,
Qui jusqu'au ciel esleves en maints lieux,
Marbre sur marbre, & ja presque mort tasches
Fendre les rocs, que tu bailles par tasches:
La terre n'est pas pleine,
Seulement de ta peine,
Mais les poissons aussi,
Sentent sous tes ouvrages,
Bastis a leurs rivages,
Leur manoir estrecy.
Bien que par toy un millier de maçons
Maints gros rochers animent de façons;
Si mourras-tu: ta plus seure demeure
Est la maison, ou Cerbere demeure.
Doncques avare cesse,
Cesse doncques, & laisse
Le desir d'amasser:
Le batelier, qui garde
Le port d'enfer, n'a garde
Pour l'or te repasser,

Là Rhadamant le Iuge audacieux
Fait tormenter les avaricieux,
Et l'indigent, que le trespas delivre,
Aise à son tour la bas il laisse vivre.
Si donq' la riche pierre
Tant soit d'estrange terre,
Et l'or tant recerché,
Foibles n'ont la puissance
D'oster la doleance
De leur maistre fasché.
Pourquoy l'Egypte iray-ie saccager,
Pourquoy iray-ie aux Indes voyager,
Changeant mon aise aux richesses lointaines
De l'Orient qui ses à tant de paines?

Laet ons dit, op de zelve toon, naer-zinghen. Doch niemand en oordeele, als die de mate verstaet.

Als ghy al hadt den schat en 't alder-best
Van't Arabiersch, en 't Indiaensch ghewest;
Jae zelfs den staet van d'Aßyriersche vorsten,
Gh'en zijt niet rijck: 't geld doet naer 't geld noch dorsten.
Ick meyn' u, die gaet dwaelen
Naer't gheld, op bergh en daelen,
En als't u daer verdriet,
Licht zeylen ende vanen,
En vlieght naer d'Indianen,
En zoo 't ghebreck ont-vliet.
Maer of ghy loopt, de zorghe niet en laet
By u te zijn, waer dat ghy henen gaet.

Hoe-wel

Hoe-vvel deur u veel schepen diep gheladen,
Met baren gouds, deur-klieven Thetys paden.
De vvinst, die u steeds plaghet
Volght 't goed, dat u behaghet,
En leyt u, met verraed,
Door Nereus vvoeste vloeden,
En hoe ghy meer hebt goeden
Te min ghy zijt verzaet.
De groote reen, de havens vvijt-ghestreckt,
Zijn met uvv goed, aen alle kant bedeckt,
Ghezocht deur zeen, deur buyen, en deur vvinden,
Alvvaer de zonn' zich heft en gaet verblinden.
Die peerlen dier om krijghen,
Laet die te gronde zijghen,
Robijnen oock hoe schoon;
Laet die fijn' emerauden
In haere mijn' zich houden,
Pracht van eens Konincks throon.
,,Men leeft van vveynigh rent heel fraey en zoet,
,,De vvaere schat is een vernought ghemoed:
,,Niet 't groote goed, moey'lick en lompe sommen,
,,Goed, neen, geen goed, dat ons licht kan verdommen.
O vreckaerd, vol ellenden,
Uvv koortse zal u schenden,
Want heb-lust vol van nijd,
Die u aldus doet branden,
Maeckt dat ghy van dees banden
Noyt konnet zijn bevrijt.
Maer vvel te recht zijt ghy van hulp ont-bloot.
Ah! om dat ghy verbannen zoud den nood,

Bant ghy u zelf, en vvißelt, zonder reden,
Uvv zoete land met ver-gheleghen steden.
Maer nijd, met zorgh en beven,
Beuls van uvv pijnigh leven,
Noyt van u zijn ghevveert;
Dagh en nach zy u nijpen,
En op u herte slijpen
De scherpte, die u deert.
En ghy grijs hoofd, niet denckend' op de dood,
Die over al verheft tot 's hemels kloot
D'een marmer-steen op d'ander, en doet splijten,
Half-dood, de rots, en in ghedeelten smijten.
Niet alleen d'aerd' kan voelen
De pijn van al uvv vvoelen,
Maer oock 't gheschubde vee
Voelt krimpen haere percken,
Deur al de groote vvercken,
Ghetimmert op de zee.
Hoe-vvel deur u veel duyzend lien zich spoen
Veel groote rots te zielen met fatsoen,
Ghy moet in 't graf: het huys daer ghy vast blijvet,
Js 't svvarte hol, dat Cerberus bevrijdet.
Houd op dan vrecke menschen,
Houd op, en laet het vvenschen
Naer goed, en blinckend' slijck;
De Schuyt-man, die bevvaeret
De hel, noyt yemand spaeret,
Al vvaer hy noch zoo rijck.
Daer Rhadamant, die richter on-vertsaeght
Den vreckaerd pijnt, en met veel straffen plaeght,

En laet by beurt den armen man daer leven,
Wanneer de dood hem over heeft ghegeven.
Zoo dat de rijcke steenen,
'Die-men zoo verr' gaet leenen,
En 't goud gezocht zoo zeer,
Gheen kracht of zenuvv roeren,
Die droefheyd vvegh kan voeren,
Van haer bezorghden heer.
Waerom stell' ick Ægypten in on-rust,
Waerom zeyl' ick naer d' Indiaensche kust?
Vervvissel mijn ghemack met vremde goeden,
Die ons van zoo veel pijn niet konnen hoeden.

XVII.

Maet hout ſtaet.

Een teer-gevoeligh peerd, vol geeſt, en moed geboren,
Wanneer het wert te veel geprickelt met de ſporen,
Het brieſt, het ſtijght om hoogh, de Ruyter moet in't zand:
Maer die het zoet berijt, die heeft het heel ter hand.
Het peerd is vrouw Fortuyn, 't gheluck van 's weerelds zaken:
Met welck' wanneer wy ons, in eerbaer ſtilt', vermaken,
Wy zijn daer med' gedient: maer die-ze vergt geweld,
Wert, zonder eenigh' hoop' van op-ſtaen, neer-gevelt.

Wt-

Wt-legghinghe.

ALle groote dinghen zuchten onder haer eygen ghewelt, en vallen door haer zelfs ghewichte. Al het geluck moet ons verdacht zijn. *Ad omne fortuitum bonum suspiciosi & pavidi stare debemus. Et fera & piscis spe aliquâ oblectante decipitur. Munera ista Fortunæ reputamus? Insidiæ sunt.* Dit zeght SENECA: *Wy moeten tot alle toe-valligh goed, met naer-docht en verbaestheyd staen. En vvilde beesten, en visschen vverden deur een vermaeckelicke hope bedroghen. Achten vvy die ghiften der Fortuyne? Ghevvisselick het zijn laeghen.* Het gheluck dezes weerelds is als een heldere lucht des winters; een kalmte der zee; een gestadigheyd der mane.

L'homme en naissant n'a du ciel asseurance
De voir sa vie en esgale balance.
Il faut sentir de Fortune la main,
Tel est le sort de nostre genre humain.

Dat is:

De mensch niet zeker is, vvanneer hy vvert gheboren,
In even-lijck ghevvicht zijn leven steeds te zien:
Fortune moet hem oock doen voelen haeren toren.
Zoodanigh is het lot van sterffelicke lien.

Wy moeten dan, wanneer het gheluck ons zoetelick toe-lacht, dan meest op ons hoede zijn, om haer geen spot schuldigh te blijven. Het zijn stercke beenen, die weelde verdragen konnen. Voorspoed maeckt ons droncken, en berooft ons van goed, van reden, jae heel van ons zelven. Daerom DEMETRIVS oock niemand on-gheluckigher en achte, dan die langhen tijd, in grooten overvloed, gherustelick gheleeft hadde, en noyt gheen tegen-spoedige

voor-vallen ont-moet en hadde : ghelijck als of hem de Fortune verwerpelick, en on-weerdigh gheacht hadde, om met hem te worſtelen. Groote lichamen ſtaen wijder gheopent voor de ſlagen : zoo doen oock de ghene, wiens middelen de Fortune breed uyt-gezet heeft. *Minus in parvos Fortuna furit.* Zy woedt minſt teghen de kleyne: of wel die in grootheyd en weelde zittende, haer kleyntjens, en matighlick draghen.

Fama eſt fictilibus cœnaſſe Agathoclea regem,
Atque abacum Samio ſæpe oneraſſe luto:
Fercula gemmatis cum poneret aurea vaſis,
Et miſceret opem, pauperiemque ſimul.
Quærenti cauſam, reſpondit: Rex ego qui ſum
Sicaniæ figulo ſum genitore ſatus.
Fortunam reverenter habe, quicunque repente
Dives ab exili progrediere loco.

Dat is:

De Faem' is over-al, dat Agathocles plachte
Zijn mael uyt aerde-werck ghemeenelick te doen:
En dat hy voor gheen ſchand', maer voor een eere achte,
'T buffet met Samiſch ſlijck te laeden alle noen.
Daer hy oock dede ſpijs in peerle-vaten zetten,
En menghden onder een den rijckdom met 't ghebreck:
En als hy wiert ghevraeght naer deze vremde wetten,
En wat de oorzaeck was (als't ſcheen) van deze vleck':
Ick ben, zeyd' hy, 't is waer, een Koninck, maer ghekropen,
Hoe groot dat ick nu ben, uyt potte-backers zaed.
Hebb' de Fortuyn in eer, die haeſt'lick zijt gheropen,
Wt een geringhe plaets, tot rijckdom, eer', en ſtaet.

Want

Want ghewisselick,

Geen mensch geluckigh wert gezeght,
Voor dat hy 't aerdsche huys af-leght.
Het ongestadigh lot der dinghen,
Dat nu eens wert om hoogh gezien,
Gaet weder naer de leeghte glien,
En wilt het zoet met 't zuer verminghen.

De nacht, die licht noch hit en kent,
En deckt als met een duyster tent,
Al wat de mane kan aenschouwen;
Doet uyt dat hemels hoogh gebouw,
Om wegh te nemen zorgh en rouw,
Eē slaep van heunigh op ons douwē.

Daer na wanneer de dach ontschijnt,
De swarte mantel weer verdwijnt,
En opent ons des aerbeyds deuren;
Dit halve rond, aen alle zijd',
Krijght wederom een nieuw tapijt,
Verciert met allerley couleuren.

Als nu de winter grijs en kael,
Die, met een spieghel-glat kristael,
Het vloeyigh water komt verkorstē,
De woeste dulligheyd ont-bint
Van die verglaesde noorder-wind,
Die met sijn felheyd komt uyt borstē;

De aerd' bekleet met groen gewaet
Haer vroylick wezen dan verlaet,
En wert met koud' en mist om-trocken.
De bosschen, berghen, dal, en velt
'tWert alles in zijn vreughd ont-stelt,
Ont-bloot vā al zijn schoone rockē.

Daer naer ont-staet een blj saysoen,
Dat wederom pooght aen te doen
De jeughdigh' aerd' haer groenen bouwen.
Dat wederom niet dueren magh,
Maer als de zonn' verkrimpt dē dagh,
Moet ander-mael de koud' uyt-houwen.

Men ziet alzoo den nacht en dagh,
Als met een onderlingh verdragh,
By beurten haere keeren meten.
Alzoo volght stedes jaer op jaer,
De een tijd voor, de ander naer,
En werden zoo allenghs versleten.

De kindsheyd vluchtigh ende glat,
On-zeker als een bloeyssel blad,
Wert zeer wel by de Lent' geleken.
De heete Zomer volght daer aen,
De Herft die komt daer naer gegaen,
Daer na de Winter komt in-brekē.

Ah! als ghy't al wel over slaet,
En metet naer zijn rechte maet,
Wat ist doch van des mensches levē!
Dat zomtijds wel daer henen vliet,
Al-eer het noch de zonne ziet,
En wert zoo als eē roock verdreven.

Merck eens, hoe dat de looze tijd
Ons stedes onder d'hand ont glijt;
En met wat treden hy gaet draven:
Tooneelen, beelden hoogh-gesticht,
Die zijn meest, met een drouf gezicht,
Nu onder haren val begraven.

Wie isser die nu toonen kan
Die hooghe mueren, 't wijd ghespan
Van't eertijds over-moedigh Troyen.
Groot Ilion vergheten light,

Zoo doet ooc menich Roomsch gesticht,
Daer op men nu wel ziet gaen hoyen.

Rivieren, stroomen, vol ghewelds,
Die hebben menigh schoon stuck velds
Beslaen, als of het waer haer eygen:
Daer t'ander' tijden, rots en wout
Zich toonden op-gheblazen stout,
En schenē Godes throon te dreygen.

Men ziet oock noch wel, allen dagh,
Dat hooghe berghen met een slagh
Van blixem-vier ter hellen varen.
En menigh land staet nu en bloeyt,
Dat, korts te voor, wiert over-vloeyt,
Met pekel van de woeste baeren.

Men ziet, dat landen ende ste'en,
Hoe-wel oock dickwils zonder re'en,
Als nu eens rijzen, dan eens dalen.
Eylaes hoe menigh land-ghenoot,
Van vryheyd en van goed ont-bloot,
Verdwaelt in verr', en vremde palē!

Hooveerdigh hert, dat niet en vreest
On-weder, blixem, noch tempeest,
En lacht met 's hemels donder-teyc-ken:
Het schijnt aen uwen fieren treed,
Daer ghy uw grootsheyd mede meet,
Dat ghy den hemel wilt bereycken.

Maer 't zeyl vā koppespinnigh draed,
Dat van de gunst ghe swollen staet,
Zal scheuren, of haest neder-loopen.
Des hemels on-ghestadigheyd
En laet niet toe, doch met bescheyd,
Dat ghy steeds weelde zult op-hoo-pen.

Hoe dan? ist u noch on-bekent,
Dat min van donder is gheschent
Een haegh of struyck met leege bla-den;
Als wel een bergh, of eyckens top,
Die met een op-geheven kop
De leeghe aerde schijnt te smaden?

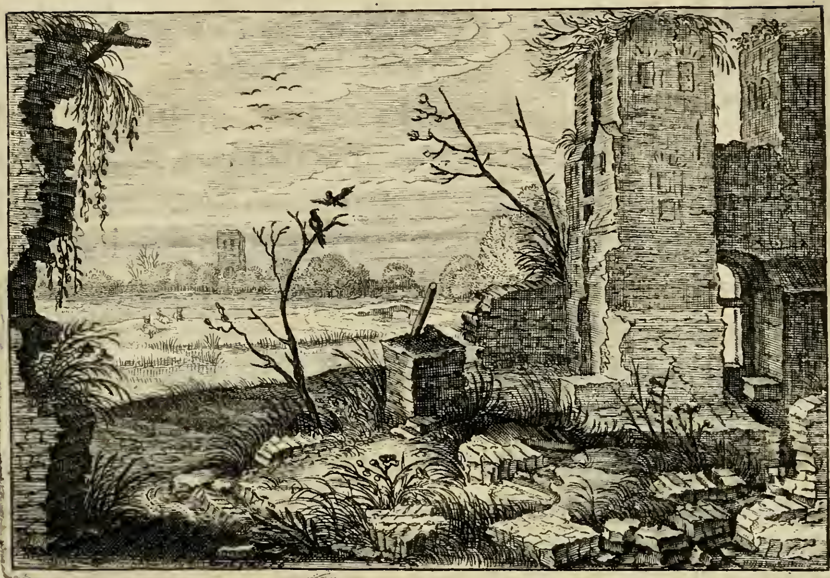
Ick bidd' u, hoor wat Flaccus *zinght,*
En daer naer uwe tochten dwinght:
Fortuyn' is straf in blijde dingen:
Hart-neckigh, gaet het yemand wel, (spel,
Tot zeldzaem werck, en dertel
En wilt de eer niet langh gehin-ghen.

Wel aen, die niet wilt zijn verleyt,
Tracht naer de gulde maticheyd:
Laet u de grootsheyd niet verblindē.
Als voor-spoeds wind blaest in u want,
En al te zeer uw zeylen spant,
Ziet dan een reefjen in te binden.

EM-

EMBLEMATA.
XVIII.

't Gheloof zich voedt door teghen-ſpoed.

T'is wonder van dit kruyd: zijn zaet was, zonder zaeyen,
Verholen in de ſteen, ghemetſelt in de naeyen: (wijt,
Nu komt het voor den dagh, en ſpreyt zich hoogh en
Wanneer zijn hooghe grond ter aerden neder-glijt.
Zoo gaet het met 't geloof: zoo lang wy menſchen leven,
En bloeyen in het vleeſch, met hert en oogh verheven,
't Geloove light bedeckt: maer als wy zijn getucht
Met druck en tegen-ſpoed, dan rijzet naer de lucht.

Wt-legghinghe.

DEMETRIVS, by-ghenaemt de Belegheraer, placht te zegghen, datter niet zoo on-gheluckigh en was, als die den gheheelen loop zijns levens, gheen verdriet of on-ghemack ghesmaeckt en hadde (zoo daer anders zulcke menschen konnen ghevonden werden) om dat zulck een mensche noodzaeckelick, of zijn zelven moet on-bekent zijn, als die noyt gheen preuve van zich gegheven heeft; of by God ghehaet en veracht, als dien hy voor-by gaet, als een loom en laf ghedierte, en niet bequaem, om teghen on-ghemack en teghen-spoed te strijden. *Miserum te esse judico, qui nunquam fueris miser, traxisti sine adversario vitam. Nemo scit, quid potueris, neque tu quidem ipse. Opus est enim ad sui notitiam experimento. Quid quisque possit, non nisi tentando didicit.* Dit zeght SENECA, dat alreede by-naer gezeght is: *Ick oordeele u ellendigh te vvezen, die noyt ellendigh ghevveest en zijt, die zonder teghen-party uvv leven deur-gebracht hebt. Niemand en vveet, vvat ghy vermeught, jae ghy zelver niet. Want daer is ervarentheyd van noode, om zich zelven te kennen. Wat een yder vermagh, en heeft hy maer deur't prouven geleert.* De Heydenen hebben, gelijck deur een schemerlicht, de nuttigheyd van teghen-spoed ghezien; maer wy zien die helder-klaer in Gods woord af-geschildert. *Wy geven u te kennen,* zeght GAMALIELS Discipel, *dat die van Macedonien in groote beprouvinghe der verzouckinghe, over-vloedige blijdschap gehadt hebben.* En getuyght van de Ioden, dat zy de roovinghe haerer goederen met vreughden toe-ghelaeten hadden: als die wel wisten dat zy een beter, en blijvende goed in de hemelen hadden. Ende dat volghende het ghebod, en de belofte Gods, die ons de Apostel IACOB oock verhaelt: *Mijn broeders*, zeght hy, *acht dat voor*

groote

groote vreughde, als ghy in veelderhande verzouckinghe komt; vvetende dat de beprouvinge uvves gheloofs lijdzaemheyd vverckt, &c. De bezouckinghen, zijn gelijck als breydelen, die ons weer-houden, om niet, met uyt-ghestreckten halze, reghel-rechts te loopen naer de helle: het zijn gelijck als oogh-blinden, die-men de peerden aen-doet, om dat haer gezichte van ter zijden af niet dwaelen en zoude: want zy dienen om onse ooghe te bewaeren, dat zy haer niet vergapen en zoude in de ydelheden dezes weerelds: het zijn ghelijck de blaes-balcken des gheloofs, en van alle goede wercken, om daer in vruchtbaer te zijn. En gelijck gheen boom her-plant, noch oock ghegreffijt en kan werden, ten zy dat hy te vooren gesnoeyt en gekandelaert zy; alzoo en konnen wy Christo niet aen-wassen, of in den rechten Olijf-boom ghe-intet werden, ten zy wy wel ter deghen van onze weereldsche tacken ghesnoeyt en ghereynight werden. Want deur het dorssen wert het goede koren gezuyvert en niet gebroken: deur het wannen wert het gereynight, en niet in de wind verstroyt. Het wye-roock en geeft oock geen reuck, dan in't vier ghevvorpen zijnde: noch een schip en zal de baren, noch de winden niet konnen teghen-staen, dan te vooren wel gheviert, en gepeckt zijnde. Alle gelijckenissen, die ons te kennen gheven de nootzaeckelickheyd van eens Christens conditie, diens ooghen verder uyt-strecken, als op de nietige dingen dezes weerelds: die daer weet, *dat deze zeer licht-vergaende verdruckinghe in ons vverckt een boven-mate onbegrijpelicke groote der eeuvvigher heerlickheyd.*

Appivs Clavdivs, een zeer achtbaer man onder de Romeynen, zeyde dat de oorloghe nuttiger was, als de pays, voor de macht en de grootheyd van haer rijcke: wy konnen insghelijcks zegghen, dat de bezouckinghen, en de vieren van tegen-spoed zijn veel voor-deeligher voor de zaligheyd der zielen; als wel die zoete

zuyde-winden, en de vriendelickste voor-spoeden van de wellusten dezer aerde. En daer van gheeft ons de natuere een schoone lesse, als zy ons doet zien, dat de heele weereld, en alle haer gheslachten niet en bestaen, als door oorloghe. Een natuerlick, maer een waerachtighe verwittinghe, dat de ziele niet en zoude konnen bestaen zonder het geruchte van de hemelsche bezouckingen, die haer gheduerigh ontrent ons laeten hooren. Maer het is gantsch verdrietigh, dat wy zoo weynigh weder-gheboren zijn, om het zelve wel te bevroeden, en onzen hals vry-willigh onder dat jock te buyghen. Het vleesch strijt teghen den gheest, en stelt ons menigh-mael, onder de wet der zonden gevanghen.

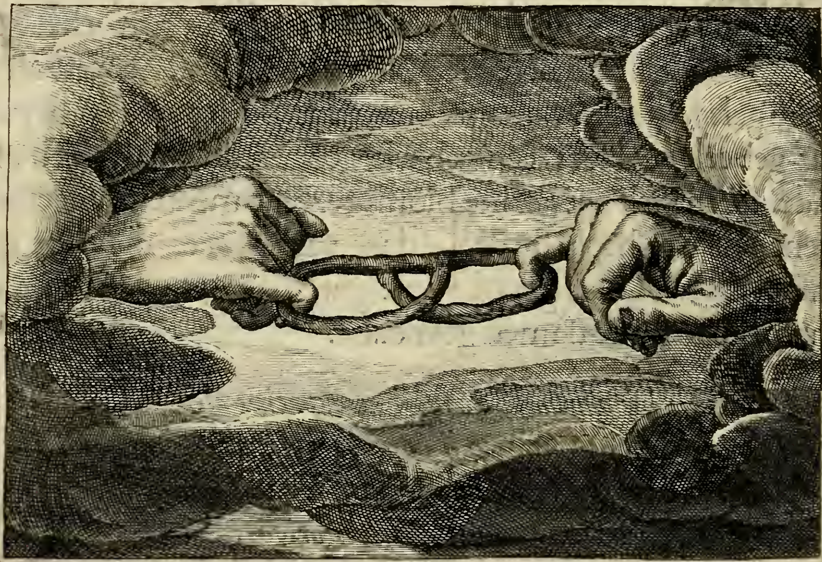
Wanckel-willigh menschs ghemoed,
Beyd' te zamen quaed en goed:
Nu eens veerdigh tot den strijd,
Die ons noyt in rust en lijt:
Dan eens weder flauw en laf,
Op het alderminst gheblaf,
Van dien wijt-ghekeelden hond,
Die staegh, met een open mond,
Op zijn loeren light en waeckt,
Tot hy ons ten roove maeckt:

Hoe bedrieght ghy dick uw weerd,
Als hy aen uw vlot-gras meert,
Zonder dat hy een-mael ziet,
Wat ons recht en wet ghebiet!
Och! top-keerigh weder-haen,
Hoe hebb' ick't op u ghelaen,
Dat ghy my, dus gantsch bekaeyt,
Eeuwelicken omme-draeyt:
Dat ghy my, van stercktе naeckt,
Zoo veel valsche treden maeckt!

EM-

EMBLEMATA.
XIX.

Des menſches leven is een ſtrijd,
Die noyt als met den menſch' en ſlijt.

Een weddingh, en geſtrijd: twee trecken even zeere,
Aen eē gedraeyde korſt, zoo hart, als broos en teere.
Een beeld, een wonder-beeld, van't menſchelick ghe-ſlacht,
Verkeert, verſteent, vervleeſcht, heel zonder geeſt, of (kracht.
Hier ſtaen de bodē Gods, daer ſtaen des duyvels knechtē:
De menſche ſtaet in't mid, daerom ſy ſtadigh vechten.
Zoo werden wy geſleurt, getrocken, en gereckt;
Tot dat wy eynd'lick zijn met duyſter aerd' bedeckt.

 Wt-

Wt-legginghe.

WAt kander in ons gezichte, jae zelfs in eenighe van onze zinnen, voor-vallen, dat niet en ſoude konnen, van een zedigh herte, tot zedighe leeringhe getrocken werden? De Kraeckelinghen, of gelijck die andere noemen, Treckelinghen, hebben my, t'anderen tijde, de gelegentheyd van onze menſchelicke natuere in my zelven af-gebeeldet. Het is een geback, gezuyvert van zemelen, beſtaende alleenelick uyt gezifte blomme. De menſche inſgelijcks, ten aenziene van het beſte deel, daer van hy een menſche ghenoemt is, is uyt Gods gheeſt voort-gheblazen, en gelijck als van een hemelſche ſtoffe tſamen gekneden.

Sanctius his animal, mentiſque capacius altæ
Deerat adhuc; & quod dominari in cætera poſſet,
Natus homo eſt: ſive hunc divino ſemine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo. &c.

Naer dat, zeght de Heydenſche Poeet, *de vverck-man aller dingen, en de oorſprongh des vveerelds, de beeſten geſchapen hadde, ont-bracker noch een gedierte veel heyligher, en van hoogher begrijp, als de andere dieren: het vvelcke hy geſchapen heeft van een Goddelick zaed, op dat het over de andere heerſchen zoude.* Het welcke zeer gelijckformigh is het ghene ons, in de eerſte capittelen van de boucken onzer zaligheyd, wert voor-gedraghen. Ten anderen, gelijck de Kraeckelinghen niet recht-uyt gemaeckt, maer ghekrinckelt en ghedraeyt werden; zoo zijn wy, ellendighe tacken, naer dat de wortel verdorven was, zoo af-gekeert van den hemel, en naer der aerde neder-geboghen, dat de Apoſtel wel reden heeft gehadt, de natuerlicke menſchen te noemen, *een krom en verdraeyt gheſlachte:* en

wederom: *die de Goddelicke ſchriften verdraeyen tot haer eyghen verderffeniſſe.* De kraeckelinghen in den oven gheleght, werden daer niet anders als een harde korſte, en werden zoo naer uyt-gedrooght, dat zy zeer lichtelick ghebroken en verbrijzelt werden: wy oock, in den oven dezes weerelds gheſchoven zijnde, verkorſten en verelen zoo gantſch zeer, door de warmte van deze licht voor-by-gaende dinghen, dat wy gantſch zonder gevoelen, zonder oordeel en verſtand zijn, in alles wat Goddelick is, en den hemel aen-raecken mochte. *Het verſtand des vleeſches is een vyandſchap teghen God; het en-vvert de vvet Gods niet onderdanigh, het en can oock niet. Daer ſteken zeven,* dat is, on-eyndelicke *grouvvelen in ons;* die ons oock daeromme, van natuere, kinderen des tooms, en erfghenamen der verdoemeniſſe maecken.

Ætas parentum pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitioſiorem.

Onſ' ouders quade eeuvv heeft ons in't licht gheſpogen,
Veel ſlimmer als zy zijn, en meer ter aerd ghebogen:
En naer ons inſghelijcks zal kommen een gheſlacht,
In allerhande quaed noch meer als vvy verſmacht.

Hierom ſtaen wy oock zoo on-vaſt, en gelijck als op een ſlibberigh ijs, dat zoo ons de Heere niet gheduerigh de hand en biedet, dat wy telckens neder-ſtorten, en den hals onzer zielen breken zouden. Want de Duyvel ſwiert gheduerigh aen onze zijden, en ſpert zijn ſchrickelick back-huys open, om ons als een brieſchende leeuw te verſcheuren. De ſpijze in onze maghe nederdalende, wert terſtont van de natuerlicke hitte zoo bevochten, dat zy van ons niet en ſcheyt, voor dat zy in ons vleeſch verandert is. Maer de booze gheeſt een-mael ter-deghen in ons ghevaren zijn-

de, en hout niet op, voor dat hy ons van alle weer-tuygh berooft hebbende, ons tot zijn aes, en voedſel der helle gdemaeckt heeft. Doch aen d'ander zijde is de Gheeſt des Heeren met zijn heyr-legher rontom ons ghekampt, om zijn uyt-verkorene van alle ſwarigheyd te beſchermen, en tot het eeuwigh bezit des hemels te behouden. Ondertuſſchen werden wy zoo menigh-mael van de Sathan vervoert, en van de weereld af-gheleydet, dat elck end' een, zelfs de alder-beſte van ons, met reden wel magh uyt-roepen: *Jck ellendigh menſche, wie zal my verloſſen van dit lichaem des doods.*

Wanneer, ô goede God, uyt deze duyſter kreken,
Vol doncker lucht en licht, uyt laeghen vol van liſt;
Uyt openbaer bedrogh van al des weerelds ſtreken,
Die broos het licht der ziel benevelt en bemiſt;
Wanneer, ick zeggh' noch eens, wanneer zult ghy my haelen,
En eyſſchen wederom in't rijck vol ruſt en licht?
Wanneer zult ghy op my van boven neder-daelen,
En weeren 'tſwarte kleed des doods van mijn gezicht?
Als liefd' haer eyghen zelfs verghetingh zal verghetén,
En al wat haer nu jaeght, zal wezen wegh-gejaeght;
Gheen wil meer hebben zal te willen, of te weten
Behaeghen aen haer zelf, die zich zoo zeer miſ-haeght.

Zoo ſpreeckt die groote IVLIVS in zijn eyghen taele, daer uyt ick dit over-gebracht hebbe:

Ex caligine tenebroſâ lucis opacæ,
Ex inſidioſis latebris, dolis apertis,
Ex fraudibus inviſibilis, viſibiliſque
Mundi, fragilis qui ſepelit lumina mentis,
Quando repetet me Deus ad quieta regna?

Quan-

Quando ex oculis eximet atra vela mortis?
Oblitusque sua amor oblivionis atræ
Nollet velle placere sibi ipse displicenti.

'T is dan een dwaeze dulligheyd, wanneer ons de Heere de armen opent, om ons in zijn eeuwigh rijcke op te nemen, dat wy dan noch aerzelen, en met de Israeliten, naer de vleesch-potten dezes weerelds omme-zien.

Est exilium vita misella nostra cæli:
Quo patria nos evocat ad pios penates.
Optare pium est igitur hæc solvere vincla:
Mutareque pacificis servilia regna.

Dat is:

Ons leven vol ellend, dat rust noch lust kan vinden,
Is 's hemels ballinghschap, 'twelck ons steeds roept, en bidt.
'T is dan een goede wensch, dees banden los te binden,
En wiss'len dees ellend', met 's hemels rijck bezit.

XX.

Een oogh in't zeyl, dat gheeft u heyl.

Een rinck van jonge lien, gevlochten by de handen,
Daer-om een snellick loopt, om yemand flugs te panden:
Elck-een die staet bevreest, en dickwils draeyt en (went,
Beducht, waer deze loop zal nemen haest een endt.
De weereld is een rond, daer in wy menschen ringen;
De duyvel leyt den band, om ons in't net te bringen:
Hy loopt, hy draeft, hy jaegt. elck-een sy op zijn wacht;
Want die niet om en ziet, in't lijden wert gebracht.

Wt-legghinghe.

S'T *broeden Basiliskes eyeren uyt, en vvercken spinne-vvebben,* zeght de Propheet Iesaias; *eet-men van haer eyeren, zoo moet-men sterven, vertreet-men't daer-en-teghen, zoo vaert daer een ader uyt.* Men verhaelt, dat de eyeren van de serpenten van buyten wit, glat en schoone zijn: maer van binnen zoo verghiftigh, dat die-ze komt te breken, schielick van die fenijnige lucht wert aengheblazen, en dood ter aerden neder-valt. Hier by konnen zeer wel de wel-lusten en ghenuchten dezes weerelds vergheleken werden, die van ghesichte vriendelick en toe-lacchelick zijn, maer hebben van binnen verborghen een doodelick verghift, dat een yeghelick die-ze handelt, en door het ghebruyck, ghelijck in stucken breeckt, een eeuwigh verderf aen-brenghet. 'T is oock een gedierte, dat veel-tijds slaept, en een doodelicken slaep verweckt, den ghenen die daer van ghebeten werden. Alzoo oock die daer leven in de ydele vermaeckinghen dezes weerelds, ghelijck ghebeten zijnde van dat vervloeckte serpent, slaepen tot den middagh der zonden, etende, drinckende, en zich wentelende in de mis-put van alle dertelheyd en on-ghebondenheyd. En wie isser, diens leven van alle kanten niet bevochten en wert, om zijn voeten tot dezen rey te leenen.

Yvalligh leven, ah! deur-brant met vier en svvevel,
On-reyn, en zonder eer, verstijft in koud' en nevel:
In een valsch vader-land, als een on-vveerde vveerd,
Verbannen van u zelf, en van u zelf verteert.
O dorck van alle quaed, ô gote van ellende!
Ontrouvve, teghens u vveer-spannigh zonder ende:

 Slavinne

Slavinne van het quaed, een vuyle kuyl van slick,
Den snellen als een vlam, den traghen als een strick.
Een kerckers leckerny, een lock-aes veler vvenschen;
Een schielick kamer-spel, een droom van droncke menschen:
Gheen leven. Hoe? vvilt ghy een leven zijn gheroemt,
Die maer een vvild ghediert, een beeste dient ghenoemt?
Waerom bedrieght ghy my? vvaerom zijt ghy bedroghen?
Gheen leven zijt ghy, neen, maer eer des levens loghen:
Een dood; neen, oock gheen dood: de dood, die maeckt ons vry;
En ghy maeckt, dat elck-een de dood hier vvaerdigh zy.

Maer laet IVLIVS zijn beklagh, in zijn eyghen taele doen:

Ad vitam hanc.

Incerta, caduca, perusta ignibus furorum,
Immunda, inhonesta, rigens horridis pruuiis,
In falsa patria, hospes, & exul a te ipsa,
Sentina malorum, miserabilis cloaca,
Infida, rebellis tibi, serva pravitatis,
Tardis laqueus, subidis flamma, fossa cæcis,
Tu delitium carceris, & carceris illex,
Desultoria fabula, somnium ebriosum:
Non vita. Quid ausim fera te dicere vitam?
Quid me hîc fallis inepta? quid & teipsa ludis?
Tu mors potius, mors potius vocanda. Nempe
Nos mors liberat: at facis esse morte dignos.

'tEn is niet om dencken, wat subtijle netten datter voor ons leven uyt-ghespreyt werden: hoe gantsch zeer de Duyvel woedet, om ons den hemel te ontstelen, en deel-ghenooten der helle te maecken. Hy stelt ons op een hooghen bergh, en toont ons alle de Koninck-rijcken des weerelts, en haere heerlickheyd: hy be-

looft

looft ons die alle te gheven, zoo wy hem maer aen en bidden. Maer wat ist? *Carbones thesaurus erunt.* Alle de schatten en zijn niet meer als kolen, die ons een weynigh tijds verwarmen; maer daer naer door haer gebruyck vergaende, ons niet anders als koude en droefheyd laeten. Maer 't is hier, zoo ergens elders, *Schipper ziet toe!*

Men ziet den Duyvel vier-schaer bannen,
En daghen vvat op aerden leeft:
Hy jaeght ter dood veel stercke mannen,
Met d'helsche svvepe, dien hy heeft.

De deze gaet zijn ziel verslinden,
Deur 't svvelgen van een koud vergift:
En deze vvert een proy der vvinden,
Ghesmeten als een zeesche drift.

Die vvillen, met vvraeck-gierigh' handen,
Beprouven, of zy, deur den dood,
Af-snijden mochten d'harde banden,
Die haer verstricken in de nood.

Zoo haest en zijn die niet ghekomen
In deze vvoeste vveerelds zee;
Of vverden stracks van hier ghenomen,
Gheslacht als een tvvee-maendigh vee.

Als onze draed is af-ghesponnen,
Mercurius ons schaduvv' leyt,
Tot aen de kant, daer 't licht der zonnen
Zijn stralen nimmers uyt en breyt.

De vvegh is breed, 't is licht om zincken
Naer 't svvarte huys, daer 't meest al gaet:

Men houst te kloppen, of te klincken,
De deur daer altoos open staet.

Hier is de moeyt' en 't vverck gelegben,
Te vveder-roupen zijnen treed,
En dringhen naer des hemels vveghen,
Al-eer vvy zijn een duyvels beet.

De Donderaer hout, voor zijn poorte,
Tvvee tonnen, daer hy steeds uyt-ghiet,
Voor ons, in ons, naer ons' gheboorte,
Het geen' ons vreughd brenght of verdriet.

Wat mensch en heeft het niet verdroten,
Wanneer hy slechts maer heeft ghezien
De dooze veel te vrough ontsloten,
En dan de dinghen daer uyt vlien?

De hoop' alleen van allen dezen,
Is hier gesteuyt in 's vveerelds reck:
Laet ons dan op ons' hoede vvezen,
Dat zy niet mede vvegh en treck.

EMBLEMATA.
XXI.

De mensch is blind, in't geen' hy mint.

Ellendigh mensch, nauw mensch! die, midden in den daghe,
Moet tasten naer de wand: die, weer hy bidd', of klaghe,
De lucht, geẽ menschẽ breect: die, wilt hy gaen, of staen,
Een hond, een dienstbaer dier, moet volgen achter aen.
Een beeld van ons verstand, de ooghe van de ziele,
De fackel van de wil, het roer, de plicht, de kiele:
Maer nu, deur onze zond', verblind, gebluscht, ghe-kraeckt.
De wille voor-maels knecht, nu heel de meester maect.

V Wt-

Wt-legginghe.

DE kleyne weereld, dien wy een Menſche noemen, was, naer zijn eerſte ſcheppinghe, zoo konſtelick en wonderlick, naer alle zijn deelen, by een gevought; en met zulck een loffelicke orden onder-ſcheyden, dat hem niet en ontbrack van een Engel te wezen, als dat hy een lichaem hadde; niet en ſchorte van eeuwelick geluckzalich te wezen, als dat hy hadde eeuwelick willen wezen, dat hy voor een kleyne tijd was. De reden, deur een hemelſche klaerheyd verlicht zijnde, was de eenighe leyd-ſterre, waer naer de wille haer beſteck nam, en haren loop ſtelde. De wille en wilde niet, als dat eerſt van de reden was toe-geſtaen, en ghelooft wiert; niet met een ſlavighe onder-werpinge, maer gelijck met een zoete toe-knickinghe van het ghene haer anders niet en konde, als wel behaghen. De ziele hadde volcomen gebied over de zinnen, die haer alleen als boden en tolcken dienden, om haer te verwittigen, watter buyten het lichaem al omme-gingh. Daer en was niet in, of by de menſche, dat zich niet en be-eyndighde, met vrolicke toe-ſtemminghe, tuſſchen de palen, die God de Heere gheplant hadde.

Quantùm mutatus ab illo! Maer hoe zeere zijn wy van ons beghin af-geweken! Om maer het opper-vlack te raecken: beziet nu eens, by wien de regieringhe van de menſchelicke *Republijcke* gebleven is, ſint dat die helſche Enghel, die oude Draeck, onze geluckzaligheyd om-ghekeert, ende ons tot zijne aen-nemelinghen ghemaeckt heeft? De reden en het oordeel zijn nu zoo gheknieбant, dat zy ons niet meer en dienen, als den voghelen verlijmde vlercken: zy en werden om gheen ander reden gehoort, als om teghen-geſproken, of immers on-gehoorzaemt te zijn. Leer uyt

den

den Oud-vader AVGVSTINO, hoe wy ont-aert zijn: *Wy vvaeren*, zeyt hy, *van het beghinsel, heyligh, en rechtveerdigh. Zoo dickvvils als ick zegghe* wy waeren, *zoo dickvvils moeten vvy zuchten, dat vvy die on-vergheliјckelicke schatten verloren hebben. De mensche, door edelheyd zijner natuere, dien hy in zijn eerste scheppinghe ontfanghen hadde, is de eerste ghevveest, onder alle lichamelicke schepselen: daer naer door veranderlickheyd in de zonde vallende, is de laetste ghevvorden onder alle schepselen. 'T en is oock niet te vervvonderen: vvant daer alle andere schepselen haeren stand behouden, en niet af en vvijcken van de orden, die haer van de Schepper gestelt is; de mensch alleen is door zonde van God gevveken, en heeft hem zelven bedorven.*

Serpentum nobis dens est, mens læva colubri:
Stultitiâ & pueros, & superamus oves.
Et canis est morsus nobis, & equina libido:
Ut leo nos furimus semper, & instar apri.
Formicæ ventris non cura est major alendi:
Fermenti & veteris nos comitatur acor.
Sic innata feris mala nobis cuncta supersunt:
Cum bona deficiant insita cuncta feris.

Dat is:

Een serpents scherpe tand, een sluijnck sch ghemoed van slanghen
Woont in ons: als een schaep of kind vvy zotter zijn.
Wy zijn met hondsche nijd, en peerdsche lust bevanghen:
Wy vvoeden als een leeuvv, of een vvild bosschen svvijn.
Gheen meerder buyck-zorgh is in't mier-gheslacht te sporen:
Het oud zuer-deessems zuer ons lijf en ziele vvringht.
Al ander beesten quaed vvert tsaem in ons gheboren;
Daer niet van al haer goed in ons is, als verminckt.

De zinnen, en de on-ghereghelde tochten vervoeren nu het opper-deel des menſches; en die te vooren dienſt-knechten en deur-waerders waeren, hebben den eerſten ſtoel in-ghenomen, en haer zelven daer op gheſtelt. De voeten zijn het hoofd; de boden, de vrouwe; de aerde is de hemel gheworden. Het verſtand met duyſterniſſe benevelt zijnde, light blind, en verkleunt door de koude van de aerdſche vochtigheyd.

Oh! uyt de duyſternis des moeyers voort-ghedreven
Jn ander duyſternis, om-ziend' en zie ick niet.
De ſchrick des ſchricks des doods, die my heeft gantſch om-geven
In deze ſchemer-nacht, verweckt my dit verdriet.
Jn dit licht van de zonn', kan yder een aen-mercken
De roeringh van elck dingh, hoe dat het gaet, of went:
Van al wat zich beweeght, wat zich begeeft tot wercken,
Bewegingh is 't begin, ghezochte ruſt het end.
Maer wie van ons bemerckt, in deze duyſter bochten,
De roeringh van de ziel, het grootſte van dit Al?
Wie hout haer op den toom, wie ſtuert haer vremde tochten,
Op dat zy niet verdwael? of dat zy niet en val.

Dit is op de Romeynſchen acker van dien grooten Held, IVLIVS SCALIGER gewaſſen: die ons zoo voor-gaet:

Heu! ex uteri tenebris actus in tenebras
Circumſpicio, nec video. Diſſipat horror
Jncompoſitæ terribili mortis in umbrâ.
Hoc ſole quidem cernitur ipſe motus. Ipſa
Quæſita quies mobilibus, finis eorum.
At motum animæ quis videt, aut corrigit arcto
Gyro, vaga ne ruat, aut patefacta vacillet?

Zoo

Zoo blind is onze ziele gheworden, ſedert dat wy God hebben willen ghelijck zijn. Zoo vele als wy van de reden, de ziele van de ziele, af-wijckẽ; zoo vele naerderen wy de onvernuftige dieren.

L'homme eſt Centaure. En bas il eſt cheval,
Et homme en haut. D'embas vient tout le mal:
Si la raiſon, qui eſt l'homme ne guide
Cet animal, & ne luy tient la bride.

Dat is:

De menſch is van een vremden aerd,
Van boven menſch, van onder paerd:
Van onder comt al 't quaed gherezen.
Zoo Reden, die den menſche ſtiert,
Den toom niet hout van dit ghediert,
Wat zoudet van de menſche vvezen?

Maer wat iſt oock van de menſche? zoo haeſt de ziele in dit lichaem, als in een graf, van boven neder-valt, wert zy ter zelver ooghen-blick bezoedelt met de booze ghenegentheden, die uyt de temperinghe des lichaems voort-kommen; behalven het ghebreck en on-volmaecktheyd, die zy tot ſtraffe mede-brenght. Zoo langhe als zy in dit lichaem, ghelijck als in een koetſe, met vier tochten, als vier vreeſſelicke Tijgers, getrocken wert, loopt zy, daer zy van de onbeſuyſte zinnen, verruckt en verdreven wert. De zielen, zeght *Philon* de Iode, zijn ghelijck de riviere Tijger, een van de viere van het aerdſche Paradijs. Zy neemt haeren oorſprongh ontrent Armenien, maer veranderende van naem en van loop, om haer ſnelheyd en groot gevveld, wert zy Tijger genaemt, 't welck in de Mediſche taelen een *pijl* te zegghen is. Zy loopt deur vele lacken, en onder-aerdſche kroften, waer deur zy vijf-en-twintigh of dertigh mijlen langh niet gezien en wert. Daer naer werpt zy

haer recht-draeds in Affyrien. Alzoo doet oock, zeght hy, onze ziele. Zy ſchijnt in't beginſel de groote van haeren oorſprongh te behouden(en daerom noemt oock EPICTETVS de menſchen Gods neven) maer zoo haeſt zy haer zelven laet vervoeren van de tochten, loopt zy ſnelder als de Tijger, naer alle ſoorte van ontuchtighe on-ghebondenheyd. Zy begeeft haer gheduerigh tot de Aſſyriers, een volck tot alle ſlagh van verdorventheyd, ende goddeloosheyd over-gegeven: dat is, zy helt altijds naer het quaedſte: blijft ghelijck begraven onder de mijnen van ghierigheyd, dat is, onder de uyt-worpſelen der aerde, die in de kindſheyd des weerelds, en in de gouden eeuwe, met voeten vertreden wierden, en die nu in geen achtinge en zijn, als om te onder-houden den overvloed, de keurigheyd, en alle miſ-orden onder de menſchen.

'tIs zoo met ons gheſtelt, deur de aen-geërfde en op-gewaſſen verdorventheyd, dat wy meer naer de dienſtbaerheyd des lichaems, als naer de heerſchappye der ziele luyſteren; dat wy, ghelijck het vee, naer der aerden hellen, en den buyck gehoorzaemen; dat wy de aerdſche ghenuchten, met alle krachten, op-volghende, de hemelſche van ons verſtooten.

Hoe veel dat ons, met God, behaghet, vvy vervvijzen!
Hoe qualick lijden vvy, dat ons yet vvel magh gaen!
Hoe veel, met quaeden raed, quae dinghen wy oock prijzen,
Die, dat vvy menſchen zijn, met recht, niet toe en ſtaen.
En even-vvel gheen zorgh en heeft ons oyt ghebeten,
Noch dit, noch dat en heeft ons herten oyt beſvvaert:
Maer elckers vleeſch verſtand, en vleeſche vvil, met vveten,
In alle booſheyd ſvvelt, en alle booſheyd baert.

Zoo ſpreeckt IVLIVS in zijn Latijnſche Naer-gerichten, daer van wy dit, met een Duytſche ſauce, toe-bereyt hebben:

Quàm

Quàm multa Deo poßumus auctore probare,
Quæ rejicimus: nec patimur bene eße nobis!
Quàm multa malo consilio prava probamus,
Quæ nos prohibent homines esse posse dici!
Nec cura tamen illius, huiusve momordit:
Sed turget sua cuique malo bruta voluntas.

Laet ons dit tot besluyt, en onder-richtinghe, op-nemen:

,,'t Js veel meer, te konnen leyden
,, Zijn begheerten aen den band,
,, Als dat Princen vvijt uyt-breyden
,, Al de palen van haer land.
,, Hy die meester is ghebleven
,, Van de tochten van zijn hert,
,, Heeft alleen een vvaere leven,
,, Vry van kommerlicke smert.
,, Al vvaer't dat hy moeste blijven
,, In een hut van stroo en slijck;
,, Vaster zal hy daer beklijven
,, Als een Koninck in zijn rijck.

Maer laet ons dit oock zijn autheur niet ont-vremden. zoo spreect RONSARD:

,, C'est plus de commander
,, Sur ses affections,
,, Qu'aux Princes d'amender
,, De mille nations.
,, Qui de ses passions
,, Est maistre entierement
,, Celuy vit seulement,
,, N'eust il qu'un toict de chaume,
,, Et plus asseurement,
,, Qu'un Roy de son Royaume.

EMBLEMATA.
XXII.

Gheen vaſt gheloof wert duyvels roof.

De vorſſchen van de Nijl, een vremd en ſnoo ghe-broedſel,
Wanneer ſy zien de ſlangh, die hun bejaeght tot voedſel,
Zy vatten over dwerſch een rietjen in de mond,
Om niet verſlickt te zijn, door deze looze vond.
De draeck, die oude ſlang, die ſpant ons oock zijn netten,
Hy bijt ons in de hiel, maer 't kan ons daer niet letten:
Als Chriſtus in de mond, 't gheloof is in ons hert,
De duyvel heel vergheefs zijn tanden open-ſpert.

Wt-

Wt-legghinghe.

SEdert dat die on-reyne gheesten haer eerste woonstede verlaeten hebben, en van het hooghste geluck tot de diepste rampzaligheyd neder-geworpen zijn, hebben zy, door een swarte nijd vergalt zijnde, gheduerigh in de weere geweest, om de menschen den wegh der zaligheyd, door Iesum aen-ghewezen, op te delven, en ons alzoo te verhinderen, om te kommen tot de heerlickheyd Gods. Hier toe werden van hun alle steenen beweeght, allerley gulden appelen voor-gheworpen, op dat wy het ghezichte des hemels verliezende, en ons vergapende aen het slijck der aerden, dienst-knechten der duysternisse, ende alzoo med-ghenooten van dat helsche ghespuys werden zouden. Zoo haest en zijn wy niet geboren, of wy zijn terstont om-zet met het heyr-legher van die eerste af-vallingen. W*ant vvy en hebben den strijd niet tegen vleesch en bloed, maer teghen de overste, teghen de machten, teghen de ghevveldighe der vveereld, de duysternisse dezer eeuvven, teghen de gheestelicke boosheden in de locht.* Hier kommen by twee gheweldighe mede-hulpers, het vleesch, en de weereld, zoo bedrieghelick en verleydelick, als wy zoet op haer verghiftighen dranck zijn. Zoo dat wy geduerigh door deze drye bestreden en aen-ghevochten zijnde, gheen hand-wijle en zouden bestaen, als gesterckt zijnde door die wonderlicke eenvuldighe Dryheyd.

Hæc sunt tria prælia: corpus, mundus, & hostis.
Hæret corpus, & unigeno carcere me arcet.
Ipsum fugere nequeo, nec fugare possum.
Me cum reliquis omnibus amplectitur orbis.
Ex quo, quibus artibus avolo, vel quibus alis?
Invisilis insidijs circumvolat hostis.

Quem non video, quomodo depellere detur?
Hæc pignora sunt exilii mei tremendi.
Æternæ rigidique duces, fabrique mortis.
Quorum ira satelles: gula stipator: Achilles
Ambitio: gula corporis: ambitusque mundi:
Jra trucis truculenta, feri ferox tyranni.
Ergo moribundum pie ne despice Iesu,
Factum non hominem ex homine, atrumque cadaver.
Fuliginis atrum cinerem, atramque favillam.
Et quem, nisi tu, haud alius cognoscere possit.
Tam dissimilis sum mihi: tam mei tuique.
Nisi me mihi reddis, tibique, invictus Jesu.

Dit zeght dat oñ-ſtervelick Verſtand:

Drie strijden, elck om grootst, zijn my steeds aen-gheboden,
Van't vleesch, van 's vveerelds macht, en van die helsche boden.
Het vleesch kleeft dicht aen my, 'ken magh het niet ont-gaen,
Maer moet hier met gheboeyt, als in een kercker staen.
De vveereld valt my aen met lieghen en bedrieghen.
Ah! deur vvat konst, of vvieck zal ick dit dingh ont-vlieghen?
D'on-zienelicke Gheest vlieght stedes aen mijn zy';
Maer dien ick niet en zie, hoe slaen ick dien van my?
Dit zijn mijns ballinghschaps verschrickelicke panden,
D'aen-leyders tot verderf, de smids van's doodes banden:
Wiens lijf-knecht gramschap is: van alle kant bezet
Met keel-lust zonder maet, met eer-zucht zonder vvet.
Zoo dan, verlaet my niet, ô Iesu, vol ghenaeden,
My van een mensch gheen mensch gevvorden, vol misdaeden:
Ghevvorden stof en asch, een leelick aerden-last,
Veel svvarter als het roet, dat in de schoor-steen vvast.

Dien

Dien anders gheen als ghy, zout kennen aen zijn zeden,
(Zoo ben ick van my zelf en van u af-ghetreden)
'T en zy dat ghy, ô Heer, voor wien dat alles beeft,
My aen my, en aen u, uyt liefde, weder-gheeft.

Dit leven, zeght AVGVSTINVS, *en kan zonder bezouckinge niet deur-gebracht werden.* Wy verleppen en versmelten, wanneer ons strijd ont-breeckt. God en wilt ons hier op aerden gheen hemel gheven. Deze aerde is ghelijck een strijd-veld, waer in wy ter preuve ghestelt zijn, teghen onze vyanden. De eeuwighe ruste is de op-gehanghen prijs van deze gheduerighe on-ruste. Wy en hebben in dit gevecht gheen andere wapenen van doen, als het gheloove, dat door de liefde krachtigh is. ÆNEAS en konde in de Elisiaensche velden niet kommen, als deur een gulden tack: die niet gevonden en wiert als in de swarte duysternisse van een dicht foreest: wy en konnen oock niet dringhen deur den voor-hangh des hemels, als gheleyt en onder-stut zijnde met de goude staf des geloofs. Een staf, die niet te krijghen en is in de wellustige beemden des weerelds, daer niet anders als ghemack en zorgeloosheyd groeyt; maer die tusschen de doornen der bezouckinghe, en lichamelick verdriet, van God ghestelt is, en niet anders als met zuchten en weenen te bekommen is. Bezouckinghe is ons noodigh, op dat wy den wille Gods volbracht hebbende, de belofte verkrijghen moghen. Het wambays moet hier uyt, en alle weereldsche beletselen: wy moeten ons in ons hemde stellen, en onze vyanden de open borst toonen: zoo wy maer de vuyst met het sweerd des gheests verzien en hebben, gheen fenten, gheen gheweld en zal teghen ons vermoghen. *Debilis est hostis, & non nisi volentem vincit. Onze vyand is swack, ende en kan niemant winnen, als die wilt ghewonnen zijn,* zeght HIERONYMVS. 'T is zeker, zoo wy niet sluymerigh, maer gheduerigh op onze hoede zijn,

wy zullen vast staen, ghelijck den bergh Sions, en noyt beweeght werden. De poorten der hellen en zullen teghen ons niet vermoghen. Maer waecken en bidden is ons noodigh, gelijck Christus, korts voor zijn over-lijden, tot zijne discipelen zeyde. Doch en moeten wy hier haer exempel niet toe-staen, noch naer-volghen; die, ghelijck gehelmde haezen, stout in woorden, bloot in daden, haeren meester verlieten, en vluchteden: en in plaetse van waken, in slape vielen; en wanneer zy behoorden ghebeden te hebben, hem verloochenden. In het bidden nu is van noode, dat wy, ter goeder trouwe, onze schuld den Heere voor-draghen, en al ons vertrouwen op hem werpen, tot spijt en verwijt des duyvels met alle zijn aen-hangh. Dit zy tot een voor-beeld:

Jesu, hoe ick meer my keere,
En my vventel' in dit slijck,
Des te meer ick u ont-leere,
Des te meer ick van u vvijck.

En hoe ick u meer verlaete;
Hoe ick verder gae van my:
'S vveerelds zoete honigh-rate
Lockt, en drijft my dan van dy.

En zoo van dy uyt-ghedreven,
Drijv' ick vveer de liefde uyt.
Wie kan zonder liefde leven,
Die ons van ons zelven sluyt?

Ghy zijt anders niet als liefde,
Heere Jesu: door de kracht
Van de liefd' het u beliefde
Aen te nemen ons gheslacht.

Als ghy voor ons zijt ghestorven,
En vernielt hebt ons ellend,
Daer wy vvaren gansch verdorvẽ,
Zondigh, zonder maet of end'.

Wegh dan duyvel met uvv laghen:
Ghy komt nu al veel te laet.
Iesus heeft in my behaghen,
Naer zijn eeuvvigh-vvijsẽ raed.

Iesus heeft gheklopt, gheklopt, gheklopt
Aen de deuren van mijn hert:
Heeft mijn koude doen ontvoncken,
En my van my zelf ont-vvert.

Dus zoo hebb' ick in-ghelaeten
Hem, die nu mijn ziel bemint:
Dien zy voormaels placht te haten,
Zijnde noch in zonde blind.

Hy

Hy heeft dan zijn vvoonst genomē,
Jn het binnenst van mijn ziel.
Waer voor zal ick nu dan schromē?
Om een beetjen aen mijn hiel.

Ick stae nu vast om-ghetoghen,
Met de vvapens van mijn heer.
Pijcken, schichten, slingers, bogen
Ghelden teghen my niet meer.

Laet de Duyvel, vvilt hy, vleyden,
Laet de svvarte hellen-raed
Al haer garen uyt gaen breyden:
En met goedheyd, en met quaed,

Nu eens streelen, dan eens dreygē,
Met een zoet, of straf gezicht,
Al om dat hy my zou neyghen,
Als een on-verstandigh vvicht.

Dit, en meer, en kan niet baeten:
Dit's, in't korte, 'trecht bescheyd:
Iesus zal my niet verlaeten,
Nu, noch in der eeuvvigheyd.

XXIII.

Wat de man kan, wijſt zijn reden an.

De man, eer dat hy koopt, om niet te zijn bedrogen,
Hy knipt aen't poſtuleyn: het mocht miſſchien niet dogen:
En hoort zoo aen't geluyd, of 't fijn is naer zijn keur,
Of 't niet te lomp en is, of ergens heeft een ſcheur.
Klop oock aen 's menſches mond; ghy hoort haeſt uyt zijn ſpreken,
Wat dat hy is, of kan, wat dat hem magh ont-breken.
Een kind noch ongeſpeent, na 's moeders borſten ſmeckt;
Een voghel zinght altijds, naer dat hy is ghebeckt.

Wt-

Wt-legginghe.

MEn krackeelt noch huyden-daeghs, onder de geleerde, welck dat het rechte wezen, of de waere eygenschap zy, waer deur de menschen van de beesten onder-scheyden werden. Het ghemeyn ghevoelen stelt de Reden; maer, mijns oordeels, zonder groote reden: ghelijck op een andere ghelegentheyd zal breeder mogen bewezen werden. Deze beeldeloose af-beeldinghe raeckt daer yet van aen:

't Is louter jeloersy, al vvat de menschen rallen:
De beesten zijn begaeft met reden, als vvy allen.
Eer dat de vos op't ijs zal zetten oyt zijn voet,
Hy leght zijn oor heel by, en luystert naer de vloed.
Is 't vvater stil en stom, hy sluyt daer uyt met reden,
Dat 't ganghbaer is en sterck, en gaet het stout betreden.
Een Gods-gheleerd verstand, door min of zin vervoert,
Verneemt heel stil en tier, of God zijn hert oock roert.

Zoo daer menschen ter weereld konnen bevonden werden zonder Gods-dienst, ick zoude die alleenelick af-scheyden van de beesten, deur een verstandelicke en verstaendelicke spraecke. Het welcke oock de zommighe toe-staende, hebben dit bestaen te zegghen: Dat zoo het God ghelieft hadde, hier op aerden, op een groot tonneel, alle zoorten van ghedierten by een te verzamelen, op dat hy mochte de eene tegen de andere be-prouven, het zy in kracht des lichaems of des gheestes; het swackste en beklaeghelickste van allen, zoude de mensche wezen, als-men hem maer de spraecke wegh en name, die ons ghegeven is, om alles in een te vergaderen, dat magherlick en onvermenghelick, in de gheesten

van d'een en d'ander verſpreyt light. De ſpraecke beveſtight, in het midden van ons, een zoo rijcke en over-vloedige onder-handelinghe, of veel beter een zoo hooghen licht, beſtaende uyt alle de ſchoonſte in-vallen en in-beeldingen, die daer zijn, en geweeſt zijn, ſedert dat de weereld weereld geweeſt is, dat wy daer deur, als deur een Goddelick werck-tuygh, met den anderen verplicht, en by God ghenaerdert zijnde, de weereld te zamen houden, en de zelve met den hemel vereenighen. Deur de taele werden beweeght, verwarmt, gheſpannen, en ont-ſpannen alle de krachten der ziele; deur de ſpraecke wert onze wille ghebonden en ontbonden; onze zinnen ghelijck betoovert en belezen: en, om beknooptelick te ſpreken, deur de ſpraecke kan een menſche donderen, blixemen, en, ghelijck als met een kanon, breſſe ſchieten, leyden, trecken, ver-rucken, wien, en waer het hem gelieft.

Daerom hebben oock de Oude MERCVRIVM (dien zy voor den God der wel-ſprekentheyd hielden) zonder armen en beenen af-ghemaelt: te kennen gevende, gelijck FESTVS ſchrijft, dat de taele alle dinghen alleene kan te weghe brenghen.

RONSARD, hoe-wel anderſins van ons verſchillende, beveſtight ten deele wat wy zegghen willen:

Ce qui faict differer l'homme d'avec la beste,
Ce n'est pas l'estomach, ny le pied, ny la teste,
La face, ny les yeux, c'est la ſeule raiſon,
Et noſtre eſprit logé au haut de la maiſon
Du cerveau ſon rempart, qui le futur regarde,
Commande au corps la-bas, & de nous a la garde:
Mais ce qui l'homme faict de l'homme differer,
C'est la ſeule parole, & ſçavoir proferer
Par art, ce que l'on penſe, & ſçavoir comme ſage
Mettre les paſſions de noſtre ame en uſage.

Dit

Dit zeght de Poeet:

Het gheen den mensche doet, met recht, van't vee verschillen,
En is noch hoofd, noch voed, noch buyck, noch borst, noch billen,
Noch aen-zicht, oogh of neus; maer zeker 't is alleyn
De reden hoogh-gehuyst, in't midden van ons breyn.
Die dat alreed' is vvegh, noch ziet; en 't gheen zal kommen,
Oock menigh-mael voor-zeght, 't bedeckte vveet t' ont-mommen:
Die over ons steeds vvaeckt, en met een stil bedrijf
Ghebied, met opper-macht, de leden van ons lijf:
Maer dat d'een mensche maeckt van d'ander mensch verscheyden,
En tot een hoogher trap van achtbaerheyd kan leyden,
Dat is alleen de spraeck; met konst en recht bescheyd,
Te uytten deur den mond, dat in het herte leyt.
Te vveten met verstand, ghelijck de vvijze pleghen,
De tochten onzer ziel, naer dat het zy ghelegben,
Te stellen in't ghebruyck: en toonen met der daed,
Dat ghy gheen beest, maer zelfs de mensch te boven gaet.

De spraecke dan is het taffereel en het vertoogh van des mensches ziele: waer in als in een spieghel naecktelick te zien is de ghestalte van de innerlicke mensche. SOCRATES gaf dat zeer wel te kennen. Want als een rijckaert zijnen zone by hem ghesonden hadde, op dat hy zijn aerd en verstand onder-zoucken zoude, en zijn meester zeyde: De vader, ô SOCRATES, heeft deze zijnen zone by u gesonden, op dat ghy hem bezien zoudet; *spreeekt dan,* zeyde SOCRATES, *op dat ick u zien magh.* En DIOGENES verwonderde zich, dat daer de menschen noch pot noch decksel en kochten, dan aen de klanck beproeft zijnde; dat zy in het koopen van een mensch, met het gesichte alleenelick te vreden waren. Want hy op een tijd neder-zittende, om voor een slave verkocht te wer-

den, wiert hem bevolen, dat hy over-eynde ſtaen zoude, op dat de kooper te beter mocht zien, wat hy koopen zoude. Maer DIOGENES (een ſlave naer den lichaeme, maer een vry-eyghen van gemoed) belacchende de dwaeſheyd der menſchen, vraeghde, wat daer aen ghelegen was, dewijle de viſſchen wel verkocht wierden, hoe dat zy oock laeghen. 'T is, ghelijck-men zeght, den ezel kent-men aen zijn ooren, den dwazen zal-men aen zijn woorden hooren. Want het vat en kan niet anders gheven, als dat het in heeft. Zulck een man, zulck een reden. Tot den Apoſtel Pieter wierdt ghezeght, dat hy een Galileer was. Op wat preuve doch? *voorwaer*, zeyden zy die daer teghenwoordigh waeren, *ghy zijt oock mede van dien, want uw ſpraecke maeckt u openbaer.* 'T en is daerom niet te ghelooven, dat de tonghe het herte beleighe; immers in de gheduerighe treyn des levens. De Philoſooph van Madauren verhaelt dat SOLON dertele Veerſen geſchreven; Dat PLATO minnelick ghezonghen heeft, Dat D. HADRIANVS dertel in zijn ghedichten gheweeſt is; ende hy zelve van de zelve feyle beticht zijnde, zeyde, dat hy van leven een Philoſooph, van gedichten een minnaer was. Zoo werden oock (of God woudts) MARTIALIS en PETRONIVS verſchoont:

Laſciva eſt nobis pagina, vita proba eſt.
Laſcivus verſu, mente pudicus erat.

Twee Veerſen op een ſlaende, in zulcke zin:

Al iſt, dat ons ghedicht
Wat dertel wert bevonden;
Ons hert met deughd verlicht,
Js reyn, en on-gheſchonden.

Laet dat die ghelooven, die on-ghevoor-huyt zijn. Gods oordeel

deel gaet ons anders voor. Zoo roept de hemelſche ſtemme: *Ghy aderen ghebroedſel, hoe zout ghy konnen goed ſpreken, devvijle ghy quaed zijt? vvant uyt de overvloedigheyd des herten ſpreeckt de mond. Een goed menſche brenght goed voort, uyt den goeden ſchat zijns herten; ende een boos menſche brenght booſheyd voort, uyt den booſen ſchat. Maer ick zegghe u lieden, dat de menſchen in den daghe des oordeels rekenſchap geven zullen van een yeghelick on-nut vvoord dat zy gheſproken zullen hebben. Want uyt uvve vvoorden zult ghy gerechtveerdight vvorden, ende uyt uvve vvoorden zult ghy verdoemt vverden.* De hitte van de lever is in het aenzicht geſchildert, ende een brandighe koortſe druckt haere teeckenen ontrent de lippen. Alzoo doet een herte dat door verghiftighe vuyligheyd ont-ſteken is: het ſlaet uyt aen de tonghe, ende beſmet die ghene die daer ontrent zijn, met de zelven evel, zoo zy niet op haer hoede en zijn. *De tonghe*, zeght de Apoſtel Iacob, *beſmet het geheele lichaem, ont-ſtekende de gheſchapen vveereld, en is ont-ſteken van de helle.* Een uyr-werck, zoo het van binnen ont-ſtelt is, het blijckt terſtont van buyten, aen het miſ-ſlaen van de klocke: maer zoo alle de veren en raders wel geſpannen en geſtelt zijn, zonder datter yet aen hapert, de klock-ſlagh zal, op zijn rechte maete, met de hooghte van de zonne, gepaſtelick over-een-kommen. Zoo zal-men, uyt de gheſchicktheyd of on-gheſchicktheyd der woorden, zekerlick konnen af-nemen, of de ziele benevelt is met de vuyle duyſterniſſe der hellen; of dat zy verlicht en gereghelt wert door het licht van de zonne der gherechtigheyd.

Elck een zy dan gewaerſchouwt, dat kleyne lid, dat groote dinghen roemt (het beſte en het quaedſte van de weereld, naer het zegghen van die miſ-maeckte Philoſooph) wel op den toom te houden, op dat het niet uyt en ſpringhe, en zijn meeſter uyt de zaele en werpe in de eeuwighe duyſterniſſe: voornemelick de

 jonghe

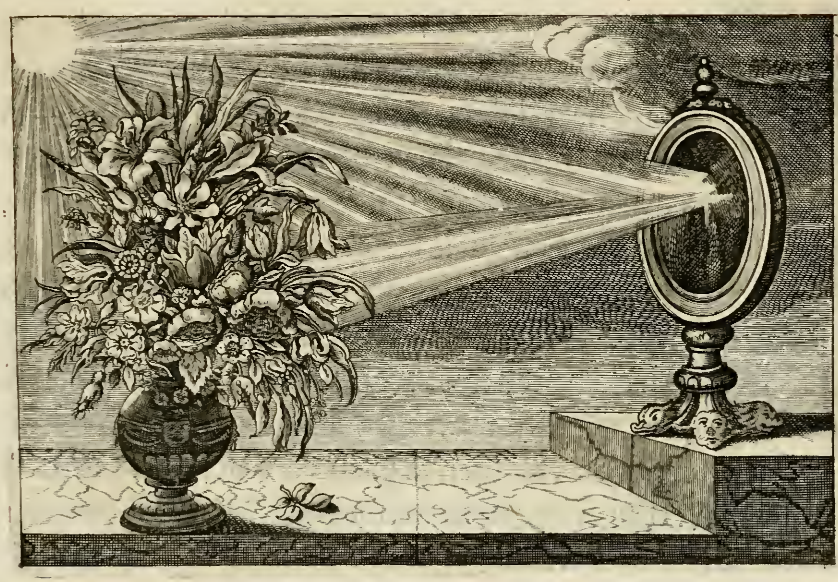
jonghe luyden, die dat slibberigh blad zoo qualick konnen dwinghen; jae die zomtijds haer eere stellen in on-eerlicke dingen daer over te laeten glijden.

On-ghevvasschen tongh en mond,
Foey? hoe maeckt ghy't dus zoo bont?
Magh-er dan niet zijn ghezeyt,
Tenzy dat het zy bespreyt,
Met een vuyle vvoorden-korst,
Braecksel van een vvrotte borst?
Magh-er dan niet zijn verhaelt,
Als begrootet, en vertaelt
Op een schandigh lid, of daed,
Die op eenigh vuyl uyt-gaet?
'K zie de jonghmans, als zy zijn
Vol van spijs, en heete vvijn,
Dat zy scherpen hert en zin,
Om te brenghen yet-vves in,
Waer uyt dat het blijcken mocht,
Dat zy heelick zijn verkocht,
Onder d' helsche slaverny
Van de lemtigh hoerery:
Daer in dat zy in-ghestickt,
Werden als een hoen ghestickt.

EM.

EMBLEMATA.
XXIV.

Eyghen-min blint ziel en zin.

De zon, dat wonder-licht, dat om den hemel rijdet,
Dat alle dingh verwarmt, kracht ghevet en verblijdet,
Wanneer zijn lauwe glans verzaemt in't hol gelas,
Verzenght, verkrenght en brand, dat groen en jeughdigh was.
De liefde van ons zelf, of 't geen' wy meest aen-hangen,
Zy enckel ende vry, niet dobbel of geprangen:
De zucht en sy niet heet, noch koud in allen deel;
De middel-maet hout staet. Genough, niet al te veel.

Wt-legginghe.

T'Is een zeker zaecke, datter gheen feyle zoo vaſt ons aen-kleeft, noch zoo moeyelick is om uyt te roeyen, als de hooghmoed: 't is ghelijck het hemde, en het laetſte kleed, dat een weder-borelingh uyt-ſchuddet. Want naer de maete dat wy de zonden af-ſnijden, en goede kraghen en dijcken daer teghen ſchieten, lijden wy de meeſte laſt en gevaer van achter, daer wy minſt op verhoedt zijn. Een ziltighe vloed van een ydele eere, volght ons achter de hielen, door een verborghen geule van eyghen-liefde, en dreyght ons alle het ghene zoo wat ververſcht is, wederom te bederven, en onvruchtbaer te maecken. Een zorghelick water, en daer in met duyzenden menſchen verſmoort werden, als zy meenen op het drooghe te ſtaen, en goede vruchten te gaen verwachten. Om klaer uyt te ſpreken: daer en is gheen bedrieghelicker noch ghevaerlicker zonde, als de over-liefde van zijn eyghen zelven. Want gelijck Ammon verſmolt en verquijnde door de liefde van zijn eyghen zuſter Thamar; zoo verteert de zelf-liever door de over-tollighe zucht tot zijn eyghen zelven. Hy is zijns zelfs roffiaen, bordeelhouder, hoereerder, en bloed-ſchender, uyt-puttende al zijn levendighe gheeſten, om plaetſe te maecken voor een peſtigh verghift. Daer ſterven-der on-eyndelick meer door deze plaghe, als ſeventigh duyzenden; die in Iſrael ſtierven, ten tijde van de peſte, die God zijn volck, tot een ſtraffe, toe-zond. Eyghen-liefde heeft de Enghelen des lichts, in boden der duyſterniſſe verandert; heeft Babylon dien werre-toren, op-gericht; de Synagogue des Sathans gevoordert en vermeerdert; de helle vervult; en de geheele weereld uyt de vryheyd der heerlickheyd, in de dienſtbaerheyd des verderfs gebracht. Zoo dat de eygen-liefde de grond en de hoeck-

ſteen

ſteen is van alle feylen, en volghens dien, van al het verdriet des weerelds. Hoor het ghetuyghenisse van dien grooten Apoſtel: *Weet dit, dat in de laetſte daghen zullen kommen ſvvare tijden. Want daer zullen menſchen vvezen hen zelven lief-hebbende, gheld-ghierigh, vermetelick, hoovaerdigh, laſteraers, den ouden on-gehoorſaem, ondanckbaer, on-heyligh, zonder natuerlicke liefde, zonder verbond, valſche beſchuldighers, on-matigh, hart, zonder liefde tot de goede, verraders, roeckeloos, op-gheblazen, die de vvulpſheyd liever hebben dan God, hebbende een gedaente der godzaligheyd, maer die de kracht daer van verloochent hebben.* Hier ziet ghy een vol-maeckte lijſte van alle on-volmaectheyd, en verdoemelicke zonden. Het hoofd en de oorzaecke van dien allen wert ter eerſter plaetſen geſtelt, de *eyghen-liefde*: het ciment en de moortel van die hooghe mueren van Iericho, welcke zijn alle de ydelheden, en grouwelen van deze weereld.

't Is dan te verwonderen, hoe zeere zich noch de menſchen vleyen en troetelen in zulck een groot broed-quaed; hoe weynighe, jae hoe gantſch gheene van die ſmettelicke ſchurftheyd ghenezen werden. Men zoude veel eer de ſtront-vlieghen ont-leeren dreck-bollekens te maecken, als de menſchen uyt deze vuyle miſtput van eyghen-liefde te trecken.

O ziele, die ellendigh zijt,
En vol van alle zonden;
En die u zelven noch verblijd,
Al vvaert ghy on-gheſchonden.
Ah! ghy en kent de vveegh-ſchael niet,
Van d'uvve zeer verſcheyden.
't Is Jeſus, die uvv hert door-ziet,
En al uvv heym'lickheyden.
Zijn vier uvv ydelheyd beprouſt,

En vvat ghy hoogh meught achten,
Op dat hy, met een vvenck, bedrouft,
Versmelt' al uvv ghedachten:
Niet vvit, als sneeuvv. vvant vol gebreck,
En svvart zijn al uvv daeden;
Maer als de traghe kracht van't peck,
In d'helder zon ghebraeden.

Zoo zinght die hoogh-vlieghende Arend in zijn Naer-gerichten:

Mens, que te misera facis plurimi nocentem:
Heu! nescis, ubi trutina est hæc, altera ab ista.
Momenta tua ut judicio appendat acuto,
Abducta recessus loca scrutatus Iesus,
Cordisque tibi reserans intimos penates,
Vanas igne suo excoquat æstimationes.
Nutu ejus ut horribili tua vota liquentur.
Haud nix veluti candida: nam tua omnia atra:
Sed lenta picis vis, domita ab sole corusco.

Het gaet alzoo, als VARRO zeght:

Omnes videmur nobis esse, belli, saperdæ, festivi, quum simus copreæ.

Dat is:

Wy schijnen fraey en vvijs, en aerdigh aen ons zelven;
Daer vvy niet meer en zijn, als die den dreck uyt-delven.

Elck een meynt (ghelijck ARISTOPHANES spreeckt) dat hy wieroock vijst. Niemand en vaeght-er voor zijn eyghen deure: als of het daer altoos schoone ghenough waere. **Er beduncket sich der beste han im korbe.** De Poëten verzieren, dat een waer-zeggher, ghenaemt TIRESIAS, voor-zeyde, dat NARCISSVS, een schoon jonghelingh, zoo langhe leven zoude, als hy zijn eyghen

eyghen zelven niet zien en zoude. Maer hy on-bewist van het on-geluck, dat alreede over zijn hoofd hingh, het beeld van zijn aen-gezicht in een fonteyne ghezien hebbende, is daer over zoo hitsigh verlieft gheworden, dat hy eyndelick in zijn eyghen liefde versmeltende en verquijnende, in een bloeme verandert is, gheheeten naer zijnen naem NARCISSVS; voort-kommende van een woord, dat *dommigheyd* en *on-gevoeligheyd* beteeckent. Waer deur de gheleerde Fabel-meesters te kennen gegheven hebben, dat de mensche stocke-dom, en ghelijck van alle zinnen uyt-ghesch ut wert, wanneer zijn ziele, door die smettelicke lucht, benevelt en dichte over-trocken wert. Eveleens (jae noch veel meer) ghelijck de dertele jongelinghen, die het eerste jeucksel van de prickelende vrouw-zieckte ghevoelen, wanneer zy haere heete tochten op een zekere maeght geworpen hebben, gheen vlecke noch rimpel in haer en zien, hoe-wel zy misschien gestelt mocht wezen, gelijck die van MARTIALIS beschreven wert: welcke hy zeght maer dry tanden gehad te hebben, en dry hayren; de borst gelijck een sprinck-haen; de zijde gelijck van een mier; het voor-hoofd vol rimpels; de mammen gelijck van een spinne-webbe; een stemme ghelijck van een vorsch; en den reuck van een bock.

Illuc prævertamur, amatorum quod amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia: aut etiam ipsa hæc
Delectant, veluti Balbinum polypus Agnæ.

Dit wilt de Venusijnsche Zangh-meester zeggen:

Gheen minnaer ziet de feyl, of vleck van zijn vriendinne:
Of zoo hys' immers ziet, hy stelt daer op zijn minne,
En schept daer in vermaeck: Balbyn, is, ziet, zoo heusch,
Dat hy zich in de stanck verheught van Agnas neus.

ATHENÆVS verhaelt, dat te Athenen een zeker man was, ghenaemt THRASYLAVS, die met zulck een on-zinnigheyd in-ghenomen was, dat hy vastelick gheloofde, dat alle de schepen, dien hy zagh in-kommen en uyt-vaeren, de zijne waeren: daerom hy oock ghemeenelick op de haven ghingh, de zelve tellende en hertellende, en verhaelde zijn vrienden de grootheyd van zijn ghewaende rijckdom, zich boven alle andere menschen gheluckigh achtende: tot dat eyndelick zijn broeder, uyt Sicilien weder-ghekeert zijnde, hem den Medecijn heeft bevolen en over-ghegeven. Waer door hy, ten laetsten, tot zijn voor-gaende ghezondheyd ghekommen zijnde, betuyghde menigh-mael, dat hy noyt ghenueghelicker, noch vernoughelicker gheleeft en hadde, als doen hy met die zin-dwaelinghe bevanghen was. Zoo zijn oock ghestelt die waen-wijze zelf-minnaers: die door een koortsige breynzieckte zich alles toe-draghen, wat haer maer slechts behaeght: haer zelven t'allen tijde, is het niet opentlick voor alle de weereld, ten minsten in haer herte prijzende, jae zelfs haer eygen zotheyd: van welcke ghezeyt wert, by den Apostel: *Zoo yemant denckt, dat hy vvat is, devvijle hy niet en is, die bedrieght hem zelven.* Maer ware noch die eyghen-lof, zonder verminderinghe, en faem-roovinghe van zijn even-mensche, noch mochte die erghens en eenighzins gheleden werden: maer vele (dat meest te beklaghen is) schrouven en kerven deur eens anders eere en goede naem, om haer zelven eenen trap op te richten, waer van zy op een ander pissen, en spouwen mochten.

Wel, hoe dus? vermetel dier,
Heel een vvenne, gantsch een klier,
Op-ghesvvollen van de ghist,
Die uvv ziele steeds bemist:

Die ghesteken met de pin
Van verghiftigh eyghen-min,
Op uvv even-mensche smaelt,
En met nijdigh spot verhaelt,
Wat hy noyt en dacht, of deed,
Of 't en vvas met knaghend' leed.
Neen, ghezelle, bitter quant,
Vol van trotsigh on-verstand,
Ziet, dat ghy u zelven kent,
En tot beter dinghen vvent,
Eer ghy in een ander smaet,
Dat uvv eyghen ziel verraet.
Flughs dan, hier van haestigh vvijck,
En uvv eyghen hof bekijck:
En op dat ghy ziet uvv rom,
Hangh uvv tvvee-zack anders om.

EMBLEMATA.
XXV.

God kan't niet voughen, naer ons ghenoughen.

En leeft dan noch de Heer? magh dit de hemel luchten?
De menschen trotsen God, dien oock de beesten duchten.
Als hy zijn blixem schiet, de Thracer op de been,
En schiet met God om strijd, daer van hy hout te leen.
Dit doen wy oock (ô schrick) die Christi naem belijden:
Wy slaen van achter uyt, ten sy ons God wilt mijden,
En doen wat ons gelieft. Wy stellen hem een wet,
Die Heer is van dit al, en alleen wetten zet.

Wt-legghinghe.

WY zijn alle van natuere tot ghemack en ghenuchte gheneghen, en dat zonder eenighe zondelickheyd, zoo wy maer en wiften, of verftaen en wilden, hoe en waer de zelve te zoucken en te vinden zijn. Een goed Chriften en magh hem zelven, in deze weereld, niet anders als ftrijd en teghen-ftood voort-ftellen. Deur verdriet en on-ghemack moeten wy, langhft den wegh der hellen, in het Koninck-rijcke der hemelen in-gaen. Dat Koninck-rijck moet gheweld lijden, en die alleen, die gheweld daer op doen, zullen't in-nemen. Zoo dat een Chriften-menfche, zonder hope van de op-ftandinghe ten eeuwighen leven, de ellendighfte zoude zijn van alle menfchen, jae oock zelfs van alle dieren. Hoe groot is dan ons mif-verftand, zoo wy in deze weereld onzen loon ontfanghen willen, en even-wel noch een grooter verwachten in de toe-kommende weereld.

De menfch, eer dat hy is op dezer aerd' gheboren,
Is tot veel duyzend qua'en van God ghefchickt te voren.
De een fterft in de krijgh, de ander by zijn heyrd;
De een fterft in de zee, de ander op der eerd'.
En of-men zich verbergh' in ver'-ghelegghen landen,
'T ghevaer wert niet ont-gaen, noch doodes fcherpe tanden.
Want zieckte, moeyt' en pijn, fchaed', doodelick verderf
Zijn van God toe-ghefchickt den menfchen tot een erf.
Zoo God ons had' ghestelt, als Enghels, hier beneden,
Vry van al on-gheval, en eeuwelick in vreden,
Het waer noch on-bekent, wat dat voor-zichtigheyd,
Wat kloeckheyd mochte zijn, en wat ftandvaftigheyd:

Die niet bekent en zijn in 's vveerelds blijde zaecken,
Als ons Fortuyn toe-lacht; maer als zy ons doet ſmaecken
Den kelck van teghen-ſpoed; als zy ons teeſt en pluckt,
En met veel zieckte quelt, met pijn en banden druckt.
't En is, vriend, niet van nood, noch oorboor voor de menſchen,
Dat zy, van zorgh bevrijt, al hebben dat zy vvenſchen:
't Is zomtijds onghelijck veel beter, dat hy beurt
Een ſvvaere droeffenis de zoete vreughd af-keurt.
Dit houd ons in't gheheel: maer die altoos vvel vvilde
Zich ſien in't zelve point, den hemel even milde,
En zou niet langh beſtaen. Dit is Naturâs vvet,
Die zy van aen-beghin de ſchepſels heeft ghezet.
Men ziet den hemel zelf zich on-ghelijck bevveghen:
Zomtijds zoo is hy ſchoon, zomtijds vol miſt en reghen.
De Zomer volght de Lent: dan krijght den Herfſt zijn keer:
De Winter komt daer nae; dan keert de Lente vveer.
Jndien dan alles vvert veranderlick bevonden,
De menſch, roock ende vvind, en moet niet zijn ont-bonden
Van die ghemeene vvet: 't is recht dat, voor en naer,
De menſch, een zoon' des tijds, verander' met zijn vaer.
En vvy zien allen dagh, om ons noch meer te ſtijven,
Dat niet, in eene ſtand, op dezer aerd, kan blijven:
Wanneer het dan ghebeurt, dat zom-tijds 't een verdriet,
Of 't ander on-gheluck de hemel op ons ghiet;
Men moet het met ghedult, Godvruchtelick verdraghen,
En dencken by zich zelf, 't is Godes vvel-behaghen:
'T moet goed zijn, hoe het zy noch voor ons on-bekent,
Al vvat ons dreyght en dringht, al vvat de hemel zent.

Maer wat iſt van ons goddelooze menſchen? wy oordeelen Gods oordeelen, en weghen die op de verdorven balance van ons on-

on-vernuftigh vernuft: wat daer niet deur en ſlaet, en kan noch in uyt-gheef, noch in ontfangh verſtrecken. CÆSAR zeyde tot zijn Piloot, dat hy niet vreezen en zoude in zee te houden, en teghen het on-weer op te zeylen, al was het dat de hemel en de ſterren, door een nood-ſchickſel, dat zochten te beletten. Vertrouw, riep hy, want 't is CÆSAR, dien ghy voert. AVGVSTVS inſghelijcks, door een tempeeſt gheſlinghert en ghedreven zijnde, begon den God Neptunus te beroupen en te dreyghen: en dede, in eenighe hoogh-tijdighe ſpelen, zijn beeld wegh-nemen, om hem over hem te wreken. Alzoo gheeſſelde XERXES de zee, en wierper boeyen in, om de zelve aen den band te legghen. Men vermelt oock van een Chriſten Koninck, dat, zijnde van Godes hand geſlaghen, hy in heete gramſchap ſwoer, zich zelven te wreken, en begheerde, datmen hem in thien jaer niet aen-bidden, noch van hem ſpreken zoude.

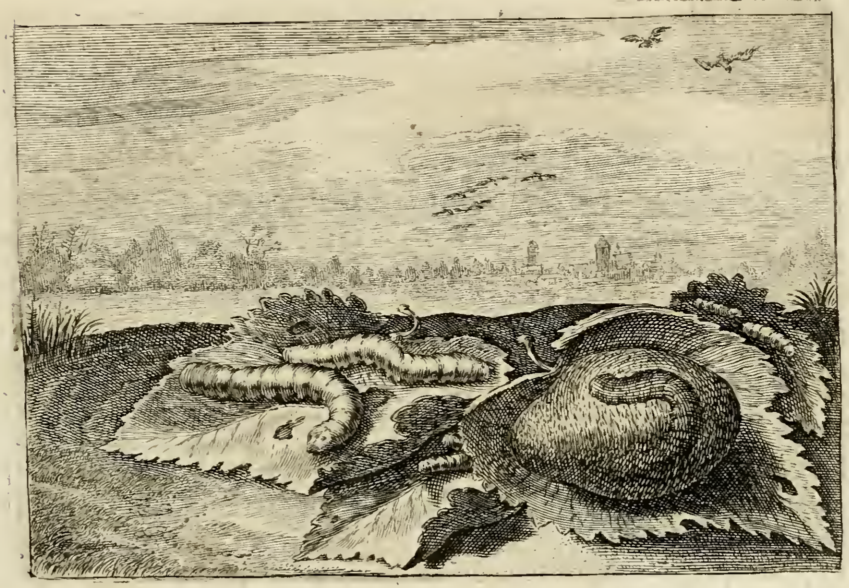
Ghewis, ô groote God, de reden-looze dieren,
Die hier in velden gaen, en daer in boſſchen ſwieren,
Op dat deur 't groen ghewas zy mochten zijn gheſpijſt,
Uw goedheyd bidden aen, en volghen, dat ghy wijſt.
Al het gheſchubde vee, dat deur de zee gaet ſpelen;
Al het ghepluymde volck, dat met haer helder kelen,
De lucht zeer zoete breeckt; het wout, de rots, het veld,
Die hebben al te zaem haer onder u gheſtelt.
Die alles, bleeck van vrees, niet tegens u en kicken;
Die alles, als verbaeſt, voor u ghezichte ſchricken:
Zoo maer in 't alderminſt ghy dijne gramſchap wijſt,
Het ſchijnt dat met beſcheyd, eerbiedingh in haer rijſt.
De menſche, zonder meer, de menſch van u gheſchapen,
Niet, als een ander dier, om naer de aerd te gapen,

Maer hoogher van geboort, en boven al vol-maeckt,
Dat is, dat roert, dat leeft, of naer dees vveereld smaeckt:
In vvien ghy hebt gestelt de trecken van uvv vvezen,
Wiens aenzicht heerlick-schoon ten hemel is gherezen;
Aen vvien ghy zoo veel goeds mildadigh hebt ghetoont,
'Die van u met verstand en vvijsheyd is ghekroont;
Hy alleen, hy alleen, met toe-ghesloten ooren,
Als d'adder veel-tijds doet, heeft u bestaen te stooren:
Hy alleen heeft bestaen, vol van ondanckbaerheyd,
Te quetsen d'eer en lof van uvve Majesteyt.
Hy alleen knort en mort, hy alleen is t'on-vreden;
Hy alleen redelick, leeft teghen alle reden.
Maer in de prickel Gods is't hart zijn hiel te slaen.
Duyck, mensche, zijt ghy vvijs, laet t'onvveer over-gaen.

EM-

EMBLEMATA.
XXVI.

Die wetenschap vermeerdert, vermeerdert moeyte. *Salom.*

Ick kruype heen en weer, mijn inghewand ick teere:
Tot nutheyd van de mensch, my zelven ick ontbeere.
Mijn werck my heel verstrickt, daer in ick my besluyt,
Om, zijnd' een nieuw gediert, te vliegen flugs daer uyt.
Hier zien sy haer gestalt', die naer geleertheyd jagen:
Zy teeren vleesch en bloed, om ander' te behagen:
Hier in gedacht verwert, daer wroeten sy in't stof,
Om zoo, tot's levens kost, te winnen eer en lof.

Wt-legginghe.

DE letteren zijn een groot behulp, om deughd te verkrijghen, ende een kostelick juwveel, om de zelve te vercieren. Iae de deughd en wert niet alleen schoonder en bevalligher door de gheleertheyd, maer zelfs oock stercker en vromer: niet alleenelick couleur van haer treckende, maer oock bloed en jeughd. Zeer wel zeght SENECA: *Hoe-vvel ons meer daer aen gheleghen is, dat vvy vromer, als dat vvy gheleerder vverden; nochtans en ghebeurt het eene niet, zonder het ander. Want de klouckheyd en komt het ghemoed nerghens anders van daer, als van de goede konsten, als van de bemerckinghe der natuere.* Een Christen zoude hoogher klimmen: maer een Heyden niet, die met het ghewichte van de oorspronckelicke verdorventheyd gheboeyt light. De gheleertheyd is die hooghdadighe, en on-deur-boorelicke schild, die VVLCANVS voor ACHILLES smede, en in de welcke hy den hemel, de aerde, de zee, de wolcken, de sterren, den blixem, de steden, de leghers, en de strijden graveerde; en kortelick alle het ghene, dat in de weereld kan ghezien werden. Waer door de Heydensche Poëten te kennen ghegheven hebben, dat de kennisse der dinghen den gheest des mensches on-winnelicker en on-wondelicker maeckt, als een schild het lichaem. Maer ghelijck ACHILLES ter schole by CHIRON ghingh, op dat hy bequaem mocht werden, om dien schild te dragen; alzoo moeten wy oock gaen in de schole der wijsheyd, zouden wy de gheleertheyd wel ghebruycken. Zoo oordeelt HORATIVS van deze schole:

> *Fervet avaritiâ, miseroque capidine pectus,*
> *Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem*
> *Possis, & magnam morbi deponere partem.*

Dat

Dat is:

Zoo u het herte ſvvelt, deur ghierigheyd gheſteken;
Gheen ſtem, gheen vvoorden oock en zullen u ont-breken:
Waer deur dat ghy zeer licht verſachten mocht uvv pijn,
En 't meeren-deel verloſt van uvve zieckte zijn.

ARISTOTELES verhaelt, dat in zijnen tijd, ontrent Trapezuntium, een zoorte van heunigh gevonden wiert van zoo vremden reuck, dat zy den gheeſt der ghener die dien ghebruyckten, zoo omme-keerde, dat ghezonde en luſtige menſchen, daer deur, dom en bot wierden; de botte daerenteghen wierden hier door verwâckert, en op-geweckt van geeſte. Dit laetſte kan alleenelick, met goede reden, de kracht van die loffelicke en heunighe wetenſchappen toe-gheſchreven werden. Want hoe vele zijnder van zot meel ghekneden (*paiſtry de folle farine*) die de leegheyd van haer gheboorte, door de ſtudien, zoo verheven en verbetert hebben, dat zy, gelijck veraerd van natuere, onder die van de beſte ſtoffe, en de kloeckſte herſſenen ghetelt werden?

Queis meliore luto finxit præcordia Titan.

'tEn is niet te ghelooven, wat een gewichte en bequaemheyd de letteren ons toe-brenghen, wanneer die wel gehuyſ-meeſtert en aen-geleght werden. Maer wanneer die oock in een quade aerde gezaeyt werden, wee den genen, die by haeren ougſt moeten ghevoedet werden.

De letter-konſt die helt altijds tot quade laghen,
Alvvaer zy on-ghekamt, en zonder oordeel vvoont.
Maer dobbel is de man, bereyt tot alle ſlaghen,
Die vvel-gheleert zijn hoofd met teere zeden kroont.
De vvijſheyd is een prijs van zulck een dierbaer leven,
Dat door gheen vier, of ſtael, of jaeren vvert ont-vreeſt:

Maer dat, door geen begheert' van yet-wes vremds gedreven,
Gheen ander prijs en eyscht, als dat het is, of heeft.

Zoo vloeyt de fonteyne zelve, daer uyt dit ghehaelt is:

Sine judicio studia incompta literarum
Vergunt semper ad insidias deteriores.
At ad omnia duplex, homo bene institutus:
Si mite caput teneris moribus coronat.
Precium mira perpetuæ est sapientia vitæ:
Que non recipit, nisi sese, æstimationem.

Die met deze uyt-ghezochte peerl zijn voor-hoofd verciert heeft, en door een stille, doch moeyelicken aerbeyd, nu goede voor-raed op-ghedaen heeft, en moet nu, ghelijck-men zeght, niet alleen voor hem zelven zinghen (*sibi canere & musis suis*) maer hem zelven in de lucht en in de zonne zetten; op dat hy de vrucht van zijn neerstigheyd een ander aen-biede, en de zucht tot zijn vader-land opentlick betoone. Die anders ghezint zijn, en moeten maer voor aerd-lasten gherekent werden, die maer en dienen, om het ghetal te meerderen, en het graen te verteeren.

Weet ghy, hoe hy veel-tijds blinct,
En ghemeenelicken stinckt,
Die ghelat, en wel-ghekoont,
Altoos in de keucken woont?
Even-groot zoo is de lof
Van de gheen, die in het stof
Van een heymelick vertreck
Wroetelt, als een swijn in't dreck:
Zonder dat hy oyt eens denckt,
In zijn opper-deel ghekrenckt,
Door een eyghen-dunckens slagh,
Zich te stellen voor den dagh.
Zulck een ploeght het dorre zand
Van Neptuni zoute strand:
Of bestroyt zijn erflick deel
Met wat uyt-ghezifte meel;
En verwachtend' even noust
Naer de vruchten van den ougst,
Krijght hy niet ter weereld t'huys,
Als een deel on-nuttigh gruys.

Zulcke menschen slachten de anckers, die altijds in't water blijven, en nimmermeer en swemmen, van de welcke CATO, in een van zijn *Oratien*, eertijds zeyde, *dat niemant goed noch bequaem en vviert door leeringhe en onder-vvijzinge* (*Neminem fieri bonum ex disciplina*) en daer RONSARD, in zijn ghezanghen, mede spot:

Bons dieux! qui voudroit louer
Ceux qui collez sur un livre
N'ont jamais soucy de vivre?
Que nous sert l'estudier
Si non de nous ennuyer?
Et soing dessus soing accrestre,
A nous qui serons, peut estre,
Ou ce matin, ou ce soir,
Victime de l'Orque noir?
De l'Orque, qui ne pardonne,
Tant il est fier, a personne.

Dit is voor de weynighe, die het Fransch niet en verstaen:

Help deughd! vvie zal gheven lof
Aen die gheen', die in het stof,
Vast ghelijmt aen haere boucken,
Gheen ghenucht des vveerelds zoucken.
Wat ist dat 't studeren *baet,*
Als tot meerd'ringh van ons quaed?
En te hoopen zorgh op zorghen,
Die misschien, of nu, of morghen,
Zullen zijn een offerhand
Van die swarte helle-brand?
Hel, die niemand en vergheeft,
Deur haer selheyd, vvie daer leeft.

En wat is doch het oogh-merck van die on-ghezoute bouck-muffers? door een jeuckerigh zelf-behaghen, den naem niet van een wijs, maer van een wetende man te bejaghen. Hierom ſweeten zy van het eerſte licht des daeghs, tot den laeten avond-ſtond: jae knoopen oock wel de nacht-uyren aen den geheelen dagh, zelfs tot verghetinghe van 's lichaems nood-druft. En verſleten die menſchen dan noch haer zelven in nuttighe dingen, die haere ziele mochten verbeteren, en haeren even-naeſten op-bouwen; noch en zouden zy gheen vergheeffchen loon verwachten (hoewel hier in oock, ghelijck in alle andere dinghen, on-matigheyd kan ghebruyckt werden) maer vele van die zijn met woorden, letters, ſtipkens bezigh, zoo langhe zy leven: en leeren dan noch ſpreken, wanneer haer de grijſheyd en kaelheyd in-dachtigh maeckt, dat zy zeer haeſt niet meer en zullen te ſpreken hebben. DIOMEDES vervulde 6000 boucken, alleenelick met dingen die de *Grammatica* aen-gaen. Hy verſtickte bykans de weereld met zulck een ſchrickelicke laſt van boucken. Zoo veel woorden, alleenelick om de woorden: jae alleenelick, om door een ydele eere gekittelt te werden.

Zekers vvilt-ment al vvel ſcherven,
Weynigh letters zijn van nood,
Om een goed ghemoed te erven,
In het leven, in de dood.

EM-

EMBLEMATA.
XXVII.

Des menſches aerd hanght naer der aerd.

De kruyer druckt en dringht, hy ſweet, hy hijght, hy ſtenet:
Zijn hoofd, en heel zijn lijf, by-naer op d'aerde lenet.
De karre volght hem naer, gelaeden vol van brand,
Van achter, tot behulp, geſteken met der hand.
Staet ſtil, ô menſch! en ziet uw zijn en uw bedrijven:
Uw zin en uw gepeyns altiids op d'aerde blijven.
Ghy treckt eē karr' vol zond', vier-voedſel van de hel:
De duyvel ſteeckt en preeckt, en helpt u in't gequel.

Wt-legghinghe.

Hebt de vveereld niet lief, noch vvat in de vveereld is, zeght de vriend des Heeren, dien Iesus lief hadde. Een noodighe vermaninghe, en die ons gheduerigh behoorde voor-ghehouden te werden. Want wy werden van natuere veel ſtercker ghedreven tot de weereldſche dinghen, als de ſware lichamen naer het middelpunt der aerden; veel meer, als het vier, naer de opperſte deelen der lucht. De eene wat minder, de ander wat meer; maer wy hebben alle uyt de zelve kop ghedroncken; wy brenghen den zelven aerd mede van onze wieghe, jae van onze gheboorte. 'T is al metael uyt de zelve mijne. Dit verdervelicke vleeſch werpt yzere boeyen aen onze ziele, en druckt ons met het gantſche gewichte dezer aerden: zoo dat wy ons hoofd niet en konnen, noch en willen, om hooghe heffen, dan byzonderlick van Gods Gheeſt ghetrocken zijnde. Wy zijn als boomen, die, aen alle kanten, wijds en zijds, ghewortelt zijnde, niet, ghelijck de eycken-boomen, honderd jaer groeyen, honderd jaer ſtaen, honderd jaer vergaen; maer, zoo Gods beſluyt den draed onzes levens niet af en ſnede, die door den ouderdom, altijds meer en meer vergroenen zouden en jeughdigh werden, om eeuwelick aen der aerde vaſt gehecht te blijven.

Stervelinghen, vveerelds-puyck,
Broozer als een aerde kruyck,
Die, met eenen grooten draf,
Stadigh ſpoedight naer uvv graf;
Waerom is het, dat ghy bouvvt,
Of ghy eeuvvigh leven zoudt?

Waerom is het, dat ghy braſt,
En u zelven over-laſt,
T'aller plaetſe, t'aller ſtond,
Tot de kele, tot de mond,
Even of ghy, deze nacht,
Zoudt betalen tol en vracht,

Aen die groene-grijzen baerd,
Die ons al by een vergaert?
Mensch, ghy zijt een zeldzaem kraem,
Daer verscheyden stucken t'saem
Ligghen onder een ghezaeyt;
Welcke zoo-men t'samen naeyt,
'T wert een geckigh narre-kleed,
Als ghy draeght, en niet en weet.

Wy zijn van God, op de weereld ghestelt, en oock van zulck een ghestalte gheschapen, dat wy de aerde met de voeten treden, en ons hoofd ten hemel heffen. Maer wy doen als de boomen, wy schieten ons hoofd en armen in der aerden, en toonen den hemel onze voet-planten. *Een ezel kent zijn meester, ende een osse de kribbe zijns heeren, maer Israel,* de menschen in't ghemeen, en kennen haeren Schepper niet. Wel te recht roept de Fransche Poeet:

Certes, ô Dieu, toutes bestes sauvages,
Qui sur les monts, & qui par les boccages,
Et par les champs vont de chasque costé,
Pour ce nourrir, n'offencent ta bonté:
Tous les oiseaux, qui parmy l'air se joüent,
Tous les poissons, qui par les ondes noüent,
Tous les rochers, les plaines, & les bois,
Palles de peur tremblent dessous ta voix:
Palles de peur tremblent devant ta face,
Si ton courroux tant soit peu les menace:
L'homme sans plus (l'homme que tu as faict,
Par-dessus tous animal plus parfait,
Et qui tu mis les traicts de ton image,
Et vers le ciel luy haussas le visage,
A qui tu fis tant de graces avoir,
En qui tu mis jugement & sçavoir)
Seul, seul t'offence! & ingrat par sa faute,
Blesse l'honneur de ta majesté haute.

Dat luyt in onze Moeders-taele:

Ghevvis, ô groote God, de vvild' en tamme dieren,
Die op gheberght en dal, en door de bosschen svvieren:
Die door de velden gaen, om daer te zijn ghevoed,
En quetsen door haer doen, noch terghen uvv ghemoed.
De visschen, die-men ziet steeds deur de golven spelen;
De voghels, die-men hoort steeds deur den hemel quelen;
De rotsen, en het veld, de boomen van het vvoud,
Die schricken voor uvv stem, van vreeze bleeck en koud.
Die schricken voor uvv stem, en voor uvv aen-zicht beven,
Zoo maer uvv grimmigheyd in't minst is op-gheheven:
De mensche zonder meer, dien ghy hier hebt ghestelt,
'T volmaeckste dier van al, der dieren vooghd en held;
In vvien ghy hebt ghestelt de trecken van uvv vvezen,
Diens aen-ghezicht ghy hebt ten hemel op-gherezen;
Aen vvien zoo veel ghenaed ghy hebt ghezet ter hand,
Ghegheven zulck een schat van oordeel en verstand;
Die is't, die is't alleen (vvie kan het voor u berghen?)
Die u verbelghen derft, en uvve goedheyd terghen:
Die vol on-danckbaerheyd (daer in hy zich noch vleyt)
De eer ont-kent, en schent van uvve Majesteyt.

Pooght mensche, wie ghy zijt, de aerdsche leden te dooden, die door haer doodelick leven, uwe gheestelicke ziele versticken en verslicken. *Doet aen den Heere Iesum Christum, ende en bezorght het vleesch niet in zijne vvel-lusten.* Ey-lieve, denckt hier op; en besluyt u scheyden met dit besluyt:

Zoo in een minder rinck ons leven is besloten,
Als van een dagh, by God; zoo't jaer, dat altijds keert,

Ons'

Ons' daghen steeds verdrijft, en zoo ons leven teert;
Zoo yder schepsel is met sterflickheyd om-goten;

Wat droomt ghy dan, ô ziel! in deze put gevanghen,
Waerom behaeght u noch het duyster van dit licht,
Zoo ghy om vvegh te vlien naer 's hemels klaer ghezicht,
De schouder-blaren hebt met vlercken dicht behanghen?

Daer is dat groote goed, daer elck een naer verlanghet;
Daer is de zoete rust, van yders vvensch om-vanghet;

Daer is de reyne liefd', de volheyd aller vreughden;
Daer zult ghy God'lick deel, in't alder-hooghst verheven,
Bekennen, met der oogh, den oorsprongh van uvv leven,
Zoo ghy maer Christ om-helst, den vverck-man aller deughden.

EMBLEMATA.
XXVIII.

Ghewoonte maeckt eelt.

De Rat, die ſmeer en vet voor 't grootſte goed verkiezet,
Haer eygen zin en min, deur kunſt en leer verliezet.
Zy ſtaet hier met de keers, en lichtet al de lien,
Daer ſy en lucht en licht te vooren placht te vlien.
Wat iſſer dat gewoont en leer niet kan verwinnen?
De haes die zal den hond oock zomtijds wel beminnen.
Het kind van booze geeſt verbetert en veraert,
Al naer dat d'ouders tucht de roe' gebruyckt of ſpaert.

Wt-

Wt-legginghe.

DE ghescchiedenisse, in dit Zinne-beeld aen-gheroert, wert voor waerachtigh, van ALBERTVS DE GROOTE verhaelt. 't Geloove zy by den Autheur. Wy hebben oock, in onze tijden, niet minder geloof-weerdighe dinghen, met onze eyghen ooghen ghezien. Wat vremder grimmatsen, wat oubolligher, en ongheloovelicker dinghen, werden op Kermissen en Iaer-merckten, deur beesten en on-vernuftighe schepselen vertoont? Om niet van Apen en Paviaenen te spreken, die zoo wat schijnen te menschelen, en op onze gedaente te trecken (waer deur oock zommighe droomen, dat het besworen, en vervloeckte menschen zijn) wat isser schouwer en vreesachtigher als een Haes? wy hebben nochtans, in een groote by-een-komste, gezien, dat een, met een on-vertsaeght gezichte, zoo behendelick, in aller tegenwoordigheyd, op een trommel geslaghen heeft, als of het een mensche gedaen hadde, diens ambacht het is, die konste te oeffenen. IVLIVS SCALIGER verhaelt, in zijn subtijle oeffeninghen, dat hy een Haes op-gebrocht heeft, die oud gheworden zijnde, met een wind-hond, zomtijds noch bloedigh zijnde van de versche jaght, vryelick en gerustelick speelde. Hy schrijft oock ter zelver plaetse van een wild Swijn, dat met zijn Heer, en zijn honden, op het slaen en ghetuyt van de hoornen, ter jaght ghingh; en met de haze-loopers ghelijck om prijs streed, om roof te krijghen. Met zulcke, en dierghelijcke exempelen, zouden heele riemen papiers konnen ghevult werden: ons te ghelijck bewijzende, hoe vele datter aen de op-voedinghe en ghewoonte geleghen is.

Het levendigh vertoogh van die Spartaensche wet-ghever zal ons een ruyme openinghe gheven. Deze, naer het verhael van

Plvtarchvs, nam op eene tijd twee jonghe honden, geboren van de zelve reud en teve: en voeden haer zoo verſcheydentlick, dat hy den eenen gulzigh en ſlockerigh maeckte, niet anders wetende, als van quaed te doen; den anderen, bequaem ter jaght, en vaerdigh tot loopen. Daer naer op een zekere gelegentheyd, zijnde alle de Spartaners op de marct vergadert, tot beraminghe van het ghene tot de ſtad dienſtigh was, ſprack Lycvrgvs haer aen in zulcken wijze: *Lacedemoniſche Heeren! de op-voedinghe, ghevvoonte, en tucht, zijn zaecken van grooten belangh, om de deughd in het herte der menſchen voort te teelen, ghelijck ick u zal doen zien, en met de vingheren taſten, zelfs te dezer uyre.* Dit zeggende, brocht hy voor de vergaderinghe die twee honden, haer voor-ſtellende een ſchotel met zoppen, en een levendigen haes: een van de honden liep terſtond naer den haes; en de andere viel zoo haeſt aen de zoppē. De Lacedemoniers en verſtondē noch evenwel niet, waer hy henen wilde, of wat dit te zeggen was, tot dat hy haer zeyde: Die twee honden zijn gewonnen van de zelve vader en moeder; maer verſcheydelick op-ghebrocht zijnde, is de eene een ſlocker, en de ander een jagher ghevvorden. Waer uyt doen klaerlick de meeninghe beſeft wiert. 't Is alzoo:

Quo ſemel eſt imbuta recens, ſervabit odorem
Teſta tui.

Dat is:

Wanneer een nieuvv-gebacken teſt
Met reuck eens vvert deur-droncken,
Zy houd dien zelven tot op't leſt,
Wat daer in vvert geſchoncken.

Het moet vroegh krommen, dat haecken zal. Het rijſjen moet geboghen werden, dewijle het teer is; en het kley moet ghe-

wronghen

wronghen werden, dewijle het noch weeck is. Men ziet de hoveniers het zelve zorghvuldelick waer-nemen : wanneer zy zien, dat het teere ſtammeken,te zeer deur den wind gegeeſſelt, of deur natuere, of ander ghebreck,naer der aerden helt, zy ſtellen in tijds een rechte ſtaecke daer nevens, waer naer zy het zelve buyghen, en daer aen vaſt hechten. De voeſter-vrouwen oock, wiens zorghe de nieuw-geboren ledekens der kinderen vertrouwt werden, wanneer zy de zelve voor het vier zitten en baeckeren, ziet eens met wat een noeſtigheyd en geduerigheyd, zy die teerlinghſkens ſtrijcken en palmen, en daer naer recht uyt-geſtreckt in de windſels binden; alles, op dat de kinderkens geſterckt en geſtreckt zouden op-waſſen, en niet in den anderen, of in het ronde krimpen en zouden, ghelijck zy deden, doen zy noch in de moeder vlotteden. 't Is wel ghezeght: *Kieſt het beſte leven, datter is, en de ghewoonte zal u het zelve genoughelick maecken. Conſuetudo concinnat amorem. & rebus affert conſtantiam.*

Ghewoonte maeckt, dat wy ſtandvaſtelick beminnen,
Al wat, ter goeder trouw, wy ſlechts maer eens beginnen.

Die gezeght heeft, dat de ghewoonte de tweede natuere is, en heeft de zelve niet genoeghzaem uyt-ghedruckt: want zy is meer als de natuere, dewijle zy de natuere beſtrijt, en t'onder-brenght. 't Is een geweldige en heerſchende *Regente:* die allenghſkens, dieftelick, en on-ghevoelick, haer macht in ons plant, deur een kleyn, zoet, en leegh begin: die, wanneer zy land gekregen, en in de haven onzer ziele in-geſlopen is, noch om hooghe, noch om leeghe daer en is uyt te drijven. Het beghint ons met der tijd te behagen, dat ons in het beghin de hayren doet over-eynde rijzen. Beziet; de roey-ſlaven weenen, wanneer zy eerſt in de galeye treden: maer t'eynden dry maenden zult ghy-ze daer hooren zingen, en ſpelen.

En die de zee niet ghewent en zijn, verbleecken zelfs van vreeze in een kalm weder, wanneer-men den ancker gaet lichten; daer de matroozen, en die het ſtorten en branden van dat ſchrickelick element meer-mael ghezien hebben, oock midden in't tempeeſt, lacchen en vrolick zijn. Waerom zeght-men oock, dat onze ghenees-meeſters ghemeenelick on-beweeght en on-gevoelick zijn, wanneer zy de arme menſchen zien worſtelen met de dood, en het koude ſweet haer aengezicht bedecken? Is het niet, dat haer ooghen in zulcke treur-gezichten geſleten zijnde, haer herte vereelt wert, en on-bequaem om eenigh mede-lijden daer over te ontfanghen? Een geleert man van onze tijd bekent rondelick, van de gewoonte zoo over-heert te zijn, dat hy zoo qualick zijn handſchoens, als zijn hemde zoüde konnen derven: dat hy wel zonder ammelaecken, maer niet zonder een ſchoone ſervette en zoude konnen eten. Hier door heeft oock SENECA zoetigheyd en ghemack gevonden, op gheen pluym-bedde, of zachten donſt, maer op een matras te ſlapen, die het lichaem niet toe en konde geven. En SOCRATES gevraeght zijnde van ALCIBIADES, hoe het moghelick was, dat hy dat gheduerigh ghequeeck en ghekijf van zijn XANTIPPE verdraghen konde: Alzoo wel, zeyd hy, als die het kerren en krijſſelen van de put-raders gewent zijn te hooren, daer aen zich niet en verſtooren.

Quod malè fers, aſſueſce, feres bene. Multa vetuſtas Lenit.

Dit wilt OVIDIUS zeggen:

Dat u verdriet aen-doet,
Went u, ghy zult het draeghen.
De oudheyd veel verzoet,
En doet het zuer behaeghen.

'tEn is dan nauwelicks half-waer, dat CVRTIVS zeght in zijn achtste bouck van zijn Historien: *Ingenia hominum ubique locorum situs format.* Dat is: *De verstanden der menschen krijgen haer vorme en ghedaente van de ghelegentheyd der plaetsen.* Want hoe-wel de verscheydenheyd van de hemel-streken de Noordsche volcken wat meer dommigheyd en nevelachtigheyd over de ziele brenght; en de Zuydsche verstanden meer vreughd en wackerheyd schijnt aen te blazen: nochtans zal-men oock bevinden, dat die de zelve lucht-teughen in-trecken, en het zelve punt boven haer kruyne zien, zoo gantsch anders van aerd en gheneghentheyd zijn, als de Chinesers en de Canibalen. Ziet maer aen het teghen-strijdigh onderscheyd van die van Athenen en Lacedemonien. Het waere veel moeyelicker te vinden, waer in zy over-een kommen, als waer in zy verschillen. Ende om buyten ons Eylandeken niet te gaen; verghelijckt maer eens de Moeder-stad van Zeeland met haer kloeckste dochter, die de Flesse draeght, al-waert ghy zoo dick-huydigh als een buffel is, noch zout ghy het onderscheyd wel tasten. Neen vrienden, 't en is den hemel-beer, noch het Portugijsche kruys te wijten, of danck te weten, dat wy dus of zoo ghestelt zijn, maer byzonderlick (Godes vingher nerghens uyt-sluytende) de op-voedinghe en de ghewoonte. *Voedsel en duer passeren de natuer.* Zoo dat DIOGENES zoo vremd niet en was, wanneer hy, een jongen ziende, die zich on-eerlick en on-behoorlick aen-stelde, zijnen meester met een stock te keere ghingh, hem scherpelick en tastelick af-vraghende, waerom hy den jonghen niet anders onderwezen hadde.

Istos animi igniculos, seminaria ista,
Queis sevit agros ingenij beata rerum
Natura parens, studijs augescere par est.
Aut splendor abit, perditus ærugine tetra.

 Dat

Dat is:

De voncken die Natuer in onze jeughd doet gloeyen,
Het zaed, daer met het veld der zielen is bespreyt,
Js reden; dat vvy staegh deur vlijd en konst doen groeyen;
Of anders, door een roest, de luyster neder-leyt.

'tIs qualick ghezeyt: *kinderen magh-men vvinnen, maer niet zinnen.* Want hoe-wel wy alle gaven den Vader der lichten schuldigh zijn; nochtans dewijl het hem ghelieft in de zeden-werckinghe den dienst der Ouderen te ghebruycken, zoo ghelden te dien aen-ziene deze spreeck-woorden. *'T appelken smaeckt ghemeenelick boomigh. Lo què en la leche se mama, en la mortaja se derrama.* Verstaet: *Dat met de melck vvert ghezogen, vvert in het dood-kleed ghedroghen. Lo que se aprende en la cuna, siempre dura.* 'tIs te zegghen: *Dat in de vviegh vvert gheleert, vvert nimmers gevveert.* Spaignien heeft hier wel op ghelet. *Lo que el ninno oyo en el hogar, esso dize en el portal.* Dit gheven zy te kennen: *'T kind zeght aen de poort, dat het aen den heyrd hoort.*

Het waere wel te wenschen, dat veel ouders dit wel ter herten naemen, en met meerder voorzichtigheyd de eerste trecken van dat groote tafereel der zielen wisten te haelen, waer uyt de hope van het geheele stuck kan af-genomen werden. Maer wat ist?

Die aen-geboren zucht, die d'ouders hert toe-draghet
Aen die, die van haer lijf en lend'nen zijn ontfaen,
Is zoo on-matigh groot, dat vvat een kind maer vraghet,
Het vvert van stonden aen van d'ouders toe-gestaen.

Vele beklaghen haer over de on-ghehoorsaemheyd van haere kinderen, en weten die, met groot leedwezen, van vele on-ghehoorde feylen te beschuldighen: maer zoo zy beyde voor een onpartijdighen richter ghestelt wierden, ick meene de kinders, in re-

con-

conventie kommende (ghelijck de pleyters ſpreken) haere ouders on-ghelijck meer beſwaren zouden.

'T is te vvonder van de menſch,
Als hy kinders heeft naer vvenſch,
Die hy, door veel biddens kracht,
Van den hemel heeft ghebracht,
Dat hy die, zoo flauvv en koud,
Laet vervvoeſten on-ghebouvvt.
Daer vvy nochtans van gheboort,
Niet als on-kruyd brenghen voort.
Kley en wert gheen aerden vat,
Dan ghevveyeket in het nat,
En met voeten dicht betre'en,
En met handen vaſt ghekne'en,
Tot het, in een vorme-hout,
Snel-gheſvvindigh vvert ghedouvvt,
Tot het, door het vier verhert,
Zoo een zeker maeckſel vvert.
En vertrouvvt ghy, dat uvv kind,
'T vvelck ghy teer, en ledigh mint,
Zonder yets daer toe te doen,
Kan ontfanghen goed fatſoen?

XXIX.

Het aerdſche deel is ons prieel.

O koud, verſtijft gemoed in 's hemels hooghe zaken!
O heet en gloeyend' hert in 's weerelds leegh vermaken!
Help deughd! wat drijft ons heen? wy jaeghen zonder (maet,
Het geen ons moort en ſmoort, met eē vermomt gelaet.
De minnaer in de koud' van 's winters droeve nachten,
Voor't huys van zijn matres, doet ſpelen geyle klachten.
Wie is nu zoo geraeckt, dat hy, met boet-geween,
Bezucht, beducht, en tucht, zijn zondē groot en kleen.

Wt-

Wt-legghinghe.

Isser yemand onder ons,
Die de zachtheyd van den dons,
Die de roeringh van de zee,
Die de vvitheyd van de snee,
Die de hitte van het vier,
Die de zorghe van de mier,
Die de svvaerte van de aerd,
Die het neyen van het paerd,
Die het ydel van de lucht,
Die den donder van't gherucht,
Die de eenheyd van't ghetal,
Die de orden van dit Al,
Die de liny van haer punt,
Die den vreckaerd van zijn munt,
Die de schaduvv' van het lijf,
Die de spreeck-lust van het vvijf,
Die de teel-lust van een man,
Van malkander scheyden kan;
Die ist, die het ydel-mal,
Vyt ons herte vveeren zal.

'tIs alzoo met de mensche ghestelt, dat hy een weereld-lingh zijnde, gheen ander dorst noch hongher en heeft, als naer de dinghen, die des weerelds zijn: 'ten zy dat hy, door een hoogher hand, ghelijck verhemelt zijnde, teghen zijn aen-gheboren zucht en neyginghe, beghint te steygheren, en zich te verheffen, naer zijn eerste beghinsel, dat wy alle schuldigh zijn, dat wy zijn; en even-wel van ons niet af en voordert, als dat wy willen zijn, dat

 hy

hy ons gheeft te zijn. Wy hebben dit voor-recht boven alle andere gedierten ontfanghen, dat wy ons hoofd recht naer den hemel draghen, op dat wy gheduerigh onzen oorſpronck bemerckende, alle onze zinnen en geneghentheden mochten af-leyden van de ſlijckighe dinghen dezer aerden, en ons gewennen, door een nauwe verbinteniſſe, met den hemel gemeen te maecken. De Heydenen zelfs en zijn hier in niet blind gheweeſt. Hoe is de weelde van dat groot vernuft hier in op-getoghen!

Pronaque cum ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cælumque tueri
Iuſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus.

Die gheen Latijn en kan, mach dit in plaetſe nemen:

God heeft den menſch verleent een hoogh verheven vvezen,
Daer yder ander dier, ghestopen, d'aerd' aen-ziet;
Op dat hy met den hoofd' recht naer 't ghesternt' gerezen,
Den hemel ſteeds bemerck', en d'aerde varen liet.

Maer wat iſt van't menſchelick bedrijf? Ghelijck de kinders toppen, ballen, poppen, en dierghelijcke licht getuygh, met al haer zinnen, zoo veel zy mogen, verwonderen, gheruſt zijnde van andere vaſte, en nuttighe dinghen: zoo wijcken vele van ons tot de ydelheden, niet alleenlick de eerlicke, ende noodwendige dingen verzuymende, maer zelfs, deur vernuftighe fielterye, beſpottende. Daer en is niet ganghbaer, als dat bemachtight wert van het oordeel der uytterlicke zinnen. Die geven den ſmaeck, en zetten den prijs aen alles, wat veyl en ventbaer onder ons ghevonden wert. *Ziet toe*, zeght de hemelſche Schrijver, *dat u niemant en bedrieghe door valſche redenen, met dinghen, die eenen ſchijn hebben.* Zoodanighe zijn de dinghen des weerelds, vol valſcheyd, en doodelick bedrogh, dat zoo ghy niet t'elcken ooghen-ſlagh, aen alle kanten

om en ziet, ghy wert verstrickt, en daer naer veranckert aen dit vuyle grond-zop, dat deze laetste eeuwe, met volle vaeten, uytgestort heeft. Dit is den aerd des weerelds, de schorsse en de schelle van alle dinghen, met een schetterighe luyster, voor te doen, op dat wy ons daer aen vergapende, het mergh en het pits, buyten onze zorghe ende begheerte, verschuyven zouden. Zy vertoont en verweckt de lieffelicke smaeck van de vleeschelicke aen-ritsels; maer verberght ons het pijnelick en eeuwigh zuchten, dat deur de spade rouwe, veroorzaeckt wert. Dit staet vast, en deur drouvighe ervarentheyd bezeghelt:

Als het jeucksel, naer't gekrouw,
Niet en laet als pijn, en rouw,
En, in plaets van kittel-zoet,
Brenght een bitter-bloedigh roet;
Zoo ist met de lust ghestelt,
Die in Venus dertel veld,
Met een heete nieren-tocht,
T'eynden asem wert ghezocht.

Maer de weerelt doet, als haer vader, de booze gheest, die onzen Verlosser niet en leyde in het heylighdom, of in het binnenste des Tempels, maer op de trenssen, of de tinne van het opper-dack, verciert met loof-werck, of andere schoone cieraden: alwaer hy niet den hemel, en wat daer boven is, maer het vergult en beschot der dinghen, die hier om leeghe ligghen, hem voor oogen stelde. God de Heere heeft eertijds bevolen, dat het vee, 't welck voor hem zoude geslachtet werden, de huyd zoude af-getrocken werden: maer de weereld voordert, en bekleed zelfs alle dingh, met een huyd van wel-lust, eere, of andere dier-ghelijcke mom-aenzichten; op dat wy het vleesch, en het in-ghewand van de over-

trocken zonden, niet mercken en zouden. Maer onze plicht is, dat oude bevel des Heeren, met alle vlijd, naer den gheest, naer te kommen; af-stroopende het vel der wel-lusten, en bedriegelicke verleydinghen; en met ghewassen ooghen aen te schouwen de leelickheyd, die onder zulcke valsche schoonheyd bedolven light.

't Is te verwonderen, datter anders gheen achter-dincken ghevonden wert. Het schijnt dat wy ghelooven, dat ons leven, buyten der beesten, niet en zal uyt-ghestreckt werden. Iae vele wenschen't oock. Hoe kan hy anders ghevoelen, die het doen en het pooghen der menschen kinderen, van naer-by ziet. Nietelinghen van menschen!

Vt sit ager melior, melior domus, optina vitis,
Vt pecus, ut melior bos sit, æquusque tibi:
Quid non ærumnæ, quid non capis ipse laboris?
Quantus in his studijs sudor ab ore fluit?
O miser, ô Phrygio dementior atque Choræbo,
Quæ tibi supplicij lex satis ulla ferat?
Qui cum nil studij, ut tua sint meliora, recuses,
Vt melior fias, nil tamen ipse facis.

Maer wy schrijven voor onze Neder-landers, die zullen haer met deze over-zettinghe vernoeghen.

Op dat uvv land, uvv huys, uvv vvijngaerd beter dijden,
Vvv vee, uvv beestiael, uvv paerd oock beter zy,
Wat moeyt' en doet ghy niet, vvat ziet-men u niet lijden?
Hoe veel, vvat pijn'lick svveet, en vloeyter niet van dy?
O zotter mensch als vvas Chorebus, vol ellende;
Wat straf is groot ghenough, die deze dvvaesheyd boet?
Die om uvv tijd'lick goed, u zelven slaeft ten ende:
Op dat ghy beter zijt, niet voor u zelf en doet.

Onze jonghe Venus priesters, die als weeldrighe hockelingen, meer luysteren naer het bevel der vleeschelicke leden, als naer de aen-radinghe van de gheestelicke reden, konnen de plaetse van honderd duyzend ghetuyghen vervullen. Wat moeyte, wat onghemack ont-zien zy; jae wat verdriet valt haer verdrietigh; wat ghevaer is haer ghevaers genough, om een aerdsche schoonheyd te behaghen, maer veel beter, om haer eyghen lusten te dienen? wat wilt anders de fabel, zoo het anders gheen waerachtige ghe-schiedenisse en is, van LEANDER zegghen? Deze jonghelingh ontrent het meyr van Hellespont (heden Sint Ioris arm genaemt) gheboren, doodelick versnot zijnde, op een zeker dierken, Ero genaemt, die aen d'over-zijde van dit meyr haer gheboorte, en woonste ghenomen hadde; bestont, door een dulle nier-zieckte ghedreven, dit water, ter swems, te door-klieven, op dat hy zijn breyne-looze hitte in den schoot van zijn matresse verkoelen zoude. Het welcke, verscheyden mael, gheluckelick (maer tot zijn uytterlick on-gheluck) uyt-ghevallen zijnde; ende hy volgens dien, in on-bedachter stoutheyd meer en meer toe-nemende, heeft eyndelick de Fortune haer wijligh rad om-ghekeert, en den jonghelingh, zijn leven, en brandighe koortse, in't midden van de on-stuymighe zee, uyt-gheblusscht. Weerdigh eynde van zulck een leven.

Maer, wat een roeckelooze dulligheyd, zulcke dinghen naer te spooren, die in teghen-deel van de waere Godvruchtigheyd, *haest vergaende, in ons vvercken, een uytter-maten on-begrijpelicke groote van een eeuvvighe schande en on-verganckelick verdriet!*

Vix orta, simul dispersit, ut bulla, voluptas.
Virtutis in ævum opus immortale perennat.
Nec senium patitur, nec obit morte solutum.

Dat is:

De vvel-lust nauvv ont-staet, of zy vergaet met eenen,
Ghelijck een vvater-bel; maer deughds on-sterf'lick vverck
Deur-jaert; gheen ouderdom verſvvackt haer groene beenen:
De dood, die't al ont-doet, is zy oock veel te sterck.

Maer die dit zal hooren, moet oock ooren hebben. *Wat zal ick voor vreughde hebben,* zeght Tobias tot den Enghel, *ick die in duysternisse zitten moet, ende het licht des hemels niet zien en kan?* Die ſlaven gheboren, en alzoo oock op-ghevoedet zijn, om-helzen de ſlavernye, ghelijck wy de vryheyd doen: en die in duyſtere valeyen, of diepe mijnen, haer leven ontfanghen hebben, houden de duyſterniſſe even dierbaer als het licht. Neem, dat een kind in eenighe donckere kercker gheboren wert; indien het de wonderlicke zoetigheyd van het hemels-licht noyt aen-ſchout en heeft, het zal zich, in die ſwarte duyſterniſſe verheughen en vermaecken, als offer erghens niet aen-ghenamers ghevonden en wiert: Maer zijn moeder, die t'anderen tijde, haer ooghen verluſtight heeft, in't blijde gheſchetter van die hemelſche ſtraelen; die oock gheſmaeckt heeft die gulde vryheyd des levens, zal van on-ghenuchte verſchrompen en verdwijnen. Alzoo gaet het met de ellendighe weerelds-kinderen, die niet en weten wat het is van een gheeſtelick leven, en van de hope, die in de hemelen voor ons wegh-gheleyt is. Als kinderen in ghevanckeniſſe en duyſterheyd gheboren, houden zy zich aen die verganckelicke en dierſche welluſten, meenende, dat deze aerde, haer rechte vader-land is, ghelijck zy oock is, maer tot haer uytterlick verderf. De kinderen van Iſrael gheboren, en op-ghetoghen in d'Egyptiſche ſlavernye, achteden haer vryheyd zeer weynigh, wanneer zy van die dienſtbare zeelen ont-bonden waeren; jae wenſchten oock menigh-mael

ontrent haere vleeſch-potten te zitten, en haeren ſtinckenden azem met loock en ajuyn te onder-houden. Noch veel erger doen de dienſt-knechten der vuyle leden, die haren hemel in de ſchoot van haer lief gheſtelt hebbende, ziele, lijf, en al haer middelen daer aen verquiſten. Gods volck in Babylonien ghevangen zijnde, zaten ontrent de riviere, en weenden, als zy dochten op de gheleghentheyd van Sion. Babylon en was gheen plaetſe om te lacchen, maer om te weenen: daer moeſten de Harpen, en allerley ſpel-tuyghen op-gehanghen en verſchoven werden. In Babylon en is gheen waere ghenuchte, maer in Sion, en in die vreedſame ſtad van Ieruſalem. *Wee den ghenen*, zeght Ieſaias, *die Harpen, Pſalters, Tamborijnen, Pijpen en wijn hebben in haer wel-luſtigh leven, ende en zien niet op het werck des Heeren, ende en hebben geen acht op het gheſchapene zijner handen!* Doch de Prophete en verdoemt hier niet een matighe vrolickheyd, die met God, en met eeren, toe-ghelaeten wert: maer hy ſpreeckt van die ghene, die hem, en haer eyghen zelven verghetende, haer werpen en t'eenemael verſmooren in de bedrieghelicke ſwelgh-putten van onkuyſheyd en ſlempernye. Zoo werde ick hier mede verſtaen. De heylighe Iohannes zeght, dat hy *hoorde een ſtemme uyt den hemel ghelijck een ſtemme veler wateren, en ghelijck een ſtemme eenes grooten donder-ſlaghs: ende een ſtemme van herpen-ſlaghers, die op herpen ſpeelden: ende zonghen als eenen nieuwen zangh voor den Throon, ende voor de vier dieren, ende de Ouderlinghen:* Maer wie waeren die? *Die haer met vrouwen niet bevleckt en hadden; maer reyne maeghden*; die in zuyverheyd des levens en alle Godvruchtigheyd, haer belijdeniſſe, en Godes roepinge be-andwoort hadden. Deze aerdſche ghenuchten en zijn zelfs gheen droom-ſchaduwe van dat hemelſch gheſpel, dat daer boven gehoort zal werden, van die ghene, die haeren tijd voornemelick beſtedet zullen

hebben, in treuren en zuchten over haere zonden. Maer 't is te vreezen, dat het grootste getal der menschen zich laeten uyt-strijcken en mis-leyden, deur een valsch geluyt, dat de duyvel achter de gordijne slaet. NABUCHODONOZOR, om het volck uyt te strijcken, en tot een schendighe afgoderye te brenghen, dede Trompetten, Tamborijnen, en allerley vrolick gespel voort-bringen, op dat het volck, door de aengename zoetigheyd van dit geluyt opgetrocken zijnde, niet bevroeden en zoude de schrickelicke zonden, die zy beginghen. Dit gheschiet oock alzoo van de duyvel, deur de aen-locksėlen dezes weerelds; op dat de mensche daer deur gelijck verdooft en melaetsch geworden zijnde, gheen acht en neme op heylighe in-blazinghe des Heeren; noch en gevoele de knaghende beten der ghewisse; noch en bemercke den zorghelicken wegh, waer op hy recht-draeds naer der hellen gheleydet wert.

EM-

EMBLEMATA.
XXX.

Iongh Hovelingh, oud ſchovelingh.

Hy haddet vry geleert, of immers wiſt van kluchten,
Die eerst dit hove-ſpel zoo zoetelick verdacht.
De jonge Hovelingh, die magh hem hier uyt tuchten,
Eer dat hy hem vermoeyt, met al te ſpade klacht.
Hier ziet hy, wat hem zal in dit bejagh gebeuren,
Zoo hy, met vrough berouw, in tijds niet toe en ziet:
Hy zal haeſt uyt-geſchut, zijn on-geluck betreuren,
En blijven naeckt en bloot in allerley verdriet.

Wt-legginghe.

EEn klouck verstand, by ervarentheyd, de ydelheyd, en verdrietige nuttigheyd van het hofsche leven geleert hebbende, berst uyt in deze woorden:

Transegi miserè miser tot annos,
Gustando mala, gratias agendo,
Sperando, ingenuè serviendo.
Nunc, post tantos mihi præmium labores,
Sunt, serò sapere, atque pœnitere.

Dit wilt hy zegghen:

Ick hebb', ellendigh mensch, ellendighlick versleten
Zoo menigh levens jaer, met eeuwelick gheloop:
Met prouven van veel quaeds, en noch veel dancks te weten,
Met eeuwelicke dienst, nochtans altijds vol hoop'.
Wat hebb' ick voor een prijs, naer zoo veel moeyt' verkreghen?
Wat loon blijft my nu by, naer zulck een pijn'lick dinck?
Niet anders als dat ick te laet ben wijs bedeghen,
En dat ick met berouw mijn feylen over-dinck.

Deur twee dinghen werden voornemelick de Hovelingen verleyt en bedorven; deur de begeerte van de grootsheyd des levens, en deur de begheerlickheyd des vleeschs. Twee groote klippen, daer aen veel ellendighe zielen schip-braecke gheleden hebben: daer aen vele haer middelen verquist, haer lichaem geschonden, haer eere gheschoffiert, haer ziele verdoemt hebben. Teghen de eerste hebb' ick t'anderen tijde dit uyt-gestort:

Eylaes! Fortuyn die altoos draeyt en glijt,
Een eer-begheerigh mensch gheen langhen tijd en lijt.

Zy toont deur haeren val, als van de Lentsche bloemen,
Dat 's vveerelds batement niet is als vvind te noemen;
En dat de mensch gevvis vvel on-geluckigh leeft,
Die uyt zijn land en stad te hoof zijn wooningh heeft.
Verr' zy van my gestelt de gunst, en pomperye,
Die met een valsch blancket, met schijn, met guyterye
Bestrijckend' ons uyt-strijckt: die onze ziel beraeght
Met pracht en nijdigheyd; met zorghen vijlt en knaeght.
Een mensch tot groote eer, en hooghe staet verheven,
Is als een reuzen-beeld, met spyen t' saem ghedreven,
Met bouten dicht beslaen, met naghels vast ghestelt,
Dat in zijn aen-gezicht van puere gramschap svvelt.
Men schijnt Neptunus zelf, of Jupiter t' aen-schouvven:
Zijn trotsigh-hoogh gesvvel 't gemeene volck doet grouvven:
Met goud en blauvv azur, van buyten schoon verrijckt;
Maer als-men in het hol van 't groote lichaem kijckt,
En ziet dat 't plaester is, lijm, en ghekneden aerde,
't Bedrogh vvert dan bekent: en 't groot beeld, kleyn van vvaerde,
En gheeft noch schrick, noch vrees, als aen een simpel zot,
Of die deur by-geloof zijn herssens heeft ghebot.
Maer die, met vvijs verstand, die dinghen kan bemercken,
Die heffe-beckt, en lacht met zulcke leughen-vvercken.
Een on-verstandigh mensch, als on-gezouten bry,
En vveet gantsch niet met al vvat van dit leven zy.
Het is een schaeck-gespel, daer Koninghen en knechten,
Daer Koninghinnen zijn, daer Ruyters t' samen vechten.
Maer als zy van de dood dan een-mael zijn gheschaeckt,
Elck, zonder onderscheyd, stracks in de zack geraeckt.
Zoo vverden in het graf gesteken, t' aller uyre,
Zoo Koninghen, als volck, deur vvetten van Natuyre:

Die moeder van ons al, van alle tochten naeckt,
Van ghene, noch van die, gheen keure gantsch en maeckt.
Waer deur zy ons bewijst, dat eer' en groote staeten,
Als roock en ydelheyd, ons niet met al en baeten.
Oh , hoe zeer staet my aen Maronis zoet ghedicht!
Daer een goed, oude man, staet lustigh toe-gericht,
Met een houweel in d'hand, en slaet met armen-keeren
Zijn vet on-ledigh land , en gaet zijn hongher weeren,
Wanneer het vier-ghespan der zonnen gaet in't stal,
Niet met dier herbergh-wijn, of vleesch gekocht in d'hal;
Maer met zijn acker-vrucht, met queecksel van zijn handen,
Dat hem veel zoeter smaeckt, met hongherighe tanden,
Als al die groote kost, die d'Heeren wert bereyt,
Met statelick gesleyp, en al eerwaerdigheyd.
Die of zy voor haer zien veel hondert schotels woelen,
Noyt hebben lust of smaeck; want zy noyt hongher voelen.
Ick bidd' u, welck van be'en ghy de gheluckighst acht,
Of Crassus rijf van gheld, en rijck van groote macht?
Die mits Pompeus was in grooter eer' en waerden,
Ghingh voeren onbedacht de Parthiaensche swaerden;
Of wel dien ouden man, die zonder veel gewagh,
Zijn hof hadd' tot zijn rijck, en Roomen noyt en zagh?
Zoo ons slechts waer bekent, zeght d'oudste der Poëten,
Hoe dienstigh voor ons zy de Maluw om te eten.
Gheluckigh zoude zijn de mensch in allen deel,
En d'helft, let wat hy zeght, zou meer zijn als't geheel.
*Deur d'*helft *wert hier verstaen het leven van die menschen,*
Die van haer werck ghevoet, naer anders niet en wenschen.
Wiens ziele frisch en fraey, woont in een gave borst:
En deur het heel, *de weeld' en wel-lust van een Vorst.*

Hoor,

Hoor vvat ons Flaccus zinght: Natuer is licht te vreden,
Met vveynigh verghenought, en onze svvacke leden
En eyschen niet zeer veel; maer zijn deur ons verkort.
En, deur het heel, de helft van ons bedroghen wort.

Teghen de wel-luſt des vleeſches, en vuyl bejagh der on-kuyſſche vrouwen, is dit van my vertaelt:

't Is vvel het grootste quaed, dat een mensch hebben magh,
Een vrouvv ten dienst te slaen, die met ons houd de lach.
Die on-verdraeghzaem vverck ons schouderen doet smaecken,
Die ezels dienst ghebiet, ellend', en vvreede taecken:
Want zonder acht, als op haer eyghen zelf te slaen,
Zal zy vvel dienst en liefd', met trotsche moed, versmaen.
Als een galey-heer doet, die fier in zee en haven,
Heeft gantsch gheen mede-lyen, met zijn gevanghen slaven.
Men moet gheschencken doen van ketens en ghesteent,
Verkoopen erf en haef, dat naermaels vvert bevveent.
Men moet spel en musijck, men moet bancketten gheven,
Om voor dit vremd gedrocht behaeghelick te leven.
Men moet tvvist en krackeel, gevechten nemen aen,
En dickvvils een met een, om lijf en ziele slaen.
Ghevvis 't zou beter zijn 't Augeesche stal te zuyv'ren,
Als voor een snoode vrouvv zoo dvvaezelick te uyv'ren.
De zee is vreesselick, het vier veel schrick ons maeckt,
Zoo doet oock d'hemel oock, als hy deur donder kraeckt:
Maer noch is't al veel meer, een looze vrouvv te vreezen,
Die ons tot aen't gebeent kan plucken ende teezen;
Die duyzend quaeden vint, daer in zy zelden mist,
Om dat zy is een vrouvv, en dat zy is vol list.
Wie dat die God magh zijn van deze vrouvven-benden,
Hy heeft ons toe-ghebracht een zee van veel ellenden:

 Men

Men hoord' aen een autaer te doen zijn klaer vertoogh,
En kinders, met ghefchenck, te koopen van om hoogh.
En niet zijns levens tijd met dat lief quaed te fpillen,
Met vrouwen, zucht des mans, die niet als quaed ons willen.
Ellendigh is de man, die vol van vrouwen vier,
Zoo langh hy leeft, een flaef is van zoo fellen dier.

Hoe-wel deze laetfte Veerfen veel te ruym van de Franfche Poeet in-ghevoert werden: zoo en wil ick-ze hier niet verder ge-trocken hebben, als op dat Courtizaenfch gheflacht, dat menigh mannen hoofd heeft doen treuren, en de zege-teeckenen van een fchandelicke over-winninghe op-geheven heeft. Om dan gheen eere van eyghen vindinghe my toe te meten, noch verwijt van een loffe penne op my te haelen; neem daer de eyghen woorden van beyde de ghedichten.

Las! la Fortune aux retours inconftans
Ne peut fouffrir l'ambitieux long temps.
Monftrant par luy d'une cheute foudaine
Que c'eft du vent, que la farce mondaine:
Et que l'homme eft trefmal heureux, qui vit
En cour eftrange, & ne meurt en fon lit.
Loin de moy foit la faveur & la pompe,
Qui d'apparence, & de fard nous retrompe,
Qui nous relime, & nous ronge au dedans
D'orgueil, d'envie, & de foucis mordans.
L'homme qui monte aux honneurs inutilles,
Semble un coloffe attaché de chevilles,
Ferré de gonds, de barres & de cloux:
Par le vifage il f'enfle de courroux,
Reprefentant Jupiter ou Neptune:

Sa brave enflure, estonne la commune,
D'or enrichie, & d'azur par dehors:
Mais quand on void le dedans du grand corps
N'estre que plastre, & argile poitrie,
Alors chascun cognoit la mocquerie,
Et desormais le Colosse pipeur
Pour sa hauteur ne fait seulement peur
Qu'au simple sot, & non a l'homme sage
Qui hausse-beque, & mesprise l'ouvrage
En l'homme ignorant dont les jours sont si brefs,
Ne cognoist pas que c'est un jeu d'eschets,
Que nostre courte & miserable vie,
Et qu' aussitost qne la mort la ravie,
Dedans le sac on met tout a la fois
Roys, chevaliers, pyons, roynes, & roys.
    Ainsi la terre en mesme sepulture
Met peuple & Roys par la loy de Nature,
Qui mere a tous sans nulle passion,
De l'uu des deux ne faict election:
Monstrant par la, que la gloire mondaine
Et la grandeur est une chose vaine.
    Ah! que me plaist ce vers Virgiliam,
Où le vierllard pere Coryciam,
Avec sa marre en travaillant cultive,
A tour des bras sa terre non-oisive,
Et vers le soir, sans acheter si cher
Vin en taverne, ou chair chez le boucher,
Alloit chargeant sa table de viandes,
Qui luy sembloyent plus douces & friandes
Avec la faim, que celles des Seigneurs,

Plei-

Pleines de pompe, & de mets, & d'honneurs,
Qui desdaigneux, de cent viandes changent
Sans aucun goust, car sans faim ils les mangent.
Lequel des deux estoit le plus heureux?
Ou ce grand Crasse, en escus plantureux;
Qui pour n'avoir les honneurs de Pompee,
Alla sentir la Parthienne espee?
Ou ce vieillard, qui son champ cultivoit,
Et sans voir Rome en son jardin vivoit?
„Si nous sçavions, ce disoit hesiode,
„Combien nous sert la guimauve, & la mode
„De l'accoustrer, heureux l'homme seroit,
„Et la moitié le tout surpasseroit
Par la moitié il entendoit la vie,
Sans aucun fard des laboureurs suivie,
Qui vivent sains du labeur de leurs doits,
Et par le tout les delices des roys.
„La nature est, ce dit le bon Horace
„De peu contente, & nostre humaine race
„Ne quiert beaucoup: mais nous la corrompons,
„Et par le tout la moitié nous trompons.

Het ander ghedicht, raeckende de pijnelicke, en kostelicke vrouwe-zucht, rolt met deze woorden.

C'est bien le plus grand mal qu'un homme puisse avoir,
Que servir une femme accorte a decevoir,
D'enjoindre des travaux, qui sont insupportables
Des services cruels, des taches miserables:
Car sans avoir esgard à la simple amitié
De leurs pauvres servans, cruelles n'ont pitié,

Non

Non plus qu'un fier Corsaire, en arrogance braves,
N'a pitié des captifs à l'aviron esclaves.
Il faut vendre son bien, il faut faire presens
De chaines, de carquans, de diamans luysans :
Il faut donner la perle, & l'habit magnifique,
Il faut entretenir la table, & la musique,
Il faut prendre querelle, il faut les supporter.
Certes j'aimeray mieux dessus le dos porter
La hotte pour curer les estables d'Augee,
Que me voir serviteur d'une dame rusée.
,, La mer est bien a craindre, aussi est bien le feu,
,, Et le ciel, quand il est de tonnerres esmeu :
,, Mais trop plus est a craindre une femme clergesse,
,, Sçavante en l'art d'amour, quand elle est tromperesse:
,, Par mille inventions mille maux elle fait,
,, Et d'autant qu'elle est femme, & d'autant qu'elle sçait.
Quiconque fut le Dieu, qui la mit en lumiere,
Il fut premier autheur d'une grande misere.
Il falloit par presens consacrez aux autels
Acheter nos enfans des grands Dieux immortels,
Et non user sa vie avec ce mal aimable,
Les femmes, passion de l'homme miserable :
Miserable & chetif, d'autant qu'il est vassal,
Durant le temps, qu'il vit, d'un si fier animal.

EMBLEMATA.

XXXI.

Eer en ſtaet de deughd verraet.

Veel zouden weerdigh zijn te heerſchen, zoo ſy waren
Gebleven in de ruſt van een gemeene ſtaet.
Men ziet de eer' een zucht van grooter eere baren,
Die altijds on-getemt, noch wet en heeft noch maet.
De ſnee-bal die te voor zich liet heel licht'lick wringen,
Gebuyghzaem ende kleyn, deur't rollē wert zeer groot:
Een ſtaetjen doet den menſch tot hooger ſtaeten dringen.
Al etend' komt de ſmaeck, al waer het zelfs maer brood.

Wt-

Wt-legginghe.

INdien een Luyte of ander ſpel-tuygh zoo gheſtelt waere, dat alle de ſnaren van gelijcke dickte waeren, daer en zoude gheen dinck ter weereld zoo onbelompen en miſ-luydigh zijn: daer, van de on-gelijckheyd ont-ſtaet een zoo eenpaerighe en ghelijck-luydighe miſ-luydigheyd, dat, deur een wonderbaerlicke zoet-ſchalligheyd, onze ziele beweeght, onze zinnen ghelijck betoovert, en wy geheelick, als buyten ons zelven, verruckt werden. Alzo magh men oock zegghen, dat indien de ſtaet, en gelegentheyd van alle menſchen gelijck waere; dat de eene niet hoogher, en de ander niet leegher; de eene niet grooter, en de ander niet minder en ware; daer en zoude niet zoo onbeſuyſt en on-geſchickt gevonden werden, niet zoo twiſtigh en verſchillligh, als die gelijckformige eenigheyd. De on-evenheyd van alle ſtaeten der menſchen, vereenight onze on-eenigheyd, en bind ons alzoo met een on-ghelijcken band te zamen, dat wy daer deur behouden werden, die anderzins deur even-ghelijckheyd zouden verloren gaen. Zoo alle de leden van het menſchelicke lichaem het hoofd waeren, de menſche en zoude geen menſche zijn. Indien oock alle ambachtlieden, winckeliers, handelaers, en watter meer voor volck is, Magiſtraten en Overheyden wilden wezen, zy zouden haeſtelick gheen van allen zijn.

Daer moet dan opperheyd en onderheyd; daer moeten overheyden en onderdaenen wezen. En hoe-wel de ghemeene ruſte ten hooghſten daer aen gelegen is, datter een goede gehoorzaemheyd onder de gemeente gevonden werde; nochtans moet-men die vergheefs verhopen, daer geen wijze regierders, en voor-zichtighe bevel-hebbers zijn. Veel ſtercker zoude wezen een vaendel

ſchapen, die een leeuw tot een capiteyn hadden; als een leger van leeuwen, die een ſchaep tot een over-hoofd verkiezen zouden. Zoo veel iſſer aen gelegen, van wien, en van wat, elck dingh gheleyt wert.

Dit behoorde ons grootelicks tot een voor-vingher te dienen, om ons ghelijck tot den oorſpronghte wijzen, waer uyt wy de wateren leyden mochten, die onze ſteden en landen verheughen, en ons tot een heylzame verquickinghe verſtrecken mochten. Hoor wat RONSARD op deze geleghentheyd ſchrijft, maer eerſt met mijn woorden:

Jck liev' een oprecht menſch, geen dienſt-knecht van de zonden,
Die noch van hofſche liſt, noch gheld-luſt is gheſchonden:
Die d'eere liever heeft, als 's Konincks wil; en ſtierf
Veel liever, als dat hy de wet en 't recht bedierf.
Die als hy gaet op ſtraet, t'huys laet een goet gheruchte;
En niet veel ghelds en goeds, daer kiſt en kaſſ' van zuchte;
Nochtans niet ſtuer en ſtraf; maer die zich oock vermaeckt,
Wanneer zijn ampt zulcks laet, en zoo zijn ziel wat ſlaeckt.
Die niemand wijs en maeckt, tot zijner ſpot en ſchanden,
Dat Buffels-hoornen zijn witt' Olyphantſche tanden.
De fabels hebben eer van Phaeton ghezeyt,
Dat als het gheck-hayr eerſt zijn kinn' hadd' over-ſpreyt,
Dat hy met een jongh hert, dat ſchrick noch vrees wilt kennen,
Beſtont, deur 't blauw gewelf, zijns vaders koets te mennen:
Maer, deur het heet geſtrael des zonnes helder licht,
Verloos hy ſterckt' en raed, verbijſtert van ghezicht.
De toom viel uyt zijn hand, en hy viel oock met eenen,
Met armen uyt-geſpreyt, met uyt-geſtreckte beenen,
Met om-geworpen hayr; en vol van trots en moed,
Als in een vochtigh graf, viel in de Pauwſche vloed.

Dit

Dit beurd' oock Icarus, en al die stoute wichten,
Die al te naer de zonn' haer aen-zicht willen lichten.
Een yder, die in tijds zijn vlucht gheen maet en stelt,
Zijn wassche-vlerck valt af, en wert zoo neer-gevelt.
Veel beter dickwils is een middel-matigh leven,
En zonder pracht, en eer, en zonder nijd ghebleven:
Dan dat-men wilt 't ghemeen in grootsheyd gaen voor-by,
En werden tot een lach en spot van alle zy'.
Ick hebb' (als over-al een yder ziet gheschieden)
Sint weynigh tijds ghezien een groot ghetal van lieden,
Die zonder schaemt' en hert, die zonder ziel en borst,
Naer alle staeten staen, met een dol-heeten dorst.
Ick hebb' oock sint ghezien een yder met haer spotten,
En wijzen achter-aen, als naer ghekapte zotten.
Want al-hoe-veel de Gunst, dat ooghen-looze wijf,
Dat herssen-looze dier, wanschapen van bedrijf,
Haer in gheloof op-stack, en drongh tot hooghe staeten,
Nochtans en liet het volck, dat niet bedeckt kan laeten,
Met haeren heerschen draght, met pruydsche pracht gelaen,
Te schimpen, en daer op veel quacken uyt te slaen.
„'*T is vry een ander dingh te* zijn, *en willen* schijnen:
„Het zijn *bestaet in daed;* het schijnen *moet verdwijnen,*
„*Als een licht herssen-beeld: maer veel, in d'ydelheyd*
„*Bederft d'in-beeldens kracht de waere vastigheyd.*

Zoo klinckt de stemme van de Poeet:

Moy, j'ayme un homme droict, non serviteur du vice,
Qui presse sous les pieds la Court, & l'avarice:
Qui mieux voudroit mourir, que corrompre la loy:
Qui ayme plus l'honneur, qu'un mandement de roy.

Qui laisse a sa maison la bonne renommee,
Et non pas la richesse en un coffre enfermee :
Au reste galland homme, & qui prend son plaisir,
Quand sa charge publique en donne le loisir,
Sans vouloir pour faveur aux autres faire croire,
Que la corne d'un buffle est une dent d'yvoire.
Les fables ont chanté, que jadis Phaeton
D'un petit poil folet se couvrant le menton,
Deceu d'un jeune cœur, qui toute chose espere,
Entreprit de guider le coche de son pere :
Mais esblouy des rais qui sourdent du soleil,
Veincu de trop de feu perdit force & conseil.
La bride luy coula de ses mains esperdues,
Il cheut à bras espars, à jambes estendues,
A cheveux renversez, & plein de trop d'orgueil,
Tomba dedans le Pò, son humide cercueil.
Autant en est d'Icare, & de ceux dont l'audace
Trop pres du grand soleil ont eslevé leur face :
S'ils n'attrampent leur vol, tousiours mal a propos
Leur plumage ciré s'escoule de leur dos.
Bien meilleure est souvent la mediocre vie
Sans pompe, sans honneur, sans embusche d'envie,
Que de vouloir passer en grandeur le commun,
Pour se faire la fable, & le ris d'un chacun,
Et en pensant siller tous les Argus de France,
Eux-mesmes s'aveugler en propre ignorance.
I'ay veu depuis trente ans un nombre d'impudens,
Rappetasseur des loix, courtizans, & ardens,
Qui sans honte, sans cœur, sans ame, & sans poitrine,
Abboyent les honneurs a faire bonne mine.

Je les ay veu depuis de leur maistre mocquez,
Et des peuples aux doigts notez, & remarquez.
Car bien que la faveur, qui n'a point de cervelle,
Les poussast en credit, le peuple qui ne celle
Jamais la verité, siffloit de tous costez
Le port imperieux de leurs fronts eshontez.
„C'est autre chose d'estre, & vouloir apparoistre.
„L'estre gist en substance, apparoir ne peut estre
„Qu'imagination: mais en la vanité
„Souvent l'imaginer corrompt la verité.

In somme, 't is een zaecke van over-groot belangh, wel te vooren over-slaen, wie, en hoedanighe dat-men tot Over-heyden en Magistraten zal bestemmen. Want hoe-wel de ghewisse haer zelven hier ten hooghsten quijt, noch en zullen die hooghe staeten niet ont-moeten de deelen, die daer toe vereyscht werden. En hoe menighe isser, om tot ons voor-werp te kommen, die in haer eenzaemheyd, en byzondere staet ghelaeten zijnde, boven alle lof en eere ghestelt zijn; die tot hoogheyd op-ghevoert, daer zoo veraerden en verbastaerden, dat zy by God, en de menschen, on-lijdelick werden. Om de wonden van ons eyghen lichaem niet te tintelen; merck, wat TACITUS van GALBA ghetuyght: *Dum vigebat ætas, militari laude apud Germanias floruit: proconsul Africam moderate: jam senior, citeriorem Hispaniam pari justitiâ continuit, maior privato visus, dum privatus fuit, & omnium consensu capax imperij, nisi imperaßet.* Dat is: *Doen zijn ouderdom noch jeughdigh vvas, heeft hy by de Hoogh-duytschen in krijghsche lof ghebloeyt: heeft Afrijcken, als stad-houder, matighlick; nu ouder zijnde Spagnien met ghelijcke rechtvaerdigheyd gheregiert: grooter zijnde als een ghemeen man, doen hy noch een ghemeen man vvas, en naer eens yders*

 oor-

oordeel, bequaem tot het rijcke, ten vvaere hy gheregiert hadde. 'T is alzoo: eeren bederven de Heeren. Staet-bedieninghen maecken ſtaet-zuchtighe menſchen. Het is veel moeyelicker het jeuckſel, als de pijne te verdraghen: maer noch iſt van een meerder kracht, zedighlick eeren en ſtaet te bedienen, als gheduldelick verachtinghe te verdraghen. Want ghelijck de buyck deur te veel ſpijze beſwaert wert, alzoo wert de menſchelicke ziele deur eere op-gheſwollen. *'T is even moeyelick,* zeght BASILIVS, *dat onze ghemoederen in-gehouden vverden, dat zy door voor-ſpoed en eere niet verheven en vverden, als dat zy door teghen-ſpoed, en verdruckinghe, niet neder ghevvorpen vverden.* Iae, het eerſte is veel moeyelicker: als een ABDOLONIM, van ALEXANDER, Koninck van Tyrus ghemaeckt zijnde, wetentlick gheandwoort heeft. Deze ABDOLONIM, als CVRTIVS verhaelt, was een Land-man, zoberlick voorzien, en van kleyne middelkens; by den welcken HEPHESTION, ALEXANDERS vertrouwſte vriend, t'anderen tijde, geherberght gheweeſt was, en by die gheleghentheyd, groote ghenuchte uyt zijn tſamen-ſprake gheſchept hadde, en zijn voor-zichtigheyd, en wonderlick beleyt, in het regieren van zijn huyſ-ghezin, en andere kleyne dinghen, die hem mochten aen-gaen, met verwonderinghe aen-ghezien hadde. ALEXANDER dan, naer dat hy Tyrus over-wonnen hadde, en onder-vraeght, wie dat hy beſt, in zijn af-wezen, tot de regieringhe laeten zoude, is deze goede Ackerman van HEPHESTION voor-geſtelt, zeggende, dat hy niemand daer toe weerdiger en kende, als dezen zijnen weerd; die terſtond van ALEXANDER ont-bodē zijnde, is ten gevalle van zijn vriend, Koninck gemaeckt. Maer hy, deur zulck een ſchielicke en on-verwachte eere, ghelijck verdondert en verblixemt zijnde; nochtans met een ghelijck, en ſtandvaſtigh gemoed, met een ſtemmigh en eerbaer gebaer, en met voorzichtige redenen, wijzelick bedanckt heb-

hebbende, heeft van zich groote verwonderinghe, by ALEXANDER ghelaeten. Daer naer, naer vele redenen, en weder-redenen, van ALEXANDER ghevraeght zijnde, hoe dat hy dus langhe ghebreck en armoede hadde konnen verdragen: Veel beter, zeyd' hy, en met eenparigher ghemoed, als ick kan hopen, dat ick de voorſpoed, en over-vloed zal konnen verdraghen. 't Was recht ghetroffen. Want de weereldſche eere, ghelijck een wel zeyde, is gelijck vette aerde, die gladder, en zorghelicker is, om te betreden, als de maghere en zandighe. Dewijle dan de eer-winckel met zulcke looze, en bedrieghelicke waeren geſtoffeert is, zoo iſt dan wel te verwonderen, dat die noch zoo heetelick en greetelick naer-gejaeght; dat die noch zoo diere geveylt en verkocht werden. 't Is recht een wind-ſpijze, die onze herſſens met heete en vuyle dampen benevelt; die ons de kinne naer den hemel op-heft, maer de ziele, ons beſte deel, ter aerden neder-druckt. Daerom was het zeer wel ghezeght van PHILIPPVS de tweede, Koninck van Spagnien, *dat weynighe maghen bequaem waeren, om groote Fortunen te verdouwen; en dat een quade ſpijze niet zoo licht verdorven en wiert, en in quaed voedſel gekeert, als de eere, met namen in een ziele zonder verdienſten.* Dit is even het zelve, dat DION zeght: *Corrumpuntur homines magnitudine honorum: nec cujuſlibet eſt in rebus prolixis magnam fortunam concoquere.* Die eens dit eer-verghift heeft in-ghenomen, zijn ziele vergroot, gelijck de Cocodril, tot dat zy van het lichaem af-geſcheurt wert. Staet-zucht en heeft noch grond, noch ouver: 't is het *ydel*, dat de gheleeerde Philoſophen in de natuere niet en hebben konnen vinden: een vier, dat altijds grooter en grooter uyt-brand, naer de mate dat het voedſel krijgt. Daer in rechtvaerdighlick de meeſter betaelt wert. Want eer-gierigheyd is daer in alleenelick rechtvaerdigh, dat zy haer eygẽ ſtraffe mede-brenght, en haer zelven op de pijn-banck leght. IXIONS

rad is de beweginge van haer begeerten, die geduerigh van boven neder keeren en weder-keeren, en den geest geen ruste en gheven. *Multi qui lumina intrarunt integris oculis, ſtrabones facti ſunt.* Dit zeght VARRO: *Vele zijn binnen den dorpel ghekomen met gezonde ooghen, die los en ſcheel gevvorden zijn.* Van wat kan dit aerdigher gezeght werden, als van die hooghe eer-tempels, daer al de weereld zoo dick en zoo druck naer toe-dringht? Daerom was dit oock onder de grond-regels van PYTHAGORAS: *Ont-houd u van boonen.* 't Welcke te zegghen is (naer de uyt-legginghe van PLUTARCHUS, in zijn bouck, dat hy gheſchreven heeft van de opvoedinghe der kinderen) en menght u niet met de regieringe van ſtaet. Dewijle men eertijds, gelijck oock huyden-daeghs, de ſtemmen met boonen gaf, en alzoo de Magiſtraten verkozen wierden. Ont-houd dit, tot beſluyt, die met die peſte beſmet zijt:

Die in de gunſt zal ſtaen van d'alder-trouvvſte deughd,
De voeſter onzer ziel, en al haer zoete vreughd,
Zal rijck van eere zijn. Wat vvilt ghy eere noemen,
Dat flughs de morghen-lucht zal vellen en ont-bloemen?
Dat is ghevvis ghevveeſt, dat eeuvvelicken blijft.
't En vvas niet, dat het vvas, dat vvegh-gaend' niet beklijft.

EM-

EMBLEMATA.
XXXII.

Een hoeren ſchoot is duyvels boot.

Ziet aen dees jonghe lien : ſy boerten, en ſy ſpelen :
Geē kort-wijl of genucht en kan haer oyt vervelen.
Een lighter in de ſchoot, als een verwonnen knecht,
Die tot een doel zijn hand, voor yders handen leght.
Dit is Dalilas ſchoot, daer in veel menſchen roncken:
Zy krijgen ſlagh op ſlagh, nochtans ſy blijven droncken,
En ſticken in haer vier ; z'en kennen niet den man,
Die ſlaet, en lijf en ziel in d'helle werpen kan.

Wt-legginghe.

D*Aer en is geen doodelicker peste den menschen, van de Natuere, gegeven*, zeght CICERO, *als de vvel-lust des lichaems*: als die gheen gedeelte van ons wegh en neemt, maer t'eenemael ons berooft van ziele en lichaem, van tijdelicke en eeuwige goederé. Rampzalige en helsche wellust! wiens stoffe swelgherye en gulzigheyd is; wiens vlamme is een on-reyn vloeysel: haer sprinckelen zijn on-tuchtighe redenen; haer roock, eerloosheyd; haer asschen, schandighe bevleckinghe; haer eynde, de helle, en eeuwighe verdoemenisse. De natuer-schrijvers, als PLINIVS, en andere, verhalen van een visch, genaemt Torpedo, dat hy een zeker vergift uytschiet, deur wiens kracht de leden der visschers, of die hem zoucken te vanghen, zoo vaddigh en verkleunt werden, dat zy haer niet roeren en konnen. Welck ons verthoont een levendigh beeld van het vuyl bejagh der wel-lusten: want zoo wie die op wilt volghen, en zijn schandelicke tochten daer in toe-geeft, hy wert met zulck een loome dofheyt en dommigheyd over-schoten, dat hy zich noch pooghen noch bewegen kan, om yet goeds te dencken, of uyt te voeren. D'exempelen van alle eeuwen gheven hier van zeer drouve bewijzen. Wat is ghewworden van de wijsheyd, en andere wonder-gaven van SALOMON? zoo haest en heeft zijn herte niet gehevelt deur den zuer-deessem van on-reyne vrouwlust, of hy en is daer deur zoo betoovert en vervoert geweest, dat hy God en zijn eyghen zelven gantsch vergetende, niet ghevreest en heeft zich zelven voor de Afgoden neder te werpen, de zelve tempelen teghen Gods tempel op te richten, ende offerhande en allerley Gods-dienst voor haer te doen. Beziet en verwondert u over dien stercken held SAMSON: die, met een ezels kaeck-been, duy-

duyzend neder-ghevelt hadde; die zulcke ſtercke zeelen, daer hy mede ghebonden was, als een draed-garen in ſtucken brack; die de ſtads-poorten, met haere ſtijlen, op zijn ſchouders ſchorten, en verdraghen konde; die wapen-loos on-ſtuymighe Leeuwen onder de knye gehouden, en vermeeſtert hadde; ziet eens, hoe verfoeyelick en ellendighlick hy van een vrouw-menſch verwonnen en ghevanghen is; hoe hy de Philiſtijnen over-ghegheven zijnde, als een ſlagh-beeſte gheleyt en voort-ghedreven is. HERCVLES, die groote Monſter-temmer is van dit monſter zelfs ghetemt geweeſt.en heeft zijn mannelicke knodſe,en dat ſchrickelic leeuwen vel in een ſpin-rock en garen-winde verandert. LVCIVS VITELLIVS, dat kloeck en voor-zichtigh verſtand, is door de liefde van een hoere zoo verdult en zinne-loos gheworden, dat hy haer ſpeeckſel met heunigh menghde,en daghelicks in't openbaer,zijn zenuwen,jae zijn kele daer mede ſtreeck en zalfde. *De Ram wert aen den taeyen hals ghebonden en wegh-geſleypt*; zeyde DIOGENES ziende een,die maer zijn oogen en ſloegh,op een ſchoone ſtinckvodde. Door zulcke kamer-verckens is SARDANAPALVS, die machtighe Koninck van Aſſyrien,zoo on-gantſch en ziel-gortigh gheworden, dat hy, zijn mannelicke kleederen van hem leggende, in een vrouwelick ghewaed, tuſſchen het ſpinne-wiel en de haſpels, zijn leven deur-gebrocht heeft. ANTONIVS en CLEOPATRA zouden ons hier wel ſtoffe tot een heel bouck gheven. Maer om een langh verhael in korte woorden te trecken; 't en is niet om zegghen, hoe beeſtigh en om-matelick die Roomſche Prince hem aen-gheſtelt heeft, naer dat zijn herte van dat liſtigh wijf bezeten is gheworden. *Zijn ziele*, zeght PLVTARCHVS, *ſtierf in hem, op dat zy in het lichaem van zijn vriendinne leven zoude.* Hy beſwijmde en ſmelte teenemael wegh van hert en van zinnen, zoo dat hy ſedert niet uyt en voerde, dat de Romeynſche name weerdigh was.

Carpit enim vires paulatim, uritque videndo
Femina, nec nemorum patitur meminisse, nec herbæ.

Dat is:

Een vrouwe knaeght, en eet, allenghskens al uw krachten,
Zy brant als zy uw ziet, en steelt al uw ghedachten:
Uw breyn is zoo verstelt, en uw verstand verkrenckt,
Dat ghy op bergh, noch dal, noch veld, noch kruyd en denckt.

Hy hadde by-kans de helft van de heele Roomsche regieringe op zijn hals legghende: maer wiert van dat wijfsche jock zoo gheperst en neder-gehouden, dat hy noch ghezanten en konde hooren, noch vyands listen bespieden, noch zijn eyghen ghevaer bemercken, noch yets doen, dat tot behoudinghe van zijn zelf, of van het ghemeene besten verstrecken konde. Het welcke oock veel andere Koninghen en Keyseren, en met namen het meerendeel van deConstantinopolitaensche Keyseren over-kommen is. Zoo dat M. TULLIUS zeer wel zeght, Dat de wel-lust den raed verhindert; de reden vyandigh is; dat zy de ooghen der ziele ghelijck verblint, en gheen ghemeynschap met de deughd en heeft. *Impedit consilium voluptas, rationi inimica; ac mentis, ut ita dicam, perstringit oculos, nec habet ullum cum virtute commercium.* De veranderinghen van menschen in steenen ende beesten, welcke MEDUSA door haer schoonheyd maeckte, en wilde anders niet beteeckenen, dan alleen dat die on-ghematighde vrouw-dulle menschen zulcks werden. Derhalven ANTISTHENES, hoorende yemand de wel-lust prijzende, vermaende en badt hem, dat hy dat by den vyand doen zoude, om dat zy te swacker en te verwinnelicker werden zouden. XERXES heeft dit oock wel bevestight: want naer dat hy de Babyloniers weder in zijn geweld ghebrocht hadde; en heeft hy, tot straffe van haere weder-spannighe

nighe af-valligheyd, niet anders haer op-gheleyt, dan dat zy de wapenen, en alle krijghſche oeffeninghen af-legghende, tot ſpelen, bancketteren, en allerley wel-luſten haer zelven zouden over-geven: op dat zy van natuere vry-eyghene, ſlaven der on-ghebondenheyd, en on-nut tot alle mannelicke daden werden zouden.

Een yghelick zy dan vermaent, naer de leſſe des Apoſtels, *zijn vat in heyligheyd te bezitten, zonder welcke niemant God zien en zal.* Want niemant en kan een lid Chriſti, en te zamen eens hoeren lid zijn. En zoodanigh is hy die een hoere aen-hanght, als werdende een lichaem met haer. *Schouwet hoererye,* zeght de zelve Meeſter; *alle zonde, die de menſche doet, is buyten den lichame: maer die hoererye bedrijft, die zondight in zijn eygen lichaem.* Die zijn zelven niet ont-houden kan, dat hy trouwe. Dat is het rechte koel-vat van de on-matighe hitte des vleeſchs: buyten het welcke niemant zijn brant leſſchen en magh. Gheen wenſchelicker houwelick als een eerbaer ziele met een eerbaer lichaem. Dat is ghelijck de Perlemoer-ſchelpe, die in de zee levende, gheen druppels water en ontfanght, als die van den hemel kommen. Alzoo en kan gheen eerbaer ziele eenighe ghenuchte des vleeſchs in zich laeten, als die van het houwelick, dat van den hemel gheſchickt is. Maer het gaeter anders toe.

Als een henghſt, die glad en vet,
Op zijn zelven niet en let;
Niet en let op ſtaeck, of boom,
Noch op Ruyter, noch op toom,
Al op dat zijn heete luſt
Mocht, door't ſpringē, zijn gebluſt:
Zoo loopt onze domme jeughd,
Naer des lichaems vuyle vreughd,
Naer die vuyle verckens-jacht,
Zoo by daghe, zoo by nacht,
Zonder dat zy op haer eer,
Noch op wijze ouders leer,
Zonder dat zy op haer goed,
Op haer maghen, op haer bloed,
Op haer lichaem, op de ſtaet
Van haer zielen, op den draed,

Die ons in dat hoogh ghebouvv
Van den hemel leyden zou;
Zonder dat zy op de vvacht
Van de Duyvel nemen acht.

De voorneemſte baet-middel, om zich te wachten, of te ontdoen van deze koortſighe wel-luſten, is, naer het ghebed en godzalighe betrachtinghen, de ghelcghentheyd van plaetſen en perſoonen te ſchouwen. Want het is een quaed, dat lichter kan ghemijdt, als ghenezen werden. De menſchelicke lichamen ſlachten de glazen, die niet te zamen en konnen gedraghen werden, malcanderen raeckende, zonder groot perijckel van gebroken te werden: off wel de vruchten, die hoe-wel geheel en jeughdigh zijnde, lichtelick blutſſen en buyck-zieck werden, als zy op den anderen gepackt ligghen. Het water zelfs, hoe verſch het zelve in een vat gedaen wert, zoo daer maer een lauwe hand in-gheſteken wert, het verlieſt terſtond zijn kiltige friſheyd. De heylige Paulus zeght bondigh in korte woorden: *Hoerery en zy zelfs onder u niet ghenaemt.* De byekens en willen alleenelick de doode krenghen niet aen-raecken, maer vlieden ten uytterſten alle ſoorte van ſtanck en quaden reuck. Basilius, ſprekende van zijn eyghen zelven, zeyde op een zekere ghelcghentheyd: *Ick en vveet niet, vvat het is van de vrouvven, als die gheen vrouvve oyt bekent hebbe, nochtans en ben ick gheen maeghd.* Hy hadde hem veel-licht in eenigh ghezelſchap vergrepen, of eenighe heymelicke zonden begaen, met genegentheyd, of metter daed, daer over de godzalighe Koninck uyt-roept: *Vergheef my de zonden mijner jeughd.* Quade redenen bederven oock de eerbaerheyd en goede zeden: een geweldighe blaeſbalck van de verdorvenheyd onzer eeuwe; en die oock ten uytterſten dienen gevloden, of gheſtraft te werden. *En laet gheen vvrotte redenen uyt uvven monde gaen*, zeght de heylighe Apoſtel, *maer iſt dat daer eenige goede reden is, tot noodzaeckelicke ſtichtinge,*

op

op dat zy aenghenaem zy te hooren. Maer wie en weet niet van de ydele woorden, en ſtinckende redenen, die over al uyt-geſpoghen werden? redenen, die dorre en drooge zijn van alle deughdzaemheyd, en op-gheſwollen van vuyle etter der vleeſchelicke uytworpſelen. Dat de natuere (immers naer den val) en de eerlicke ghewoonte, van onze ooghen verbannen heeft, wert over-al met een vuyl pinceel van ſchandelicke woorden af-ghemaelt.

Niet en iſſer, als ick acht,
Dat het menſchelick gheſlacht,
Van een edel ziel gheſtuert,
Naerder met een beeſt ghebuert,
Als de houwelickſche daed,
Daer een menſche van ont-ſtaet.
Even-wel (zoo leght ons eeuw
Op haer laetſte ſnick en geeuw)
Roemt zich over-al de menſch,
Die maer dreck en is en pens,
Of hy niet alleen de va'er,
Maer ſijns kinders ſchepper waer.
Iſſer yemant (zoo als God
Aen een yder ſchickt zijn lot)
Die dan zonder kinders leeft,
En on-vruchtbaer' lend'nen heeft;
Of miſſchien, naer 's moeders beeld,
Niet dan meyſkens heeft gheteelt,
'T is een ſchrick van al de praet,
Die hier op dan omme-gaet.

Maer 't is maer te veel gheKladt van die vuyle miſ-bruycken. Een reden zy voor allen:

Die on-eerlick is van wercken,
En daer by oock vuyl van praet;
Wert, zoo ghy op 't eynd' wilt mercken,
Eeuwelick van God verſmaet.

XXXIII.

Gheen meerder vlecken, als Iffrouw-ghecken.

Dees rijt den oever langhst; hy meent, hy ziet het spoken:
(koken.
De eenzaemheyd hem schrickt; zijn herssens wonder
Hy loop', hy gae, of stae, hy treck', of loss' den toom,
Het zelf wert hem vertoont, ter zijden, in een doom.
Zoo werden af-gebeelt ons dwaze jonghe-mannen,
Die naer haer liefs bedrijf, haer lijf en ziel-schaer bannen:
Wat dat sy prijst of laeckt, wat dat sy doet of laet,
Het zelf, als in een glas, in haer gebeeldet staet.

Wt-

Wt-legghinghe.

EEr wy naer de weer-klanck luyſteren, laet ons eerſt zien, waer dit gheluyd van daen komt. De zien-konſte leert ons, dat de ſtralen eenes yders lichaems, niet alleenelick van de ſpieghels, maer oock van het water, dicke lucht, en grove dampen, weder-gheſlaghen werden. Hierom gheſchiet het veel-tijds, dat des middernachts, de lucht dan duyſter, en ghelijck te zamen gheſtolt zijnde, onze ghedaenten, deur een ſpieghelachtigh in-druckſel, zomtijds ghezien werden; voornemelick zoo het ghezicht verſtompt, of veroudert is. Daerom oock de oude luyden, die van weghen haer ſwaere jaeren, het gezichte benevelt hebben, ghemeenelick deze waen-ſpoken ont-moeten: oock de drup-ooghen, of die uyt eenighe groote ont-ſteltenisſe, verkrenckt zijn in haer ghezichte, zullen zomtijds, niet zonder groote eyſelickheyd, en verbaeſtheyd, de zelve zien; daer zy evenwel niet anders als voor haer eyghen gedaente verſchrickt zijn. Derhalven ORESTES, deur waecken, vreeze, droefheyd, en benautheyd des ghemoeds, uyt-gemerghelt, en by-naer ont-daen zijnde, om dat hy zijn moorderſche handen aen zijn eyghen moeder gheleyt hadde, en daerom met groote ſchrick en ſidderinghe uyt-roepende:

O moeder! laet niet meer dees felheyd u behaghen,
Om zulck een ſlangh-gedrocht, vol ſchricks op my te jaghen.
Zie, zie, ô ſchrickigh dingh! vvaer, vvaer iſt dat ick blijf?
Ah, ah! zy loopen toe, en vvillen my te lijf.

Wert, met deze andwoorde, van ELECTRA, tegen-gheroepen:

Ruſt, ruſt, ellendigh menſch; vvilt uyt uvv bedd' niet vlien.
Houd op, gh'en ziet het niet, dat ghy daer meent te zien.

Hoe-wel zulcke ſchrickſelen den menſchen die van een quade ghewiſſe ghepijnight werden, niet zonder Goddelick beſtier en werden in-geworpen, nochtans gelievet de Heere menigh-mael, daer hy alles zonder middelen kan uyt-rechten, deze natuerlicke middelen daer toe te ghebruycken. 't Is vertellens weerdigh, dat van eenen VITELLO, een treffelick wiſ-konſtenaer, verhaelt, en hier vooren van ons af-gebeelt is. Deze uyt-muytende man hadde een zeker vriend, en med-ghenoot van zijn ſtudien, die hem zelven, by nachte en by dage, deur over-groote neerſtigheyd verkerckerende, daer deur een zeer weeck en lekende ghezichte ghekreghen hadde. Waer op hy, by nachte, ergens moetende verreyzen, heeft zijnen wegh, langſt den oever van een riviere, gemaect, daer dan ghemeenelick de lucht heel wolckigh en nevelachtigh bevonden wert; alwaer hy eenen anderen Ruyter nevens hem ghezien heeft, alles puntelick naer-doende, dat van deze man, naer ghelegentheyt, voor-ghedaen wiert. Door dit ſchrick-teecken verbaeſt, en van benautheyd by-kans verſmacht zijnde, doen hy eyndelick by Vitello weder-gekeert was, en zijn ghevaer, met groote verwonderinghe, aen hem geopent hadde, heeft hy leeren verſtaen, dat hy zijn eyghen zelven tot ſchrick gheweeſt was, en niet anders als zijn eyghen beeld, in een dicke en dauwighe lucht ghezien hadde.

Alle ghelijckeniſſen hincken: en geen en gaeter met vier voeten, gelijck-men zeght. Het heeft ons hier goed gedocht, de ongherijmde manieren der ghener deur te haelen, die haer met de namen van Courtizanen laeten doopen: diens opperſte wetenſchap hier in gheleghen is, dat zy behendelick haer zelven weten te vormen, naer den leeſt daer de Ioffrouwen op ſchoeyen: die niet en doen, immers met blijckende kenniſſe, als dat gereghelt is naer den aerd, en gheneghentheyd van die gene, die zy zoecken te

be-

behaghen. En ghelijck vele gheeuwen, om dat zy een ander zien gheeuwen; ofte, om vryer te ſpreken, ghelijck de honden tot piſſen gheneghen werden, wanneer zy maer al ſnuffelende, een piſreuck ghewaer werden; alzoo werden deze ſlavighe na-volghers met een heete luſt ghedreven, om alles, en niet anders, met lof en naer-daed op te volghen, dat haer ander-zy eerſt goed ghevonden heeft.

Wat dat de Joffrouvv denckt, of zeght,
Wat dat ſy prijſt, of vveder-leght,
De Ionghmans, zonder veel te touven,
Die dan miſſchien ontrent haer ſtaen,
Die ſteken daer den zeghel aen;
En vvillen noyt haer hert bedrouven.

Zoo Iffrouvv heel is, en goed-rond,
Niet vvel beſne'en van tongh of mond,
Zoo grof, dat ſy het kan bevroeden:
'T is maer een heuſcheyd, 't is een pand
Van gheen ghemaeckt, maer vry verſtand:
Van ander heeft-men quaed vermoeden.

Zoo haer vrouvv Venus heeft ont-zeght
Haer gaven, daer ſy mede vecht,
En onze herten kan vervvinnen;
Mijn Joffrouvv vvert daer med' ghepaeyt,
Dat zy te beter is verfraeyt
Met een ſchoon ziel, en klaere zinnen.

Of is zy dan zoo gantſch verblent,
Dat zy haer zelven niet en kent,
En meent noch vvel heel ſchoon te vvezen;

De Ionghmans, draeyend' als een top,
Die steken haer den aers-douck op:
Want onze popp' vvilt zijn gheprezen.

Al vvat ontrent, of in haer is,
Neem, vvat het sy, het is ghevvis
Een zaeck', een schat van d'ander vveereld:
'T heeft al zijn luyster, en zijn thoon,
'T is even eerlick, even schoon,
'T is al ghelijck, of 't vvaer bepeerelt.

Zy is de maete, zy ist spel,
Het gae dan qualick, ofte vvel,
Waer naer dat al de vryers springhen:
Zy is de sleutel en Be-mol,
En toont zy ut, re, mi, fa, sol,
De Ionghmans stracks daer naer gaen zinghen.

Heeft zy behaghen in't ghetoy,
En ziet zy altijds naer het moy,
Wat vvilt-men douckxkens daer aen binden;
Een kraem van narrigh poppe-goed,
Van't hayr des hoofds tot aen de voet,
Zult ghy aen onze Ionghmans vinden.

Daer vvert voor haer gantsch niet versmoort,
Als't maer ons Iffrouvv gheerne hoort,
Wat dat het oock dan mochte vvezen;
Der Ionghmans tonghen zijn gheruckt,
Al naer dat Iffrouvvs oore juckt;
Want 't moet dan al zijn uyt-ghelesen.

Maer hoe! het vvaere zonder end,
En uvv oor al te veel ghefchent,
Zoo ick het hier al vvou vertellen.
O vvel-gheluckigh! zijt ghy vry
Van deze Joffrouvv-flaverny,
En deze zotte narre-bellen.

Wel te rechte zegt de Franfche NAZO, volgens zijn eygen ondervindinge:

L'amour n'eſt rien, qu'ardente phrenefie,
Qui de fumee emplit la fantaifie,
D'erreur, de vent, & d'un fonge importun.
Car le fonger & l'amour ce n'eſt qu'un.

Dat zoude luyden in onze taele:

De liefd' is anders niet, als heete razernye,
Die met een zot bedrijf, met een verfuft ghebaer,
Met roock, met vvind, en droom vervult ons fantazie.
Want droomen, en de liefd' en zijn maer een te gaer.

En noch en konnen alle deze aperyen niet ghelden, om tot zijn voor-nemen te gheraecken, zoo zy niet met kroon-zap wel dick over-goten zijn. Speelt de zot; ont-fteeckt de toortfe aen uvv zoet Mary-beeld; doet alles om haer te behaghen, zoo veel ghy kont; jae dat meer is, rekent uvv af-komfte van uvv zefthiende groot-vader; toont al de bevalligheyd des weerelds; hebt de wel-ghebouvvfte herffenen; de aerdighfte tonghe, die oyt in yemands mond hingh; noch en zal't gheen flagh gheven, om breffe te maecken, zoo ghy met gheen goude koghels en kont fchieten. Hier tegen vloeckt de zelve Zangh-meeefter:

Celuy, qui n'ayme est malheureux,
Et malheureux est l'amoureux:
Mais la misere la plus grande,
C'est quant l'amant apres avoir
Fidelement faict son devoir,
Ne reçoit le bien, qu'il demande.

La race en amours ne sert rien,
Ne beauté, grace, ne maintien:
Sans honneur la Muse gist morte.
Les amoureuses du jourd'huy,
En se vendant, ayment celuy,
Qui le plus d'argent leur apporte.

Puisse mourir meschantement,
Qui l'or trouva premierement;
Par luy le frere n'est pas frere,
Par luy le pere n'est pas seur,
Par luy la sœur n'est pas la sœur,
Et la mere n'est pas la mere.

Par luy la guerre, & le discord,
. . . .
Par luy viennent mille tristesses.
Et qui pis est, nous reçevons
La mort par luy, nous qui vivons,
Amoureux d'avares maistresses.

De Neer-landers moeten hier mede te vrede zijn:

Die mint, die is vol on-geluck,
Die niet en mint, is oock vol druck,
Maer noch is't meeste quaed vã allen,
Dat als de minnaer heeft gedaen
Wat trouw en plicht heeft konnẽ raen,
Dan niet en krijgt zijn wel-gevallẽ.

'tGeslacht' in liefde niet en baet,
Noch heusheyd, schoonheyd, noch gelaet,
En zonder eer de Musen zingen:
De liefkens zijn van zulck een geest,
Zy venten zich, en lieven meest
Die haer het meeste gelt toe-bringẽ.

Hy moet verkeerdelick vergaen,
Die eerst het goud bracht op de baen,
Hier door de broeder is geẽ broeder,
De vader heeft oock niet gewis,
De zuster oock gheen zuster is,
Hier door de moeder is geẽ moeder.

Hier door de oorlogh eerst ont-stont,
Hier door de twee-dracht wiert ghegront,
Hier door de droefheyd wiert ghebrouwen:
En't quaedst vã al comt hier noch by,
Hier door, die leven, sterven wy,
Versnot op zulcke vrecke vrouwen.

EM-

EMBLEMATA.
XXXIV.

De wijsheyd woont in't drooghe.

De helden in de most, verzopen in de glazen
Van Bacchi moedigh nat, dus in het duyster razen,
Ont-menscht en heel verbeest: want zelfs haer monds gheluyd
Een huyligh hond-gebas, of kat-gemeeuw beduyt.
De kop staet haer in't brand, de steenen moeten't gelden,
En geven oock haer vier, tot vreughd van deze helden.
Maer is dat niet een schrick, dat die zich hier misgaen,
Die korts met Godes sweerd ons steenigh herte slaen?

Wt-legghinghe.

HEt is een groote ghenade des hemels, dat wy in een land gestelt zijn, daer niet alleenelick de Godſ-dienst zuyverlick gehand-haeft wert, de wetten bloeyen en jeughdigh zijn, de staet-orden heylighlick behouden en ghevestight, en in't korte, wel gheboden en wel gehoorzaemt wert; maer daer oock de middelen ghelchaft, de wegh ghebaent wert, zonder welcke die dinghen niet staen, en dien-volghens wy oock niet staende en konnen blijven. Hier toe zijn de leeghe en hooghe scholen niet de geringhste middelen, en gelijck Dædalische snoeren, om ons in deze dolingen en verwerringhen daer toe aen te leyden. Want deze zijn gelijck de vruchtbaere queeckeryen, daer de jeughdighe plantsoenen aen-gepoot en gevoestert werden, tot aen-plantinghe en vermeerderinghe van staeten en kercken: of, zoo ghy liever wilt, als vette int-plaetsen, daer de rauwigheyd onzer zielen gekandelaert en gesnoeyt wert, om die edele greffien in te laeten, wiens vruchten wy onze geheele behoudenisse schuldigh blijven. Maer het is zoo veel verwonderinghe, als beklaghinghe weerdigh, datter zoo groote menighte gevonden wert, die alles anders doen, als daerom zy in zulcke heylighe plaetsen gezonden werden; zommighe door ghebreck van goed beleyd, en verkeerde eyghen-zinnigheyd; andere door gheslaghen dertelheyd, en op-ghenomen boosheyd, daer in zy haer zelven stortelick henen werpen. Want men vint-er, die te vrough haer hand de placke des meesters ont-trocken hebbende, en zich daer ghelijck in een ander weerelt gestelt vindende, haer on-rijpen voort-gangh noch stael, noch zaete gheven en konnen: die ghelijck zonder compas, en twee-back gescheept zijnde, beter op haer voorighe reede laghen, als geduyrigh, met zoo veel tegen-strijdige buyen

buyen der on-zekerheyd, ghedreven te werden. Hier door komt het, dat de zommighe in een wan-luſtighe ledigheyd vervallen; andere het eerſte land, dat zy zien, aen-grijpende, daer in vergrijzen en ſmachten, zonder oyt preuve gegeven te hebben van haer verkeerde neerſtigheyd, als tot haer ſchande en merckelicke oneere. Zommige zijnder, niet van de quaedſte ſlagh, die ter eerſter plaetſen, door een eer-zuchtighe weet-luſt vervoert zijnde, allerley boucken verſlinden, zonder die te knauwen, en, volghens de natuere der koude magen, die meer ſmaecks en begeerte hebben, dan zy verteeren konnen, maecken een wrotten huti-pot van vele rouwigheyd, zonder eenigh voedſel. Deze zijn, die van allerley kruyd, buſſelkens; van allerley bloemen, kranſſen maecken: en als ghy-ze wel zult ont-leden, ghy zult bevinden, dat zy niet anders en zijn als die veur-ſchorten van die klad-ſchilders, welcke men ziet by gevalle beſmet met allerley verwen. Deze werden noch van haer onnoozelheyd beſchermt, en over haer on-voorzichtigheyd gheſtraft. Maer hoe kan de aerde die ſnoode laſten draghen, die in plaetſe dat zy allenghſkens met het heylzaem nat van alle wetenſchap, zedigheyd, en wijſheyd zouden beſprenght werden, haer zelven hoofdelincks ſtorten in allerley on-gebonden wel-luſten, die Bacchus en Venus te zamen brenghen: die nochtans, in haer oordeel, van te fijne bloeme zijn, als dat zy zoudē, onder het gruys van het gepeupel, willen ghemenght, of ghetelt werden: die met haer zielen plat ter aerden, jae in de helle kruypende, nochtans in haer ghezelſchap onnoozele menſchen niet lijden en konnen, die zy *platters* noemen. On-getemde dulligheyd, die de kruyden van Anticyra niet weynigh van doene en heeft!

Die van zich vveeren vvilt het on-ghevvijde volck,
Dat zich in d'aſch vergaept, of in't beeld van een vvolck,

Dat niet bequaem en is, als om met vlijt te tellen
De uyren van den dagh, dat als het swijn gaet hellen,
Met hoofd en gheest ter aerd; die moet dan koud, dan heet,
Ghespeent van Bacchus nat, van Venus lust ont-kleed,
Verbleecken in 't papier, en met ghesloten zinnen,
Zijn naghels slijten af, zijn vingheren verdinnen,
Deur 't wenden van de blaen, en spoeden even ras,
Tot dat hy t' eynde zy, daer noyt gheen eynd' en was.
Dan moet het Roomsche heyr rontom zijn ooren sweven,
Dan moet het Grieckscher volck ontrent zijn zijde leven;
En wilt hy noch veel meer, dan moet hy, zonder rust,
Ver-reyzen, daer hy zit, naer onze Joodsche kust,
Niet om daer vast te staen, en stipkens uyt te zoucken,
Of, met een straf ghelaet, te muffen in de boucken,
Ver-eten van de mot; en als hy yet ont-moet,
Als hy meynt, niet ghemeyn, of uyt zijn herssens broet,
Te roepen, met ghebaer, triomph'! ick hebt ghevonden,
Die knoop is eerst door my, en door mijn kunst ont-bonden:
Neen, dat en ist niet, vriend; laet vry en on-belaen,
Uw wijngh-brauw vallen neer, het moeter anders gaen.
De letters en haer konst en werden niet verheven,
En werden niet gheleert, om dat zy ons yet gheven,
Wt kracht van haer natuyr; maer dat zy als een schrijn,
Of schat-kist van verstand, en alle wijsheyd zijn.
Wat kan daer meer by ons med'-lijdens waerdigh wezen,
Als dat een grijze kop ghezien wert noch te lezen
In eenigh letter-bouck? dat hy het spreken leert,
Wanneer zijn spraeck-getuygh van jaren is verteert?
De letters zijn de schel', de schael', de korst', de sluymen,
Daer in pit, keest en mergh, jeughd, kerne, graen en kruymen,

En

En al vvat God oyt gaf van smaeck en vriend'lickheyd,
Als een on-schatbaer pand zeer keurlick is gheleyt.
Dat hart, dat uytterlick, moet van ons zijn ghebroken;
Dat zacht, dat innerlick moet van ons zijn ont-loken,
Met daghsch' en nachtschè vlyt; most en gebrande vvijn
Moet van ons min verdaen, als roet en oly zijn.
't En baet niet, lieve man, 't en zal u niet verkloucken,
Dat ghy zijt deur en deur voo-zien met schoone boucken,
Die uyt de Druckery van Aldus of Plantijn,
Of Robbert Stephanus ghekommen mochten zijn.
'T is zieckte, gantsch ghelijck der zotten van de bloemen,
Der ghener die bestaen op zulck een grond te roemen.
Hy ist die vol van hôp', en nutte vruchten leeft,
Die niet zijn kaß', maer hoofd vol schoone boucken heeft.

Deze bouck-zieckte placht zeer ghemeyn en besmettelick te wezen: elck een ghingh swangher van deze zotheyd: het scheen dat hier door berghen baren zouden, daer nauwelickx een belacchelick muyfken voor den dagh ghekommen is. Zulcke menschen werden zoetelick van AVSONIO belacchen in zijn puntdichten. Dit zijn zijn woorden:

Emptis quod libris tibi bibliotheca referta est,
Doctum & Grammaticum te Philomuse putas.
Hoc genere & chordas & plectra & barbita conde:
Hoc die mercator, cras citharœdus eris.

Laet ons de Duytschen niet benijden: want 'tis voor haer dat wy schrijven. Dit is de meeninghe:

Om dat uvv kas is vol van op-ghekochte boucken,
Ghy meynt, vriend, dat ghy zijt noyt geen geleerder man.

Zoo meught ghy allezins veel snare-tuygh gaen zoucken:
Ghy zult nu koop-man zijn, die merghen spelen kan.

Maer wy danssen uyt den rey, en gheven de penne al te veel loops. Ons ghemerck slaet voor-nemelick op die ghene, die op deze letter-marct ghezonden werden, om alle deughd en wetenschappen te koopen, om haer eyghen ziele te ver-rijcken, en haer vader-land en even-naesten daer mede behulpigh te zijn: die in teghen-deel haer ghegheven talent niet alleen en begraven, op dat het zonder winste zy, maer het zelve quistelick en schadelick misbruycken tot schendinghe van haer eyghen lijf en ziele, en quetzinghe van haer mede-menschen, daer zy onder woonen. Hoe vele zijnder, die het bind-stuck en de ken-penningh van Minerva ontfanghen hebben, en die nochtans den Arend en de baniere van Venus en Bacchus naer-volghen? die als duystere licht-vlieders, den dagh niet en ghebruycken, als voor een toe-val, en byhanghsel van den nacht: die onder ons verkeeren, maer leven naer de zonne van de teghen-voeters; diens morghen-stond beghint, als ons de voor-nacht tot ruste noodet. Dan ist, dat die ellendighe duysterlinghen, met op-zet, en nuchtere raed, (zoo eenighe nuchterheyd in zulcke menschen, jae on-vernuftighe dieren, ghevonden wert) naer de drinck-huyzen henen schoyen: de herberghen maecken zy haer leer-plaetze en academie: en daer zy nauwelicks eens des maends de lesse hooren, en zullen zy hier qualick een reyze verzuymen. Niemand en trecke dit aen, als die zich besmet vint. Daer beghint dan die wijn-strijd aen te gaen: de stuyf-reghen verandert allenghskens in stort-vlaghen; de roomers, in Herculis kroezen: tot dat deze luyden zoo over-goten nat zijn, dat de enghte van haer groote balghen de vochtigheyd niet meer vatten en kan. Een groot gheluck, zoo dan de vos zijn vel behouden magh. Maer ghemeenelick duert dit spel, tot dat

de

de maghe, te veel gheverght en gheterght zijnde, haer banden beghint te lossen, en weder te gheven, dat zy, haers on-dancks, en boven haer vatzaemheyd,te veel ont-fanghen hadde. De herssens dan in de zode zijnde, werpen haer schuym en vuylligheyd uyt,tot last van der aerden,en lasteringhe van den hemel. De beenen, haer ghebruyck ont-zegghende, werden even dan gedwonghen, haer meester op straete te draghen, is het niet recht-gaens, het magh al kruyssende en draeyende, al vallende en op-staende wezen. 'T is een brouck-vuller, die dan zijn schee niet en derft ydelen: is het schroef-sweerd niet aen de zijde, het mes is by de hand, om vier te gheven: en als dit noch al ont-brack, de nachtstilte wert met een yssélick ghemeeuw ghebroken; de Duyvel wert ghespeelt, daer hy ontrent is, jae van de Duyvel zelve, dewijl hy oock in haer is. Het waere zonder eynde in't breede, en in't kleyne uyt te meten de schendighe stucken,die hier door ghepleeght en in't werck ghestelt werden;die ick alleenelick de Goddelicke wrake bevolen laete.

Maer ick en onthoude my niet van zommighe burzelinghen en houd-scholieren, die van haer Mæcenates en voester-heeren, met groote kost en zorghe ter studie gehouden werden, op dat de kercken steeds mochten verzien werden met bequame en Godvruchtighe leeraeren, dat die even de roer-vincken van zulcke schroevery en straet-schendinghe bevonden werden. De on-goddelickheyd van de zommighe, die belijdenisse van de rechten doen, heeft oorzaeck tot dit spreeck-woord ghegheven, *Iuristen quae' Christenen*; maer zeker zulcker leven in-ghezien zijnde, wat on-recht zoud' hy hebben, die zegghen zoude, *Houd-studenten, quade teer-renten?* Ick weet,datter oock vele ghevonden werden, die de Godvruchtigheyd met haers moeders zogh in-ghetrocken hebbende, en daer in zorghvuldelick op-ghevoedet zijnde, tot

 voor-

voor-beelden van ſtichtinghe, en levendighe beſtraffinghen van zulcke en dier-ghelijcke feylen, verſtrecken moghen; (en wee ons, zoo ons de hemel zulcke lichten ont-zeyde!) maer dit is oock middagh-klaer, dat, ghelijckerwijs eertijds gheen offerhande zonder zout en placht te gheſchieden, weynigh van die duyvelſche nacht-miſſen plachten gehoort te werden, daer niet eenighe van die ghewijde Prieſters by en waeren. Wat ſchrickelicker geſtelte van menſchen kan-der ghevonden werden, als die ghene, die daghelicks in de letteren der godvruchtigheyd gheſtijlt en ghevormt werden, evenwel de kracht en de gedaente thoonen van den artſ-vyand van Godes in-ſtellinghen! *En drinckt u niet droncken in wijn, daer in overdaet is, maer wert vol des gheeſtes,* zeght de gheeſt des Heeren. Maer deze vol van moſt, en ſtercken dranck, en werden niet alleenelick niet vol des gheeſtes, maer over-vullen haer met den duyvel, en alle on-reyne begheerlickheden. Bequame woon-ſteden van die ſwarte gheeſt: die ghelijck hy zich behaeght ontrent de graven en vuyle ſtinck-plaetſen te ont-houden, oock deze on-reyne zielen in-neemt, en met volle macht bezit. Want deze zijn, daer van onze Meeſter zeyde, *Laet de dooden hare dooden begraven. Horum licet in limine ipſo nomen marmori inſcribas: mortem ſuam anteceſſerunt.*

Die in de ſonde dood, verſmacht daer henen ligghen,
Begraven voor haer dood: die als on-reyne bigghen,
In ſlijck, in dreck, in ſtanck, van wijn belaſt en krom,
In wel-luſts vuyl morraſch zich wenden om end' om.
Diens ziel in't natte woont, jae die een ziele derven,
Maer die, in plaets van dien, een ziltigh lichaem erven,
Altijds met drooghe zucht, en heete korts belaen,
Tot dat zy, t'eynde loops, in vuyle luſt vergaen.

Maer

Maer dit is de eerſte oorſpronck,daer alle tranen uyt-rijzen : dat daer weynigh keure ghemaeckt wert,wat verſtanden en natueren daer toe op-getrocken werden. Alle dinghen en paſſen allen niet. De zadel en ſluyt niet wel op den oſſe ; en den hengſt en voeght de ploegh niet. Hier van zijn onder ons zoo veel ghetoomde ganzen, en gezadelde enden, die anders niet uyt en krijten, als dat zy in de Predicatien van BVLLINGERVS, of dier-gelijcke Ezels-brugghen ghevonden hebben : diens maghen zoo weeck en ver-kout zijn,dat zy niet verdouwen en konnen,als dat hun te vooren gekauwt en bereyt is. En noch zijn de zulcke verdraghelick,als zy maer de onwetenheyd met het ware kleed der godvruchtigheyd bedecken : maer die in de hooghe ſcholen zoo wagheloos en uyt-ſpoorigh henen loopen, dat zy de vaſtigheyd van haer ziele ont-ſchroeven, en alle haere krachten verwringhen, en evenwel om dat haere nood zulcks vereyſcht, of dier-ghelijcke redenen, op de kerck-ſtoelen ghepalmt, en gedronghen werden, hoe konnen die de voor-waerden vol-doen, die de Heere, deur zijn Apoſtel, af-eyſcht ? Doch zulcke feylen konnen nuttelick gemijdet werden, zoo de prove-zucht uyt-gheroeyt, ende een naerſtighe uyt-lezinge in't werck gheſtelt werde, van zoodanighe ſlagh van jonge luy-den, diens zielen aen-vanghelick gedoopt en gheverwet zijn met de kenniſſe Gods, en verghezelſchapt met een boetvaerdigh en ſtichtigh leven. Het welcke zoo voor-valligh en noodigh is om te doen, als de vruchten groot en on-waerdeerlick zijn.

EMBLEMATA.
XXXV.

Haeſt u langhſaem.

T'is recht een touwter-touw, dien ghy hier zijt geze-
ten, *(meten:*
Nu leegh en dweegh van hert, dan weder hoogh ver-
Nu willend', dan weer niet; nu achter, dan van voor;
Nu hoeſtigh van eē toom; dan weder van een ſpoor.
Als ghyz' hier, vryer, ſteeckt, ghy ziet-ze van u vliegen,
En dringtz' oock niet te veel, ſy zoud u hoop' bedriegē.
Vw woorden niet te zout, met konſt en maet bekleet:
En mint ghy, min wat koel, of immers niet te heet.

Wt-

Wt-legginghe.

DAer en gaet niet zekerder, als de on-zekerheyd van alle weereldſche dinghen. De zonne, die ghiſter ſcheen, ſchijnt oock wel heden, maer op een ander plaetſe, op een ander tijd, met een ander kracht, en met andere werckinghen. Dit gheſchiet zoo in den hemel, maer noch menich-mael veranderlicker, hier op aerden; en dat alder-meeſt onder de menſchen, of menſchelicke zaecken.

Een' en de zelve uyr' zal ander vvinden gheven :
En tuſſchen lipp' en kroes komt oorzaeck van te beven,
Daer reden vvas van vreughd. dit is Naturaas vvet,
Dat niet op dezen bal, als vvanckel is ghezet.

De menſche is een rietigh, on-ſtaltigh gheboorte, die waerlicker ſchijnt wegh-gheworpen, als gheboren te zijn; een ſpeelſel van windrighe vlaghen, die hem gheduerigh dat op, dat neder werpen; en dit ooghen-blick, daer hy nu miſſchien is, is even het beghin, van flughs daer aen op een ander te wezen. Elders magh veranderlickheyd voor een tijd herberghen; maer hier woont zy voor al haer leven. Zoo en verſchoone ick dan niet de ghebaerde aenzichten, hoe-wel ick eyghent-lick, in dit Zinne-beeld, van het ſwacker gheſlachte ſpreke. Een ander uyre zal hun mantel ontvouwen; deze neemt, van haer zelven, verlof, om de heuyken te ont-ployen, en zoo een monſterken te gheven, dat het niet al uytlacchelick en is, wat hier over van de jongh-mans gezeght en geklaeght, en menigh-mael, tot haer beyder onghemack, beklaeght wert.

Zoo ziet-men dat het geen' gedoopt vviert als een boerte,
Verandert in beklagh, en innerlick beroerte.

Een dingh dat ernſtigh is, daer op dient vvel ghepaſt;
W*ant houdet als ghy vvilt, het eynde draeght de laſt.*

Hier wert dan het Ioffer-volck op een touwter ghezet, die over en weer, hoogh en leegh gedreven zijnde, den wanckelighen aerd verbeeld, in't ghemeen van het menſchelicke, maer hier byzonderlick, van het vrouwelick gemoed. Ick en wil evenwel niet alle maeghden water doen draghen over de zelve brugh-ſtock. 't Is zeker, datter vele zijn, die een ſtatighe, en geſtadige zedigheyd met een groot verſtand ghetrouwt hebben, daer aen zelfs de mannen veel ſchuldigh zouden blijven. Maer hier werden alleen de zommighe ſcherp-zoetelick deur-gehaelt, tot meerder lof en verheffinghe der ghener, die de herſſens van quick-zilver ghezuyvert, en de ziele van alle lichtveerdighe in-druckſels gereynight hebben.

Hoe menighe werden-der ghevonden, die in haer ghedachten verydelt zijnde, het achter-hoofd op den rugghe legghende, en de kinne naer den hemel ſtekende, gelijck vergrampt zijn, dat zy met haer voeten de aerde moeten raecken, daer zy veel liever in de lucht zouden trippelen. En weet ghy op wat ſteunſel? Deze ziet haer zelven aen in groote glimp van zijde, en verwondert het geſchetter van goud en gheſteenten, daer mede haer dertel lichaem behanghen is. Hoor IVVENALEM ſpreken:

Nil non permittit mulier ſibi, turpe putat nil,
Cum virides gemmas collo circumdedit, & cùm
Auribus extenſis magnos promiſit elenchos.
Intolerabilius nihil eſt, quàm femina dives.

Dit is voor de Ioffrouwen geſchreven, zy moeten't oock verſtaen.

Een vrouvv, vvanneer zy is behanghen met een keten
Van koſtelick gheſteent, en bagghen aen het lijf,

Die

Die laet zich alles toe, vvilt van gheen schande vveten.
Gheen moeyelicker dingh, als is een kost'lick vvijf.

Is dat niet belacchelick, en een verfoeyende verwonderinghe weerdigh, dat een mensche, andersins het grootste, ende het edelste van de weereld, ghelijck zich rouwende over zich zelven, zijn luyster en hooveerdye van het gewas, en uyt-stroopsel der beesten gaet ont-leenen, en by de leven-looze, of on-redelicke schepsels gaet zoecken, waer mede hy zijn even-naesten wilt uyt-trotsen? Even dit zelve volck, die in zulck een toysel, zoo moedelick de pauw spelen, en niet als met dwersche ooghen dan aen en zien, zullen, t'anderen tijde, zoo leeghelick haer zelven wegh-werpen, dat zy zelfs gheringhe dienst-boden, op haer hoofd zouden laeten legghen, dat-men des morghens in der kinderen luyren vint.

Een andere, ziende haer vader een man van state, en in groote dinghen gebruyckt te wezen, zet haer zelven op den touwter der vermetenheyd, en tracht met haer voeten te stooten, dat zy met al haer hoofd en herssens, niet bereycken en kan: daer zy andersins, binnens huys, ick en weet wat beuzelingen handelt, en zulcke nietighe dinghen aen-stelt, die zy zelfs noodigh acht, met een deure bedeckt te werden. Maer die hier van wilde een regisster maecken, zoude veel eer de druppelen van den herfst, of de blaren van den zomer ghetelt hebben, als hy hier zoude t'eynde gheraecken.

Het eyghentlickste wit van ons voor-ghestelde Zinne-beeld, ziet voor-nemelick daer op, dat een Iongh-man moet groote voor-zichtigheyd ghebruycken, op den wegh, die ons tot het perck leydet, daer twee niet en konnen, als door haer uytterste eynde, ghescheyden werden. OVIDIVS, die groote meester der

 vry-

vryagien, heeft verscheyden leer-regelen voor-gestelt, waer door die bane gheluckelick mochte berennet werden, hoe-wel daer vele buyten het ghemerck der eerbaerheyd loopen: nochtans en weet ick niet, of dit onder zijn lessen begrepen staet:

On-gherusте vryers bend,
Die haest kommen vvilt ten end,
Van het slavigh vrouvv-bejagh,
Daerom dat ghy, nacht en dagh,
Loopet, zonder vvet of maet,
Zonder voort-gangh, zonder baet;
Zie, dat ghy u niet te veel,
Vol van lieffelick ghequeel,
Buyten plaets, en buyten tijd,
In der liefden kout verblijd'.

Toon vvel uvve hertens-tocht,
Zegh oock, dat ghy zijt ghebrocht
In de zoete slaverny
Van uvv vrysters heerschappy:
Maer vvanneer zy is benout,
Door uvv al te noeste kout,
Door het dringhen van uvv praet,
Zie, dat ghy de reste laet,
Tot een beter huer of stond,
Dat deez' spijs' haer beter mond'.

De hofsche staet-bedelaers, en diens ambacht bestaet in't beloopen van eens anders, of haer eyghen ellende, stellen een groot belangh, in het onder-scheyden der tijden en stonden, hoe-wel oock met teghen-strijdigh onder-scheyd. De zommighe ontziende de nuchtere korzelheyd van de groote Meesters, die dickwils maer de nacht-ruste ghegroet en hebben, of met een ledighe maghe, en nette hersfens, alle dinghen hoogher en dieper in-zien, oordeelen de naer-middaghsche hueren voor de zachtste en bequaemste, om der Heeren gunste, tot haer voor-deel, te trecken: andere, ghelijck op vaster aerde tredende, prijzen daer toe den morghen-stond, wanneer haer ooren noch niet gheslaghen en zijn, met het on-rustigh ghebuys, en ghedruys van het weerelds ghewoel, en der dinghen, die haer ampt, zonder te zegghen, haer huys-gezin, aen-gaen. Immers, daer is groote keure, wat voor tijden

den daer toe ghebruyckt werden.

Even dit zelve moet oock waer-ghenomen werden, zoud ghy bequamelick het hof maecken, en den ougſt verwachten van het zaed, dat ghy, in de Lente van uwe jaren, zoo zorghvuldelick zaeyt, en dickwils quiſtelick in de wind werpt. Iffrouws huèrkens luyſteren zoo nauw, als even van de alder-grootſtė Meeſters. Dat zy, op een ander tijd, met een bittere ſnauw zoude bejeghenen, zal zy nu miſſchien, met een zoet ghelach, ont-haelen. Zoo veel andere zonnen, zoo veel andere humeuren. Daer zy ghiſteren moeſte toe-ghedrongen werden, zal zy heden, maer met te grooten tocht, naer-loopen. Maer wat is oock dit voor wonders.

Magnam rem puta, unum hominem agere.

Verſtaet het:

'T is vry een groote zaeck, en niet ghemeyn by velen,
Jae niemand, vvie het zy, den zelven menſch te ſpelen.

Hoe-wel deze Goddelicke deughd den wijzen wert toe-gheſchreven. *Præter ſapientem, nemo unum agit: multiformes ſumus, illorum more, qui fluminibus innatant, non eunt, ſed feruntur.* Ick moet mijn in-vallen plaetſe gheven, en dit oock, al zingende, vertaelen.

Gheen menſch is oyt de zelf, in dit on-ruſtigh leven,
Neem uyt, die met de deughd der vvijſheyd is getrouvvt.
Veel-vuldigh zijn vvy al, als door een ſtroom ghedreven,
W'en gaen niet, maer vvy zijn gevoert, en voort-geſtouvvt.

Wat willen wy ons dan zoo hardelick in-ſpannen, teghen de wanckelbare teerigheyd van zoo noodigh geſlachte. Ick en weet gheen feylen, die wy met haer niet ghemeen en hebben, is het niet in groote, 't is in ghelijcke hoedanigheyd: maer wel vele zijn-

 der,

der, die ons eyghen, en meerder berispinghen onder-hevigh zijn. Wie heefter onder ons, de balance van onze herssens zoo gepast en ghe-event, dat het tonghsken altoos binnen 't huysken staet.

Wy slachten oock de kinders; wy vlieden van het ghene ons meest over-dronghen wert, al is het ons nuttigh, jae som-tijds oock noodigh bevonden.

'T gaet met ons oock even zoo,
Wat vvy tot ons voor-deel bringen,
Dat vvy hebben 't zelve noo',
Dat ons yemand vvilt aen-dringen.

EMBLEMATA.
XXXVI.

V zelven hoort, gheen ander woord.

Maer Iffrouw, ziet ghy niet de reden van u winnen?
't Is zeker tot u spot, dat ghy niet kont verzinnen,
Dat al wat dees verliest, met een benaut ghelaet;
Tot u vermaeck geschiet, met voor-bedachten raed.
Dan wilt ghy even-wel uyt dit gespel wat leeren,
Tot bet'ringh van uw ziel? wilt uyt uw boezem weeren
De slim' laet-dunckentheyd, die veel van u verleyt,
En doet als vast om-vaen, al wat u wert gezeyt.

Wt-legghinghe.

HEt gaet zoo gemeynelick toe: zoo wanneer de jonghe luyden, die de Natuere tot onderlinge vermaeckinghe en vol-maeckinghe, in de weereld gheplant heeft, by den anderen kommen, datter dan eenighe ſpeeltjens of kort-wijlen verzint werden, waer deur men den tijd met de ſchouders mocht ſtooten, en de uyren (maer beter ons zelven) bedrieghen mochten. Het Kaerd-ſpil en is hier onder niet het on-ghemeenſte; waer van dat zommighe Godſgheleerde mannen, oock in onze tijden, in't breede gheſchreven hebben; wiens ghevoelen, buyten deze plaetſe, en van een ander penne is, te over-weghen, tot aen-neminghe of verwerpinghe. Dit hebb' ick gheleert, naer de leeghe jaeren, die my over het hoofd gherolt zijn, datter niet ter weereld in onze zinnen vallen kan, daer in een op-merckende ziele gheen ſtoffe van leeringhe of onder-wijzinghe ſcheppen en kan. In dit ſpel, ghelijck in alle andere jonghelicke vonden, is te bemercken, hoe dat het jonghe goedjen, wanneer het van des moeders zijde gheſpeent, nu eerſt zijn aen-ghezicht beghint te verſtercken, om ghebaerde kinnen aen te zien, zich laet vleyen en uyt-ſtrijcken, door een kinderlicke vermetenheyd, die in haeren boezem ghevoedt wert.

Siet my dit Zinne-beeld aen. Ghy ziet daer een jonghelinck zitten, gantſch, ghelijck het ſchijnt, bekommert en verſuft, door het verloop van zijn ſpel, daer hy noch mouwe, noch lap en weet aen te zetten. De beeſte is in't garen: 't is al verbrot, deur het kloeck teghen-beleyd van deze blijde maeghd, die haer zelven ſtreelt, en, ghelijck-men zeght, den aers-douck op-ſteeckt, om dat zy meynt haer koecke zoo wel gebotert te hebben, dat den jonghman niet veel en kan over-ſchieten. Maer 't zijn koecken van des

jongh-

jongh-mans deegh. Zy veeght haer zelven de neuze, maer 't is met een neus-doeck, die deze hovelingh genaeyt heeft. Zy meynt te winnen deur haer eyghen kloeckheyd: maer 't is des jongh-mans ghemaeckte ſwackheyd. Zoo wert zy gekittelt aen de zijden, daer de teerſte aderkens van haer zoetſte gevoel ſpelen.

Maer eer ick meer zegghe, zonder verlof, ick zie een groote bende, die my te lijve willen, en verwijten my deze verwijtinghe, of, ghelijck zy't duyden willen, dit ſpottelick belach. Maer, hola, blijft wat ſtille, en hoor mijn verdedinghe, al-eer het vonniſſe geſtreken werde. Ick ſpreke, ghelijck ick te vooren ghezeght hebbe, van dat jonghe volck, die ghelijck de moſſels on-zeker zijn, of zy oock moeten onder de vis ghetelt werden: die nauwelicks uyt haer kindſheyd getreden zijnde, de wille-kom van de eerſte jaren des beſcheyds geven, om alzoo in de rolle van de houwbaere geſchreven te werden: die noch den handel van dat jonghelick bedrijf niet gepleeght en hebben; en noch niet gheleert en zijn, wat ſaucen daer toe ghemaeckt, wat ſpijzen daer op gediſcht werden. Anders, naer dat ick late, en zelden onder die kudde ghekommen hebbe, moet ick ruymelick bekennen, vele onder die bejegent te hebben, die aen ons geſlachte niet ſchuldigh, maer veel ten achter zijn. Neem dit tot een godſ-penninck:

Och hoe menigh ydel bouck,
Laeckt de feylen van den douck!
Och hoe veel on-nutte blaen
Hebben't op de vrouw ghelaen!
Die nochtans aen ziel, of lijf,
Noch in eenigh hand-bedrijf,
Noch in herſſens, noch in zin,
Niet en mincken erghens in,

Daer in dat wy in het minſt
Zouden hebben recht van winſt.
Maer zoo's weerelds orden liet,
Als zy wel het zelve vliet,
Dat het kloecke vrouwe-volck
Mochte zijn der mannen tolck,
En beſchrijven en verſlaen
Wat van ons al wert gedaen,

En dat noch met reden-ſchijn,
't Zou met recht te duchten zijn,
Dat ons pracchen en ghepof
Maer zou vvezen vvind en ſtof.

Even-wel en moet haer ſwackheyd niet ghevleyt, of gheviert werden, gelijck het ghemeenelick geſchiet, wanneer de jonghmans die eere en het geluck hebben (dat zijn de kunſt-woorden) om haer ghezelſchap te genieten. Hier door wert het deegh gehevelt en gezuer-deeſſemt: het herte rijſt op in alle waen en hooge vermetelheyd. Haer kleyne deughdekens, werden tot hooge berghen verheven, en haer feylen bedeckt of verſchoont. Is Ioffrouw met een bruyn vel over-trocken, daer werden duyzend ſpreeckwoorden verzint, om deze verwe prijzelick te maecken. *Bruyne vervve is de liefſte. Fille brunette eſt de nature gaye & nette. Bruynigheyd en is geen ſmet, vvant die die heeft is gaeuvv en net. Daer vverden meer vvitte eyer-ſchalen als bruyne peper vvegh-gevvorpẽ. Bleeckvijſte maeghden my noyt en behaeghden.* Is zy oock merckelick leelick, en daer geen zalve van ſchoone woorden aen te ſtrijcken is; daer wert oock al raed toe ghevonden. *Beauté & folie vont ſouvent en compagnie. Schoonigheyd en zotternye zijn altoos in compagnie. Belle femme, mauvaiſe teſte. Schoon van leden, leelick van zeden. Schoone vrouvven zijn quaed om houvven. Schoone vrouvven doen menigh man rouvven. Zoeckt ghy deught en eerbaerheyd, zoo vvacht u voor de ſchoonigheyd.* Hier op kan te paſſe kommen, dat my t'anderen tijde ont-vallen is:

Niemand zy hier in gheſtoort,
Zelden zal-men zien accoord,
Zelden is de eer en ſchaemt,
Met het zoete ſchoon verzaemt.
Zoo miſſchien (als ick vvel ghiſ')
Erghens een te vinden is,
Die noch jonck en on-gehouvvt,
Beyde die heeft t'ſaem ghetrouvvt,
't Is een alzoo zeldzaem dinck
In dees ronde vveerelds rinck,
Als een ey is van een haen,
Of vvel als een ſvvarte ſvvaen.

't Schijnt,

'tSchijnt, gelijc des schoonheyts beeld
Veel-sins van de teerheyd deelt,
Dat de ziel oock, slap en teer,
Niet en biedet eenigh vveer.

Of vvel dat zy als een doel,
Van zoo menigh bitsigh boel,
Stadigh schoot op schote krijght,
Tot zy eynd'lick neder-zijght.

Dat in't voor-by-gaen: om geen beuzelinghen te verliezen. Zoo nu misschien deze Iffrouw van lenghde zoo mis-deelt is, dat haer kinne komt te passen op de hooghte van ander lieden heupen; hier heeft het vleyende vernuft oock in voor-zien. *En petites boistes met on les bons onguens. In de kleynste dooskens leght-men de kostelickste zalven. En petite teste gist grand sens. In kleyne hoofden steeckt veel vvijsheyds. Kleyn van lichaem, groot van couragie.*

Zy draeght, in deze kleyne borst,
Het herte van een groote vorst.

Alzoo wert de luys in de pels ghezet: het loopende peerd de spore ghegheven. Vele beklaghen haer van de trotsheyd en over-moed, die in dat gheslachte ghevonden wert: maer zy zijn't die den haeck ghemaeckt hebben, daer zy haer kleederen aen scheuren. En ondertusschen werden die teere ghemoederen bedorven, al-eer zy eenighe vastigheyd hebben. Zy werden Goddinnen genaemt, uyt vleeschelicke afgoderye; maer dit kan hier by-gevought werden, dat zy met de Goden dezer aerden dit gemeen hebben, dat zy door pluym-strijckers en vlaey-backers bedorven werden. De kinderen der Koninghen, zeght Carneades, en konnen niet ter deghe leeren, als te peerde rijden. Deze moedighe beesten en passen niet meer op een goude-laecken kleed, als op een leren brouck: beyde moeten gelijckelick in't zand, zoo zy niet op haer hoede en zijn. Alzoo en konnen de jonghe Ioffrouwen niet beter leeren (maer zegh vry erger) als die leege en schadelicke vley-konst, de rechte leer-meester van hoogh-moed en op-geblazene vermetelheyd.

 Hier

Hier van moet ick wat tot waerſchouwinghe en verbeteringe zegghen. En ter eerſter in-gangh, komt my die groote zede-meeſter te vooren, die met deze woorden de zorgelickheyd van deze koortſe te kennen geeft: *Ut in corporibus morbus ſegnitie & laſſitudine præſentitur: ſic infirmus animus, priuſquam opprimatur, præſumptione quatitur.* Dat is: *Ghelijckerwijs in de lichaemen, deur laſheyd en loomigheyd, de zieckte van te vooren gevoelt wert; zoo wert een ſwack ghemoed, eer het onder-druckt wert, deur vermetelheyd gheſchüt en gewagghelt.* Waer deze helſche beeſte haer zelven in-ghedronghen heeft, wert alle het zaed der deughd verſlonden, en de ziele van alle over-blijfſel des goeds berooft. DEMOCRATES nu heel oud en kort-ae'migh geworden zijnde, klom zeer blazende en hijghende op het kaſteel van Athenen: het welcke van yemand gemerckt zijnde, zeyde, dat hy even-eens dede, als die van Athenen plachten te doen, te weten, groote dinghen te blazen, en weynigh te deughen. Een aerdighe beſchrijvinghe van een opgheblazen ghemoed, het welcke ydel van alle waere deughden, nochtans met groot geruchte ſnorckt en blaft, als of het veel wonders, en groote dinghen waere. De blaeſ-balcken van de longer, met wrotte zucht op-gheſpannen zijnde, en konnen gheen heylzaeme koelte aen het herte gheven. En wanneer oock een ziele met deze zieckte door-droncken, haer goddelicke beweginghen van nederigheyd beghint te miſſen, de Celle-broers van de helle moghen haer wel gereedt maecken, om deze wan-ſchapen ziele wegh te voeren, ter plaetſe daer haeren vader woont. Dit zy voor de ſtoock-vieren en brand-ſtichters van zulck een feyle:

Jonghe jeughd, en on-verwelckt,
Die de Ioffers ooren melckt,
Die haer ſtrijcket, die haer ſtreelt,
Of zy waeren gheen gedeelt
Van de woonders dezer aerd,
Maer veel hooger dingen waerd.

Die

Die uvv daeden toe-bereyt
Met bedrogh en listigheyd,
Die uvv vvoorden koockt en zoet,
Als een kock zijn spijze doet;
Zegh my, eer ghy van my vvijckt,
Weet ghy, vvien ghy vvel gelijckt?
Weet ghy (neen ghy, als ick ghiß')
Wat uvv konst en ambacht is?
Hoeren bootst ghy konst'lick naer,
Met u gantsch vermomt gebaer,
Die van haer gemaeckte schijn
Heel en al vervremdet zijn.

Maer noch komt hy naerder by,
Die u stellet in de ry
Van die met den svvarten raed
Van den duyvel omme-gaet.
Die verderven graen en vlas,
Zaet en allerley ghevvas,
Allerbande vrucht en stof,
Door het spreken van haer lof.
Alzoo dood een vleyder oock,
Deur den nevel en den roock,
Deur een bitter-zoet verhael
Van een lof met leughen-tael.

EMBLEMATA.
XXXVII.

Vrienden en Neven zijn best bedreven.

Wat zucht, wat nijd, wat strijd, wat vremd' en vuyle stucken,
Wat mangelingh, wat koop, wat list, wat helsche tucken!
Daer botheyd, en gebreck van wijsheyd, en verstand,
Daer kindsheyd, ezels aerd, alleē heeft d'over-hand.
Daer deughd, bequaemheyd, gheest, geleertheyd, goede zeden
Wert t'eene-mael verzuymt, en mette voet getreden.
Zoo steelt dees lompe boom, onaerdigh, zonder vrucht,
Dit zoet, en e'el gewas, den hemel, zon, en lucht.

Wt-

Wt-legginghe.

HOe-wel wy den hemel veel ſchuldigh zijn, dat
onze ſtaet ghezuyvert is van vele feylen, die in an-
dere regieringhen noch groen, en in haer volle
kracht zijn; nochtans en konnen wy ons niet be-
roemen, dat alle plaetſen ende leden daer van zoo
gaef en ghezont zijn, dat het ſchadelicke ambacht van kuy-
pen daer niet ſomtijds ghepleeght en wert. Doch het heeft zoo
toe-ghegaen van alle tijden; hoe-wel in d'eene plaetſe meer, in
d'ander min. Niemand en dencke dat hem een witte kraye, of
blauwen hond ont-moet is, die te zijnen aen-ziene reden heeft,
om daer over te klaghen; zegh veel liever te bedancken. De men-
ſche vau in-borſt, en aen-gheboren aerd, tot grootſheyd en hoog-
heyd ghedreven zijnde, ghelijck hy een vermomde koppelaer is
van zijn eyghen zelven, zoo zoeckt hy oock die ghene op te voe-
ren tot het tſop der eeren, met wien hy door bloed of maegh-
ſchap gehecht, en alzoo ten deele eens geworden is. Dat en moet
oock gheen zeldzaem geluyd in onze ooren maecken. Niemand
van ons zoo vroom, niemand zoo nauw luyſterende naer de ge-
wiſſe, die zich zelven niet en zoude veroorloven, zijn naer-be-
ſtaende, als het verſchil niet groot en is, voor andere te ſtellen, en
zijn gunſte en ſtemme voor haer te doen ghelden. Maer gheluc-
kigh is het land, en dry-dubbel gheluckigh, daer de Godvruchtig-
heyd de eerſte zijde vult, en die meeſt in bedenckinghe vallen, die
een reuck van een ghewiſſigh leven van haer gheven. God is al-
leen een herten-kenner.

Ons voor-nemen en is niet (dat verbiede de hemel) dat wy
ons vaderlandſche aſſchen zouden bepiſſen (ghelijck de Latijnen
bykans in haere taele ſpreken) of een miſt-korf op ons hoofd te

zetten, om daer van bedrupt te werden, en een vuyle ſtanck te maecken. Dit zy een ghemeene wet:

Al is uvv vader-land niet vry van alle vlecken,
En dat het hier, of daer vvat ſpringhet uyt de band;
'T en ſtaet een kind niet toe, zijns vaders ſchaemt' t' ont-decken,
Veel minder noch het quaed van zijn gheboortigh land.

De Franſche Naso is even-wel miſſchien te ont-ſchuldighen, die tot verbeteringhe, en niet tot verwijt, de on-ghezondheyd, en on-ghezouten handel van zijn vader-land, op het groote weerelds tooneel, te voor-ſchijn brenght. Dit zijn zijn woorden:

. . . . He! qui faict que la France
Charge ſouvent d'honneurs ſon aſneſſe Ignorance,
Si ce n'eſt une envie? envie, qui ne veut
Souffrir une vertu, qui trop plus qu'elle peut,
Se perdant pour la perdre?

Dit zeght de Poeet:

Ah, ſchadelick verdriet! vvaer van komt ons dit quaed,
Dat Vranckrijck, deur den band, haer ezelinne laet,
Ick meen' d'Onvvetenheyd, met eeren, en met ſtaeten,
Als deur een bleecke nijd? nijd, die niet toe kan laeten
Een deughd, die meer als zy in haeren boezem draeght;
Maer liever zich verderſt, als zy maer deughd en plaeght.

En verſtaet hier niet, deur d'*Onvvetenheyd*, alle menſchen, die niet met ydele tijtelen van gheleertheyd ghelaeden gaen; maer die van natuerlick vernuft, godvruchtigheyd en burgherlicke weten-ſchap, ont-bloot zijnde, gheen ander kenniſſe van haer en geven, als dat zy *Heeren* ghenaemt werden. Want hoe vele zijnder o-ver-al, en by namen in onze regieringhe, die zonder wetenſchap

van

van Latijnſche letteren, Doctoren en Licentiaeten verre achter rugghe laeten; en daer van de ghemeene ſtaet meer nuttigheyd treckt, als van die *Meeſters by dozijnen*, die haer kamers vol boucken ghevult, maer het hoofd vol ledigheyd en ydelheyd hebben.

Gheen on-lijdelicker volck,
Als die met een dicke vvolck
Van goed-dunckens leugen-beeld,
Hert en ooghen heeft beſcheelt.
Die alleen op't parckement,
Dat ons Vranckrijck licht'lic zent,
Om ghelelijt kroone-goud,
Al zijn eer en vvijſheyd bouvvt.
Oh! hoe menigh arme quant,
Draeght de ringhen aen de hand,
Teeckens van een meeſterſchap,
Die een veel-kouleurigh kap,
Of een ſmeerigh ambachts-mouvv
Veel-licht beter paſſen zou!
Die, met meulen-ſtof bemeelt,
Even-vvel den Al-vveet ſpeelt,
En met meeſterlick beſluyt,
Zedigh' herten lachet uyt:
Jae vviens leegh-ghezoolde ſchoen
Hy niet vvaerd is uyt te doen.

Maer dit is te beklaghen, datter, in eenighe land-ſtreken, menſchen ghevonden werden, dien de gheleertheyd verdacht, en de gheleerde veracht zijn: die gheen ander reden en zouden weten te gheven, waerom zy deze den rugge keeren, en gene de borſt en armen openen, als om dat zy (ſt!) dat ick niet zegghen en durf.

Die niet en zien, vvat God, ghevviſſe, keuren, vvetten,
Noch vvat de dienſt van't land byzonderlick vereeſt;
Maer tot een vvit, en maet, zich aen haer zelven zetten,
En pooghen, dat het al magh ſchoeyen op haer leeſt.

Maer on-gheluckigh zijn oock die ſtaet-zuchtighe zotten, die niet anders en droomen, noch en verzinnen, dan hoe zy beſt tot die glanſsige ſlavernye geraecken zullen: die het grootſte gheluck achten, te derven het geluck van een zoet, on-onderwerpen leven.

Celuy n'eſt pas heureux, qu'on monſtre par la rüe,
Que le peuple cognoiſt, que le peuple ſalüe;
Mais heureux eſt celuy, que la gloire n'eſpoint,
Qui ne cognoiſt perſonne, & qu'on ne cognoiſt point.

Dat zoude in Neerlands luyden:

Ghelucķigh is hy niet, die langhſt de ſtraet ghevvezen,
Van yder is bekent, van elck een vvert ghegroet;
Maer die, vviens hert en gheeſt deur eer niet is gherezen,
Die ſtil, en on-bekent, zijn eyghen dinghen doet.

Want voorwaer die zijn voet eens gheſtelt heeft op de trap van eere en ſtaet, die magh de gheruſtigheyd wel den zack gheven: zoo-men anders die ghelooven magh, die de ervarentheyd tot bewijs voort-brenghen. *Ubi diligentia eſt plena ſimultatum; negligentia, vituperationum; ſeveritas, pernicioſa; liberalitas, ingrata. Daer*, ghelijck CICERO zeght, *de neerſtigheyd vol veete is; de nae-latigheyd vol verachtinghe; de ſtrafheyd ſchadelick; de mildigheyd, on-aen-ghenaem.* Daer de eene jelourzye de andere baert: daer altoos te hacken en te weeren, te ſtooten, en te wijcken is. *Daer* ghelijck PLATO ſchrijft, *de vreught zich heeft ghelijck een dragende bloed-ſvveere, klaer blinckende deur een verborghen vier, en innerlicke ont-ſtekinghe; die noch vryen gheeſt, noch gheruſten azem en treckt.* Ghewiſſelick, zoo een hand-wijlighe eere zoo diere moet ghekocht, en zoo zuerlick betaelt werden; wie onder ons en zoude zich niet liever daer van verbannen, en met de oude wijze van de beſte eeuwe, zich begheven tot de zoete onnoozelheyd van een ackerſch, of bouwerſch leven, en alzoo een opene vryheyd ghenieten, dan zoo ellendelick te ſticken, in de banghe lucht, van dat ſteedſch ghedrangh, daer't u alles zoo zeer teghen de borſt is? Prijſ-weerdigh is HIPPOLYTVS, by SENECAM, die zo treffelick de zake met de naelde raeckt. Hoor hem in zijn eygen tale.

Non

Non alia magis est libera, & vitio carens,
Ritusque melius vita quæ priscos colat,
Quam quæ, relictis mœnibus, silvas amat.
Non illum avaræ mentis inflammat furor,
Qui se dicavit montium insontem jugis:
Non auri populi, & vulgus infidum bonis,
Non pestilens invidia, non fragilis favor.
Non ille regno servit, aut regno imminens,
Vanos honores sequitur, aut fluxas opes,
Spei, metusque liber: haud illum niger
Edaxque livor dente degeneri petit.
Nec scelera populos inter atque urbes sita
Novit; nec omnes conscius strepitus pavet. &c.

Hy wilt zegghen, naer onze moeders spraeck:

Gheen ander meer gherust, gheen ander vryer leven,
Gheen dat zoo feyl-loos is, by vvien meer is ghebleven
De oude vvijs' en deughd, als dat verlaeten heeft
De mueren van de ste'en, en in de bosschen leeft.
Die zich geheylicht heeft den toppen van de berghen,
En zal gheen dulligheyd van ghierigh herte terghen;
Gheen valsch en trouvv'loos volck, geen vuyl gepuffels lucht,
Gheen pestsche nijdigheyd, gheen brooze gunst, noch zucht.
Het rijck hy niet en dient, noch leght op't rijcke laeghen,
Gheen ydel eer hy volght, gheen gheld-lust komt hem plaeghen,
Vry van al hoop en vrees, gheen vvraet, of svvarte beet
Van on-gunsts bastaerd tand, zijn in-gevvand op-eet.
De linckerny des volcks, de steedsche schelmeryen
En kent hy oock niet eens, en zoud' hy oock niet ly'en:
Al vvat-men klapt of snapt, in't minste, noch in't meest,
Gherust en on-bevvust, de zulcke niet en vreest.

Even-wel en wil ick hier niet alle menschen af-schricken, om zich t'eenemael de regieringhe van haer lieve Vader-land te onttrecken: en die by namen, die God de Heere met bequaemheyd, en vereyschte gaven ghekroont heeft. Want de machten en ampten zijn van God de Heere in-ghestelt en bevestight, op dat het menschelick ghezelschap in orden, en goede tucht zoude mogen ghehouden werden. *Daer en is gheen macht dan van Gode, en die machten zijn, zijn van Gode gheordonneert.* Behalven dat het een klaer bewijs is van een na-laetighe en sloffighe ziele, voor zich zelven alleen te leven, en zijn keersse onder een koren-mate te versteken: wanneer ghy u Vader-land, met een goede ghewisse, al waer't oock, met uw groot on-ghemack, dienst en nuttigheyd kont by-brenghen. Iae de wetten hebben hier in oock zoo neerstelick voor-zien, dat zy de on-willige daer toe ghedrongen hebben. Zoo spreken de Keyserlicke in-stellinghen. *De munerib. & honor. Zoo yemant een Magistraet verkoren zijnde, het op-gheleyde ampt weyghert te bedienen; zal ghedronghen werden door de Presidenten het ampt aen te nemen, met zulcke hulp-middelen, als de vooghden plachten ghedronghen te werden, om aen te nemen den last, die haer wert toe-ghevought.* Maer het gaeter huyden ten dage alzoo toe, dat deze wet niet vele en houft te werck gestelt te werdē. Wie isser nu, die met Saul zich onder de vaten versteken zoude, wanneer hy tot een hooghe staet zoude gheroupen werden? Iae men vint-er ghelijck eertijds by de eer-zuchtige Romeynen, *Quos tanta invasit honorum cupiditas, ut vel cœlum ruere, dummodo Magistratum adipiscerentur, optarent: Den welcken* (als VARRO spreeckt) *zoo groote begheerte van eere in-ghenomen heeft, dat zy wenschen zouden, dat de hemel viele, als zy maer een Magistraetschap verkrijghen konden.* Daerom heeft eertijds ALEXANDER SEVERUS grooten lof verdient, die de eer-ghierighe menschen, en

die

die naer ſtaeten ſtonden, niet alleenelick als on-nutte, maer oock als ſchadelicke peſten, uyt alle regieringhe ghehouden heeft; en daer-en-teghen ſtille lieden, die de ruſte van een in-ghetogen leven zochten, doch bequaem en voor-zichtigh waeren, daer toe ghedwonghen. Alzoo wanneer hy eens yemand tot een hooge ſtaet beſtemt hadde, die, op dat hy daer toe kommen zoude, zich in de vlucht begheven hadde, heeft den zelven metter haeſten, hoe-wel hy zeer teghen-worſtelde, wederom doen haelen, en met die weerdigheyd vereert; zegghende tot hem, dat die alleene de eere weerdigh waeren, die zich de zelve niet weerdigh en hielden. De zelve Keyſer heeft oock met een zoete ſtreke OVINIVM CAMILLVM uyt het ghetal der Raedſ-heeren gheſtelt, om dat hy verdacht was naer het rijcke te ſtaen. Want als hy hem te Hove gheroupen hadde, heeft hem, hy met een kleyn mondeken, bedanckt; dat hy zorghe van de Republijcke, die de on-willighe op-gheleyt wiert, van zelfs hadde willen aen-veerden. De zelve wijſheyd heeft CAREL DE WYSE, Koninck van Vranckrijck oock ghebruyckt, die het Coneſtabelſchap van het rijcke aen BERTRANDVS GVESCLINVS op-ghedraghen heeft, die het zelve, langhe, en vele van zich gheſchoven hadde: verklarende dat het hem meer als ghenough was, dat hy de plaetſe van een Ridder vullen mochte: zegghende daer by, dat die weerdigheyd zoo over-groot was, dat die zich behoorlick daer in quijten zoude, niet zoo zeer de gheringhſte, als de grootſte van het rijck bevelen zoude: en dat zijn fortune en zedigheyd zulcks niet lijden en konde, dat hy over de Neven, en bloed-verwanten van de Koninck heerſchappye voeren zoude. Waer op de Koninck dit voor andwoorde gaf: wacht, dat ghy niet en meent BERTRANDE, dat uw weygheringhe by my plaetſe hebben zoude. Want ick noch Broeder, noch Neve, noch Prince, noch Graef, noch Baender-heere in mijn rijck en hebbe,

 die

die u niet ghewillighlick en zal ghehoorzaemen: en die anders doet, zal mijne macht en de uwe, met zijn ongheluck bevestigen. Waer door hy over-wonnen zijnde, hem eyndelick heeft laeten ghezegghen.

Maer het waer oock te wenschen, dat over-al die Godvruchtigheyd en voor-zichtigheyd ghebruyckt wiert: dat, ghelijck die Princen deden, oock de bequaemste, en verstandighste tot de eerste plaetsen verheven wierden. Oh, of niet het tegen-deel in zommige landen bespeurt en wiert! Hoor, wat de President du VAIR zeght: *En ce temps rien n'a tant empesché les honnestes gens d'avoir des biens & honneurs, que de les meriter.* Zoo spreeckt oock de DIANE van Monte-major: *Estamos a tiempo, que merecer la cosa, es principal parte, para ne alcançar-la.* Dat is: *Wy beleven eenen tijd, daer niet zoo zeer de eerlicke lieden verhindert heeft, goederen, en eere te hebben, dan de zelve te verdienen.* Maer stelt hier teghen het mannelick ghemoed van BOETHIVS, die de hooghe staeten met een ander ooghe in-ghezien heeft. Zoo dondert hy:

Quid dignum stolidis mentibus imprecer?
Opes, honores ambiant.
Et cum falsa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoscant bona.

Dat is:

Wat zal ick tot een vloeck de zotte zielen zenden?
Dit: dat zy haer tot eer, en rijckdom mochten wenden.
En als in't valsche goed nu is ghestelt haer voet,
Elck van haer weten magh, welck zy het ware goed.

EM-

EMBLEMATA.
XXXVIII.

Liefdes brand verslint 't verstand.

Zoo ist met haer gestelt, die, door de lust der minnen,
Gesteken en vervoert, verliezen hert en zinnen.
De liefd' is als een hond, die dol en heet van bloet
Den mensche, door een beet, maeckt razend' en ver-
woet.
Dan loopt hy gins en weer, niet door hem zelf gedreven,
De kop die draeyt hem om, de herßens hem begeven.
De honger, strop en tijd, naer 't seggen van dien man;
Naer mijn, de helsche schrick dees siecken helpẽ can.

Wt-legghinghe.

WAt vremdigheyd iſſer al van de liefde beſchreven; maer hoe veel meer dwaeſheyd wert daer in begaen! Daer en is niet zoo zeldzaem van de Poëten oyt verdicht, dat de Minne-prieſters niet waerachtigh, of ten minſten waer-ſchijnelick maken. Daer ghinck wel zeven jaer zegghens toe, om alleen de frengien van dit fijne kleed te vertoonen, en ſlechts den om-treck, met doode verwen, af te ſchilderen. Die achter dezen Afgod verdult gheloopen hebben, zouden ons meer wonderen vertellen, als eenighe ſteertſterre, of ander hemelſch ſchrick-teecken ons oyt voor-zeyd hebben. 't Is ons genoegh het opper-vlack te lecken, en het binnenſte voor die te laeten, die haer kraen-halzen tot de grond van deze vuyle pap gheſteken hebben.

Het is zeker, dat ghelijckerwijs gheen geweldigher tochten in ons en zijn, als die door de wind van deze weereldſche liefde werden aen-geſteken; zoo en iſſer oock niet, waer in de menſche zijn edelſte deel meer verbaſtaert, en hem zelven verre onder de on-redelicke dieren wegh-werpt. Men zeght, datter een kruyd is, *Potamautis* ghenaemt, het welcke den menſche, die daer af gheproeft heeft, zoo verbijſtert, en buyten hem zelven ſtelt, dat hy om en weer loopt, als of hy herſſens noch zinnen hadde. Wat zullen wy anders van deze vleeſchelicke liefde zegghen, als dat zy is een dievegghe van de reden, een moordſter des verſtands?

D'een wenſcht een hondeken te zijn, om gheduerigh op de ſlippen van zijn Ioffrouw te zitten. Een ander houd de vloon geluckigh, en verheft het on-kruyd, 't welck het vuyle ſweet gebaert heeft. Deze draeght eenighe bandekens om den arm, die hy *Faveurkens* noemt, ghevlochten van zijde ſnoeren, en dat hoofd-ge-

was,

was,dat Iffrouws herssens,als een vetten roock uyt-gedompt hebben. Daer zijnder oock gheweest, die haer Matresse over-leest hebbende,dat smeerighe hayr besproken hebben, en haer rouwkleederen daer mede gheboort. Zommighe zitten aen de mooze en jancken, en voeden haer met het on-zeker gheluyt, het welcke zy meenen onder het gehemelte van die zoete mond (als zy spreken) ghevormt te zijn: wenschende niet alleen de kruymtjens te eten,maer oock de beentjens te lecken,die noch vochtigh van haer zeever zijn.

Als zy nu de eere en het gheluck van haer ghezelschap hebben, 't is haer een groote genueghte,niet alleen de handen,maer de schaduwe daer van, jae van haer voeten te kussen. 't Is al gezegent,dat van haer gheroert en gehandelt wert. Daer zal-men't zoo weten te passen, dat de plaetse van den beker, die van Iffrouws koraele lippen,in het drincken,gheraeckt is, van Monsieur (hoe-wel onweerdigh) niet en werde voor-by ghegaen. Al haer knicken en oogh-slaghen zijn zoo veel hangh-duymen, daer zijn deure moet op-draeyen. De maete van al zijn bedrijf wert by haer gekerft en ghesneden: en dry-dubbel gheluckigh is hy,wanneer hy weet de gelegentheyd te koopen, en die zachtste tijden van spreken waer te nemen.

En is hy oock niet wel een nedrighe dienaer, die gheen ander grootheyd en wenscht, als zijn leven lanck haer eyghen slave te wezen? Iae tot hier toe,dat gelijck eertijds de on-matige heerschlust zoo verre uyt-geborsten is, dat de Romeynsche meesters het leven en de dood van haer slaven in haer gewelt hadden, hy niet alleenelick dat jock onder-gaen en wilt, maer zelfs zijn ziele vereyghenen, op dat hy geheelick ont-zelft, haer alleen zoude toekommen.

In het scheyden bijt hy haer,ick en weet wat vremde wenschen

in d'oore. Zoo veel ghenueghte in haer ſlapen, als hy on-ruſte en gewoel zal hebben, door den dorſt van haer tegenwoordigheyd; zoo veel zoete droom-beelden, als hy zuchten om haeren't wille getrocken, en traenen ghelaeten heeft. En als hy nu zijn af-ſcheyd genomen heeft, en half-weghe te huys gekommen is, zal hy zomtijds noch wel weder-keeren, om het klinck-ketentjen te kuſſen, en de klopper zijnen tol te gheven: daer by denckende, Gheluckigh tuygh, die zoo menigh-mael van mijn Enghel beaeſſemt, en van haer handen geraeckt zijt! Och of ick zomtijds mocht wezen, dat ghy zijt: haghel noch ſneeuw en zoude my vervelen, noch mijn blaeckende vier in't minſte uyt-bluſſchen, dat anders gheen voedſel en begheert, als de geur van dien lieffelicken hypocras, die onder de ſlincke borſt van mijn Goddinne gemaeckt is.

Dit en zijn gheen ſwanghere ghedichten, of verzierde kortwijlen, als in mijn eyghen hof ghegroeyt zijnde: daer en wert niet by-gedaen, dat ick eertijds niet gehoort, of in mijn leegher jaren ghelezen hebbe: als de tijd my zoo weynigh ſtond, als hy my nu dier en koſtelick is.

Voeght dit daer oock by; (daer ick oock wel naerder beſcheyd van gheven zoude) datter in onze eeuwe, onder onzen hemel gevonden zijn, die in het ſchrijven van een minne-brief, zoo verhit in haere hertſ-tochten gheworden zijn, dat zy een ſtucksken van haer vingher geſneden hebben, en het zelve, in den brief geſloten, aen haer Iffrouw ghezonden hebben. En noch en zijn dit maer gemeene zelf-eynden; maer die het loot draghen, daer de weerde van het geheele laecken op geſlaghen is.

Die in de weereld leven, zullen dit met koude en lauwigheyd lezen, en miſſchien oock mede-lijden met my hebben; dat ick, met een magere ſtijl, als wondere vremdigheden voor-ſtelle, daer toe zy al huckende nauwelicks haer ooren en zouden leenen.

Ick

Ick wil dat lichtelick toe-ſtaen: doch ick en wil haer deze on-zinnighe wijſheyd niet benijden : maer, tot bewijs van ons voorgeſtelde onder-werp, de zelve ghebruycken. ARIOSTO zal ons mede den zelven dienſt doen.

Chi mette il piè ſù l'amoroſa pania,
Cerchi ritrarlo, e non v'inveſchi l'ale:
Che non è in ſomma Amor ſe non inſania,
A judicio de' ſavij univerſale. &c.
E quale é di pazzia ſegno piu eſpreßo,
Che per altri voler, perder ſe ſteſſo?
Varij gli effetti ſon, ma la pazzia
E tutt' una; però che li fa uſcire,
Gli é, come una gran ſelva, ove la via
Conviene à forza à chi vi va fallire.
Chi ſù, chi giu; chi ça, chi la travia.
Per concluder' in ſomma, io vi vo dire:
A chi in amor s'invecchia, oltr'ogni pena,
Si convengono i ceppi, e la catena.

Dat is:

Die zijnen voet in't lijm van Venus looze ſtanghen
Ghezet heeft, treckeſ' uyt, al-eer hy vvert gevanghen,
En aen zijn vlerck verlijmt: vvant liefde voor gevvis,
(De vvijze zegghen't al) een groote dulheyd is.
En vvat is (als ghy't vvel met oordeel zullet vveghen,
En met gheen knibbel-luſt moed-vvilligh gaen daer teghen)
Een uyt-gedruckter merck van dwaeſheyd, als door min,
Verliezen eyghen zelf, om anders luſt en zin.
De vvercken zijn verſcheen, maer om rond uyt te ſpreken,
De dvvaeſheyd is al een: vvelck als een boſch vol kreken,

Vol heuvels en on-vveghs, de reyzers gantsch verdvvaelt,
Daer d'een hier, d'ander daer, d'een klimt en d'ander daelt.
In't kort, en tot besluyt, die in vrouvv Venus handen
Wert oud en grijs, verstrickt door hare vvijssche banden;
Behalven ander straf, dees hem met recht toe-hoort,
Dat hy oock zy vvel strack geketent en ghekoort.

Maer laet ons even-wel met deze straffe niet ghewieght zijn: maer zoo veel in ons is, hulp en water toe-bringhen, om dezen brand te dempen, of immers te minderen. Mach het even-wel niet baten, het zal ten minsten dit ghebruyck hebben, dat het tot een wensch van zijne ghenegentheyd, en een over-tuyginghe van anders moed-willighe dertelheyd zal verstrecken.

Waer uyt komt dan dit vuyle schuym der ziedende lusten, die des mensches leven met zulcke on-geregelde tochten, en on-rustighe beweginghen zoo over-dweerscht? Nerghens anders, als uyt eyghen liefde, en Gods verzuymenisse: of veel beter, uyt eyghen haet, en Gods verloocheninghe. Want zy schijnen wel haer zelven lief te hebben, die haer vleesch den vollen toom geven; maer in der daet, en hebben zy gheen meerder vyanden, als haer eyghen zelven. Zy verbannen God uyt haer herte, om den duyvel de heele ruymte te gheven; en daer gheen gheneuchte of gheluckzaligheyd en is, als in de ruste en vernoeginghe van de ziele, willen zy die zoecken in die vleeschelicke beweginge, die gheen dam of steutsel en heeft, als vermoeytheyd, of wan-hope. Dat is recht een hemel in de helle smeden: en den aerd van de visschen naervolghen, die in de vloeden en stroomen van on-stuymige baeren haer vermaecken, en in stille wateren niet leven en konnen. Maer deze en konnen daer uyt, noch daer in leven. Hoe leven? Zeght beter sterven. Want zoo de ziele de oorsprongh des levens is, zoo

en

en konnen zy niet leven, die de zelve versmoort of ghevvorght hebben.

Wat raed dan vrienden! Hoort tot dien eynde, wat den Oud-vader AVGVSTYN bejeghent is. Deze heylighe man in twijffel staende, om hem zelven tot het Christendom te begheven, zeer dapper aen-ghevochten zijnde van de lusten des vleeschs, daer hy zeer toe gheneghen was, en die hem zeer swaerlick vielen te verlaeten, is in een hof in zijn eenigheyd ghevveken; alvvaer hy tot twee-maels toe de stemme van een kind hoorde, zegghende *Neemt en leest.* Terstont op dat gheluyd, nemende de Brieven van den Apostel Paulus in zijn handen, vint hy, in het open-slaen, de laetste veersen van het derthiende Capittel tot de Romeynen: alvvaer hy deze vvoorden las. *Laet ons eerbaerlick vvandelen, als in den daghe: niet in brassen ende dronckenschap; niet in slaep-kameren ende vvulpsheden; niet in kijven ende nijdigheyd: maer doet aen den Heere Iesum Christum, ende en bezorght het vleesch niet tot lusten.* Dit gheheylighde Vat des Heeren, en heeft gheen ander spore of prickelingh van doene: zijn vlottende ghedachten werden hier door ghekalmt; zijn begheerten ghetemt en ghebroken. Ende het zy, dat deze stemme on-middelick van God quam; of wel ander-zins, door een Goddelick beleyt, gheschiet zy; hy nam een vast besluyt, zonder ander openbaringhe te verwachten, om dezen hemelschen raed geheelick naer te volghen, en zijn overigh leven God de Heere op te offeren. Het welck hy oock tot gewisse troost zijner zielen, en stichtinghe van zijne na-kommelinghen, ghelucklick vol-bracht heeft.

Dit is oock de opperste hulp-middel, die ick onze volgh-lusten kan voor-stellen. Want hier door wert-men allenghskens ghewent, zijn plicht te kennen; de zoetheyd van den hemel te smaecken; van die yselicke smerten der hellen te verschricken. Hier door

krijght-men ghemeenſchap met God,en een zorghſaeme vreeze, om van dat *verteerende vier* niet verſlonden te werden. 'T is zeker, dat het licht der Zeeuwen, de Artſ-vader van onze Poëten getuyght:

Ghelijck-men 't zachte was ziet voor den viere vlieten,
Soo moet de vuyle luſt uyt onzen gheeſt verſchieten,
Soo baeſt men denckt op God. Een heyligh over-legh
Verſterckt een ſwack ghemoet, en drijft de zonden wegh.

EM-

EMBLEMATA.
XXXIX.

Een goed gelaet, een zoet verraed.

Vertrouw niet al te licht het zoet gelach der baren,
Die haer zoo zacht en heuſch geleert zijn t'open-
baren:
Want die zich ruſt in zee, deur haere ſtilt' verleyt,
Die haeſt, in haeren ſchoot, te laet om hulpe ſchreyt.
't Is niet al goud, wat blinckt. Verlaet u niet op gunſte,
Noch zoetheyd vã gelaet: 't is recht de hofſche kunſte,
Deur vriendelick gezicht, en deur beleefd ont-hael,
Te dooden met een kus, en zuycker-zoet regael.

Wt-legginghe.

GHeen leegher dingh des weerelds, noch dat meer naer een bloot en kruypende herte smaeckt, als zijn beloften niet ghestand te doen. Waerom en zal ick niet opentlick durven weygheren, dat ick bedecktelick durve, niet in't werck te stellen? Is het niet daerom, dat mijn voor-hoofd niet sterck ghenough en is, om het aenzicht van mijn ghemoed aen te trecken? Zoo toon ick dan, dat ick veel minder ben, als die my durft klaerlick voor-legghen, dat ick noch met woorden, noch met ghebeer en durve af-slaen. Maer ghy ont-ziet den on-danck, en wilt de gapende met een ydel hope zuyghen, op dat zy van u gheen weer-zien en krijghen: en wilt alzoo met een dochter twee schoon-zonen maecken. Wel te rechte zeght ALCIBIADES, in die heerlicke maeltijd, van PLATO zoo konstelick toe-bereyd, *dat hy met schaemte over-loopen wiert, zoo dickwils als hy* SOCRATES *te ghemoete quam, om dat hy hem zijn belofte niet ghehouden en hadde: wenschende daerom, dat* SOCRATES *uyt dit leven mochte scheyden.* Doch oordeelt hier van, met goed onder-scheyd. EVSTATHIVS, de uyt-legghér van HOMERVS, ghetuyght ons, datter dry oorzaecken zijn, om welcker wille de menschen ghemeenelick ont-breken, om haer belofte naer te kommen. De eene is, om dat zy, van het beghinsel af, een op-ghezet voor-nemen ghehadt hebben, om met een schoon ghelaet te bedrieghen; en niet belooft en hebben, als met zulck een meeninghe. De tweede is, om dies-wille dat zy, uyt eenighe tusschen-reden, zich berouwen over haer belofte: het welcke die ghene veel-tijds ont-moet, die lichtvaerdelick elck end' een beloven, zonder van te vooren te over-legghen, aen wien zy, van bloeds of ghewisses weghen, meest verbonden zijn. De derde,

ende laetste oorzaecke is, om dat hy in on-moghelickheyd ghebrocht is, van zijn verbintenisse te konnen vol-doen. Het eerste, zeght hy, is een vrucht van een booze wille; het ander, van een swack oordeel; het derde, van een kranck vermoghen. Het tweede magh zom-tijds, het derde moet altijds verschoont werden. Maer zoo veel het eerste belanght, daer van zeght CICERO: *Totius injustitiæ nulla est capitalior, quam eorum, qui cùm maximè fallunt, id agunt, ut boni videantur.* Dat is: *Het hoofd-stuck van alle on-rechtveerdigheyd is, als yemand met op-zet bedrieghende, nochtans het zoo vveet te maecken, dat hy noch een goed man schijnt te vvezen.* 'T is nochtans onder onze menschen zeer gemeen, hoe-wel oock niet te verschoonelicker. Hoor, wat de Heydensche Poeet zeght:

Tuta, frequensque via est, per amici fallere nomen:
Tuta, frequensque licet sit via, crimen habet.

Dit is zijn meeninghe:

'T is een ghemeene vvegh, en, als heel veyl, gheprezen;
Bedrieghen, deur de naem van een zeer goede vriend.
Maer of die vvegh ghemeen, en veyligh oock kan vvezen;
'T is een mis-dadigh stuck, dat menschen niet en dient.

Verre moet dan uyt onze herten verbannen werden, die bedrieghelicke reghel, die beyde de zijden, in onze gemeenen omme-gangh, schijnt vervult te hebben:

Promittas, facito: quid enim promittere lædit?
Promissis dives quilibet esse potest.

Dit zinght de zelve Meester:

Maeckt dat ghy maer belooft.
Wat kan belofte schaden?
Elck een hier deur ghelooft,
Dat hy is rijck gheladen.

Maer ick werde hier in-dachtigh van een droom, die dit Zinne-beeld tot een fackel zal konnen dienen.

In't kriecken van den dagh, vvanneer de eerste droomen,
Ont-last van d'eerste mist, en d'alder-grofste doomen,
Ghedaelt deur d'horen-poort', niet met een leughen-beeld,
(Dat onze ziel beraeght, en onze reden steelt)
Maer met een vvaer ghezicht in onze herssens rijzen,
En in half-vvacker slaep veel vvonder' dinghen vvijzen;
Verscheen voor my een vrouvv, van gheen gemeene staet,
Maer hoogher van geboort, en van gheen menschen-zaed.
Haer hayr vvas vvonder schoon, en in haer Enghelsch vvezen
Was ick en vveet vvat zoets, en oock vvat groots te lezen:
Haer oogh-licht hadd' de zee zeer licht tot vré ghebracht,
En een droef hemels-lucht gehelderdt door zijn kracht.
Haer voor-hoofd vvas met eer en majesteyt beschreven,
Haer mond, half-lachs gestelt, scheen roozen uyt te gheven:
En als zy maer de deur' van hare stem ont-sloot,
Een heunigh-ratigh zoet uyt hare lippen vloodt.
Haer leden allesins verrijckt met Venus-gaven,
Die maeckten vvien-ze zagh, van stonden aen tot slaven:
't Zy dat zy gingh of stond, 't zy dat zy svveegh of sprack,
Het alder-steeghste hoofd, het hardste hert zy brack.
Zy hadd' de handen vol, zoo veel zy konden vaeten,
Met ballen vol van vvinds, met flessen vol van staeten,
Met zacken vol van roock, met doozen vol van gunst,
Met burzen vol gestreel, en vvoorden vol van kunst.
Men zagh rontom dees Nymph' een groote bende krielen,
En met een groot ghedruysch demoedigh neder-knielen,
Scholieren, pen-ghesnor, Matroozen, hofsche lien,
En hacke-packxken zoon vviert oock daer by ghezien.

Ick

Jck merckt' oock met een oogh, aen hare zijde vvrijven,
Een on-getijdigh volck van onbeschaemde vvijven:
D'een sprack voor haeren man, en d'ander voor haer kint,
Elck een, naer dat hy vvas tot dees of gheen' ghezint.
D'een lagh vvat naerder by, en d'ander meer verschoven,
Naer dat hy beter kost met deze vrouvve hoven:
Nochtans vviert elck end' een veel hope toe-gevoeght,
En yder niet vernoeght, gingh van haer gantsch vernoeght,
Daer hingh aen hare zijd', ghelijck een jaghers tasse,
Zeer groot, breed, diep, en hol, dat de gevrijde kasse
Van haren vvinckel vvas, met rijck gesteent' deur-vvrocht,
Wt 't morgen-roodigh land van d'Indiaen ghebrocht.
Hier laghen in-gehoopt veel Commißarisschappen,
Raedsschappen van't gerecht, veel Reken-meesterschappen:
Jn't roeren vvert gezien 't ampt van een President,
En vvederom een staet my vveynigh noch bekent.
Die onder-stond te staen naer 't ampt eens Pensionaris,
Of die om-helzen vvou den last eens Secretaris,
Die zagh hier zijn gherief: Burghmeesters, Wet, en Raed,
Vroedschappen, Threforiers, elck een vont hier zijn staet.
Maer die van leegher bloed, of kleyne van vermoghen,
Met een neer-valligh oogh, tot minder staten bogen,
En sloeghen oock niet mis; maer zaghen haer gherief,
Al vvas het haer noch niet bezegelt met een brief.
Die Roeper vvilde zijn, of liever had behaghen
Het vvapen op de borst van land of stadt te draghen;
Die dieven leyden vvou, of liever d'eere droegh
Dat hy-ze met een svveert, of heete roeden sloegh;
Die 't volck voor-lezen vvou, die kercken vvou bevvaeren,
Die met een svveep of stock de honden vvou vervaeren,

('t Gezalfd' en raeck ick niet) elck toefde deze vrouw,
Elck kusten haer de slip, elck trock haer by de mouw.
Elck een was nijdigh-heet om in dees taß' te vissen;
Elck zocht zijn brand en koorts in deze beeck te slissen;
Elck zagh op haer geswel; en noyt haer yemand zagh,
Of wiert vervoert deur zucht van eer en groot gezagh.
Zoo yemand, als 't gebeurt, van spijt begon te groonen,
De vrouw stracks in de weer, die gingh het stuck verschoonen,
Zy hief haer taß' maer op, en toond' hem al de keur:
Maer als ick 't vond daer naer 'twas recht een vogel-leur.
Zy was, oft anders scheen, aen d'alder-kloeckste lieden
Een stief-moer, die alleen met hope van haer schieden:
Aen ander' met een hooft van yzer, loot, of hert,
Naer haren lichten aerd, droegh zy een moeders hert.
D'een wiert terstont vernought, die sich oock stracks deed' achten;
De ander most, eylaes! op ydel hope wachten,
D'een thien jaer, d'ander vijf, d'een minder, d'ander meer;
En zommigh', hoe bequaem, en kreghen noyt een keer.
De een wiert uyt-gestelt, met wacht het ſal haeſt kommen:
Een ander wiert ghepaeyt met deze blauwe blommen,
En twijffelt aen my niet, ick zal daer acht op ſlaen:
Maer 't zijn al linckernyen, zeer qualick om te raen.
Ick zagh mids-dien het volck een dicken aessem blaezen,
En met een noest gedrangh, ontrent dees Nymphe raezen:
D'een wreef den ander af, en spaerde moeyt noch pijn,
Om by haer, hoe het gingh, de naest en d'eerst te zijn.
Voor haer gingh, vol van pracht, met feestelicke treden,
Me-vrouwe de Fortuyn, die doof, blind, zonder reden,
En lichter als een pluym, en broozer als een glas,
In 't midden van het volck, als by gevalle was.

Haer

Haer wille was een wet om die om hoogh te trecken,
Om ghene weer te doen, het stof en d'aerd' te lecken:
Maer zottinn', als zy was, en vol van boozen aerd,
Deughd was by haer veracht, on-deughd in grooter waerd'.
Op dit gherucht des volcks, en al dit woeligh drijven,
En kond' ick oock niet wel meer in mijn ruste blijven:
Ick vliegh op met een sprongh, en ziende, voor mijn bed,
Zoo schoon een vrouw-persoon, zoo cierlick op-ghezet;
Jck neem de stoutheyd aen, deur keurigheyd ont-steken,
Te vraghen naer haer naem, en op dees wijs te spreken:
Goddinne, kom wat by, verhael my onverblomt;
Van waer ist, dat ghy zijt, van waer ist, dat ghy komt?
Waer zijt ghy, zegh my, t'huys? het schijnt wel aen uw wezen,
Aen uw ghebaer en draght, dat ghy niet zijt gherezen
Wt eenigh leegh gheslacht, dat noch in't duyster light.
Uw wanghen, uwe mond, uw voor-hoofd, uw ghezicht,
En al wat aen u leeft, zijn merckelicke sporen,
Dat ghy niet van een vrouw, of sterflick mensch gheboren,
Maer van den hemel zijt: al wat mijn oogh oyt zagh,
't Js niet als duysternis, by dezen hellen dagh.
Mijn vraegh was nauw ten eynd, en noch half af-gesneden,
Haer antwoord was bereyd, met dier-gelijcke reden;
Ick ben Beloste, *vriend, wiens hoogh en breed ghebied,*
Noch aerd, noch zee, noch lucht, noch eenigh dingh ont-vliet.
De bende, die ghy ziet mijn treden warme maecken,
Die volght my op mijn woord, als een ghewisse baecken:
Jck ben ge-eert, gevreest, en 't alder-sterckste hert,
Wanneer het my maer hoort, terstond versw acket wert.
Mijn woningh is ghevest, daer ick my gae vermaecken
Jn huyzen hoogh-gebouwt, in princelicke daecken,

Daer zalen, kamers zijn, verciert met zijd' en goud,
Met gladde marmer-steen, met gittigh ebben-hout.
Al vvat in hoogheyd is, de Princen en de Heeren
Van groot en en kleynder reeck', zy moeten alle keeren
Op d'herr' van mijn begeert: ick roer' om, en ick stil'
Volck, landen, huyzen, ste'en, al naer mijn enckel vvil.
Jck maecke rust en vré, doe vveeld' en rijckdom bloeyen;
Jck maecke tvvist en krijgh, doe nood en armoed' groeyen:
't Buyght alles onder my: een vvoord van my gezeght
Is stercker als 't ghebied eens Koninghs aen zijn knecht.
Het moedigh krijgh-geslacht, haer goed en bloed verstorten;
Het zee-volck insghelijcks haer leven gaen verkorten,
En al tot mijnen dienst: een yder die vvat vveet,
Die lijdt, om mijnen 't vvil, veel onrust, zorgh en leed.
Die hoogh-gebrauvvde lien, die in de boucken vroeten,
En konnen, zonder my, haer dorst, noch hongher boeten:
Poëten zoucken my; vvat penn', pinceelen voert,
't Is al met heeten lust tot mijnen dienst vervoert.
Het Kerckelicke volck ('t en dient niet al verschoonet)
Die zoucken somtijds oock van my te zijn beloonet:
Zieck-meester, Advocaet, Notaris, Procureur,
Zy komen al te zaem gevloghen naer mijn leur.
De fiere Courtizaen, die hovelicke gasten,
Ghedreven deur mijn zeyl, naer my gestadigh vasten:
De Raedsheer, hoe geleert, hoe stemmigh dat hy zy,
En vvie daer meer mocht zijn, zy roepen al naer my.
Mijn zijd' en is noyt vry van allerhande knechten,
Die onghetijdigh stout, als klißen aen my hechten:
Jck jaghe niemand vvegh, maer houd' elck een by my,
Doch met een onderscheyd van hoogh en leegher ry.

De eene, neem' ick lust, tot hooghe staet te heffen,
Wat dat een deel ghesnor daer tegen staen en keffen;
De ander', noch zoo groot van vvijsheyd en verstand,
Die houd' ick eeuvvelick in een on-zeker stand;
En als zy grijs en grauvv gevvorden zijn van beyen,
Jck zend'ze dan noch t'huys by haeren heyrd te schreyen,
Te vvachten, met verdriet, te vvenschen naer den tijd,
Dat zy van spot, en spijt, eens mochten zijn bevrijdt.
Ick vley', als ick beveel', en niemand kan het voelen:
Ick vveet het vvaer', en 't valsch, zoo onder een te broelen,
Dat voedend' elck end' een, met ydel hoop' en vvaen,
Een yder, zonder grond, heel zeker dunckt te staen.
Zoo sprack dit listigh vvijf, en noch meer ander dinghen,
Die ick niet derven zou hier nu te voor-schijn bringhen.
't Js oock hier med' genough, voor die maer slechts onthoud,
Dat hy is gantsch verdvvaelt, die op Belofte *bouvvt.*

EMBLEMATA.
XL.

Het aenzicht wijst, wat de ziele prijst.

Daer 't herte vol van is, dat zal het aenzicht wij-
zen,
De tongh en al ons doen, met volle maeten, prijzen,
Wat dat de geest bemint: wanneer hy oock wat haet,
Het zelf, als vast gedruckt, in onze leden staet.
Zoo hoeft ghy, dan, ô vriend, van my hier niet te leeren,
Wat dat dez' jonge maeghd, met eer, wel zou begeeren.
Zy knoopt hier gras te zaem, op dat sy mocht ver-
staen, (gedaen.
Of 't kroontjen van haer trouw niet haest zal zijn

Wt-

Wt-legginghe.

DE natuere, jonckheyd, en gezondheyd, drie krachtige school-meesters, blaezen geduerigh en ontsteken, in het huys, daer zy woonen, een heet vier van natuerlicke lusten; die den weerd ghestadelick roepen en drijven tot het gene niet veroorloft en is, als tusschen twee echt-ghenooten. Wanneer wy ons maer eerst en beginnen te ont-nesten, uyt de natuerlicke eenvoudigheyd der jaeren, die ons in state stellen, om testament te konnen maecken, wy vinden ons zoo haest genegen, om erfghenaemen voort te teelen. *Tout le mouvement du monde se resoult & rend en cest accouplage : c'est une matiere infuse par tout : c'est un centre, où toutes choses regardent. Alle de bevveghinghe des vveerelds,* zeght de Heer van Montaigne, *ont-doet en gheeft sich over in die tsamen-paringhe : 't is een stoffe, die over al in-gestort is : 't is een middel-punt, daer naer alle dinghen zien ende toe-loopen.* 't Is te vergeefs ghestremt en gesteuyt, wanneer de vloed over de dijcken swelt. 't Is oock moeyelick, die begeerten den necke te breken, met den hamer van natuerlicke redenen. 't Is een duyvel, die niet uyt-ghedreven en wert, als met vasten en bidden. Dat MARTIALIS zeght van NIGRINA, heeft by naer de geheele weereld in-gewonden en gewonnen :

Te patrios miscere juvat cum conjuge census,
Gaudentem socio, participemque viro.

Neem dit zoo wat ruymer, en niet buyten de zin en waerheyd :

Het staet u gantsch vvel aen, uvv vaderlicke schatten,
En vvat ghy hebt ge-erft, te menghen met een man :
't Ghezelschap u behaeght (en vvat ick kan bevatten)
Het mannelick ghebruyck niet teghen zijn en kan.

Daer wert erghens van een ghezeght, dat de bruydloft en de ouderdom van een natuere zijn. Want wy begeeren-ze, voeght hy daer by, alle te beprouven: en wanneer wy daer toe gheraeckt zijn, bedroeven wy ons. Het welcke zeker, met die ruymte ghestelt zijnde, door ervarentheyd van velen, lichtelick kan wederleght werden. Ghelijckerwijs oock dit: dat de vrouwe den man niet toe en brenght, als twee ghenueghelicke daghen, den trouwdagh, en den sterf-dagh. Iae noch dit en kan voor gheen ghereed gheld aen-ghenomen werden, 't welck een METELLVS NVMIDICVS openbaerlick tot het volck zeyde, met deze woorden:

Si sine uxore, Quirites, possemus esse, omnes eâ molestiâ careremus: sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commodè, nec sine illis ullo modo vivi possit; saluti perpetuæ potius, quam brevi voluptati consulendum. Dit behelzen deze woorden: *Konden wy, Romeynsche burghers, zonder vrouwe wezen, wy zouden alle die moeyte wel derven: maer dewijle de natuere dit leert, dat wy niet gemackelick ghenough met de zelve, noch geensins zonder haer en konnen leven; moeten wy ons veel eer beraden met een geduerigh wel-varen, als met een korte wel-lust.* Wie kan oock dit aen-nemen?

L'homme une fois marié,
Qui lié
Se revoit par mariage;
Par deux fois se vient ranger
Au danger,
Sauvé du premier naufrage.

Dat is, op de zelve maete en voeten:

Een man zijnde eens ghetrouwt,
Die er-houwt,
En in banden wee'er wilt kommen:

Twee-

Twee-maels ſtelt hy ſich voorwaer
In ghevaer,
Eens van ſchip-breuck zijnd' ont-ſwommen.

Maer veel meer ſtaet ons toe te ſtaen, en met onze beyde armen te om-grijpen, dat de Vandoomſche Poeet voor-zinght:

Un plus grand bien ne ſe trouve en la vie,
De ſoy faſcheuſe & bouïllante d'envie,
D'ambition & d'honneur importun;
Que de trouver entre mille quelqu'un,
Auquel on puiſſe, avecques confiance,
Dire ſans fard tout cela que l'on penſe.
Amour nous faict tel plaiſir eſprouver:
L'amitié faict le bon amy trouver.
Comme pourroit un homme ſociable
Avoir party, qui luy fuſt agreable,
Pour vivre enſemble en toute loyauté,
Sans s'allier a la douce beautè
D'une treſſage & vertueuſe dame?
Pour n'eſtre plus, que d'un corps en une ame;
Vn ſeul eſprit, qui ſe puiſſe enflammer
Tant ſeulement du ſeul honneur d'aymer:
Ne cerchant point de ſon ardeur extreme
Autre loyer ſi non que l'amour meſme,
Qu'en bien aymant, de ſe voir bien aymé?

Zijt ghy niet te zeer verleckert, lees oock de over-ſtellinghe:

In't leven, van zich zelf, met moeyt' en pijn beſlaghen,
Vol eer-zucht en on-ruſt, vol nijd en quade laghen,

En isser niet zoo goed, als datmen een goed vrind,
Al vvaer het oock maer een, en onder duyzend vind:
Aen vvien vvy, vvel-gherust, en rond uyt konnen zegghen,
Al vvat vvy in ons hert, in't duyster overlegghen.
De liefde doet alleen ons proeven deze vreughd:
De vriendschap hert en zin, met een goed vriend, verheught:
Maer hoe kan nu een mensch, ghezelligh van natueren,
Verkiezen eenigh deel, en zoo daer by verdueren,
Om, met een trouvve band, te leven steeds te zaem,
Dat onverdrietigh zy, en vvonder aenghenaem;
En dat hy niet een fraey' en zoete schoonheyd trouvve,
Van een zeer vvijze maeghd en deughdelicke vrouvve:
Om dan niet meer te zijn als, tvvee tot een ghebrocht,
Tvvee lijven en een ziel, door eenen gheest verknocht.
Een gheest die alleen kan ontsteken zijn, van binnen,
Van d'eer en zoete vreughd van grondelick te minnen:
Die anders gheenen loon van zijnen brand begheert,
Als liefde, die zijn liefd' met liefde vveer vereert.

Daerom heeft oock PYTHAGORAS wel een scherpe ros-kam verdiend, welcke zijnde, op eenen tijd, zeer belefdelick en ernstigh van een vriend ghenood, om zijn onder-trouwe en bruydloft, met zijn teghenwoordigheyd, te vereeren; gaf voor antwoorde, dat hem niet zoo zeer ter herten en konde gaen, als te wezen by een zoo drouve en beweenelicke dood. Willende te kennen gheven, dat een vrouwe te trouwen, niet anders en was, als zich in een graf te legghen. Aerde en water moest hy werden, die dorste zegghen; dat, die dien knoop en houwelicken band ghevonden hadde, hadde een schoone gelegentheyd en middel ghevonden, om zich van de menschen te wreken: als zijnde een strop, of garen

beeſten te betrappen , en die daer naer, met een kleyn vierken, te braden,en verteeren. 't Is waer,dat die heylighe verbinteniſſe niet t'eenemael vry en is van alle on-ghemack. Maer waer vint ghy wijn zonder moer; bier zonder ghiſt; hout zonder ſchors; koren zonder kaf; roozen zonder doorn? Zeker, hy ware weerdigh in het aenzicht gheſpoghen, en de tanden ghebroken te werden (als ÆSCHYLVS ſpreeckt) die daerom dat alles, met verachtinghe,of verwerpinghe wilde verdoemen. Daer en is, in dit arme leven, gheen geniet van vermaeck of wellust, die eenparigh en effen zy: maer het is al knobbeligh en onder-menght met vele drijvingen, die de natuere teghen en koortzigh zijn.

Zoo en wert de Ionck-vrouw van ons Zinne-beeld niet ten toone geſtelt, om voor de kijckers en gaep-ſtocken een zots-kolve of polleken te draghen: maer alleenelick om af te beelden de aengeboren genegentheyt die ons int gemeen van den hemel in-geſtort is,om ons zelven tijdelick te eeuwigen, door de rancken,die in verre eeuwen,van onſe ſtock ſchieten.

EMBLEMATA.
XLI.

Wilt ghy vaſten rijckdom hebben?
Wilt hem by den armen legghen.

ZO Jonckvrou, gae zo voort! laet op het water drijvẽ
V brood, der viſſchẽ aes, niet ſchaerſelic gezaeyt.
Het koſtjen is gheringh, en't zal oock wel beklijven,
Als ghy van deſen ougſt de vette vruchten maeyt.
Maer noch iſt niet genoegh: ghy moet hier by gedenckẽ,
Dat ghy der armen nood te gheener tijdt vergeet,
'Ten zal uw ziel niet ſchaen, noch oock uw rijckdom krencken,
Want t'wert met Gods beloft van s'hemels winſt beſteet.

Wt-

Wt-legginghe.

DE ſtoffe van dit Zinne-beeld is geleent, uyt het elfde capittel van den Predicker: dien ick (God willende) onlangs zal in't licht brengen, nieuwelicks van my, uyt den Hebreeuſchen oorſprongh over-gheſtelt, en in alle duyſtere plaetſen, naer mijn geringe moghelickheyd, uyt-geleght en verklaert. Daer aen gedraegh ick my; op dat niemand, door een goddeloos voor-oordeel, dit veers aen een gehaeckten neuze en hanghe.

Wilt dan hier uyt gheleert zijn, het ghene Ieſus tot zijne diſcipelen zeyde: *vrienden te maecken van den onrechtveerdigen rijckdom, op dat, wanneer u ontbreken zal, zy u moghen ontfanghen in de eeuwige woon-ſteden.* De ſchatten werden eerſt de onze gemaekt, wanneer wy die wel aen een ander beſteden: zy werden eerſt voor ons verzekert, wanneer wy-ze in den ſchoot der armen, gelijck van ons wegh-werpen. De Heydenen, oock die zelve, die nerghens naer van de fijnſte bloeme geweeſt en zijn, hebben dit betuyght. Hoor maer MARTIALIS ghedichten:

Callidus effractâ nummos fur auferet arcâ,
Proſternet patrios impia flamma lares.
Debitor uſuram pariter ſortemque negabit.
Non reddet ſterilis ſemina jacta ſeges.
Diſpenſatorem fallax ſpoliabit amica.
Mercibus extructas obruet unda rates.
Extra Fortunam eſt, quicquid donatur amicis.
Quas dederis ſolas ſemper habebis opes.

Verſtae het, die gheen latijn en verſtaet. Dit zeght de Poeet:

Een dief zal kist en kas verbreken; 't ghelt ont-legghen.
Een goddelooze vlam uvv dack om verre slaet.
Een schuldenaer zal 't crois, en 't hooft-gheld oock ont-zegghen.
Een magher ougst en geeft niet vveder al haer zaed.
Een Courtizaen ont-rooft den man, door vvien zy levet.
De zee versvvelght een schip dat vvel-ghéladen is.
't Is buyten de Fortuyn, vvat ghy aen vrienden ghevet.
Alleen het gheen ghy gheeft, blijft eeuvvigh en ghevvis.

Maer wat is hier anders van? Merck, dien de oogen in het voorhoofd staen. Veel zegghers vint ghy over al; weynigh doenders. Veerdigh van kaecken; traegh in de zaecken. Doch evenwel,

Men ziet vvel hier en daer, dat menschen zich begheven
Tot deughd; maer 't is een deughd met vveereldsch eer bekroont.
Tot deughd, maer 't is een deughd, om vveelderigh te leven:
Tot deughd, maer 't is een deughd, die hier vvilt zijn beloont.
Tot deughd, met moeyt' en zorgh, met arbeyd over-toghen,
Maer die steeds op haer zelf, niet op een ander ziet.
Een deughd ont-breeckt ons meest, dat vvel dient over-vvoghen,
Een deughd, een vvare deughd, die God ons meest ghebiet.
Want zeker 't is vergeefs God boven al te eeren;
Zijn zelf, ghelijck-men meynt, te houden onbevleckt:
Ghy zijt een onreyn vat, dat God van zich zal vveeren,
Soo ghy u hert en hand van uvven naesten treckt.
't Is een vergeefsche troost, 't zijn niet als ydel ballen,
Te zegghen, dit en dat, en dat en dat is mijn:
Want als ghy 't al bezit, noch hebt ghy niet met allen,
Als ghy 't niet vvegh en leght, by die ghebreck'lick zijn.
Wat dulheyd jaeghht ons breyn! Godt heeft ons arme slaven,
Met bitter svveet en bloed, ghenadelick ghekocht:

En

En vvy en vvillen God, ons heyl, ons ruſt, ons haven,
Niet koopen met wat broods van God ons toe-gevoeght.

Hoe vele zijnder die de handen tot de ellebogen toe in haer goed ſteken, die nauwelicks het uyt-eynde van haer vingheren nat en zouden maecken, om haer even-menſche te laven? Hoe vele, die van haer goddelooze over-dadigheyd ettelicke huyſ-ghezinnen zouden op-voeden? en die nochtans niet zoo zeer en meenen te verliezen, als dat zy (en dat noch uyt ſchaemte, of wel om eere) aen den armen gheven.

Rijcke dieven, baſtaerd-zaed,
Van der hellen ſvvarten raed,
Hoe verſpilt ghy dus uvv gheld,
Dat ghy quiſtigh henen telt,
Nu om pompigh leckerny,
Dan om poppigh pronckerny:
Al om voor een ooghen-ſlagh,
Aen u luſt te gheven dagh,
En te thoonen voor het licht,
Dat ghy hier uvv hemel ſticht!
Daer ghy Jeſu naeckte le'en,
Van de vveereld onder-tre'en,
Doch by Gode hoogh-geeert,
Als een vaeghſel van u vveert.
Daer ghy ſticket kiſt en kas,
Met een hooghen kleeren-tas:
Daer ghy ſchieters en de mot,
Vuyle kinders van den rot,
Met uvv over-daed bedeckt,
En Gods even-beeld ont-treckt.

Maer

Maer dit is veel eer de thoon, dien zy zinghen, en het wit, dat zy haer voor-ſtellen:

Dit is een vaſt beſluyt, ick vvil my zelven ſchrijven,
Tot mijn ghenoughzaemheyd, mijn eyghen erfghenaem.
Ick vvil hier in dit vleeſch voor my alleene blijven,
Zoo valt my 't leven zoet, en vvonder aenghenaem.
De Pelicaen is zot, die zijne borſt gaet vvonden,
Voor een deel kieckentjens, van hem korts uyt-ghebroet;
En zot is, die veel zorght voor een deel vremde monden,
En hout met on-ghenucht, een on-gheruſt ghemoed.

De zulcke moghen wel, zonder verlof, gortige verckens genoemt werden: als die lemtigh en verminckt van allerley hemelſch gevoelen, een ziele in plaetſe van zout ghegeven is. Ten waere die beter ghenoemt wierden, met de Spaignaerden, *Deſalmados*, ziel-looze fielen.

Ah menſche, niet alzoo! men moet die rijcke gaven,
Die God zoo mildigh leent aen ons zijn arme ſlaven,
Niet zoo onnut verdoen, tot 's hemels leedt en ſpot,
Hier met een roffiaen, daer met een vuyle vod:
Die, als een raef-gheſpuys, uvv erfdeel gantſch vereten,
En van gheen ander vveerd, zoo langh het duert, en vveten.
Maer God heeft die gheleent, om onderſtand te doen,
Zoo veel het lijden magh, en, naer den nood, te voen
Ghebreckelicke lien, ghevangh'nen, vremdelinghen,
Ghedreven uyt haer land, en arme vveezelinghen.
Niet om in ſpijs en dranck, in feeſten rijck bereyt,
Die zoo gantſch deur te ſlaen in overdadigheyd.
Wat iſt dat ghy in vvijn en ſpijs u gaet begraven?
Uvv buyck is gantſch en gaer ondanckbaer van uvv gaven.

Want

Want hoe veel en hoe veel oock in zijn afgrond daelt,
Noyt is hy gantsch verzaet, 't is altijds, haelt, en haelt.
Ghelijck een kole viers, die hoe ghy meer zult voeden,
Te meer zy voedsel wilt, te meer zy oock zal woeden.
't Is beter dan in tijds, ghebreckelicke lie'n,
Van uw kost, van uw gheld, of anders te verzien,
Naer dat ghy min of meer in voor-spoed zijt ghezeten.
En als ghy dan daer in u zelven hebt ghequeten,
Ghy zult op dezer aerd, en naer-maels in Gods throon,
Als ghy eens scheyt van hier, ontfanghen grooten loon.

EMBLEMATA.

XLII.

Wat is het volck, als wind en wolck?

Dit is de aerd des volcks: weer-haenigh, los van zinnen,
Veel-hoofdigh, on-gherust van buyten en van binnen:
Een wispeltuyrigh rat, vol van verkeerde zucht,
Ghedreven door den wind van allerley gherucht.
Nu quistigh van haer gunst, als't gaet naer haer behaghen:
Als't anders, vol van haet, van bitterheyt, en klaghen:
De Prins is als die boom, die, als het reghen stort,
Ons deckt; is't weder schoon, van ons gekluppelt wort.

Wt-

Wt-legghinghe.

MEn vint in alle andere dinghen een on-gestadigheyd en veranderinghe, maer die evenwel eenighsins tot eenighe ghelijckmatigheyd kan ghebracht werden. Niet en isser zoo on-zeker, noch zoo mis-luydigh als het lichaem des volcks,in zijn geheelheyd by een gerekent. HORATIVS vraeght, of zich wel yemand zoude konnen onthouden van lacchen, zoo hy een schilder zaghe, die een peerds hals aen een menschelick hoofd voughde, en van allerley ghedierten eenighe leden ont-leent hebbende, daer aen verscheyden pluymen schilderde, van boven verthoonende een schoone vrouwe,van onder een vuyle en groote visch. Maer met zoo goede reden mochte yemand wel vraghen,offer yets ter weereld zoo belacchelick is,als de menighte van het ghepeupel in eenen hoop by een gestout. Dat zy korts te vooren gewilt en toe-gestaen hebben, zal lichtelick een wind van een ydel geruchte, of de roeringe van een lucht of stemme om verre stooten. De trouwe van het volck, en de ghedachten van een kind, hebben ghemeenelick de zelve dueringhe: de welcke niet alleenelick en veranderen, naer dat de schijnelicke voor-deelen een ander streke nemen; maer oock naer de verscheydentheyd van tijdinghen, en andere omstanden, die elcke minute des daeghs kan toe-brenghen. Zy hebben ghewillighlick een wersheyd en wan-lust van teghenwoordige dingen; staende altijds met de ooren open naer wat nieuws, veel-tijds ghereed om de jonghste dinghen plaetse te geven, maer zonder langhe vernachtinghen. Dien volghende, zeght SENECA, *dat het volck gheneghen is,om het jock van haeren staet af te schudden: het teghenwoordighe mishaeght haer; het toe-kommende vermoeyt haer; het goed verveelt haer; het quaed onder-druckt haer.*

Daerom zijnder oock ghevonden, zoo quaed om te vernoughen, dat zy zelfs het licht der zonne niet en hebben konnen verdraghen: gelijck de Atlanters, volckeren van Lybien en Mauritanien, die des morghens de zonne begroeteden met ſcheldinghen en laſteringhen. Hier mede (verſtae my wel) en wil ick alle onze leden niet gelijckelick lardeer-priemen; noch met een quiſpel het gantſche huys ſwarten. 't Is zeker, datter onder ons zijn zoo wel gheſnuytte en gheſnoeyde verſtanden, die veel beter hooghe ampten bekleeden, en voorzichtigher toe-zien zouden, dat het gemeene beſte geen ſchade lijden en zoude, als de zommighe die op het lands kuſſen ghemackelick en zorgheloos neer-zitten. 't Is oock zeker, dat God de Heere, door de zorghvuldighe vierigheyd, de ſlaeperighe na-latigheyd der Regenten dickwils wacker maeckt. Daerom oock, niet zonder beſcheet, gezeght en werd, *De ſtemme des volcks, de ſtemme Gods.* Maer wy en draghen evenwel niet alle de zelve livreye. Vele van ons hebben ſchele en loſſe verſtanden, die meer door on-bezuyſtheyd gedreven, als door beſcheyt geleyt werden. Onze ziele is veel-tijds zoo licht, als ons lichaem aerdſch en ſwaer is. Zoo veel aen-zichten alſſer in een ghebroken ſpieghel ghezien werden, zoo veel beſluytinghen werdender alle oogh-ſlaghen in onze herſſens ghevormt. Ons ghevoelen wert gheïnt het eene op het ander: en eer het noch beghint hout te maecken, de zaeghe moeter weder in, daer moet een ander greffie ghezocht werden. Wy zijn zoo verlaſt en verleckert achter de veranderinghen, dat wy nergens naer zoo zeer en vernibbelen, als dat ons een nieuwe ſmaeck toe-brenght. Het volck, zeght yemand, is een beeſte, die niet lijden en kan een zoet en ghemackelick ghebit, noch langhe ghenieten een ghereghelde vryheyd, altijds wijckende van het middel, naer d'een feylighe uyterſte, of naer het ander: en dan byzonderlick, wanneer het ſchijnt meeſt bevredight en ghetemt te

zijn,

zijn, zal het in een hand-wijle zich zelven ont-ſnappen, en het hoofd keeren teghen die hem goed ghedaen heeft. Zoo verkeert en veranderlick is die oude wet-ghever, die-men *Volck* noemt. Een wonderlick monſter, daer van de meeſte deelen niet anders als tonghe en zijn, die altijds van alle dinghen ſpreeckt, en niet en weet; dat alles ziet, en niet en onderſcheyd; dat met alle dinghen lacht, met alle dinghen weent; dat alles hoopt, alles vreeſt; alles maeckt, alles breeckt; kort, diens oordeel en wijſheyd niet anders en zijn, als drye teerlinghen van avontuere.

Populaire ignorant, groſſe maſſe du chair,
Qui a le ſentiment d'un arbre, ou d'un rocher:
Traine a bas ſa penſee, & de peu ſe contente,
D'autant que ſon eſprit hautes choſes n'attente.

Dit zeght de Poeet:

't Volck is een dick klomp vleeſch, en vol van on-verſtand:
Heeft oock niet meer ghevoels, als een rots, boom, of plant.
Niet, dat hem oyt vernoeght: ſleypt zijn ghedacht ter aerden:
Dewijl' zijn gheeſt gheen dingh, dat groot is, kan aen-vaerden.

Heer Alleman, zeght een ander, is een beeſt, dat ick en weet niet, of duyzend hoofden of gheen en heeft. Een beeſt, dat bot, dom, onverſtandigh, en onredelick is, als alle beeſten pleghen. 'T heeft niemand lief, dan die het troetelt. 'T en kent zijn meeſter uyt de knecht niet: jae zal dickwils zijn meeſter vernielen, om de knechts wille. Loopt ſoo ras in't water, als op ſtal; zoo ras in't vier, als in zijn neſt. Een deerlick dingh, als't begint te razen. Loopt met 't hooft tegen den muer, tot datter door is, of daer voor blijft ligghen. Heeft de ooghen zoo diep in de kop, dat het niet en ziet wat ontrent hem is, maer alleen wat recht voor uyt is, langhſt

de neuze: is zijn eyghen zelf in't licht, en meest om zijn eyghen verderf uyt. Als het dan zijn moed uyt-gheteert heeft, en zijn eyghen stal aen brand ghesteken, dan warmet zich by de kolen, valt in slaep, verkout en verhongert, en wert zoo tam, dat-ment een touw om den hals werpt, en wegh leyt als een lammeken. 'T en is daerom zoo vremd, noch zot niet te achten, dat DIOGENES, als het volck uyt de schouw-plaetse quam, daer zy verscheyden spelen gezien hadden, teghen het volck met gewelt quam aen-dringhen, en ghevraeght zijnde, waerom hy zulcks dede, voor antwoorde gaf, dat hy in zijn gantsche leven pooghde van het doen en de gewoonte des volcks te verschillen. ANTISTHENES insgelijcks, als hem yemand zeyde, dat hy by naer van elck end een ge prezen wiert; maer, wat hebb' ick, zeyd' hy, quaeds ghedaen? oordeelende, dat de beste dinghen aen het minste deel des volcks behaeghde. Dit verstond oock zoo PYTHAGORAS, wanneer hy zeyde, *en vvandelt niet op de gemeyne straten*. Het welck een-stemmelick van EPICVRO bevestight wert, met deze woorden; Ick en hebbe noyt het volck willen behaghen. Want die dingen, die ick weet, en prijzet niet; en dat het volck prijst, en weet ick, noch en wil ick niet.

'T is dan een zeer zorgelick ambacht, en dat groote voorsichheyt van doen heeft, het volck wel te regieren. Hy moet een wel-ghezift vernuft, en wel-gebouwde herssenen hebben, die by haer geen valsche treden maken en zal. En dan moet hy noch wel op een goeden ezel rijden. Want daer en wert niet soo wijzelick en voor-dachteliekbeleyt, dat t'allen tijde een gantsche menigte beha gen zal. En dat heden prijzelick is, zal morgen lichtelick afgekeurt, en t'eenemael verwezen werden. Het volck, zeght erghens een, is als de dochters, die in't begin van haer houbaerheyt, met de bleeck-verwige zieckte gequelt werden: zy eten dan de vremdste

en

en onghesondste spijsen, diemen zoude konnen verzinnen; maer zy keerenze daer naer weder uyt : alzoo doet oock het volck, wanneer zy door een quaden horzel ghesteken zijn: zy minnen en kiezen dan, dat haer verderft, en dat zy daer naer gedwongen zijn, met benautheyd uyt te keeren. In zulcke gheleghentheyd moeten dan de Overheyden den wijn naer-volghen : die in't begin, door een lieffelicke en leckere smaeck, de menschen noodet en aen-lockt, maer daer naer zich allengskens menghende in haer bloed, en het gantsche lichaem verwarmende, verdooft en versluymert al hare zinnen, alsoo zich meester van haer maeckende. En wanneer zy al tot haere plicht en stilte ghebrocht zijn, vreest dan in die kalmte een aen-staende buye. *Als die van Lycaonien zagen, vvat Paulus gedaen hadde, hieven zy hare stemmen op, roepende, De Goden zijn den menschen gelijck gevvorden, en tot ons neder-gecomen. Ende zy noemden Barnabam Jupiter, ende Paulum Mercurium.* Maer wat voeght de H. Gheest flus daer by? *Ende daer quamen de Joden van Antiochien ende Iconien, ende over-reden de scharen, ende steenighden Paulum, ende sleypten hem ter stadt uyt, meynende, dat hy dood vvas.* Ick konde noch een groot ghetal van dier-gelijcke exempelen voort-bringhen, waer door de ongestadighe wispeltuerigheyd van ons, die het volck maecken, wert aen-ghewezen; maer dit zy ghenoegh voor een gemenghelt staeltjen. De lof, die ons toe-komt, en voornemelick vele leden in onse regieringe, die een gedeelte van het volck maeckende, niet minder bequaem en zijn te regieren, als vele, van welcke zy geregiert werden; zal op een ander stond en ghelegentheyd, zijn plaerse vinden.

XLIII.

Een gram ghemoed veel onheyl broet.

Ah! ziet den ouden man, met af-gesleten leden,
Hy meynt, hy gaet heel fraey, met statelicke tredē,
Maer, laes! hy suft en dubt, 't zijn loopkens dien hy maeckt,
Tot dat, door dick en dun, hy 't eynde t'huys geraeckt.
Merck hier, ghy korzel mensch, van korte stof geknedē,
Den aerd van uwen drift, de zotheyd van uw zeden.
Ghy meynt, dat ghy uw gall', en heete tochten boeyt,
Daer ghy in't volle vier van uwe gramschap gloeyt.

Wt-

Wt-legginghe.

GHelijcker zekere teeckenen zijn van dulle menschen, een stout en dreyghende vvezen, een droevigh voor-hoofd, een straf ghezicht, een haestighe gangh, on-rustige handen, een verandert couleur, vele en sterckelick ghedreven bijginghen: alzoo vint ghy oock de zelve in vergramde menschen. De ooghen branden en glinsteren, veel roodheyds door het gantsche aen-zicht, het bloed ziedet en bobbelt uyt het binnenste inghevvand, de lippen slaen te zamen, de tanden knarssen, het hayr rijst over-eynde, een gedvvongen en kissende geest, een kraeckende gheluyd der ghevvrichten, ghezucht en ghebriesch, een af-ghebroken reden, met half-gesproken vvoorden, handen dickvvils te zamen gheslaghen, de aerde met de voeten gestampt, het lichaem heel bevveeght, en groote dreyginghen maeckende, een afgrijzelick en schrickelick ghezicht. en watter noch meer van SENECA by-ghevought wert. Deze levendighe uyt-beeldinghe is genoughzaem, om te bewaerheden, en ons in het herte te drucken, de gulde vermaninghe van FLACCVS:

Jra furor brevis est; animum rege: qui, nisi paret,
Jmperat. hunc frænis, hunc tu compesce catenis.

Dat zoude wat breeder luyden:

De gramschap is, in't kort, een korte dulligheyd.
Regiert dan uvv ghemoed met reden en bescheyd.
Want zoo het niet en buyght, noch gheen gehoor vvilt gheven,
Het heerscht, en doet het al naer zijnen vville beven.
Bedvvinght het met een toom, vvanneer het is vervvoet;
En slaet het, vast en stijf, de boeyen aen de voet.

De zommige hebben daerom de gramſchap by den haghel vergheleken. Want ghelijck die een in-druckſel is boven in de lucht gheteelt, en ter aerden neder vallende, den ougſt, en allerley noodelick en vermaeckelick gewaſch ter aerden ſlaet, met zeer groote ſchade van vee en menſchen: alſoo is oock de gramſchap een in-druckſel van het hooghe deel des menſches, waer door deze vleeſchelicke klomp gheregiert wert; het welcke neder-vallende op den acker der gewiſſe, alles verbreeckt en verwoeſt, watter ſchoon en heerlick in de menſche is. De welcke ghemaeckt naer de ghelijckeniſſe zijnes ſcheppers, op dat hy wezen zoude het treffelickſte meeſter-ſtuck van Godes handen, is verrijckt met drye byzondere beelden: met het beeld der natuere; met het beeld der ghenade; en met het beeld des lichaems, in heerlickheyd en verhevenheyd boven alle andere lichamen uyt-muytende. Welcke dry beelden, gantſch miſmaeckt, yſſelick, en hatelick ghemaeckt werden, deur dien beeſtelicken tocht der gramſchap. De Prophete Iob, ſprekende van de ſchrickelickheyd des Leviathans, gebruyckt deze woorden: *Wt zijne mond gaen fackelen, en vierighe voncken. uyt zijn neuze gaet roock, ghelijck als van heete potten en ketelen. zijn adem is als lichte kolen, en uyt zijn kele ſchieten vlammen viers.* Een ghelijckeniſſe, die zeer aerdigh paſt, op onze heet-gallighe menſchen: byzonder, daer de heete potten en ketelen by-ghebracht werden. Want zoo wanneer eē pot ziedet door de cracht des viers, alle het ghene om leeghe is, komt naer boven, en werpt zich in de opperſte bobbels van de heete vochtigheyd, maeckende ghelijck een ſtaet en *inventaris* van alle het ghene daer binnen is, doende op-komen alle het ſchuym en vuyligheyd, dat te vooren bedeckt en verborghen was, wanneer de pot noch ſtil en kalme was. Even alzoo gaet het met een herte, dat aen-gheſteken is met die brandighe tortſe van gheele galle. Alle het ghene in het hey-

heymelick vertreck onzer zielen, ghelijck gedommelt en verduyſtert was, beghint zich aen alle kant te roeren, en het onreyne grond-zop van laſteringhe en allerley on-ghelijck om hooghe te ſchieten. Daerom zeyde PYTHAGORAS zeer wel, dat het eynde van de gramſchap, het begin van berou is. Want wy en verliezen hier door niet alleen ons oordeel, maer wy deeren en quetſſen ons eyghen zelven, en vallen in het quaed, dat wy meynen te vlieden. Wy werden hier door zoo gheweldigh gedreven, om een ander te beleeden, dat wy gheen acht en nemen, om ons eyghen quaed te ontgaen. 'T is een tocht, die wel te rechte vergheleken wert by de grond-braken, en bouw-vallinghen, die zich zelven vernielen en breken, door het gene, daer op zy vallen. De Keyzer NERVA, zijnde zieckelick, en met een zoo ſwacke maghe, dat hy gemeenelick, al wat hy at, wederom moeſte uyt-keeren; ſteldc zich in zoo on-matighe en on-machtighe gramſchap, teghen eenen REGALVS, dat hy ſchielick, door een heete en ſcherpe koortſſe beſpronghen zijnde, in een doodelick ſweet viel, die kortelick van de dood ghevolght wiert. Het zelve overquam oock den Keyzer VALENTINIAEN, de welcke ſchuymende en donderende, vol van gramſchap in de vollen raed, teghen de Sarmatiers, om dat zy in Slavonien en Illyrien gheruyt en gherooft hadden, dreygende haer met ſchreeuwende woorden, en on-ghetoomde ſcheldinghen, dat hy haer geheelick zoude uyt-roeyen, en te niete brengen, heeft hy zijn muſkels en bloed-aders zoo geſpannen en doen ſwellen, dat zy gheborſten zijn: waer uyt hem het bloed zoo krachtelick beghonde te ſtorten, dat hy haeſtelick daer van ſtierf.

Daerom de heylighe Artſch-vader Ioſeph, zijn broeders, uyt Egypten, wederom naer huys zendende, gaf haer dit, in plaetſe van alle leſſen en vermaninghen: *En vveeſt niet toornigh op den vvegh.* Dit ellendighe leven en is niet anders voor een Chriſten, als een

 reyze

reyze en toe-gangh, tot dat eeuwighe leven; tot dat gheestelicke Canaan, dat hemelsche Ierusalem, dat boven in de hemel is. Laet ons dan niet toornigh zijn op den wegh, de eene tegen de andere: maer laet ons zoetelick en vredelick, met onze broeders, den wegh voorderen, die ons daer henen leydet Laet ons alle oorzaecken af-snijden, en alle voor-wendselen van ons weeren, die ons in het minste het herte voor de gramschap zouden open stellen. De heylighe Iacob zeght kort en bondigh, dat *de gramschap des mans Gods gherechtigheyd niet en wverckt.* 't Is anders wel geoorloft, het ghewelд van zich af te keeren, en die onder ons ghestelt zijn, met scherpe bestraffinghen, naer gelegentheyd van zaecken, aen te gaen: maer het moet evenwel zonder innerlicke toorne en ont-steltenisse des gheests zijn. Men zeght, datter niet zoo zeer en temt de grimmigheyd van een Olyfant, als het ghezichte van een Lammeken; noch niet zoo licht en steuyt de kracht van uyt-ghe-schoten koghels, als de zachtheyd van wolle of werck, of dier-gelijcke toe-ghevende stoffen. Alzoo, ghelijck de wijsheyd zeght, *wvert een Vorst, door gheduldigheyd verzoent: ende een vriende-licke tonghe breeckt de hardigheyd.* Laet ons dan deze dulle hitte bedwingen, en ons zelven meester maecken van die krachtighe tochten, die de reden uyt haren stoel, en ons uyt Gods wooninghe werpen.

Fortior est, qui se, quàm qui fortissima vincit
Mœnia, nec virtus altius ire potest.

Neem dit in vergheldinghe, die gheen Latijn en verstaet:

't Js veel meer, te konnen leyden
Zijn begheerten, aen den band,
Als dat Princen wvijt uyt-breyden
Al de palen van haer land.

Hy

Hy die meester is ghebleven
Van de tochten van zijn hert,
Heeft alleen een vvare leven,
Vry van kommerlicke smert.
Al vvaer't dat hy moeste blijven,
In een hutt' van stroo en slijck;
Vaster zal hy daer beklijven,
Als een Koninck in zijn rijck.

EMBLEMATA.

XLIV.

Wat ruſt en ghewin gheeft luttel onderwin.

Hoe koſt'lick is't, voor God, hoe zoet, voor ons, t'aenſchouwen!
Dat man en vrouw te zaem haer zelven onderhouwen,
Van haerer handen werck, en wachten, van de Heer,
Niet wat de weereld geeft, veel onruſt, goed en eer,
Maer met een vrolick hert, geveſt op rotſche gronden
Van Godes trouw en eed, en aen haer plicht verbonden,
Des hemels ruſt en luſt; vertrouwend' dat de man,
Die Godes rijcke zoeckt, noyt yet ontbreken kan.

Wt-

Wt-legghinghe.

HY moet den neuze wel vol ſnot, en de herſſens vol fluymen hebben, die niet en rieckt, noch en can verſtaen, de bedrieghelickheyd van de aerdſche hope. 'T is het vier te willen hekelen, en de roodigheyd van een ticchel af-waſſchen; de valſcheyd, van de weereldſche dingen, af te zonderen. Die dit, met ongedeckten hoofde, beſtaet te loochenen, zal immers, wanneer de dood op zijn oogh-ſchelen begint te zitten, ghedwonghen zijn, om uyt te reutelen, *Carbones theſaurus erant. Jck meynde veel ſchats te vinden, maer 't vvaren kolen.*

Maer hoe vele zijn-der even-wel, die haer zelven delven en ghelijck levendigh begraven in dit aerdſche ſlijck! die ghelijck ghevervvet zijnde, in de verdoemelicke ketel van on-ghevoelickheyd, den hemel den rugge, en de helle het aen-zicht toe-keeren. En waerom doch? om dat zy een vleeſchelick verſtand hebben, 't welck een vyandſchap teghen God is: 't welck Godes wet niet onderdanigh en is; jae zelfs niet zijn en kan. Om dat hare oogen van de hellſche raven uyt-ghepickt zijn, en derhalven niet zien en konnen, de dinghen, die gheeſtelick moeten onderſcheyden werden. Diens opperſte goed gheleghen is in het gheniet van de drie artſch-zonden, die de dans-koorde leyden, en het gantſche gezin van alle feylen aen haren rey ſleypen. *Die den name hebben dat zy leven, maer evenvvel dood zijn*; ghelijck de Enghel ſpreeckt, tot de ghemeynte van Sardis. Die altijdts woelen, om dat zy nimmermeer ruſten en zouden; en nimmermeer en ruſten, om dat zy eeuwelick woelen zouden.

Verde van dat zoete en vreuchdige leven der kinderen Gods: die onder een gheringhe en verachtelicke ghedaente, een heerlicke

 glants

glants van een hemelsche Majesteyd draghen. Zijnde Koningen en Priesters, daer zy voor arme bedelaers, en af-schouwelicke uyt-werpselen ghekeurt werden. voor lieden, die leepighe zielen, en versufte gemoederen hebben. die niet een vlocke, of koren-hayre weerdigh en zijn. Maer zeker (magh-men de zulcke by gheringe dinghen paeren) zy zijn ghelijck de eyers, die het beste van binnen, en gheen monster of pareersel van buyten hebben: ghelijck de kleyne doosKens, die ghemeynelick de kostelickste speceryen bedecken. De Schilders, om meer te verheffen en te vertoonen de dinghen, die licht ende klaer zijn, verstercken die met duysterheyd en schaduwe: zoo doet de groote werck-meester dezes weerelds. de menschen, dien hy tot dat eeuwighe licht, en hemelsche klaerheyd geschict heeft, bekleet hy hier veel-tijds met een donckere mantel van gebreck. Hoe vele en deur-gaens wert-er gezien, dat de god-vruchtighe zielen, die zich den hemel t'eenemael opdragen, in geringheyd en verachtinge t'onder-gehouden werden! maer zy werden, ghelijck de Apostel spreeckt, *allesins bedruckt, maer niet benaut: vvanckel-moedigh, maer niet mis-moedigh: vervolght, maer niet verlaeten: te neder-ghevvorpen, maer niet verdorven.* zy zegghen, met de zelve, *al ist dat onze uytterlicke mensche verderft, zoo vvert nochtans de innerlicke mensche van dage te dage vernieuvvt.* Op deze grond, bouwen zy de vastigheyd van dat hemelsche huys: dat zy hier al-reede in hope, en naer den gheest, bezitten. Want haere *burgerschap is in den hemel, van vvaer zy den Zaligh-maecker vervvachten, den Heere Jesum Christum, de vvelcke onze vernederde lichaem veranderen zal, dat het gelijckformigh vverde zijnen heerlicken lichame, naer de krachtighe vverckinge, daer mede hy alle dinghen hem zelven onder-vverpen kan.* Zy hebben een welbehaghen in alles wat God behaeght. Dit is haer eeuwigh lied:

Le Seigneur de là haut
Cognoiſt ce qu'il nous faut,
Mieux que nous tous enſemble :
Sans nul eſgard d'aucun,
Il depart à chaſcun,
Tout ce que bon luy ſemble.

Dat is:

De Heere vveet ghevvis,
Het gheen ons oorboor is,
Veel beter als vvy allen.
Hy deelt aen yder een,
Hy zy groot ofte kleen,
Al naer zijn vvel-ghevallen.

Zy weten, dat de tijd hier kort is : *dat de ghene die vrouvven hebben, zijn als gheene hebbende. ende die vveenen, als niet vveenende. ende die blijde zijn, als niet blijde zijnde. ende die koopen, als niet bezittende. ende die deze vveereld ghebruycken, als niet ghebruyckende. devvijle het vvezen dezes vveerelds voor-by gaet.* En zeker, als ghy de Goddelicke orden wel bemerckt:

Wat iſt van des vveerelds dinghen,
Als te haelen en te bringhen!
Wie kan in dit aerdſche dal
Heunigh hopen zonder gal?

De waere *conſerve* van een Chriſtelicke ziele, is bitter-heylighe. wanneer wy met een heyligh ghemoet, de bitterheyd van deze weereldſche dinghen, met een vaſt ghezichte aen-nemen, en met een ghewillighe mond in-nemen. Dit betrachten de wettelicke kinderen Gods, die in dit leven met on-ghemack en ghebrecke-

lickheyd bezocht werden. Iae ſy vinden zelfs een vermaeckelicke zoetigheyd in de verdruckinghe : *vvetende dat de verdruckinghe lijdzaemheyd werckt ; en de lijdzaemheyd bevindinghe ; en de bevindinghe hope ; en de hope en beſchaemt niet.* Want, zeggen zy, *de liefde Gods is in onze herten uyt-gheſtort, door den heyligen Gheeſt, die ons ghegeven is.*

Waerom verkleent ghy u dan, ô edel (jae ydel) menſche, die u zelven verſlaeft en dienſtbaer maeckt aen de bedrieghelicke glants van dit aerdſche ſlijck? waerom en verheft ghy niet uwe ſluym-ziecke ooghen tot een ander goed, als dat met dit gezichte kan aenſchouwt werden? daerom heeft u God recht geſchapen, op dat ghy naer den hemel ziende, de aerdſche dinghen met de voeten zoudt vertreden. Alles, wat ghy noodzaeckelick hebt van doen, heeft de hemelſche wijſheyd boven de aerde gheſtelt, om die bequamelick te konnen vinden : maer den on-nutten overvloed, als van goud en zilver, heeft zy onder de aerde verdoemt, op dat ghy de zelve, tot uwe verdoemeniſſe, niet ghierighlick en zoudet begheeren. *Kinderen der menſchen,* zeght de Goddelicke Harpſlagher, *vvaerom bemint ghy de ydelheyd, en zoeckt de leughen?* Laet u de weereld niet by den neuze leyden : laet u geen klabbeke voor een diamant in de vuyſt ſteken. De weereld is een vermomd kamer-ſpel : die altijds met leughen in de weere is. 't Is ydelheyd, dat ghy vergaert, zeght de Pſalm ; en leughen dat u de weereld wijs maeckt. Dat goud is aerd en ſlijck : die zijde, daer ghy een ander mede uyt-trotſt, is het gheſpin van een vuyle en etterighe worm. Zent den duyvel in de helle, daer hy behoort. want zoo ghy hem de oore leent, hy zal u zoo haeſt tot een Afgod dienen. Adders en ſerpenten zult ghy in uwen boeſem ontfangen : en als ghy-ze al met uwe warmte uyt-ghebroet, en met zorge ghekloeſtert hebt, zy zullen u verghiftighen, en het herte af-ſteken.

EMBLEMATA.
XLV.

't Komt uyt ons hert, al wat ons ſmert.

VErwijt het, menſch, een ander niet,
Dat ghy hier ſmelt in veel verdriet.
Want wat ghy ſchoon of bloemigh hebt,
't Wert, als door zieckt', by u verlept.
Gheen meerder vyand, als u zelf,
En hebt ghy onder 't groot gewelf.
Ghy braekt vã al, wat God u ſchenkt,
En altoos uwe luſt verlenght.
Zijt ghy vã hem verhoogt, verleegt,
Ghy blijft daer in ghelijck verdeegt.

Als Lijſters, kacken wy ons quaed,
En ſterven, door ons zelfs verraed.
Hoe dickwils zouden wy dien kelck,
Vol heunigh-dauw, en nieuwe melck,
Die uyt die opper-ader ſpruyt,
Heel klaer en zuyver drincken uyt;
't En waer wy als de peerden de'en,
Die haeren dranck met voeten tre'en,
En dencken, dat het beter ſmaeckt,
Als 't water drabbigh is ghemaeckt.

Wt-legghinghe.

HEt deel van de goddelicke lucht, dat de Artſ-ſchepper, in de eerſte menſche in-blies, en daer van wy alle menſchen, in't ghemeyn, ghenoemt zijn, en bewijſt nerghens in, ſoo uyt-muytelick zijn vernuft als in zijn eyghen quaed te rocken, en, gelijck als in een ſprinck-vloed, boven den oever van alle reden, op te doen rijzen. Nochtans weten wy, die deel-ghenoten zijn van die hemelſche weder-gheboorte, dat ons gheen dingh ter weereld en can ont-moeten, als dat ons dienſtigh en voorderlick zy, om dat voor-gheſteken merck der hemelſcher roepinghen Gods te bereycken. W*y vveten,* zeght de heylighe Paulus, *dat de ghene die God lief hebben, alle dingh helpt ten goede: den ghenen namelick, die, naer zijn voornemen, gheropen zijn.* Dat duyvelſch ſerpent, dat alles placht te vergiftighen, is nu vermorzelt. *Morte la pecora, non creſce piu la lana.* Maer wat iſſer van? Onze beenen zijn evenwel te ſwack, om ons gheluck te draghen. Het ſchijnt dat wy aen ons zelven alle zoetigheyd benijden; of dat wy beter brood, als van tarwe willen hebben. *Voler meglior' pane, che de fromento.* Wy maecken, door ons ghewoel, dat de ſchoor-ſteen roockt, die nochtans, met alle winden treckt, en den roock om hooge jaeght. Droefheyd is onze meeſte vyandinne, en nochtans wert zy, als met een jeuckerighe luſt, in onzen ſchoot ontfanghen, en uyt ons zelven voort-ghebracht.

Il n'y a choſe au monde ſi heureuſe,
Qui par malheur la triſteſſe eſpineuſe,
D'un ſoin mordant n'aigriſſe, & que ſon fiel
De ſon aigreur ne corrompe le miel.

Ghe-

Ghewisselick, draeyt u, werrewaerts ghy wilt;

Daer en is in 's vveerelds percken,
Gheen gheluck of heyl te mercken,
Dat, door onze beeldeniß',
Niet en keert in droeffeniß'.
Droeffenisse, die vol zorghen,
Doornigh, bijtigh, ons komt vvorghen,
En bederft, door gal en roet,
Al ons heunigh, al ons zoet.

Wel te rechte zeght dan de Spaignaerd, *Guarda mi Dios di mi. Godt bevvaere my van my zelven.* Gheloof het vryelick:

De mensch van al het gheen' oyt leven heeft ontfanghen,
Js met de grootst' ellend' verdrietelick om-vanghen.
Hy oorlooght met zich zelf, en doet zich vvee en pijn,
Als of hy hadde lust zijn eyghen beul te zijn.
Aen-merck den traghen os, die onder 't jock gaet loeyen,
En met een loomen hals steeds vvaeckt om ons te voeyen;
Hoe-vvel het is een dier, grof, plomp, en zonder raed,
't En is noyt van zich zelf een oorzaeck van zijn quaed:
Maer draeght met lijdzaemheyd den arbeyd, en de vvetten,
Die hem Natuer ghelieft, in zijn gheboort, te zetten.
En als hy van zijn jock, des avonds, vvert ontkleed,
Met t'haest-vergheten jock, vergheet hy al zijn leed:
En slaept zoo zonder zorgh, tot dat de morghen-roode,
Des morghens hem op-vveck', en tot den arbeyd noode.
Maer ons, ellendigh volck, het zy by nacht of dagh,
Volght altoos droeffeniß', en oorzaeck van gheklagh,
Dat steeds ons herte vijlt. Zoo vvy maer hooren niezen,
Wy zijnder om ghestoort: ons zinnen vvy verliezen,

Als een die grooter is, als vvy, gaet langhst de straet:
En als een uyl-gheschreeuvv 's nachts door ons ooren gaet,
Ons hayren rijzen op. Zoo dat, om kort te binden,
Wy altoos, allesins, veel on-ghenuchte vinden.
Ons eyghen on-gheluck, van onze vviegh ghebrocht,
En schijnt niet groot ghenoegh; 't moet elders zijn ghezocht.
On-gunste, haet en nijd, gheveynstheyd, vveerelds-eeren,
Gramschap, begheerlickheyd, lust om zijn goed te meeren.
Dez', en noch ander' meer, die uyt ons zijn ghebroet,
Zijn qua'en, die d'arme mensch noch tot zijn eyghen doet.

EMBLEMATA.

XLVI.

Een mensche, dien gheloof ont-breeckt,
Een kasſ', daer niet als druck in-ſteeckt.

Wat willen wy ons hert met valſcheyd meer beliegħen,
En in ons grootſt' ellend', ons noch in trotſheyd wieghen?
Neem het geloof maer wegh, de grofſte beeſt van al,
In voor-recht en geluck ons verre winnen zal.
Zie maer dit ſtaeltjen aen: hoe deze luyden beven,
Die hier, met ſchrick des doods, in onweer zijn gedrevẽ.
Daer 't vercken vã het gen' de bleecke bangheyd ſpout,
Als lacchend' met 't gevaer, een blijde maeltijd hout.

Wt-legginghe.

Ah God! hoe zijn vvy vol ellende!
Ah! hoe veel quaeds ons dreyght en schent,
Op eenen tijd, en zonder ende!
Zijnd' als de blaren van de lent':
Die jeughdigh op de boomen vvassen,
En als de Herst daer naer beghint,
Verdrooght, niet beter dan en passen,
Als tot een speelssel van de vvind.

Ghevvis de hoop' doet niet als spotten:
Zy strijckt ons uyt door valsche vvaen:
En altijds vol bedroghs, de zotten
Betoovert zy, die op haer staen.
Maer die door vvijsheyd is ghedreven,
Steunt op de vvaere zekerheyd,
En vveet, dat 't heele van ons leven
Niet anders is als ydelheyd.

Tervvijl' de jongheyd, schoon van krincken,
De bloem van nieuvve jaeren teelt,
Het jonghe kind en zal noyt dincken
Aen d'oudheyd met grijs hayr bemeelt.
Een luckigh man en zal noyt hopen *
Van voor-spoed eens te zijn berooft,
Dan als d'ellende komt ghesloopen,
En banght hem vast al over 't hoofd.

* *Hopen* is hier vreezen, naer den aerd van de latijnsche tale.

Ellendigh mensch van kindsche lueren,
En vveet ghy niet, ô zot ghediert,
Dat onze jonckheyd niet zal dueren,

En dat de dood ons ganghen ſtiert?
En dat de ſlijck-klomp van dit leven
Tot nietigheyd zoo ſnellick ſpoet,
Dat ons nauw tijd en is ghegeven
Te ſmaecken eenigh weerelds-zoet?

God-ſchickſel (laet ons dit ghedincken)
Ons ooghen t'allen tijde ſluyt,
En leyt ons oud en jongh te drincken
Den vloed, die uyt der hellen ſpruyt.
De Princen zelfs, als oorloghs-ſchichten,
Van d'ren en ghebeent' ont-daen,
Als oſſen-drijvers moeten ſwichten,
En naeckt en bloot voor Minos ſtaen.

Ons leven eyſcht wel mede-lijden.
De wrecke koop-man, deur den vloed;
Soldaeten, deur het ſtaeligh ſnijden,
Verſtorten alleſins haer bloed.
Die wert deur pleyten op-gheëten,
En van de ſlaep verbannen light;
En die, van honghers-nood ghebeten,
Verlieſt het helle zonne-licht.

Kort om: wat leven heeft ontfanghen,
Is als een ſlaef van't on-gheluck:
Maer boven al, zoo wert om-hanghen
Het menſch-gheſlacht met pijn en druck.
Wy zijn van't on-gheluck een proye:
Oock Phebus wilde niet voor haer,
Met recht oock, voor de ſtad van Troye,
Zich ſtellen in het ſtrijd-ghevaer.

Vervloeckt, ô ezel! zy uvv leven,
Die, om te drincken uyt de vliet,
Ghinght aen't serpent de jongheyd gheven,
Dat alle jaer zijn vel uyt-schiet.
De jongheyd, dien ons mensch-ghedrochte
Van Jupiter ontfanghen had,
Om dat het niet verswijghen mochte
De dieste van het zonne-rad.

Van dien dagh aen zoo vviert ons leven
Van zieckt' en ouderdom mis-maeckt:
Die altijds vyandsch zijn ghebleven
Van al het gheen' den mensche smaeckt.
Men zagh van doen de hemel schieten
Zijn blixem uyt zijn donder-stad:
Die tsedert niet en rust van ghieten
De ghiften van dat quade vat.

Die dē aerd van de Poësie, en van de Fransche taele verstaet, die zie en oordeele, wat gebuerschap dit met RONSARDS gedichtē heeft.

Ah Dieu! que malheureux nous sommes!
Ah Dieu! que de maux en un temps
Offencent la race des hommes,
Semblable aux fueilles du printemps,
Qui vertes deßus l'arbre croissent,
Puis elles l'Automne suivant
Seiches a terre n'apparoissent,
Qu'un jouet remoqué du vent.
Vrayement l'esperance est meschante
D'un faux masque elle nous deçoit,
Et tousiours pipant elle enchante

Le

Le pauvre sot, qui la reçoit.
Mais le sage, qui ne se fie
Qu'en la plus seure verité,
Sçait, que le tout de nostre vie
N'est rien, que pure vanité.
Tandis que la crespe jouvence
La fleur des beaux ans nous produit,
Jamais le jeune enfant ne pense
A la viellesse qui le suit.
Ne jamais l'homme heureux n'espere
De se voir tomber en meschef,
Sinon alors que la misere
Desia luy pend dessus le chef.
Homme debile & miserable,
Pauvre abusé ne sçais tu pas,
Que la jeunesse est peu durable,
Et que la mort guide nos pas:
Et que nostre fangeuse masse
Si tost s'esvanouït en rien,
Qu'a grand peine avons nous l'espace
De gouster la douceur du bien?
Le destin, & la Parque noire
En tous âges fillent nos jeux:
Jeunes & vieux ils meinent boire
Les flots du lac oublivieux.
Mesmes les Roys, foudres de guerre
Despoüillés de veines & d'os,
Ainsi que vachers sous la terre
Viendront au throne de Minos.
C'est pitié que de nostre vie:

Par les eaux l'avare marchant
Se voit sa chere ame ravie,
Le soudart par le fer trenchant.
Celuy par un proces se mine,
Et se bannist du doux sommeil,
Et l'autre accueilly de famine
Perd la lumiere du soleil.
Bref, on ne voit chose qui vive,
Sans estre serve de douleur
Mais sur tout la race chetive
Des hommes foisonne en malheur.
Du malheur nous sommes la proye:
Aussi Phœbus ne vouloit pas
Pour eux, a bon droict, devant Troye
Se mettre aux dangers des combats.
Ah! que maudite soit l'asnesse,
Laquelle pour trouver de l'eau,
Au serpent donna la jeunesse,
Qui tous les ans change de peau:
Jeunesse que le populaire
De Jupiter avoit receu
Pour loyer, de n'avoir sçeu taire
Le secret larrecin du feu.
Dès ce jour devint enlaidie
Par luy la santé des humains,
De viellesse & de maladie,
Des hommes hostes inhumains.
Et dès ce jour il fit entendre
Le bruict de son foudre nouveau,
Et depuis n'a cessé d'espandre
Le dons de son mauvais tonneau.

EMBLEMATA.
XLVII.

De Nijd vind baet in anders quaed.

Dez' nieuwe vond en konst, die, door een kleyn vi-
zierken,
Doet schijnen over-groot, dat maer en is een zierken,
Verbeelt den rechten aerd van ongunst, haet en nijd,
Die swelt, en smelt, en schelt, als't yemand wel gedijt.
Die eens met deze pest zijn hert heeft in-ghenomen,
Het dunckt hem grof en groot, wat ander' oyt bekomen:
Eens anders land en ougst is altijds meer ghelaen,
En d'uder van zijn vee hem stijver schijnt te staen.

Wt-legghinghe.

DE heet-grammigheyt heeft vvreedheyd, en de toorn over-loopinghe. Maer vvie zal voor de nijdigheyd bestaen? zegt de wijste van alle bloote menschen. Het welcke Rabbi LEVI, een Hebreeusch uyt-legger, wijders uyt-streckende, verhaelt, dat een Koninck ont-moetende twee byzondere menschen, de eene in begheerlickheyd, en de andere in nijdigheyd uyt-muytende, heeft hun belooft, dat hy haer gheven zoude, al wat zy van hem begheeren zouden; maer dat de tweede eysscher dobbel deel ghenieten zoude. Waer over de begheerighe, den eersten eysch, den nijdigen vergunt hebbende, op dat hy het voor-recht van de eerst-gheborene verdienen zoude, en evenwel konnende wel lijden dat het water van de zonne mede-deylde, heeft de nijdighe begeert, dat hem een van zijn ooghen uyt-ghesteken mochte werden, op dat zijn eysch-genoot beyde de zijne verliezen zoude. Welcke zede-fabel zeer aerdigh ons af-beeld den ellendighen stand van dat nijdighe adder-ghebroedsel, dat by naer alle houcken dezes weerelds ghevult heeft. Even ghelijck'er van de Vos ghezeyd wert; die veel liever hadde, dat zijn steert onnuttelick en moeyelick, deur slijck en vuyligheyd, achter aen soude sleypen, dan dat hy een weynigh aen den Aep zoude by-zetten, om zijn naeckte schaemte te bedecken.

O miseros, quorum dolor est aliena voluptas!
. . . . & queis
Risus abest, nisi quem visi movere dolores.

Dat is:

O vvel ellendigh volck, tot eyghen straff' gheboren,
Dat pijn en droefheyd quelt alst vvel een ander gaet!
Dat noyt ghenucht en ziet, geen vreughd en komt te voren,
Als die uyt on-ghenucht en anders druck ont-staet.

't Is zeker wel een ellendige wreedheyd, dat de nijdighe haer zelven aen doen, en die alle de pijnen van de vernuftighste tyrannen verre te boven gaet. Want dewijle zy een anders goed tot haer eyghen quaed keeren, wat eynde, wat paele kan daer wezen, dat den loop van haer verdriet zoude konnen stremmen, zoo langhe als God is, dat hy eeuwigh is; dat is, een wel-doender van alle menschen. Zeer wel is deze zieckte met de hout-worm verghéleken: want ghelijck hy het hout door-bijt, daer in hy gheboren wert, al-eer hy yet anders kan beknaeghen; alzoo verteert de nijdighe zijn eyghen zelven, eer hy een ander den minsten beet kan gheven.

De nijd, cattijve nijd, wert van ons zelf ghezielt,
En daer zy door ons leeft, ons leven gantsch vernielt,
Ghelijck een quade worm, die in het hout ghebroedet,
Daer van oock voedsel heeft, en hoe hy meer zich voedet,
Te meer het hout verrot: of als-men't yzer ziet
Allenghskens, door zijn roest, vergaen op't laetst tot niet.
Zoo doet de bleecke nijd: daer wy-ze kost'lick spijzen,
Daer eet zy ons heel op: zy komt in't herte rijzen,
En knaeght haer eyghen Min', en met een traegh verdriet,
Verdrooght ons vleesch en been niet anders als een riet.
Wie is hier heel van vry? gheen mensch, gheen in dit leven:
Want zoo langh als wy zijn, zijn wy door nijd ghedreven,
Verslaeft aen ydel gunst: ons hert wert noyt ghestilt
Door rust, of noughzaemheyd, maer steeds door zorgh gevilt.

Voeght hier by, dat de Heere van BARTAS, in de eerste dagh van zijn eerste weke zinght:

Le cœur de l'envieux chagrinement despit,
En veut a son semblable, au plus grand, au petit.

Il hait l'un comme egal, craint l'autre comme maistre,
Et prevoit soupçonneux que l'autre le peut estre.

Dat luyt in goed Duytſch , voor die het Franſch niet en verſtaet:

De nijders hert met ſpijt en bitterheyd beſlaghen,
Wilt quaed aen zijns gelijck: kan groot noch kleyn verdraghen:
Haet d'een als even-groot, vreest d'ander als een heer:
Ziet, dat die komen kan oock tot de zelve eer.

Daerom de wijze BION, ziende yemand, die met nijdigheyd beruch was, met een droef ghezicht, voor by hem henen druypen; ick en weet niet, zeyde hy, of u yets quaeds over-kommen is, of een ander yet goeds. Te kennen gevende, dat de nijdighe vermaghert door eens anders vet geluck: eens anders voorſpoed tot zijn tegen-ſpoed duydende. Wat kan daer verdoemelicker feyle wezẽ? wat behanghſſel, wat verwve kan daer gevonden werden, om dit vuyle tafereel aen yemands ooghen te gebieden? Alle andere ondeughden, hoe-wel zy af-ſchouwelick en ſchrickelick zijn, zy hebben nochtans eenigh ſchijn en couleur, om op het buffet gebrocht te werden. Een advocaet van de Gierigheyd zal den hardẽ en ellendigen ſtaet van de armoede voor oogen leggen; de veelheyd der kinderen, de kleyne liefde te berde bringhen. De eergierigheyd zal de liefde en genegentheyd voor-werpen, die een yeghelijck behoorde te hebben, om zijn Vader-land dienſt te doen; zijn vrienden, en alle vrome luyden te voorderen, die anderſsins verzuymt en teghen alle reden, naer-ghelaten werden. De Ongeduldigheyd nemet op de grootheyd van haer lijden, de on-waerdigheyd van het ghene zy verdraghen moet. De vreeze legget op het ſchrickelick ghevaer, daer vele door lichtveerdighe onbeſuyſtheyd in-vallen; zijnde veel beter, al dwerzende en laverende den hoeck boven te komen, als recht toe recht aen, het ſchip in ſplin-

teren te zeylen. De wel-luſt beweert zich met het vermaeck en zoetigheyd, waer toe alle ghedierten ghenoodet en gheprickelt werden. En om kort te zijn; daer en wert gheen on-deught ter weereld ghevonden, die niet wat ſchijnelicks, tot haer beſcherminghe, en zoude voort-bringhen, wanneer maer de nijdigheyd af-gezondert wert. Yder andere feyle bevecht alleenelick haer teghen-gheſtelde deughd; maer de nijdigheyd ſtaet, met ſchild en ſweerd, teghen alle deughden. Sara benijt de vruchtbaerheyd van haer dienſt-maeghd Agar, die nochtans, met haer toe-ſtemmen, van haeren man bekent was. Marthe murckelt en prevelt teghen haer zuſter Magdaleene, om dat zy aen de voeten Ieſu zat. Alexander haet Perdiccam, om dat hy een goed krijghſ-man was; Lyſimachum, om zijn ervaerentheyd; Seleucum, om zijn grootmoedigheyd; Attalum, om zijn konincklicke weerdigheyd; Ptolemæum, om zijn voor-ſpoedigheyd. Ajax heeft Vlyſsi de wapenen van Achilles zo zeere benijt, die hem gegeven waeren, in verſchuldinghe van zijn kloeckheyd, dat hy dul wiert, en aen zich zelven zijn eyghen handen leyde. *De Joden,* zeght CYPRIANVS, *zijn vergaen, om dat zy Christo liever beneden, dan in hem gheloofden.* Zoo doen oock een groot ghetal van Enghelen, die, om dat zy gheen on-ghelijcke grootheyd in God lijden en konden, uyt de hooghſte hemelen in den leeghſten af-grond ghewworpen zijn, daer zy met ketenen der duyſterniſſe bewaert worden, tot den grooten dagh des Heeren.

Maer om deze ſchadelicke beeſte uyt ons herte te bannen, laet ons kortelick bemercken, het ghene wy ghemeenelick plachten te benijden. 't is veel-tijds rijckdom, eere, ſtaet, en wat van zulcke ſlagh meer is. maer zeker, 't is by ghebreck van te weten, hoe diere die dinghen koſten. die ons de zelve aen-bode, om de zelve prijs, wy zouden-ze veel tijds verwerpen. Hoe dat? Al en zeyd'

 ick

ick anders niet, een naer-dachtighe ziele zoude zich hier mede vernoughen; *Nella felicitâ gl'altari non fumano*; In voor-ſpoed en roocken de autaren niet. Het zijn ſtercke beenen, die weelde dragen. *Res secundæ ſapientum animos fatigant*, Voor-ſpoed vermoeyt der wijzen ghemoed. Maer ziet eens, wat-men al lijden en uytſtaen moet, om daer toe te kommen, en noch veel meer om daer in te blijven. vleyen, lieghen, lijden, bedrieghen; kort, zijn heele vryheyd, het koſtelickſte van de menſche, wegh-werpen. Men heeft niet om niet in de weereld. hy en kan geen beulingen maken, die geen vercken en koopt. en noyt en waſſer noch zoo grooten bancket, of yemand at-ter qualick. meent yemand anders, tot weerelds goed of eere te gheraecken, die moeſt eerſt de wet, en het ghebruyck des weerelds omme-keeren: 't ware, het laecken te willen hebben, en evenwel het ghelt in de beurze te houden; de courtagie te willen verdienen, en gheen partye te ſluyten. Het recht der volckeren en laet zulcks niet toe. Doe de moeyte, of en verwacht gheen loon: kieſt de waren, of de prijs. een van beyden moet ghy miſſen. Verſtaet ghy't wel, zoo ſult ghy liever mede-lijden hebben met des weerelds gunſtelinghen, als haer nijd toe-draghen. En niet den hondt ſlachten, dien het leed is, dat de ander in de keucken gaet; hoe wel in duyſend perijckelen van wel ghekluppelt te werden. Of wel de bedelaers, dien de oogen zeer doen, wanneer zy d'een den anderen aen een deure zien ſtaen.

XLVIII.

Denck, voor de nood, ſteeds aen de dood.

ALs ghy, ô jonge lien, met liefd' en zucht gheladen,
In't warme van den hayrd, ghenuegh'lick zit en ſpeelt;
Dry putjens maect in d'aſch, en doet malcand'ren radē,
Wie dat noch eens zal zijn u aenghenaem ghedeelt:
Denck eens dan op u zelf, dat ghy nu heet van bloede,
Haeſt ſtijf en kout van le'en, tot aſſchen zult vergaē.
En zoo ghy niet in tijds gheweeſt zijt op u hoede,
Raed, hoe, by onze God, u dinghen zullen ſtaen.

Wt-legghinghe.

T'is een zoet en onnoozel vermaeck, dat in ons zinne-beeld vertoont wert. En hoe wel het vry zijn kindſheyd ſmaeckt, het gheeft ons nochtans heel mannelicke en ouwelicke (niet alleen houwelicke) bedenckinghen. Men vint by de Roomaniſten geen zoo kleynen kappelleken, of het heeft zijn zand. Alzoo en werter in onſe zinnen niet in-ghevoert, dat niet, tot heylzaem voedſſel onzer ziele, kan werden ghekeert.

Ghedenck dan, hier by, *uwes ſcheppers in de daghen uwer jonckheyd, eer dat de dagen des quaeds kommen, en de jaeren naecken, van de welcke ghy zegghen zult, ick en hebbe in haer gheen wel-ghevallen. eer dat de zonne, en het licht, de maene, en de ſterren verduyſtert werden, en daer wolcken keeren naer den reghen. Ten daghe dat de huyſwachters zullen beweeght, en de krijgh-mannen gheboghen werden, en de maelſters op-houden, als zy vermindert werden, en die door venſters zien, verduyſtert werden; en de deuren op de ſtraete geſloten werden, en het gheluyd van de meulen neder-ligghe, en op-gae als het gheluyd van een vogheltjen, en alle de zangh-dochters om leeghe vallen. eer dat-men oock van de hooghe vreeze, en de ſchrickſelen op de wegh; en de amandel-boom bloeye, en de ſprinck-haene verſwaere, en de begheerte vernietight wert. als de menſche gaet naer het huys zijner eeuwe, en de klaghende op de ſtraete keeren. eer dat de zilvere koorde wegh-gedaen, en het goude rond-vat gebroken werde, en de eemer op de ſpringh vermorzelt werde, en het radt op de born-put breke; en het ſtof keere tot de aerde, als het geweeſt is; en de geeſt keere tot God, die hem ghegeven heeft.*

Men houſt gheen zekerheyd op dezer aerd te hopen,
Het vlieght al uyt der hand, niet anders als de wind.

't Verandert al vvat is, 't is al daer toe gheropen:
De tijd, die ons hier maeckt, de zelv' ons oock verslint.
Prins, Koningh, en zijn stam, 't gaet alles henen drijven,
En ander dier-ghelijck her-spruyten uyt haer dood.
Daer is gheen dingh, dat leeft, dat eeuvvelick zal blijven:
De deughd op dezer aerd, is alleen buyten nood.

Maer 't is verre van huys, dat dit by velen zoude over-dacht werden. 't zijn andere koten, die de jonckheyd zoeckt. Dat is by haer, als de Griecken spreken, in een put met honden vechten, en noyt van vreeze ontslaghen te zijn. men moet dan de elleboghen vry, en het herte zonder swarte zucht hebben. En komt haer noch de dood te vooren; 't is dan met deze hupsche op-weckinghe:

Waerom doet ghy u zoo veel moeyt?
Waerom verkerckert ghy u leven?
Devvijle ghy noch jeughdich bloeyt,
Waerom vvilt ghy u niet begheven,
Tot vrolickheyd, en liefd' aen-kleven?
Ah, arme mensch! en vveet ghy niet,
Dat maer een koorts en hoeft te vvezen,
Om u te brenghen in de vliet,
Daer niemand oyt van daen en schiet?
Wat dat-men zegghen magh, of lezen:
De dood is vol schricks en verdriet.

Iae voor zulcke weereldlinghen, die dit teghenwoordighe leven om-helzen, als haer laetste en opperste goed. gelijck het oock haer is. want de dood is by haer, de beul der natuere; de vloeck Gods; de rent-meester der helle. Maer zeker, die het licht haerder ziele uyt-schieten, tot in de toe-kommende weereld, en dit leven ghebruycken, als niet ghebruyckende, houden de dood, ghelijck zelfs

een

een heyden ſpreeckt, voor een zeer ſchoone en koſtelicke vond der Natuere; en, naer de ſpraecke der H. Schrift, een woecker en ghewin.

Comme un bon pelerin s'eſiouït en ſon cœur,
D'avoir de ſon voyage accompli la longueur,
Pour revoir au logis la face de ſon pere,
Ainſi tout homme doit (penſant à la miſere,
Qu'apporte jour & nuict ce voyage mondain)
Rire d'aiſe en ſon cœur, de l'accomplir ſoudain.
Pour voir ſon Dieu là haut, & pour eſtre delivre
Des maux, auſquels ils faut en ce bas monde vivre.

Dit zinght de Franſche Poeet:

Als een goed pelgerim zich in zijn hert verblijt,
Dat hy zijn langhe reys vol-bracht heeft op zijn tijd,
Om vvederom te zien het aen-zicht van zijn vader:
Alzoo moet yder menſch (vvy zeggh' ick allegader)
Herdencken ſteeds d'ellend' van deze vveerelds tocht,
En lacchen in ons hert, dien t'hebben haeſt vol-brocht:
Om God den Heer te zien, en vry te zijn verheven
Van't quaed, daer in vvy ſteeds, in dit vleeſch, moeten leven.

'T is alzoo, dat wy niet vrouger en moeten van hier willen ſcheyden, dan wanneer onze zand-looper die van God gheſtelt is, uytgheloopen is: nochtans als wy, die dat hemelſche licht eenigher maten deelachtigh zijn, dit leven verghelijcken by het toe-kommende; zoo zullen wy groote reden bevinden, om met den Apoſtel te zuchten, en uyt te roepen; *vvie zal ons verloſſen van dit lichaem des doods*? 'T en is dan ſoo heel vremt niet, dat de heydenen, die alleen de leydinghe der natuere ghevolght hebben, het
beſte

beſte hebben geacht, niet geboren te zijn: en het naeſte daer aen, haeſt te ſterven. Waer op dit ghedicht ſlaet, dat ick hier uyt het Grieckſch over-ghebracht hebbe:

Tot vvelck een levens treyn zal ick my beſt begheven,
Om, zonder onghemack, ghelucke lick te leven?
Jn hoven heerſcht de zucht van eer en groote ſtaet.
Raedſ-heeren zijn vol tocht van liefd' en enckel haet.
De huyzen zijn vervult met menigh duyzent zorghen:
Het land-vverck is vol moeyt', daer aen een menſch zou vvorghen:
De ſchippers, zijnd' altijds in angſt en groote nood,
Zien, op tvvee vinghers naer, de aen-komſt van de dood.
Hy, die gaet, om ghevvin, in vremde landen dvvalen,
Vreeſt, zoo hy t' huys vvat laet, dat 't vremde zullen halen.
De krijghſ-man gaet ter dood, met kloeckheyd trots vermomt.
Het houvv'lick is van zorgh en onghenucht beromt.
En zoo-men anders leeft van't houvvelick ont-bonden,
Ons leven vvert vervvoeſt, in eenzaemheyd verſlonden.
't Gheeft altoos on-ghenucht en huyſſelicke pijn,
Van kinders vvel voor-zien, of kinderloos te zijn.
De jonckheyd vvert on-nut en on-bequaem bevonden:
De ouderdom, gantſch ſvvack, vvert haeſt naer't graf gezonden.
Zoo dat het beſte vvaer, te vvezen nimmermeer;
Of ſtracks naer ons gheboort', te ſterven jonck en teer.

Hout dit tot over-maete en beſluyt van dit in-leghſel:

Het leven van de menſch, aen alle kant om-gheven,
Rolt ſtadigh, dagh aen dagh, met groot' on-zekerheyd:
Ghelijck als aen de ſtrand' de golven zijn ghedreven,
Daer d'een voor, d'ander naer, naer d'ander niet en beyt.
Wanneer dan op het eynd' onz' laetſt' uyr is ghekommen,

En dat Natuer ons eyscht het gheen zy heeft gheleent;
Van ons en blijft hier niet, daer van wy konnen rommen,
Als een veroude dooz' van vrot' en vuyl ghebeent.

Maer neemt-er evenwel dit noch by:

Jamais l'homme, avant qu'il meure,
Ne demeure
Bienheureux parfaictement.
Tousiours avec la liesse,
La tristeße
Se mesle secretement.

Dat is:

De mensch en wert hier noyt in vol gheluck bevonden,
Voor dat hy eerst af-leggh' dit vleeschelicke pack.
De droefheyd, hoe het gae, wert altoos tsaem ghebonden
Met 't gheen' ons blijdschap geeft, of eenigh aerdsch gemack.

EM-

EMBLEMATA.
XLIX.

Wacht u, ô mensch, van by-gheloof!
Of anders wert ghy 's duyvels roof.

Zie, waer heen dat de mensch, ô schrick! niet wert ghedreven,
Wanneer, door by-geloof, zijn herte light verstrickt:
Een moer-struyck van onheyl en grouwel is zijn leven,
En wat ons God oyt gaf, wert in hem gansch verstickt.
Natuere wert verzaeckt. want ouders hebben konnen
Met haere oogen zien, jae wreedelick begeert,
Dat 't geen was uyt haer zelf, eẽ ander-zelf gewonnen,
Zou van een gloeyend' beeld tot asschen zijn verteert.

Wt-legginghe.

DE Heere God, om een preuve te hebben, ende te geven van Abrahams gheloove en gehoorzaemheyd, heeft hem eertijds bevolen, dat hy zijnen eenighen zone, hem, tot een volkomen brand-offer, zoude op-offeren. Het welcke heel anders, buyten de zin des Heeren, van andere menſchen op-ghenomen zijnde, is onder vele natien in-ghebroken, het ghene zy in de meeſte waerde, en voor het dierbaerſte hielden, den hemel wreedelick op te dragen. Alzoo heeft Iephte niet alleen belooft, maer (ghelijck het van velen verſtaen wert) zijn eyghen dochter beſtaen te ſlachten, en als een godſ-dienſtighe offerhande, den Heere toe te eygenen. Even het zelve verhaelt CICERO van Agamemnon: die, als hy de Goddinne Diana toe-gezeyd hadde het alderſchoonſte, dat in dat jaer zoude gheboren worden, heeft hy zijn lieve dochter Iphigeniam op-gheoffert. Alzoo dede oock der Moabiten koninck: de welcke ziende ('t zijn de woorden van de Schrift) *dat hem de ſtrijt te ſterck vvas, nam hy zeven hondert mannen tot hem, die het ſvveerd uyt-toghen, om uyt te vallen teghen den koninck Edoms: doch zy en konden niet. Doe nam hy zijnen eerſt-gheboren zone, die in zijn ſtede zoude koninck vverden, ende offerde hem ten brand-offer op de mueren.* Maer beter dede Alexander de Groote; die als hy, door een lot-ſtemme, vermaent was, dat hy zoude doen om-brengen, dat hem eerſt buyten de poorte zoude ontmoeten; heeft hy een ezeldrijver, die hem eerſt te gemoete quam, bevolen ter dood te bringen. de welcke begeerigh zijnde de oorzaecke te weten, en wat hy, onnoozel menſche, bedreven hadde, dat de dood weerdigh was; de zelve verſtaen hebbende, heeft den koninck met deze antwoorde bevredight en ghenoegh ghedaen, dat hy dan niet

hem, maer den ezel zoude ſlachten, die voor hem ghingh. Die van Phœnicien en Carthago, naer het exempel van veel andere volckeren, hebben langhen tijd, de voornaemſte en treffelickſte kinderen, by lote ghetrocken, met een konincklick cieraed overtoghen, Saturno, als een heylighe offerhande, toe-ghewyet. Deze godſ-dienſtighe heyligheyd, of veel beter heylooſheyd, hebben zy eenigen tijd verlaten: maer naederhand van Agathocle overwonnen zijnde, meenende dat de Goden op haer vergramt waren, op dat zy de zelve, tot verzoeninghe en mede-lijden, bewegen zouden, hebben twee honderd kinderen van de beſten adel, aen de autaeren geſlachtet. Het welcke niet alleen onder de heydenen gebleven is, die buyten de hemelſche beloften, en voordeelen, geſloten waeren, maer is zelfs deur-gedrongen, tot binnen de mueren Ieruſalems, tot in het herte der gener, dien God de Heere tot zijn erfdeel gheroepen, en zich zelven tot een erfdeel aen-ghe-boden hadde. Hoor David, dien grooten harp-ſlagher, klagen en quelen, in de honderd en zeſte Pſalm:

Gods volck heeft, zonder meer op zijn bevel te mercken,
Met d'heydens zich ghemenght, gheleert haer booze wercken,
Haer beelden ſteeds ghedient, zich met haer doen bevleckt,
't Welck haer heeft tot een ſtrick en erghernis gheſtreckt.
Zy hebben bloedigh-wreed, tot Godes groot miſhaghen,
Haer dochters en haer zoons, de duyvel op-ghedraghen:
Haer eyghen vleeſch en bloed, dat van haer was gheteelt,
Gheoffert aen het vier van een af-grijzigh beeld.
Zoo dat het gantſche land, van wet en recht ont-bonden,
Bedeckt was en bevleckt, met ſchrickelicke zonden;
God kende nauw zijn volck, zijn volck en kend' hem niet,
Maer, als een vuyle hoer, God als haer man verliet.

't Is wel te bedencken, wat dat liſtighe ſerpent hier mede voor heeft gehadt : namelick, te verduyſteren en wegh te nemen de heymeniſſe van onze zaligheyd, die Ieſus, de wijſheyd en verluſtinghe des Vaders, dat bevleeſchte woord, door zijns zelfs offerhande, te wege heeft gebracht. dien God de Vader (noch hy zijn eyghen zelven) niet gheſpaert en heeft, maer voor ons, tot een volkomen ſlacht-offer, heeft over-ghelevert, op dat wy een eeuwighe verzoeninghe verkrijghen zouden.

In ſomme: ghy ziet dan, ghelijck PLVTARCHVS zeght, dat de *ſuperſtitie*, of by-gheloove, het beghin en de oorſpronck gheweeſt is van alle goddeloosheyd. *Gens ſuperſtitioni obnoxia, religionibus adverſa. Het volck*, zeght TACITVS, *dat de ſuperſtitie onderhaevigh is, is de godſ-dienſten teghen-ſtrijdigh.* Daer en is niet ter weereld, dat zoo ſtraf en eerbiedigh ghelaet bewijſt, als het by-geloove: niet, dat zoo anghſtighe moeyte, en keurighe pijne aenneemt, om de ware godvruchtigheyd naer te bootſen. Maer onder-tuſſchen, zoo ghy gheen ſchele of beſchelde ooghen en hebt, zult ghy bevinden, datter niet zoo hinderlick, en tegen-partijdigh is van alle hemelſche heyligheyd. Ghelijckerwijs de wolf, die niet qualick den hond en ghelijckt, maer is evenwel van een heel andere en tegen-ſtrijdige aerd. of wel gelijck een Courtizane, ofte over-ſpelige vrouwe, die door haer ſmeeckende minne-grillekens, en kleyne mondekens te maecken, meer genegentheyd en hertsliefde ſchijnt te draghen, als de ware bruyd of ee-gade, die gheen ſmeuckſel, of uytterlick ghekletter en kent, noch uyt eerbaerheyd en kan bewijzen. 't Is een zieckte van een ſwacke en oud-wijvighe ziele: een gantſch on-zinnighe dolinghe, die de minzaeme vreeſt, en ſchent die-ze eert en dient. *Superſtitio error inſanus: amandos timet; quos colit, violat.* 't Is een verdichtſel en poppetuygh van menſchelicke herſſens, die de miſ-ghebouwde zielen deerlick

deerlick uyt-ſtrijckt, en doodelick quetſet. een helſche ſmiſſe van onheyl en onheyligheyd, verziert en verciert van benaude en verkniesde menſchen, die God den Heere, als een bijtebauw of bulleback vreezen. Welcke, zoo zy mochten naer eyghen-dünckentheyd te wercke gaen, en beramen een eyghen-willighe gehoorzaemheyd, God en zoude gheen beter of ghetrouwer dienaers konnen hebben; maer zoodanigh, als zy nu zijn, gheen ergher of onghetrouwer.

EMBLEMATA.

L.

De keur-wijz' leert van 't gheen hem zeert.

NV on-langhs, als de zonn' was van ons verst ghe-leghen,
Dat d'aerde was verkorst, het water stijf als glas;
Een jonghman, anderzins niet onbequaem, gheneghen
Te weten, op het nauwst, wat van de koude was:
Gingh, met een zoet bedrijf, een yzer-stave lecken,
Waer aen hy een groot vel van zijne tonghe liet.
'T was kluchtigh om te zien zijn labbe zoo te recken.
Geloof eer, als ghy wat met schaed of schand beziet.

Wt-

Wt-legghinghe.

GHelijck wy zeer groot on-ghemack lijden, van de ongheregheltheyd des lichaems;zoo doen wy noch veel meer,van de on-ghetempertheyd der ziele.die, ghelijck zy nerghens reghel noch mate houden en kan, zoo toont zy oock byzonderlick haer ongheſtalte,wanneer zy zich alles onder-wind,en haer ſelven uyt-ſtreċt, om alles te deur-pluyzen en onder-zoucken,daer zy geen belanck met allen aen en heeft, en daer uyt zy gheen nuttigheyd ter weereld en kan bekommen. David ziende, dat Saüls wapenen hem niet en paſteden, heeft de zelve van hem gheworpen. maer wy trecken dat alder-meeſt aen, dat minſt voor ons ghemaeckt is. Wy gheven ons zelven alleſins ſchoon ſpel; en ghelijck of alle dingh van ons ghewey ware, daer en mach ons niet voor oogen kommen,of wy en micken-der naer. elcke voghel moet-er pluymen; elck wild moet-er hayr of huyd laten. Zoo neus-wijs, en keur-wetigh zijn wy ghemeenelick, al is't zelfs dickwils tot onze ſchade. Wie iſſer onder ons, die als hy yet ter halver ooren verſtaen heeft, niet alle ſteenen en verleght,om het eynde, en gelijck men ſpreeckt, het finael te weten. Daerom zietmen, hoe jeloers ghemeenelick de doovaers zijn, en die door ouderdom,of eenigh ander gebreck, hard-hoorigh geworden zijn. zy en ruſten noch en houden niet op, voor dat zy alles van de naelde tot den draed weten. Wie en weet oock niet, waerom daghelicks zoo veel ſchandelicke ont-eeringhen gheſchieden? Waerom zoo veel graen-ſchooven buyten tijds en plaetſe gedorſt werden? Men verſtaet wel winck, al en iſt met gheen ſchuer-deure. Al proevende brant de kock zijn tonghe, zeght ons ſpreeck-woord.

Wilt ghy vveten, vvaerom menſchen,
Nu naer dit, dan daer naer vvenſchen,
Waerom zelfs een eerbaer hert
Zomtijds vvel bedroghen vvert?
't Js een koorts om al te vveten,
Wat-men houdet voor ſecreten.
't Js een ſchurfte vinnigh-heet,
Dat ons kittelt tot ons leed.

Maer hier van is voor dezen meer gheſproken. en andere dingen doen my haeſtighen, om eyndelick een eynde te maecken. neem dan dit volghende voor een ſluyt-ſteen.

EMBLEMATA.

LI.

'T Is zonder eynd.

Zoo gaet het oock met ons, en al des mensches dingen!
Men ziet het eerst zijn laetst', het laetst' zijn eer-
ste bringhen.
Geen weerelds dingh ons wil, noch onze lusten ent,
Daer zijn wy altoos kindsch, en nimmermeer gespent.
Het moet dan yet wes zijn, dat hier niet is te vinden:
Want hebt hier wat ghy wilt, 't en zal u wil niet binden,
Noch wilt hy voort en voort. Wat ist dã? kort gezeyt,
Het klaer gezichte Gods, des hemels eeuwigheyd.

DE mensche heel vleesch en aerde zijnde, heeft dit alleen met den hemel gemeyn, dat hy in gheduerige beweginghe is, en gheen ruste en heeft, dan in zijn on-ruste. 't en zy dat-men met de nieuwe wis-konstenaers houden wil, dat de hemel vast en onbeweghelick staende, de aerde gheduerigh om-ghedreven wert.

Quod petijt, spernit; repetit quod nuper omisit;
Æstuat, & vitæ disconvenit ordine toto.

Dat nu de mensche wil, dat zal hy flus verfoeyen,
En daer hy flus van ghingh, daer zal hy nu naer spoeyen.
Een on-ghestuymde zee! van boven tot bene'en,
Ghelijck de moeder-stoff', vermenghet onder een.

Een volgh-lust steld zijn opperste goed in het vleeschelick ghebruyck der vrouwen: en als hy nu bekommen heeft, daer hy langhe naer gehaeckt en ghesnackt heeft, dan staet hy dickwils verklemt, en steeckt de braeck van het ghene, daer hy zich meende met een volle ghenuechte in te wentelen. *De uytterste wel-lust*, zeght erghens een, *heeft een lucht van zuchten en stenen: 't is swackheyd, beswijminghe, waddigheyd.* Al het gheluck des weerelds, dat ons toe-ghezonden wert, wert ons op de hooghste marct verkocht: dat is te zegghen, dat wy gheen ghenuechte zuyver en onvermenght hebben, en zoodanigh als die is, moet die noch van ons gekocht werden, met het ghewichte van eenigh quaed.

Pinguis amor, nimiumque potens, in tædia nobis
Vertitur, & stomacho dulcis ut esca nocet.

Dat is:

Een al te vette liefd', en al te sterck van krachten,
In vvan-lust dick verkeert, en schijnt ghelijck te smachten
De prick'lingh van het vleesch: niet anders als het zoet,
Dat ons de maegh verquabst, en dickvvils braecken doet.

De ghierighaerd desgelijcks on-machtigh in al zijn macht, draeyt en keert in zijn goed, gelijck een deure op haer herre (als de Wijse man van de leuyaerd spreeckt:) en waer hy zich vint, zelfs midden in den over-vloed van het ghene, daer hy al zijn gheluckzaligheyd in stelt, noch steeckt hy zijn hals aen alle kanten uyt, om te hebben de oorzaecke van meerder heb-lust: dat is, om te drincken, op dat hy meerder dorst hebben zoude. en gelijck een tweeden Achab, verdwijnt hy van zieckte, om eens anders acker te hebben. Al dat een ander heeft, ontbreeckt hem noch: en als hy't nu al hadde, dan zoud' hy even zoo vernoeght zijn, als dien rijcken vreckaerd was; welcke verstaen hebbende, dat het gelt, daer van zijn kisten verstickt waeren, af-ghezet was, liep henen van mis-moedigheyd, en ghingh hem verhanghen.

Meer ghelucks en is oock by den eer-gierighen niet te vinden. ont-ledet en beziet hem wel: hy is waerlick een blinde staet-mol, die altijds wroet, en aerde om-worpt, tot dat hy zelfs in aerde verandert. het eynd-teecken van zijn loop-bane, is de voor-deure van een nieuw prijs-spel. al dat hy heeft, en is maer moortel om kalck te maecken; en wat hy oock krijght, al waer het zelfs een keyser-rijck, en dient hem maer tot steenen, om een toren te bouwen, diens grond-veste in het middel-punct der aerde ghelegt wert, en diens spitse verre buyten Gods throon zich uyt-strecke. *Unus non sufficit orbis*. Een weereld en is niet genoegh. Hy verdraeght on-eyndelick veel quaeds, om meer quaeds te bekommē.

 en

en daer hy in alle andere dinghen, een ſlave der on-gerechtigheyd is, wert hy hier in rechtveerdigh bevonden, dat hy hem zelven op de pijn-banck leght, alwaer hy zijn eer-luſt zoo gheweldigh uyt-reckt, dat alle de zenuwen van zijn ziele, tot berſtens toe, geſpannen zijn. Maer hoe-wel van yemand niet on-bequamelick deze hertſ-tocht, het *hemde der ziele* ghenaemt wert, als een kleed zijnde, het welcke laetſt van allen af-geleght wert; zoo mach-ze oock wel de helſche rouw-mantel ghenaemt werden, die deze ramp-zalige draghen, zoo langhe zy zijn, dat is, in eeuwigheyd.

Dier-ghelijcke ſtaeltjens moghen oock genomen werden van alle andere feylen, jae van alles, dat aerdſch en weereldſch zijnde, gheen deel en is, noch en heeft van dat verborghen *Manna*, dat boven in de hemelen bewaert wert. Gheen dingen des weerelds zoo heunigh-zoet, die niet vol bitterheyds en galle en zijn. het zijn al moeſ-kruyden, daer van tot de *man Gods* gezeyd wiert, *de dood is in de pot.* Daer en is niet zoo goed, zoo koſtelick, zoo vermaeckelick, dat de menſche eenighſins kan geluckzalighen, als *het aenzicht en de rechter-hand Gods*, *daer verzadinghe der blijdſchap, en volheyd der vreughden is.* Hy alleen, die onze zielen gheſchapen heeft, kan haer grondelooze begeerte vervullen, en haer dorſtigen brand uyt-leſſchen. Alle het ghene dat God of Godes niet en is, is armoede, en doodelick ghebreck. *De Heere is mijn herder, my en zal niet ont-breken*, zeght de Prophetiſche Koninck. het welcke gheen princen, noch zelfs de aldermachtighſte van deze weereld en konnen getuyghen; als wiens ghebreck vermeerdert, naer dat haer grootheyd zich verder uyt-breyt. Die alleen, welcke gehouden werden voor het uyt-keerſel en wegh-worpſel dezes weerelds, de dienſt-knechten Ieſu, konnen met een zekere vaſtigheyd zegghen, *my en zal niet ont-breken.* ende, alles zal alle andere ont-breken. Als een water-zuchtige zijn dorſt door het drincken ver-

meerdert,

meerdert, zonder oyt verzadight te werden; zoo en konnen de dinghen dezes weerelds, met groote hoopen op-ghetaſt, den afgrond onzer begheerten niet vollen, maer maecken het gat altijds wijder en dieper. De verquiſtighe zone, van God gheſcheyden zijnde, bekent,dat hy moet van hongher ſterven. 't is zoo: wie deze meeſter niet aen en hanght, zal midden in het water van dorſt vergaen; en,naer zijn meeninghe,te licht ghelaeden zijnde, onder dat weereldſch pack neder-zincken. Men zeght, dat de toovenaers en ſwarte konſt-meeſters een tafel konnen toe-richten, daer alle vruchten en leckernyen des weerelds ſchijnen opghediſcht te zijn; maer zoo wanneer-men die genaeckt om aen te taſten, 't en is anders niet als lucht en ydelheyd. zoo zijn de dinghen dezes weerelds, oock in haer meeſte glans en luyſter aenghezien zijnde. en meynt ghy evenwel noch yet in de hand te hebben, 't en zal evenwel uwe luſt niet boeten,noch uwen hongher verzadighen: niet meer als de maeltijden, die *Heliogabalus* zeer koſtelick op-pronckte, daer van alle de ſpijze, zomtijds van waſch, zomtijds van hout, zomtijds van yvoor, zomtijds van aerd-werck, en dickwils oock van marmer en porphyr-ſteen gemaeckt was. Aen-merckt vry, met open ooghen, alle de grootſheyd,die onder de zonne aen-ghebeden wert, 't en is maer lichte ſauce en zilte, die niet en ſtreckt om den eet-luſt te ſtillen, maer veel meer te ſcherpen,en gaende te maecken.

Want als het doove vier wert in den heird ontſteken,
Door ſulphur ofte wind, door yemands hulp verweckt;
Zoo groeyt des menſchs begheert, vol allerley ghebreken,
Wanneer hem met haer gunſt de weereld over-deckt.

Naer dat de Heere, door de zangh-meeſter Iſraels, zijne wetten wel ernſtelick bevolen en aen-gheprezen hadde, beſluyt hy met deze woorden:

Doe wijt op den mond,
Neem aen mijn wel-daden:
En ter zelver stond,
Zal ick dy met goed,
In al overvloed,
Vullen en verzaden.

Te kennen ghevende, dat buyten-hem, niet als hongher en ghebreck is; en by hem alleen, die zoete verzadinghe, zonder verzadinge, te vinden is. Want de ziele des menſches, naer Gods beeld en ghelijckeniſſe, geſchapen zijnde, kan wel met alle andere dinghen bezigh ghehouden en vermoeyt, maer niet vernoeght of vervult werden. Want ghelijck zy in haer zelven gantſch onvermoghende zijn, ſoo veranderen zy oock lichtelick, en vergaen, gelijck een wolcke, van d'eene plaetſe naer de andere, en ſtorten eyndelick, en breken tot niet. Die haer daer van ververren, naerderen tot God; die gheen andere ſchattinghe van ons en eyſcht, als dat wy willen gheluckigh zijn. En niet en zal ons daer van meer afleyden, als de bedrieghelicke luyſter des weerelds: welcke als die valſche vierkens, diemen ſtal-lichten noemt, en des nachts ontrent de rivieren ghezien werden, gheen ander ſchijn en gheven, als in de dicke nevelen der duyſterniſſe, en leyden, die haer volgen in het water, al waer zy oock verdrincken moeten, zoo zy in tijds niet om en zien, en te rugghe keeren.

O wel gheluck-zalighe ziele, dien God alle dingh is, en buyten God niet zoet, niet koſtelick, niet aenghenaem en hout, maer veel eer, als bitter en verdrietigh, verfoeyt en wegh-ſtoot! het is on-moghelick, dat ons ghemoet, gantſch hemelſch en gheeſtelick zijnde, eenighe ghenoeghſaemheyd, of wezentlicke vertrooſtinghe ſcheppe, in de ſlijmighe vettigheyd van het vuyle grondzop der aerden. De put-eemer, zoo langh hy vol in het water hanght,

hanght,en ſchijnt gheen ſwaerte ter weereld te hebben; maer zoo haeſt hy uyt het water begint verheven te werden, begint haer oock zijn ſwaerte te openbaren. Dit heeft zijn recht beſcheyt en natuerlicke reden. want het water zijnde in zijn natuerlicke plaetſe, en druckt noch en perſt niet: ghelijckmen in de duyckelaers zien kan, die zomtijds ettelicke vademen waters boven haer lijf hebben, zonder eenigh ghewichte te ghevoelen: maer het zelve water buyten zijn element ghetrocken zijnde, ghelijck als worſtelende met het ghewelt, dat hem aen-ghedaen wert,neemt een ſwaerte aen, om weder, zoo het moghelick ware, in zijn plaetſe te gheraken. Paſt dit oock op de menſchelicke ziele, die als van God,door zijnen aeſſem,gheteelt zijnde,in hem oock alleen,haer wezentlicke plaetſe moet zoecken, zoo zy anders luſtigh en vernoeght wilt wezen. want zoo haeſt de zelve van God, haer gheboortigh element, by maniere van ſpreken, in de weereld getrocken wert, wert zy met een ſwaer ghewichte over-toghen, waer door zy allezins verdrietigh is, en verdrietigh maeckt. Voor het herte, dat hem zelven in Godes boezem geſtort vint, is alles licht en ghemackelick: maer dat in de kolpen van dit aerdſche modder verſwalpt light, moet alles ſwaer en verdrietigh vallen.

Laet ons dan onzen oorſprongh erkennen,en alle onze krachten en zenuwen in-ſpannen, om met de zelve vereenigt te werdé. Daer is alleen het eynde van alle onruſte, en de volheyd van alle ghenoeghzaemheyd te vinden. Zoo langhe moeten wy draeyen en om-loopen, tot dat de naelde onzer zielen naer deze noordſterre gheſtreckt ſtae. Oock en iſſer niet ter weereld te vinden, dat die holle diepte van onzen gheeſt eenighzins kan vollen, als dat on-eyndelick on-verdeelick punt, dat onze zielen, ghelijck gheſteken en ghegraveert heeft. Verzint en paſt al wat ghy wilt; de diepte van het af-druckſel, 't welck een zeghel in het was maeckt,

kan alleenelick van de zelve zeghel, zonder ſchenden, gevult werden. Doen wy van God ghemaeckt zijn, zijn wy oock met zijn eyghen beeld ghezeghelt: waer door zulcke diepten in onze ziele gheprent zijn, die de heele weereld, al waer zy noch zoo groot, in gheenen deele en kan ſtoppen. De volheyd Gods, die gheheel volheyd is, kan de zelve vollen, en noch on-eyndelick over-ſchot hebben. Want om yet van hem te ſtamelen, daer van zelfs der Enghelen tonghen ſwijghen moeten:

Hy is een ſvvelgh-diep, zonder grond,
Die over al is, in dit rond:
En buyten al, vvat datter leeft,
Jae vvat hy oyt gheſchaepen heeft.
In al, maer nerghens iſſer vvat,
Dat in het minſt zijn volheyd vat:
En buyten al, doch niet met al,
Zijn vvezen oyt uyt-ſluyten zal.
Hy is de volheyd aller vreught,
Die yder, vvie hem ziet, verheught,
Vol van hem zelf, in al gheheel,
En al oock in een yder deel.
De zonne der gherechtigheyd,
Vol van al licht en heerlickheyd;
Die ons naer deze droeve nacht,
Zoo vvy hem eeren naer ons macht,
Wt dit bedruckte jammer-dal,
In vreughden volheyd brenghen zal.

TOT MIDDELBURGH,
Ghedruckt by Hans vander Hellen, Anno MDCXXIV.